Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 98

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

УДК 80(082)
Н72

Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету (Протокол № 12 від 1 липня 2025 р.).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.,** д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретеньє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н., доцент (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Макарук Л. Л., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., проф. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Меркулова О. В., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Панасенко Н. І., д. філол. н., проф. (Університет ім. Св. Кирила і Мефодія, м. Трнава, Словацька Республіка)
Приходченко О. О., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Смолєй М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Тупахіна О. В., д. філол. н., проф. Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Цапів А. О., д. філол. н., проф. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єне Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Університетська, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: http://novafilolohiia.zp.ua

Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 98. 214 с.
ISSN 2414-1135
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98

Н72

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі філологічних наук (В11 – Філологія).

Періодичність виходу: 4 рази на рік.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2607 від 29.08.2024 року. Ідентифікатор медіа: R30-05412

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Запорізький національний університет (вул. Університетська, буд. 66, м. Запоріжжя, 69600, znu@znu.edu.ua, тел. +38 (061) 228-75-08).

УДК 80(082)

ISSN 2414-1135 (Print)

© Запорізький національний університет, 2025

ЗМІСТ

Балаж Ю. І.
КАУЗАЛЬНА СЕМАНТИКА КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ У РЕЧЕННІ З ПОШИРЮВАЧАМИ 7

Бережна М. В., Мірошниченко Н. М., Андрєєва І. О.
ГУМОР У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ДИСКУРСІ: СПОСОБИ СТВОРЕННЯ І ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ А. СВЕРДРУП-ТІҐЕСОН BUZZ, STING, BITE) 14

Бурка Н. А.
ВЗАЄМОДІЯ МЕГАСИСТЕМ ЧИННИКІВ ТА НАСЛІДКІВ У ПОРОДЖЕННІ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ 22

Васько С. Р.
МЕХАНІЗМИ СЕМАНТИЧНОЇ МОДУЛЯЦІЇ КВАНТИТАТИВІВ У ФРАЗЕМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 33

Гахарія К. В.
ЦІННІСНИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПТУ EPIDEMIC В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ 44

Годунок З. В.
ФУНКЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ПРАКТИКИ ЇДИ У ФЕНТЕЗІ 48

Грігорян А. І.
УМОВЛЯННЯ ТА ПРОХАННЯ ЯК КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ СЕКРЕТІВ У АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРСОНАЖНОМУ МОВЛЕННІ 55

Дубровський Р. О.
ТЕРМІНОЛОГІЧНІ РЕЦЕПЦІЇ ТАНАТОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ 63

Жовтяк В. А.
ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ У КІНОДИСКУРСІ 70

Заблоцький Ю. В.
МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КУРСЬКОЇ ОПЕРАЦІЇ В АНГЛОМОВНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КАРИКАТУРІ 78

Калиновська І. М.
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ І ВЖИВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ 87

Катрич О. Г.
МОВНІ БАР'ЄРИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В КОМУНІКАЦІЇ МІЖ КИТАЙСЬКИМИ ТА ІНШИМИ БІЗНЕС-КУЛЬТУРАМИ 95

Колесник Є. Д., Гриців Н. М.
ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ НОВИЗНИ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ НЕОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ) 102

Корольов І. Р., Маріна О. С.
МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСИВНОМУ ПРОСТОРІ 112

Мосієвич Л. В.
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ POST-COVID В АНГЛОМОВНОМУ НОВИННОМУ ДИСКУРСІ 121

Saban O. V., Klymenta M. B.
ADJECTIVES GRAPHIC AND GRAPHICAL IN MODERN ENGLISH: CORPUS-BASED DIACHRONIC STUDY 128

Тєлкова О. В., Мішукова О. М.
ГАСТРОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКОМОВНОГО КУЛІНАРНОГО БЛОГУ 137

Третяк Ю. Ю., Довганюк К. О.
МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ЗАПРОШЕННЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСОБАМИ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ 143

Фроляк М. П.
СТЕРЕОТИП БЕЛЬГІЙЦЯ У КІНОКОМЕДІЇ ДЕНІ БУНА «RIEN À DÉCLARER» ТА ЙОГО ГЛЯДАЦЬКА РЕЦЕПЦІЯ.....151

Хода А. О.
СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ГАСЕЛ (НА МАТЕРІАЛІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ КАМПАНІЙ 2017 І 2022 РОКІВ).....159

Kholmohortseva I. S., Matskevych V. V., Matviichuk O. M.
MEANS OF VERBALIZING THE BASIC EMOTION OF "FEAR" IN THE AMERICAN TV SERIES "STRANGER THINGS".....166

Цзяї Сунь
«ПЕРЕСЕЛЕНЕЦЬ» ЯК «СУБ'ЄКТ ДОРОГИ»: ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПТУ «ДОРОГА» У НОВИННИХ МЕДІА ТА ОНЛАЙН-СПІЛЬНОТАХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ.....173

Шама І. М.
ПАРАДОКС ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ «ПОМИЛКИ».....183

Shevchenko O. I.
VARIABLES AFFECTING TELEOLOGICAL REFLECTIVE SENSE FORMATION IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE.....193

Яценко П. І., Вапіров С. Ю.
КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДРЯДНО-СУРЯДНОГО ПОЛІНОМА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ).....203

CONTENTS

Balazh Yu. I.
CAUSAL SEMANTICS OF KEY COMPONENTS IN A SENTENCE WITH SPREADERS 7

Berezhna M. V., Miroshnychenko N. M., Andryeyeva I. O.
HUMOR IN POPULAR SCIENCE DISCOURSE: METHODS OF CREATION AND TRANSLATION (BASED ON THE BOOK BUZZ, STING, BITE BY A. SVERDRUP-THYGESON) 14

Burka N. A.
INTERACTION OF MEGASYSTEMS OF FACTORS AND CONSEQUENCES IN GENERATING PECULIARITIES OF ADOLESCENTS' COMMUNICATION BEHAVIOUR 23

Vasko S. R.
MECHANISMS OF SEMANTIC MODULATION IN THE PHRASEMES OF ENGLISH 33

Gakhariya K. V.
THE VALUE COMPONENT OF THE CONCEPT EPIDEMIC IN THE ENGLISH-SPEAKING WORLD PICTURE 44

Hodunok Z. V.
FUNCTIONS OF CULTURAL PRACTICE OF FOOD CONSUMPTION IN FANTASY 48

Grigorian A. I.
PERSUASION AND REQUEST AS COMMUNICATIVE TACTICS FOR KEEPING SECRETS IN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE 55

Dubrovskyi R. O.
TERMINOLOGICAL RECEPTIONS OF THANATOLOGY PROBLEMS IN UKRAINIAN LITERARY STUDIES 63

Zhovtiak V. A.
ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF ENGLISH CYBERSECURITY TERMINOLOGY IN FILM DISCOURSE 70

Zablotskyi Yu. V.
MULTIMODAL CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF THE REPRESENTATION OF THE KURSK OPERATION IN ENGLISH-LANGUAGE POLITICAL CARTOONS 78

Kalynovska I. M.
ACADEMIC INTEGRITY: FEATURES OF TRANSLATION AND USAGE OF TERMINOLOGY IN THE UKRAINIAN EDUCATIONAL ENVIRONMENT 87

Katrych O. H.
LANGUAGE BARRIERS IN INTERNATIONAL BUSINESS: THE ROLE OF THE TRANSLATOR IN COMMUNICATION BETWEEN CHINESE AND OTHER BUSINESS CULTURES 95

Kolesnyk Ye. D., Hrytsiv N. M.
APPROACHES TO DETERMINING THE NOVELTY OF LEXICAL UNITS (BASED ON THE NEOLOGIC DICTIONARIES OF UKRAINIAN, GERMAN AND ENGLISH) 102

Korolyov I. R., Marina O. S.
MULTIMODAL CONSTRUAL OF SOCIAL CRISIS IN PRESENT-DAY ANGLOPHONE DISCURSIVE SPACE 112

Mosiievych L. V.
VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF POST-COVID IN ENGLISH-LANGUAGE NEWS DISCOURSE 121

Saban O. V., Klymenta M. B.
ADJECTIVES GRAPHIC AND GRAPHICAL IN MODERN ENGLISH: CORPUS-BASED DIACHRONIC STUDY 128

Tielkova O. V., Mishukova O. M.
GASTRONOMIC DISCOURSE IN SOCIAL NETWORKS: FEATURES OF A SPANISH-LANGUAGE CULINARY BLOG 137

Tretyak Yu. Yu., Dovganyuk K. O.
SPEECH ACT OF INVITATION AND ITS PERFORMING IN THE SPANISH LANGUAGE 143

Froliak M. P.
THE STEREOTYPE OF THE BELGIAN IN DANY BOON'S COMEDY "RIEN À DÉCLARER" AND ITS AUDIENCE RECEPTION 151

Khoda A. O.
STYLISTIC FEATURES OF FRENCH POLITICAL SLOGANS (BASED ON THE PRESIDENTIAL CAMPAIGNS OF 2017 AND 2022) 159

Kholmohortseva I. S., Matskevych V. V., Matviichuk O. M.
MEANS OF VERBALIZING THE BASIC EMOTION OF "FEAR" IN THE AMERICAN TV SERIES "STRANGER THINGS" 166

Jiayi Suen
"DISPLACED PERSON" AS A "SUBJECT OF THE WAY": ON THE ISSUE OF THE CONCEPT "WAY" IN THE NEWS MEDIA AND ONLINE DISCOURSE RELATED TO INTERNALLY DISPLACED PERSONS 173

Shama I. M.
TRANSLATION «ERROR»'S PARADOX 183

Shevchenko O. I.
VARIABLES AFFECTING TELEOLOGICAL REFLECTIVE SENSE FORMATION IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE 193

Yatsenko P. I., Vapirov S. Yu.
COMMUNICATIVE ORGANISATION OF SUBORDINATE-COORDINATE POLYNOME IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE (BASED ON SCIENTIFIC DISCOURSE) 203

УДК 81’367.2’37
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-1

КАУЗАЛЬНА СЕМАНТИКА КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ У РЕЧЕННІ З ПОШИРЮВАЧАМИ

Балаж Ю. І.
аспірантка кафедри загального та германського мовознавства
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0009-0008-4544-0524
yuliia.balazh.17@pnu.edu.ua

Ключові слова: *речення, семантична структура речення, каузативність, поширювач, лексичні компоненти, модифікація, каузальні конструкції, причинно-наслідковий зв’язок.*

Однією з провідних функцій мови виступає здатність репрезентувати каузальні (причинно-наслідкові) відношення, що відображають структуру об’єктивної реальності. У статті здійснено комплексний аналіз каузальної семантики ключових компонентів у реченні з поширювачами, розглянутого як динамічна структурно-семантична одиниця тексту, що є актуальним напрямом сучасних лінгвістичних досліджень. Каузативність постає як універсальна типологічна категорія, що реалізується через множину мовних механізмів вираження причинно зумовлених відношень. Дослідження сфокусоване на вивченні семантичної категорії каузації як чинника, що ініціює або зумовлює виникнення інших подій чи явищ у мовній картині світу. В основній частині розглядається специфіка реалізації причинно-наслідкових відношень, що формуються за участі різноманітних лінгвістичних засобів: граматичних, лексико-семантичних та прагматичних.

Проаналізовано типологію каузальних конструкцій, репрезентованих у сучасному українському дискурсі. В основу роботи покладено вибрані дослідження українських мовознавців. Виокремлено системні ознаки функціонування сполучників каузального семантичного ряду (тому що, завдяки тому що, оскільки, адже тощо), а також досліджено синтаксичну роль предикативних і непредикативних одиниць, які виявляють причинно-зумовлені зв’язки між подієвими компонентами речення.

Особливу увагу приділено семантичній валентності дієслівних предикатів, а також ролі актантів і факультативних модифікаторів у формуванні каузальної парадигми. Установлено, що трансформаційні процеси поширення речення за рахунок уведення каузальних членів здатні суттєво модифікувати як формальну, так і змістову структуру висловлення, зумовлюючи перегрупування інформаційних фокусів та модальну переорієнтацію речення.

У результаті дослідження виявлено, що каузальні відношення в межах речення з поширювачами мають полівалентний характер, зумовлений взаємодією граматичної структури, семантичного навантаження окремих компонентів та контекстуальних чинників. Додатково з’ясовано, що каузальні відношення в поширювальних реченнях мають динамічну й багатокомпонентну природу.

CAUSAL SEMANTICS OF KEY COMPONENTS IN A SENTENCE WITH SPREADERS

Balazh Yu. I.
Postgraduate Student at the Department of General and German Linguistics
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Shevchenko str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0009-0008-4544-0524
yuliia.balazh.17@pnu.edu.ua

Key words: *sentence, semantic structure of a sentence, causality, spreader, lexical components, modification, causal constructions, cause-and-effect relationship.*

One of the leading functions of language is the ability to represent causal (causal) relations reflecting the structure of objective reality. The article presents a comprehensive analysis of the causal semantics of key components in a sentence with spreaders, considered as a dynamic structural and semantic unit of the text, which is an actual area of modern linguistic research. Causality is presented as a universal typological category, which is realised through a variety of linguistic mechanisms for expressing causal relations. The research focuses on the study of the semantic category of causation as a factor that initiates or determines the occurrence of other events or phenomena in the linguistic world picture. The main part of the article deals with the specifics of realisation of causal relations formed with the participation of various linguistic means: grammatical, lexical-semantic and pragmatic.

The article analyses the typology of causal constructions represented in modern Ukrainian discourse. The work is based on selected studies of Ukrainian linguists. The systemic features of the functioning of the conjunctions of the causal semantic series (because, because of, since, after all, etc.) are highlighted, and the syntactic role of predicative and non-predicative units that reveal causal relations between the event components of the sentence is investigated.

Particular attention is paid to the semantic valence of verbal predicates, as well as to the role of actants and optional modifiers in the formation of the causal paradigm. It is established that the transformational processes of sentence expansion through the introduction of causal members can significantly modify both the formal and semantic structure of the sentence, causing a regrouping of information focuses and modal reorientation of the sentence.

The study reveals that causal relations within a sentence with spreaders are of a multivalent nature, due to the interaction of grammatical structure, semantic load of individual components and contextual factors. Additionally, it has been found that causal relations in spreading sentences are dynamic and multicomponent in nature.

Постановка проблеми. Мова – це не лише інструмент комунікації, а й спосіб моделювання когнітивної картини світу. Поняття категорії каузальності у реченнях займає вагоме місце в сучасному мовознавстві та зберігає свою актуальність у контексті міждисциплінарного наукового дослідження.

Одним з основоположних механізмів репрезентації реальності є каузативність, тобто причинно-наслідкові відношення, що виражають логіку дійсності. У межах речення з поширювачами ця семантика набуває особливої складності завдяки взаємодії структурних, семантичних та прагматичних чинників. Проблема репрезентації каузальних зв'язків у синтаксичних структурах, зокрема у реченнях із поширювачами, залишається однією з ключових як у теоретичному, так і в прикладному аспекті лінгвістичних досліджень.

Каузальну семантику ключових компонентів речення з поширювачами досліджували як українські, так і зарубіжні мовознавці, такі як: І. Вайноренє [Vainorenie, 2020], А. Вєжбицька [Wierzbicka, 1988], О. Воробець [Vorobets, 2022], О. Далте [Далте, 2023], Н. Дячук [Дячук, 2022], А. Загнітко [Загнітко, 2007], О. Залужна [Залужна, 2019], Т. Криворучко [Криворучко, 2022], І. Кучман [Кучман, 2012], Н. Леміш [Lemish, 2020], П. Пардеші [Pardeshi, 2002], М. Степаненко [Степаненко,

2001], М. Шібатані [Shibatani, 2002] та ін. У працях дослідників висвітлено аспекти каузальності у структурі складного речення, у фреймовому моделюванні семантики предиката, а також у когнітивно-дискурсивному аспекті.

Проте недостатньо вивченим залишається питання аналізу каузальної семантики поширювачів як важливих модифікаторів речення. Зокрема, не вистачає ґрунтовного аналізу того, як поширювачі впливають на вираження, трансформацію або імпліцитність причинно-наслідкових відношень, які смислові навантаження реалізуються через додаткові синтаксичні компоненти та як ці процеси функціонують у художньому дискурсі.

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю поглибленого дослідження каузальних структур у комунікативно значущому контексті, що охоплює семантичну варіативність поширювачів, їхню синтаксичну позицію та когнітивну природу у складі речення.

Мета статті полягає у здійсненні функційно-семантичного аналізу каузального значення ключових компонентів у реченні з поширювачами.

Досягненню мети сприяє вирішення таких **завдань**: окреслити теоретичні засади вивчення каузальності в сучасному мовознавстві; визначити основні структурні засоби вираження каузальних відношень; проаналізувати синтаксичні та семантичні особливості ключових компонентів речення з поширювачами, які беруть участь у формуванні каузального значення.

Об'єктом дослідження є структурно-семантична організація речень із поширювачами в сучасній українській мові, зокрема у межах предикативних конструкцій, що реалізують каузальні відношення.

Предметом цієї розвідки є каузальна семантика ключових компонентів речення, модифікованих поширювачами, а також механізми формування й інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків у таких конструкціях на лексико-синтаксичному та когнітивно-семантичному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто окреслити зміст поняття «речення з поширювачем». Виходячи із наукових напрацювань О. Воробця, убачаємо, що під терміном «поширювач» слід розуміти «мінімальну синтаксичну одиницю, що становить структурно-організовану єдність семантичного змісту, сформовану внаслідок інтеграції одного, двох або кількох компонентів, які поєднують у собі комплексні семантико-синтаксичні характеристики й здатні функціонувати у статусі синтаксем як субстанційного, так і предикативного характеру» [Воробець, 2017, с. 25].

Каузативність як лінгвістична категорія репрезентує причинно-наслідкову детермінацію об'єктивної дійсності у мовній картині світу й постає однією з універсальних, онтологічно зумовлених категорій, що слугує важливим інструментом концептуалізації досвіду у синтаксичній структурі мовлення.

Згідно з позицією О. Залужної, каузативність постає як іманентна мовознавча категорія, притаманна переважно дієслівним одиницям, що вербалізують причинно-наслідкову кореляцію між різнорівневими подієвими або станними структурами [Залужна, 2019, с. 13]. У межах лінгвістичного аналізу ця категорія інтерпретується як відношення типу «X є причиною виникнення Y» або «X детермінує Y».

Категорія каузативності репрезентує суто лінгвістичне функційно-семантичне утворення, що реалізується у значно звуженому концептуальному обсязі, обмежуючись фіксацією безпосередніх причинно-наслідкових реляцій у системі мови та мовлення. Її специфіка полягає у чітко маркованій дихотомії «причина ↔ наслідок», яка формується не на рівні когнітивної діяльності мовця, а саме в межах мовної структури й синтаксичної організації висловлення [Далте, 2023, с. 145].

Каузативні відношення можуть проявлятися у різних формах. Потужна форма каузування спостерігається тоді, коли між учасниками каузативної ситуації існує соціальна ієрархія – коли ініціатор дії (суб'єкт) займає вищу позицію за рангом, віком або статусом. У таких випадках мовці надають перевагу вербативам із семантикою наказу чи спонукання на відміну від вербативів, що позначають прохання чи дозвіл. Тобто вибір каузативних конструкцій певного семантичного поля зумовлений жанровими, контекстуальними та стилістичними чинниками [Wierzbicka, 1988].

Як наголошує М. Степаненко, каузальні зв'язки у семантичній структурі речення виявляються за наявності учасників ситуації, які функціонують як чинники сприяння або протидії перебігу процесу. Причинові відношення, репрезентуючи один із різновидів циркумстантивних (обставинних) семантичних реляцій, постають як базові структурно-змістові елементи глибинного рівня речення. Їх експлікація у поверхневій структурі може варіюватися: у низці випадків ці відношення виражаються за допомогою маркованих мовних засобів, тоді як в інших – залишаються імпліцитними, не маючи прямої формалізованої реалізації у синтаксичній лінійній послідовності компонентів речення [Степаненко, 2001, с. 128].

Таким чином, у контексті каузативності ключовими є ті компоненти, що вказують на:

- причину дії або стану (каузативний модифікатор);
- наслідок події (іноді як результативний актант);
- ініціатора дії (каузатор);
- учасника, що зазнає дії (пацієнс).

Отже, каузативну конструкцію можна представити у вигляді моделі, для якої типовим є наявність каузатора, дії-каузації, об'єкт каузації і результат каузації.

У реченні з поширювачами каузальна семантика виражається через різні лексико-граматичні засоби, які вказують на причинно-наслідкові відношення між подіями чи діями. Така семантика реалізується через:

– спеціальні сполучники та сполучні слова (*бо, через те що, тому що, оскільки, адже, від того що, бо ж, завдяки тому що, унаслідок того що* тощо). Розглянемо на прикладах: *А ще кажуть – відісланий він звідти, аби лад у нас навести,* ***бо*** *ніхто вже законів святих не шанує, а як шанує, то не так* (М. Соколян); *Сам по собі цей технічний виверт жодною новацією не був,* ***адже*** *ним уже встигли досхочу накористуватися цілі легіони кіноробів – від Берґмана й Тарковського і до недавнього Мулен Ружа* (Ю. Андрухович); ***Завдяки тому, що*** *Уміда була така маленька, вона легко проходила крізь натовп, тут і там пірнаючи між людей чи прослизаючи повз тканину торгового намету* (А. Чапай);

– предикативну каузативність із дієсловами каузативного значення (*змусити, примусити, дозволити, змотивувати, викликати, спонукати* тощо). Наприклад: *Його враз напружена постать* ***змусила*** *всіх зупинитися й не дихати* (В. Шкляр); *Але найкоштовнішою прикрасою людини вона завжди вважала талант, той особливий вогник, що* ***спонукає*** *людину створювати те, чого раніше в світі не було* (Є. Кононенко); *Розкидане по кімнаті різнокольорове дрантя, яке я добирала з особливою прискіпливістю і ретельністю, тепер* ***викликало*** *хіба що глухе роздратування* (М. Матіос);

– іменники каузального значення в обставинних конструкціях, інакше кажучи, іменники типу *причина, підстава, наслідок, результат* у конструкціях із прийменниками: *завдяки, через, унаслідок, в результаті*. Наприклад: *...бо з огляду на військовий час він може бути віднесений до людей, що становлять небезпеку для нового ладу, як це вже мало й не сталося* ***через*** *непотрібну запопадливість функціонерів гестапо...* (П. Загребельний);

– інфінітивні конструкції, наприклад: *Лише боязнь бути посвареною* ***змусила*** *Юр'яну подивитися Довгополові в очі* (М. Матіос); *Нещирість складно приховати, тож з причини прагнення узабезпечитись від ситуації коли наслідком необережного слова може бути чийсь арешт,* ***спонукало*** *мене звести нашу дискусію до мінімуму* (О. Вахній);

– модальні дієслова, наприклад: *Він ішов так швидко, як тільки міг, прогонисто викидав уперед то одну, то другу ногу, мав цибаті, аж он які; той, хто за ним намірився гнатися,* ***мусив*** *нарешті зрозуміти, що справа його геть програна, безнадійна від самого початку, і воно таки справді, мабуть, так і сталося…* (П. Загребельний); *Ох і довго йому* ***довелося*** *рахувати! Шишки заповнювали дупло* (В. Бережний).

Варто зазначити, що предикативна форма виражає каузальність через підрядне речення, а непредикативна – через інфінітивні чи дієприслівникові конструкції, а також за допомогою номінативних зворотів.

Таким чином, поширювальні речення з поширювачами причини є найбільш прозорою формою реалізації каузації, де сполучники типу *бо, тому що, оскільки, через те що, від того що* виступають явними індикаторами причинності. Їхня роль полягає у структурному та смисловому підпорядкуванні причини наслідковій дії, при цьому каузація найчастіше оцінюється як реальна, логічно обґрунтована або ситуаційна.

Як можемо бачити, каузативні вербативи (*змусити, спонукати, наказати, дозволити, порадити* тощо) фокусують увагу на відношенні між каузатором (ініціатором дії) та каузатом (виконавцем дії). Вони вводять каузальність на предикативному рівні, де дія не просто здійснюється, а стає результатом впливу іншого учасника. Такий тип конструкцій важливий для моделювання ієрархічних відносин між суб'єктами мовлення, а також демонструє ступінь примусу або добровільності.

Натомість конструкції на зразок *через (щось), завдяки (комусь/чомусь), унаслідок (чогось)* тощо реалізують каузат на обставинному рівні, де дія пояснюється певним зовнішнім чинником або умовою. Ці конструкції хоч і не змінюють структури речення на синтаксичному рівні, значно розширюють його семантику, додаючи інформацію про джерело або мотивацію дії. Звертаємо увагу, що при цьому модальність (негативна/позитивна оцінка причини) формується лексично: *через* часто має негативний відтінок, *завдяки* – позитивний.

Інфінітив у складі каузативних конструкцій є засобом розмежування каузативного ядра (впливу) та власне дії, яку виконує каузат. У типовій моделі *каузатор + каузативне дієслово + каузат + інфінітив* останній формально виражає дію, яка є результатом спонукального впливу. На нашу думку, саме такі конструкції дають змогу фіксувати неперервність дії між суб'єктами та максимально компактно передавати складну причинно-наслідкову структуру в межах одного речення.

Модальні форми (*довелося, мусив, слід було, не міг не* тощо) репрезентують імпліцитну каузацію, де джерелом дії виступає не особа, а умова, обставина або внутрішній моральний обов'язок. Вони характерні для текстів, де потрібно передати об'єктивний примус, соціальний або етичний

тиск, а також внутрішню необхідність. У таких випадках суб'єкт діє не з власної волі, а під тиском чинників, які часто не називаються прямо, але легко виводяться з контексту.

За дослідженням І. Кучман, у структурі каузативних конструкцій, зреалізованих за допомогою адвербативних одиниць із причиновою семантикою, спостерігається структурна асиметрія компонентів: консеквентна частина, як правило, репрезентується розгорнутим предикативним комплексом, здебільшого у формі вербативного присудка, тоді як антецедент подається у згорнутому вигляді, реалізуючись переважно через односкладовий адвербативний елемент [Кучман, 2012, с. 57].

Розглянемо речення *Завдяки Ларіоновій гарячковій промові він раптом збагнув, що його так занепокоїло в тій давній розмові з Гамалієм* (В. Шкляр). Уважаємо, що тут простежується характерна для української мови структурна асиметрія каузативної конструкції, що реалізується за допомогою адвербативної одиниці з причинним значенням. Так, причинний компонент представлено лаконічною конструкцією *завдяки Ларіоновій гарячковій промові*, яка функціонує як згорнутий поширювач причини. Він не містить предикативного ядра і представлений лише субстантивною групою з атрибутивами при ній, що уточнюють характер мовленнєвого впливу. Цей фрагмент несе семантику зовнішнього імпульсу – емоційного, навіть афективного, який ініціює усвідомлення в персонажа. Натомість наслідкова частина – *він раптом збагнув, що його так занепокоїло в тій давній розмові з Гамалієм* – є розгорнутим предикатним комплексом, до складу якого входять основний предикат (*збагнув*) та поширювальне речення, яке деталізує об'єкт ментальної дії (*що його так занепокоїло...*). Цей консеквент має внутрішню структурну глибину, містить у собі не лише когнітивний результат (усвідомлення), а й відсилає до іншого діалогічного епізоду, що збагачує причинно-наслідкову семантику оповіді. Таким чином, конструкція ґрунтується на типовому для українського синтаксису розподілі інформаційного навантаження: причина оформлюється компактно, через імпліцитний поширювач, тоді як наслідок – повноцінно розгортається у вигляді складної синтаксичної структури. Уважаємо, що подібна організація дає змогу не лише досягнути економії мовного вираження, а й виразити складні ментальні й емоційні стани героя, зберігаючи логічну та стилістичну цілісність висловлення.

Слід зауважити, що у структурі речення з поширювачами каузальні компоненти не просто додають причину до наслідку – вони трансформують інформаційну структуру всього висловлення, тобто:

• фокус зміщується до причинного компонента;

• змінюється модальність: речення набуває пояснювального або виправдувального характеру;

• з'являється багатокомпонентність: каузальний ланцюг часто складається з декількох послідовних підстав.

Розглянемо на прикладі речення *Той мовчав, бо не хотів суперечок, які могли призвести до конфлікту, що загрожував усім* (О. Гончар). Тут реалізовано багаторівневу каузальну структуру, яка створює ланцюг каузальних залежностей. Ці зв'язки можна умовно структурувати як каузальний ланцюг:

перший рівень каузальності:

• *Той мовчав, бо не хотів суперечок* → пряме вказування на мотиваційну причину дії (мовчання). Із семантичного погляду представлена власне мотиваційна каузальність, тобто суб'єктна, психологічна мотивація, що виражає внутрішній причинний імпульс;

другий рівень:

• *не хотів суперечок, які могли призвести до конфлікту* → потенційна ситуативна причина уникнення (експлікація мотиву): суперечки як передумова конфлікту.

третій рівень:

• *конфлікт, що загрожував усім* → оціночно-модальна причина небажаності конфлікту: він містить негативну перцептивну перспективу (загроза).

Отже, кожен з елементів ланцюга репрезентує різний рівень концептуалізації причинності, тобто маємо не механічне накопичення причин, а динамічне розгортання ментальної картини ситуації, у якій суб'єкт діє за певною логікою уникнення небезпеки. На нашу думку, така побудова характерна для когнітивної репрезентації складних ментальних процесів, у яких відбувається мотиваційне обґрунтування поведінки суб'єкта через фільтр негативних наслідків. У реченні причинно-наслідкова логіка реалізована через ієрархічну побудову підрядних речень, зміщення інформаційного фокуса до мотиваційних та оцінних чинників, а також через прагматично модальну рамку виправдання. Такі конструкції демонструють семантичну складність, типову для психолінгвістичного моделювання мислення в мові.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, каузальна семантика в реченнях із поширювачами – це багаторівнева система вираження смислової залежності між подіями, у якій мовець визначає, чому щось сталося або було зроблено. Як засвідчило наше дослідження, поширювачі як ключові компоненти речення не лише модифікують предикативну основу речення, а й істотно впливають на інтерпретацію каузальних відношень між суб'єктом, дією та об'єктом дії.

У синтаксичному плані каузація може бути реалізована як явно (через сполучники, каузативні вербативи, обставини), так і приховано (через модальні або інфінітивні конструкції). Відповідно, сила, характер і природа каузального зв'язку залежать від лексичного вибору, контексту мовлення, жанру та стилю тексту, а також від статусно-соціальних або прагматичних особливостей мовленнєвої ситуації.

Здобуті результати наукової розвідки становлять вагому цінність для подальшого розроблення моделей синтаксичної каузальності з метою поглиблення розуміння семантичної будови речення, а також можуть бути імплементовані в освітній, мовознавчий і прикладний аспекти лінгвістичних студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробець О.Д. Поширювачі семантичної моделі речення: синтагматичний аспект. *Українознавчі студії.* 2017. Вип. 18. С. 23–27.
2. Далте О.Ю. Комплексний підхід до вивчення семантики каузальності крізь призму філософських та лінгвістичних студій. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27(1). С. 141–146.
3. Дячук Н.В., Криворучко Т.В. Функціонально-семантична природа категорії каузативності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія».* 2022. Вип. 82. С. 38–41.
4. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Вид. 2-е, випр. і доп. Донецьк : ДонНУ, 2007. 294 с.
5. Залужна О.О. Лексико-стилістичні та структурно-синтаксичні особливості привативних дієслів в англійській та українській мовах : монографія (Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження). Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 316 с.
6. Кучман І.М. Структурно-семантичні особливості каузативних прислівників в українській мові. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* 2012. Вип. 7(2). С. 55–61.
7. Степаненко М.І. Валентність каузального поширювача і її зв'язок із семантичною та формально-граматичною структурою речення. *Вісник Запорізького державного університету*. 2001. Вип. 3. С. 128–135.
8. Shibatani M., Pardeshi P. The causative continuum. *Typological studies in language*, 48(1). 2002. P. 85–126.
9. Vainorenie I.P., Lemish N.Ye. Multidisciplinary aspects of causality as an ontological and epistemological category. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(1). 2020. P. 305–314.
10. Vorobets O. 2022. Functional and Semantic Extension of the Sentence of the Modern Ukrainian Literary Language. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 8, 2 (Jun. 2022), 131–136.
11. Wierzbicka A. *The Semantics of Grammar* (Studies in Language Companion Series, 18). Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins, 1988. 617 p.
12. Корпус української мови. URL: http://www.mova.info/corpus.aspx (дата звернення: 20.04.2025).

REFERENCES

1. Vorobets, O.D. (2017) Poshyriuvachi semantychnoi modeli rechennia : syntahmatychnyi aspekt [Disseminators of the semantic model of the sentence : syntagmatic aspect]. *Ukrainoznavchi studii*, vol. 18, Ivano-Frankivsk, pp. 23–27.
2. Dalte, O.Yu. (2023) Kompleksnyi pidkhid do vyvchennia semantyky kauzalnosti kriz pryzmu filosofskykh ta linhvistychnykh studii [An integrated approach to the study of the semantics of causality through the prism of philosophical and linguistic studies]. *Zakarpatski filolohichni studii*, vol. 27 (1), pp. 141–146.
3. Diachuk, N.V., Kryvoruchko, T.V. (2022) Funktsionalno-semantychna pryroda katehorii kauzatyvnosti [Functional and semantic nature of the category of causality]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» : seriia «Filolohiia»*, vol. 82, pp. 38–41.
4. Zahnitko, A.P. (2007) Teoriia suchasnoho syntaksysu : monohrafiia [Theory of Modern Syntax] : a monograph, Vyd. 2-he, vypravl. i dop, Donetsk : DonNU.
5. Zaluzhna, O.O. (2019) Leksyko-stylistychni ta strukturno-syntaksychni osoblyvosti pryvatyvnykh diiesliv v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Lexico-stylistic and structural-syntactic features of privative verbs in English and Ukrainian] : monohrafiia (Typological, comparative, diachronic studies), Vinnytsia : TOV «TVORY».
6. Kuchman, I.M. (2012) Strukturno-semantychni osoblyvosti kauzatyvnykh pryslivnykiv v ukrainskii movi [Structural and semantic features of causative adverbs in the Ukrainian language]. *Filolohichni studii: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, vol. 7 (2), pp. 55–61.
7. Stepanenko, M.I. (2001) Valentnist kauzalnoho poshyriuvacha i yii zviazok iz semantychnoiu ta formalno-hramatychnoiu strukturoiu rechennia [Valence of the causal propagator and its connection with the semantic and formal-grammatical structure of the sentence]. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu*, vol. 3, Zaporizhzhia, pp. 128–135.

8. Shibatani, M., Pardeshi, P. (2002) The causative continuum. *Typological studies in language*, 48(1), pp. 85–126.
9. Vainorenie, I.P., Lemish, N.Ye. (2020) Multidisciplinary aspects of causality as an ontological and epistemological category. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(1), pp. 305–314.
10. Vorobets, O. 2022. Functional and Semantic Extension of the Sentence of the Modern Ukrainian Literary Language. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 8, 2 (Jun. 2022), 131–136.
11. Wierzbicka, A. (1988) The Semantics of Grammar (Studies in Language Companion Series, 18). Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins.
12. Korpus tekstiv ukrainskoi movy. URL: http://www.mova.info/corpus.aspx (data zvernennia: 20.04.2025).

УДК 811.111:811.161.2]’255’37:[82-96:7.049.2]
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-2

ГУМОР У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ДИСКУРСІ: СПОСОБИ СТВОРЕННЯ І ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ А. СВЕРДРУП-ТІҐЕСОН *BUZZ, STING, BITE*)

Бережна М. В.
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-3345-256X
margaret.berezhna@gmail.com

Мірошниченко Н. М.
студентка І курсу ОКР «Магістр»
спеціальності 035 «Філологія»
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0002-5853-4331
krucijfinn@gmail.com

Андрєєва І. О.
кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-3436-1037
irene.andreyeva@gmail.com

Ключові слова: *науково-популярний текст, переклад науково-популярної літератури, очуження, виражальні засоби, стилістичні прийоми, комічне, «Жали, дзижчи, кусай: навіщо нам комахи».*

У статті досліджено засоби створення гумористичного ефекту в науково-популярному тексті, а також способи відтворення цих засобів у перекладі. Матеріалом роботи є книга А. Свердруп-Тіґесон Buzz, Sting, Bite: Why We Need Insects та її український переклад «Жали, дзижчи, кусай: навіщо нам комахи». В умовах загальної демократизації суспільства, послаблення етикетних вимог до комунікативних ситуацій та розмиття стилістико-прагматичних обмежень, що зазвичай висуваються до текстів різних жанрів і стилів, тематика використання гумору у науково-популярних текстах набуває особливої актуальності. Метою використання засобів створення комічного у науково-популярних текстах є бажання авторів збільшити читацьку аудиторію, спростити сприйняття інформації, залучити емоційну компоненту для кращого запам’ятовування викладеного. В англійському науково-популярному тексті гумористичний ефект досягається переважно шляхом використання семасіологічних виражальних засобів та стилістичних прийомів. Результати роботи продемонстрували, що в досліджуваному тексті переважають такі виражальні засоби, як метафори, антономазії, авторські порівняння, літоти, евфемізми та дисфемізми. Серед стилістичних прийомів найбільш продуктивними є гра слів та алогізм. Унаслідок розбіжності мовних норм англійської та української мови в аспекті використання засобів створення

гумористичного ефекту в науково-популярних текстах, агрегація комічного в тексті являють собою перекладацьку проблему. Відповідно, перекладач має вибрати одну з двох стратегій. Можна одомашнити текст, адаптуючи його до вимог української мови, й не відтворювати гумористичний ефект. Альтернативно можна обрати стратегію очуження й зберегти комічне, таким чином пропонуючи зміни до мовної норми. У досліджуваному перекладі І. Бодак перекладачка вибирає стратегію очуження й удається до низки творчих перекладацьких рішень для збереження гумористичного ефекту у перекладі. Під час передачі виражальних засобів найбільш продуктивними виявляються дослівний переклад, контекстуальна заміна, генералізація та конкретизація. Під час перекладу стилістичних прийомів переважають компенсація, контекстуальна заміна та дослівний переклад. У результаті вдається зберегти такі особливості авторського стилю, як гумористичний ефект підчас викладення наукової, вузькоспеціалізованої інформації; поєднання складних термінів з авторськими порівняннями-поясненнями; яскраві образи, які легко зрозуміти та запам'ятати неспеціалісту в галузі.

HUMOR IN POPULAR SCIENCE DISCOURSE: METHODS OF CREATION AND TRANSLATION (BASED ON THE BOOK *BUZZ, STING, BITE* BY A. SVERDRUP-THYGESON)

Berezhna M. V.
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine orcid.org/0000-0002-3345-256X
margaret.berezhna@gmail.com

Miroshnychenko N. M.
1st-year Master's Student
Specialty 035 Philology
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine orcid.org/0009-0002-5853-4331
krucijfinn@gmail.com

Andryeyeva I. O.
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Translation Theory and Practice
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine orcid.org/0000-0002-3436-1037
irene.andreyeva@gmail.com

Key words: *popular science text, translation of popular science literature, foreignization, expressive means, stylistic devices, comic effect, «Buzz, Sting, Bite: Why We Need Insects».*

The article examines the mechanisms employed to create humorous effects in popular science texts and the strategies utilized for their reproduction in translation. The primary material of this study is A. Sverdrup-Thygeson's book «Buzz, Sting, Bite: Why We Need Insects» alongside its Ukrainian translation, «Жали, дзижчи, кусай: навіщо нам комахи». In the context of general democratization of society, the loosening of etiquette norms in communicative situations, and the blurring of stylistic and pragmatic constraints traditionally imposed on texts of various genres and styles, the incorporation of humor

in popular science literature has garnered heightened significance. The utilization of humorous devices in such texts serves multiple purposes: it aims to expand readership, facilitate the comprehension of complex information, and engage the emotional dimension of the audience to enhance content retention. In English-language popular science texts, the humorous effect is mainly achieved through the application of semasiological expressive means and stylistic devices. The findings of this study indicate that the predominant expressive means present in the analyzed text encompass metaphors, antonomasia, authorial similes, litotes, euphemisms, and dysphemisms. Among the stylistic devices identified, wordplay and non sequitur emerge as particularly effective. Given the discrepancies between the linguistic norms of English and Ukrainian concerning humorous techniques in popular science texts, the clustering of comic elements presents considerable challenges for translators. Consequently, translators are confronted with a critical decision: either to domesticate the text by aligning it with Ukrainian norms, potentially at the expense of humor, or to adopt a foreignization strategy that retains comic elements, thereby defying established linguistic conventions. In the translation executed by I. Bodak, the foreignization strategy is favored, employing a variety of innovative translation solutions to maintain the humorous effect. The analysis reveals that the most effective techniques for conveying expressive means include literal translation, contextual substitution, generalization, and specification. For stylistic devices, compensation, contextual substitution, and literal translation are predominant. Ultimately, this translation successfully preserves the author's distinctive stylistic characteristics: a humorous tone that conveys scientific, highly specialized information; the interplay of complex terminology with authorial simile-based explanations; and vivid imagery that remains accessible and memorable to non-expert audiences.

Постановка проблеми. Науково-популярні тексти на відміну від суто академічних орієнтовані на ширшу аудиторію, оскільки не передбачають наявності спеціалізованих знань у читача. Такий підхід сприяє популяризації наукових знань серед широкої читацької аудиторії, що, своєю чергою, зумовлює зростання інтересу до популярної наукової літератури. Однією з тенденцій сучасного нонфікшн-дискурсу є активне використання гумору як засобу збільшення аудиторії, підвищення емоційної залученості та полегшення сприйняття складної інформації. Жартівливий тон не лише сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу, а й додає авторському стилю виразності та індивідуальності.

Водночас така особливість стилю створює додаткові виклики для перекладача, адже гумор нерідко базується на мовних і культурних реаліях, грі слів чи стилістичних прийомах, що не мають прямих відповідників в іншій мові. У зв'язку із цим виникає потреба в глибшому дослідженні засобів створення комічного ефекту у науково-популярних текстах та стратегій їх відтворення у перекладі. Актуальність вибраної теми зумовлена зростанням популярності текстів такого формату у сучасному інформаційному просторі та відповідним збільшенням запиту на якісний переклад науково-популярної літератури, що зберігає не лише змістовий, а й стилістичний, прагматичний та емоційний складники оригіналу. Переважно роботи, присвячені гумору та засобам його вираження у тексті, звертаються до художніх (зокрема, аудіовізуальних) текстів [Калита, 2015; Жилін, 2016; Содель 2018; Савіна, 2019; Хортюк, 2020; Бережна, 2021; Блинова, 2021; Пашко, 2022; Пушик, 2022; Євтушевська 2024]. Утім, комічне у текстах наукового та науково-популярного стилів, особливості перекладу таких текстів залишаються на периферії досліджень у галузі [Дубенко, 2005; Четверікова, 2016; Лут, 2018; Бережна, 2019; Кочукова, 2024]. Зазначене увиразнює актуальність роботи.

Метою роботи є виявлення та систематизація мовних і стилістичних засобів створення комічного ефекту в англомовному науково-популярному тексті, а також аналіз перекладацьких стратегій і прийомів, що використовуються для їх відтворення в українському перекладі.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**: 1) визначити поняття та різновиди комічного; 2) установити основні засоби створення комічного ефекту в досліджуваному науково-популярному тексті; 3) схарактеризувати особливості перекладу та продуктивні перекладацькі прийоми для відтворення гумористичних елементів в українському перекладі; 4) оцінити ефективність вибраної перекладацької стратегії з погляду збереження авторського стилю та прагматичного впливу.

Об'єкт роботи: науково-популярний текст як форма представлення спеціалізованої інформації для широкого загалу.

Предмет дослідження: мовні та стилістичні засоби створення комічного ефекту в оригінальному тексті А. Свердруп-Тігесон *Buzz, Sting, Bite: Why We Need Insects* та особливості їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Попри велику кількість робіт, присвячених гумору, комічному та засобам досягнення комічного/гумористичного ефекту, єдиного підходу до визначення цих понять немає. Утім, більшість дослідників зазначає, що комічний ефект базується на принципі інконгруентності, тобто виникає через невідповідність між очікуваннями й реальністю [Содель, 2018, с. 158]. Водночас виділяють чотири основні форми комічного: гумор, іронію, сатиру і сарказм [Блинова, 2021, с. 36]. Пропонується також розрізняти мовний і ситуативний комізм. Ситуативний комізм проявляється у протиставленні реальності та її ідеальної версії в уявленні людей, а мовний – досягається шляхом використання мовних засобів [Калита 2015, с. 54–56].

Переважна більшість дослідників визначає гру слів як найпоширеніший засіб створення гумористичного ефекту, який полягає у використанні різних словоформ (лексичних, звукових або граматичних) або частин певних слів, синтаксичних конструкцій, фразем для досягнення комічного ефекту шляхом організації семантико-стилістичних чи фонетичних явищ. Ефект досягається завдяки зіставленню і переосмисленню слів, схожих або однакових за звучанням, але відмінних за значенням [Жилін, 2016, с. 91]. На основі формальної подібності каламбури можуть виникати на основі омографів, омонімів, омофонів, паронімів та паліндромів [Пушик, 2022, с. 309].

У цій роботі також звертаємося до мовних засобів створення гумористичного ефекту, які роблять описане явище більш опуклим, яскравим, з елементами перебільшення. Так, Ю. Євтушевська відзначає, що для створення гумористичного ефекту можна послуговуватися такими мовними та риторичними засобами, як гра слів, метафора, іронія, гіпербола, евфемізми, діалектизми, сленгізми, авторські неологізми тощо [Євтушевська, 2024, с. 77]. Ю. Савіна пропонує такі види реалізації гумору у тексті: 1) комічні неологізми; 2) поєднання непоєднуваного (до прикладу, змішання в тексті різностильових елементів); 3) комічні несподіванки, що стосуються сюжету чи персонажів [Савіна, 2019, с. 59].

У своєму дослідженні М. Бережна вказує, що в наукових текстах гумористичний ефект реалізується через гру слів, розкладання фразеологічної єдності, зевгму, алогізм. У поєднанні з розмовними елементами вони створюють враження дружньої розмови, довірливої атмосфери під час висловлювання припущень автора наукового тексту [Бережна, 2019, с. 8]. К. Лут та К. Рябова зазначають, що іронія, епітети, перифрази та емфатичні конструкції є найпродуктивнішими засобами психологічної аргументації в наукових текстах [Лут, 2018, с. 27]. О. Четверікова виокремлює такі прийоми досягнення комічного ефекту в науково-популярних текстах: 1) засоби психологічного зближення з аудиторією (приклади з реального життя, розмовна лексика, гумор, просторіччя); 2) цитати з відомих текстів художнього стилю, що може викликати комічний ефект; 3) несумісні мовні засоби для ефекту несподіваності чи іронії [Четверікова, 2016, с. 180]. Н. Кочукова наголошує, що засобом створення гумористичного ефекту є поєднання елементів наукового і розмовного стилів; це ефективно привертає увагу аудиторії завдяки експресивності, емоційності, а також зрозумілості та близькості до реципієнта [Кочукова 2024, с. 120].

Проведене у цій роботі дослідження продемонструвало, що в монографії А. Свердруп-Тігесон *Buzz, Sting, Bite: Why We Need Insects* гумористичний ефект часто заснований на використанні персоніфікацій, авторських аналогій, гри слів і поєднання стилів. До менш продуктивних, але не менш вагомих елементів належать семасіологічні виражальні засоби (фігури заміщення) та стилістичні прийоми (фігури поєднання). До фігур заміщення відносимо мейозис, літоту, гіперболу, епітет, метафору, персоніфікацію, антономазію, іронію, перифраз, дисфемізм та евфемізм. До фігур поєднання належать гра слів та оксиморон [Воробйова, 2014].

Робимо висновок, що науково-популярний текст має викладатися у цікавій (або навіть у розважальній) і зрозумілій формі, що можна зробити за допомогою жартів. У науково-популярних текстах також наявні специфічні як лінгвістичні, так і стилістичні засоби, що слугують формо- та смислоутворювальними елементами. Наукові визначення або подаються спрощено, або додатково пояснюються за допомогою порівнянь, аналогій, детальних тлумачень; стиль при цьому часто наближається до розмовного. У результаті науково-популярні тексти передбачають комбінування наукового та розважального складників; до другого належать жарти, що наближує науково-популярний текст до художнього стилю. У таких випадках автор має не лише бути експертом у своїй галузі, а й уміти цікаво подати інформацію, а перекладач – не тільки передати смисл повідомлення, а й відтворити експресивні засоби [Четверікова 2016, с. 178–180].

Попри те, що дослідники особливостей перекладу науково-популярних текстів переважно розглядають способи передачі термінів та оминають стилістичні засоби, уважаємо, що такі одиниці є механізмом емоційного впливу на читача, а отже, мають бути відтворені в перекладі (принаймні частково або шляхом компенсації) [Бережна, 2019, с. 8]. Стилістичні норми науково-популярних текстів не збігаються: там, де українська лаконічна, нейтральна й об'єктивна, англійська допускає використання: 1) образних стилістичних засобів; 2) засобів створення гумористичного ефекту; 3) розмовної лексики.

Адекватний переклад неможливий без розуміння алгоритмів, яких має дотримуватися перекладач, особливо під час відтворення складних текстів, що поєднують різнорівневі та різножанрові елементи. Сукупність перекладацьких дій, своєю чергою, становить перекладацьку стратегію – чітко визначений порядок дій задля здійснення адекватного перекладу [Хортюк, 2020, с. 48]. Відповідно, перекладач має вибрати одну з двох стратегій. Можна одомашнити текст, адаптуючи його до вимог української мови, й не відтворювати гумористичний ефект. Альтернативно можна вибрати стратегію очуження й зберегти комічне, таким чином пропонуючи зміни до мовної норми. Це узгоджується з тенденцією до демократизації та орозмовлення літературного стандарту української мови, яка спостерігається останнім часом [Дубенко, 2005, с. 92]. Отже, при англо-українському перекладі досліджуваного матеріалу виокремлюємо такі варіанти (на основі класифікації М. Бережної [Бережна, 2019, с. 11]):

1) Образні стилістичні засоби (метафора, гіпербола, персоніфікація, епітет, алюзія) відтворюються:

• стилістичним засобом з ідентичним образом (дослівний переклад):

англ.: But if we're talking about the heaviest insect, the Goliath beetle is well placed. The larvae of this ***African giant*** *can weigh up to 3.5 ounces [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 16];*

укр.: Та якщо казати про найважчу комаху, на перше місце виходить жук-голіаф. Личинки цього ***африканського гіганта*** *можуть важити до 100 г [Свердруп-Тігесон 2024, с. 16];*

• стилістичним засобом із близьким образом (заміна/генералізація/конкретизація):

англ.: Not for nothing are these ***roughnecks*** *also known as «assassin flies» [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 61];*

укр.: Недарма цих ***головорізів*** *називають ще мухами-вбивцями [Свердруп-Тігесон 2024, с. 70];*

• стилістичним засобом з іншим образом або іншим стилістичним засобом (заміна):

англ.: Lovesick fellow cicadas aren't the only ones attracted by the song. Scary parasites lie in wait listening, then sneak up to lay a tiny egg on the soloist. And although it might look quite innocent, ***it's game over for the singer*** *[Sverdrup-Thygeson 2019, c. 27];*

укр.: Спів приваблює не тільки спраглих до кохання цикад: звук вистежують страшні паразити, які вичікують у своїх засідках, аби підкрастись і відкласти в тіло соліста крихітне яйце. І хоча це може видатися невеликою бідою, ***для співця концерт закінчено*** *[Свердруп-Тігесон 2024, с. 29];*

• нейтральною лексикою з приблизним значенням (заміна);

• нульовим відповідником (вилучення):

англ.: The larva arranges these pale threads of dung neatly over its back until it ends up with a whole wig – not unlike ***Donald Trump****'s hairdo [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 113];*

укр.: Личинка акуратно вкладає ці бліді нитки фекалій у себе над спиною, доки не утворюється ціла перука [Свердруп-Тігесон 2024, с. 133].

2) Стилістичні засоби для створення гумористичного ефекту (гра слів, зевгма, алогізм, розкладення фразеологізму) відтворюються:

– тим самим стилістичним засобом зі збереженням гумористичного ефекту й загального смислу (дослівний переклад):

англ.: Imagine if all the world's known species – big and small alike – were given UN membership [...]. Let's say we distributed power and voting rights in this ***«United Nations of biodiversity»*** *according to the number of species in the different species groups [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 15];*

укр.: Уявіть, якби всі відомі на світі види – як великі, так і малі – стали членами ООН [...]. Тепер роздаймо мандати в цій ***«Організації Об'єднаних ~~Націй~~ Форм Життя»*** *відповідно до кількості видів у різних таксонах [Свердруп-Тігесон 2024, с. 14];*

– іншим стилістичним засобом зі збереженням гумористичного ефекту (заміна):

англ.: Lovesick fellow cicadas aren't the only ones attracted by the song. Scary parasites lie in wait listening, then sneak up to lay a tiny egg on the soloist. And although it might look quite innocent, it's game over for the singer. The egg hatches into a hungry larva, which eats up the cicada from the inside out. ***Enough said*** *[Sverdrup-Thygeson 2019, c. 27];*

укр.: Спів приваблює не тільки спраглих до кохання цикад: звук вистежують страшні паразити, які вичікують у своїх засідках, аби підкрастись і відкласти в тіло соліста крихітне яйце. І хоча це може видатися невеликою бідою, для співця концерт закінчено. З яйця вилуплюється ненажерлива личинка і з'їдає цикаду зсередини. ***Доспівалася*** *[Свердруп-Тігесон 2024, с. 29];*

– іншим стилістичним засобом без збереження гумористичного ефекту (компенсація);

– нейтральною лексикою зі збереженням смислу, але втратою стилістичного засобу (дослівний переклад/заміна/експлікація):

*англ.: Many insects **eat** one another. If there are **fifty ways to leave your lover**, I can assure you that there are an awful lot more ways of **eating other creatures – including your lover** [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 55];*

*укр.: Чимало комах **поїдають** одне одного. Існує **50 способів позбутися коханого**, але запевняю вас, є значно більше прийомів, щоб **зжерти інших – зокрема й коханого** [Свердруп-Тіґесон 2024, с. 63];*

– нульовим відповідником (вилучення).

В) Розмовні одиниці відтворюються:

• розмовними одиницями з ідентичним значенням (дослівний переклад);

• нейтральною лексикою з ідентичним значенням (заміна/конкретизація/генералізація/експлікація):

*англ.: Scent molecules allow them to send each other various kinds of messages, from soppy personal ads such as «Lonesome lady seeks handsome **fella** for good times»… [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 25];*

*укр.: Пахучі молекули дають їм змогу обмінюватися різноманітними посланнями – від оголошень про знайомства на кшталт «самотня панна шукає вродливого **парубка** для втіх»… [Свердруп-Тіґесон 2024, с. 27];*

• іншим стилістичним засобом (компенсація):

*англ.: Follow this scent trail to a delicious **dollop** of jam on the kitchen counter» [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 25].*

*укр.: ця ароматна стежка приведе вас просто до плями **смачнючого** варення в кухні на стільниці [Свердруп-Тіґесон 2024, с. 27];*

• нульовим відповідником (вилучення):

*англ.: Scent molecules allow them to send each other various kinds of messages, from **soppy** personal ads such as «Lonesome lady seeks handsome fella for good times»… [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 25];*

укр.: Пахучі молекули дають їм змогу обмінюватися різноманітними посланнями – від оголошень про знайомства на кшталт «самотня панна шукає вродливого парубка для втіх»… [Свердруп-Тіґесон 2024, с. 27];

• також розмовна лексика в перекладі може використовуватися для передачі нейтральної лексики оригіналу (компенсація):

*англ.: Insects live on all continents – although they are admittedly represented by only a single species on Antarctica: a flightless midge that **can't survive** if the temperature happens to creep up to 50 degrees for any length of time [Sverdrup-Thygeson 2019, c. 14];*

*укр.: Комахи представлені на всіх континентах, щоправда, в Антарктиді представлені лише одним видом – безкрилим комарем, що **ґиґне**, як тільки температура підніметься вище 10°C [Свердруп-Тіґесон 2024, с. 13].*

Висновки та перспективи подальших розробок. Результати дослідження засвідчили, що гумористичний ефект у науково-популярному тексті А. Свердруп-Тіґесон створюється, передусім, за допомогою персоніфікації, авторських аналогій, гри слів та поєднання стилістичних регістрів. Важливу роль відіграють і менш продуктивні, але значущі засоби: метафора, гіпербола, алогізм, антономазія, антитеза тощо. Ці елементи поряд із уживанням розмовної лексики сприяють формуванню характерного для авторського стилю поєднання інформативності й розважальності. Аналіз перекладів виявив тенденцію до збереження образності оригіналу, що реалізується переважно через дослівний, наближений переклад, компенсацію з незначною кількістю випадків вилучення. Такий підхід демонструє високий ступінь суміжності культурних образів та свідчить про зближення мовних норм англійського й українського науково-популярного дискурсів, що, своєю чергою, дає змогу перекладачу ефективно застосовувати стратегію очуження без істотного ризику непорозуміння з боку українського читача.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розширення корпусу текстів для аналізу; вивчення реакції читачів на різні перекладацькі рішення, що стосуються збереження або адаптації комічного ефекту; а також розгляд перекладених текстів для виявлення універсальних та унікальних прийомів передачі гумору для різних пар мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна М.В. Переклад стилістичних засобів у статтях з економіки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2019. № 43. Т. 5. С. 8–12. DOI: 10.32841/2409-1154.2019.43.5.2
2. Бережна М.В., Великодний В.А. Відтворення гумористичних стилістичних засобів (на матеріалі роману Д. Адамса The Restaurant at the End of the Universe та його перекладів українською мовою). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2021. № 47. Т. 3. С. 74–78. DOI: 10.31812/123456789/4309
3. Блинова І.А., Зернецька А.А. Гумор як різновид комічного: критерії виокремлення, теорії реалізації і засоби вираження. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Філологія. Журналістика*. 2021. Т. 32. № 1. С. 35–43.

4. Воробйова М.В. Порівняльна стилістика : курс лекцій. Запоріжжя, 2014. С. 43–48.
5. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2005. 224 с.
6. Євтушевська Ю.Ю. Сучасні теорії комічного в світлі художнього перекладу: міждисциплінарний підхід. *Studia Philologica*. 2024. Вип. 22. С. 69–80. DOI: 10.28925/2412-2491.2024.22
7. Жилін Р.Г. Гра слів в англійській мові та труднощі з перекладом на українську мову. *Інтелектуальні системи та прикладна лінгвістика* : тези доп. V Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 14 квітня 2016 р. Харків, 2016. С. 91–92.
8. Калита О. Типи комічних текстів та особливості їх стилістичного аналізу. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 2. С. 54–61.
9. Кочукова Н.І. Нові вияви експресивних засобів у сучасному українському науково-популярному медіатексті. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2024. Вип. 21. С. 119–122.
10. Лут К.А., Рябова К.К. Репрезентація аргументативності в англомовних наукових текстах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2018. № 35. Т. 2. С. 24–27.
11. Пашко С.В., Рябокінь Н.О. Англомовні художні засоби та способи їх перекладу. Метафора, порівняння та гіпербола. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33. № 5. С. 232–236.
12. Пушик Н.В., Зубрицький Р.Я. Особливості перекладу каламбурів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2022. № 58. С. 309–312. DOI: 10.32841/2409-1154.2022.58.69
13. Савіна Ю.О. Лінгвопоетичні засоби створення комічного та їх відтворення у процесі перекладу (на матеріалі творів Дж. К. Джерома й О. Генрі та їх українськомовних перекладів). *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 2. С. 58–64.
14. Свердруп-Тігесон А. Жали, дзижчи, кусай : монографія. Рівне : Бородатий Тамарин, 2024. 240 с.
15. Содель О.С. Інкогруентність як когнітивний механізм створення комічного в англомовних анекдотах і проблема перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія*. 2018. № 33. Т. 2. С. 158–160.
16. Хортюк Д. Особливості перекладу категорії комічного українською мовою. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2020. Вип. 28. Т. 4. С. 46–51.
17. Четверікова О.Р. Комунікативні та лінгвокультурололічні передумови дослідження науково-популярного тексту. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Філологічні науки*. 2016. Вип. 35. С. 178–183.
18. Sverdrup-Thygeson A. *Buzz, Sting, Bite: Why We Need Insects* : A Monograph. New York: Simon & Schuster, 2019. 256 p.

REFERENCES

1. Berezhna, M.V. (2019). Pereklad stylistychnykh zasobiv u statiakh z ekonomiky [Translation of Stylistic Devices in Economic Articles]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriia*: *Filolohiia,* vol. 43(5), pp. 8–12. DOI: 10.32841/2409-1154.2019.43.5.2
2. Berezhna, M.V., & Velykodnyi, V.A. (2021). Vidtvorennia humorystychnykh stylistychnykh zasobiv (na materiali romanu D. Adamsa *The Restaurant at the End of the Universe* ta yoho perekladiv ukrainskoiu movoiu) [Reproduction of humorous stylistic devices (based on the material of D. Adams' novel *The Restaurant at the End of the Universe* and its translations into Ukrainian)]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriia: Filolohiia*, vol. 47(3), pp. 74–78. doi: 10.31812/123456789/4309
3. Blynova, I.A., & Zernetska, A.A. (2021). Humor yak ryznovyd komichnoho: Kryterii vyokremlennia, teorii realizatsii i zasoby vyrazhennia [Humor as a type of the comic: Criteria of distinction, implementation theories, and means of expression]. *Vcheni Zapysky Tavriiskoho Natsionalnoho Universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Filolohiia. Zhurnalistyka*, vol. 32(1), pp. 35–43.
4. Vorobiova, M.V. (2014). *Porivnialna stylystyka: Kurs lektsii* [Comparative stylistics: Lecture course for BA students in English Translation]. Zaporizhzhia, Ukraine, 43–48.
5. Dubenko, O.Yu. (2005). *Porivnialna stylystyka anhliiskoi ta ukrainskoi mov: Navchalnyi posibnyk* [Comparative stylistics of English and Ukrainian: A textbook]. Vinnytsia: Nova Knyha.
6. Yevtushevska, Y.Y. (2024). Suchasni teorii komichnoho v svitli khudozhnoho perekladu: Mizhdystsyplinarnyi pidkhid [Contemporary Theories of the Comic in the Light of Literary Translation: An Interdisciplinary Approach]. *Studia Philologica,* vol. 22, pp. 69–80. DOI: 10.28925/2412-2491.2024.22
7. Zhilin, R.H. (2016). Hra sliv v anhliiskii movi ta trudnoshchi z perekladom na ukrainsku movu [Wordplay in English and difficulties of translating it into Ukrainian]. In *Intellektualni systemy ta prykladna linhvistyka: Tezy dopovidei V Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*

(Kharkiv, April 14, 2016) (pp. 91–92). Kharkiv.
8. Kalyta, O. (2015). Typy komichnykh tekstiv ta osoblyvosti yikh stylistychnoho analizu [Types of comic texts and features of their stylistic analysis]. *Linhvostylistychni Studii*, vol. 2, pp. 54–61.
9. Kochukova, N.I. (2024). Novi viiavy ekspresyvnykh zasobiv u suchasnomu ukrainskomu naukovo-populiarnomu mediateksti [New manifestations of expressive means in the modern Ukrainian popular science media text]. *Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu «Ostrozka Akademiia». Seriia: Filolohiia*, vol. 21, pp. 119–122.
10. Lut, K.A., & Riabova, K.K. (2018). Reprezentatsiia argumentatyvnosti v anhlohovornykh naukovykh tekstakh [Representation of argumentativity in English-language scientific texts]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriia: Filolohiia*, vol. 35(2), pp. 24–27.
11. Pashko, S.V., & Ryabokyn', N.O. (2022). Anhlomovni khudozhni zasoby ta sposoby yikh perekladu. Metafora, porivnyannia ta hypebola [English artistic means and ways of their translation. Metaphor, comparison, and hyperbole]. *Vcheni Zapysky Tavriiskogo Natsional'noho Universytetu imeni V.I. Vernads'koho. Filolohiia. Zhurnalistyka*, vol. 33(5), pp. 232–236.
12. Pushyk, N.V., & Zubrytskyi, R.Ya. (2022). Osoblyvosti perekladu kalamburiv [Peculiarities of pun translation]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriia: Filolohiia*, vol. 58, pp. 309–312. DOI: 10.32841/2409-1154.2022.58.69
13. Savina, Yu.O. (2019). Linhvopoetychni zasoby stvorennia komichnoho ta yikh vidtvorennia u protsesi perekladu (na materiali tvoriv J. K. Jerome y O. Henry ta yikh ukrainskomovnykh perekladiv) [Linguopoetic means of creating the comic and their reproduction in translation (based on works by J. K. Jerome and O. Henry and their Ukrainian translations)]. *Zakarpatski Filolohichni Studii*, vol. 9(2), pp. 58–64.
14. Sverdrup-Thygeson, A. (2024). *Zhaly, dzhyzhchy, kusai*: Monograph [*Buzz, Sting, Bite*]. Vydavnytstvo «Borodatyi Tamaryn».
15. Sodel, O.S. (2018). Inkohruentnist′ yak kohnityvnyi mekhanizm stvorennia komichnoho v anhlomovnykh anekdotakh i problema perekladu [Incongruity as a cognitive mechanism of humor creation in English-language jokes and the problem of translation]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Filolohiia*, vol. 33(2), pp. 158–160.
16. Khortiuk, D. (2020). Osoblyvosti perekladu katehorii komichnoho ukrainskoiu movoiu [Peculiarities of translating the category of the comic into Ukrainian]. *Aktualni Pytannia Humanitarnykh Nauk: Mizhvuzivskyi Zbirnyk Naukovykh Prats Molodykh Vchenykh Drohobytskoho Derzhavnoho Pedahohichnoho Universytetu Imeni Ivana Franka*, vol. 28(4), pp. 46–51.
17. Chetverikova, O.R. (2016). Komunikatyvni ta linhvokulturolohichni peredumovy doslidzhennia naukovo-populiarnoho tekstu [Communicative and linguocultural preconditions for the study of popular science text]. *Naukovyi Visnyk Izmail's'koho Derzhavnoho Humanitarnoho Universytetu. Filolohichni Nauky*, vol. 35, pp. 178–183.
18. Sverdrup-Thygeson, A. (2019). *Buzz, sting, bite: Why we need insects*. Simon & Schuster.

УДК 81’27:316.61-053.6](045)
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-3

ВЗАЄМОДІЯ МЕГАСИСТЕМ ЧИННИКІВ ТА НАСЛІДКІВ У ПОРОДЖЕННІ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Бурка Н. А.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Берестейський, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-5412-4314
leschenko.nat@gmail.com

Ключові слова: *лінгво-енергетичні дослідження, піраміда Клименюка, прагматична стратегія, підліткова субкультура, підліток.*

У статті в обсязі лінгво-когнітивного міждисциплінарного знання авторкою запропоновано новий підхід до вирішення проблеми обґрунтування часткової наукової картини взаємодії мегасистем чинників та наслідків у породженні особливостей комунікативної поведінки підлітків. Методологія проведеного обґрунтування спирається на понятійно-термінологічний апарат відомої моделі піраміди Клименюка, яка описує духовне буття людини. Показано, що за аналогією до зазначеної моделі необхідним і достатнім для моделювання функціональної мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітків має бути її поділ на три такі суперсистеми: прагматичну стратегію, підліткову субкультуру, культуру мікросоціуму, що характеризується багаторівневою ієрархічною структурою елементів та зв’язками між ними. Сформовано узагальнену вербально-графічну модель структури і складу елементів мегасистеми чинників, що впливають на перебіг процесів мислемовлення та мисленій підлітка під час його комунікативної поведінки. Наведено стислий опис когнітивного механізму впливу комплексів чинників на особливості перебігу у сфері духовного буття підлітка процесів мислемовлення та мисленій, спрямованих на добір ним мовних і немовних засобів комунікативної поведінки. Змоделювано вербальні образи всіх суперсистем, елементи яких беруть безпосередню інформаційну участь у спілкуванні підлітка, відіграючи роль засобів його комунікативної поведінки. Підкреслено, що процеси добору підлітком мовних і немовних засобів комунікативної поведінки завжди є супервентними, тобто такими, у яких комплекси чинників викликають відповідні комплекси наслідків. У висновках зазначено, що викладена лінгво-енергетична картина здатна слугувати методологічним дороговказом для природньо неминучого переведення сучасних досліджень особливостей взаємозв’язку між чинниками і наслідками перебігу когнітивного хаосу синергетичного породження мислемовлення та мисленій підлітка у комунікації на рівень відповідних мегаекспериментів та поглибити загальні міждисциплінарні уявлення про специфіку енергетичних феноменів людської комунікації у представників суміжних із лінгвістикою наук.

INTERACTION OF MEGASYSTEMS OF FACTORS AND CONSEQUENCES IN GENERATING PECULIARITIES OF ADOLESCENTS' COMMUNICATION BEHAVIOUR

Burka N. A.
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of the English Language Theory, Practice and Translation
National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»
Beresteysky Ave., 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5412-4314
leschenko.nat@gmail.com

Key words: *linguistic and energy studies, Klymenyuk's pyramid, pragmatic strategy, adolescent subculture, adolescent.*

In the article, within the scope of linguistic and cognitive interdisciplinary knowledge, the author proposes a new approach to solving the problem of substantiating a partial scientific picture of the interaction of megasystems of factors and consequences in generating the peculiarities of adolescent communication behaviour. The methodology of the substantiation is based on the conceptual and terminological apparatus of the well-known Klymenyuk's pyramid model, which describes the spiritual existence of man. It is shown that, by analogy with the above model, it is necessary and sufficient to model the functional megasystem of factors generating adolescents' communicative behaviour to divide it into three such supersystems: pragmatic strategy, adolescent subculture, microsociety culture, characterized by a multi-level hierarchical structure of elements and links between them. A generalized verbal and graphic model of the structure and composition of the elements of the megasystem of factors influencing the course of the adolescent processes of thought-speech and thought-actions in his/her communicative behaviour has been formed. A brief description of the cognitive mechanism of the influence of complexes of factors on the peculiarities of the course of thought-speech processes and thought-actions in the sphere of the adolescent's spiritual being, aimed at his/her selection of verbal and non-verbal means of communicative behaviour, is given. The verbal images of all supersystems are modelled, the elements of which directly inform the adolescent's communication, playing the role of means of his/her communicative behaviour. It is emphasized that the processes of selection of verbal and non-verbal means of communicative behaviour by an adolescent are always supervenient, that is, those in which complexes of factors cause corresponding complexes of consequences. The article concludes that the presented linguistic and energetic picture can serve as a methodological guide for the naturally inevitable transfer of modern research on the peculiarities of the relationship between the factors and consequences of the cognitive chaos of synergistic generation of thought-speech and thought-actions of an adolescent in communication to the level of relevant mega-experiments and can deepen the general interdisciplinary understanding of the specifics of energy phenomena of human communication by representatives of the sciences related to linguistics.

Постановка проблеми. У процесі реалізації міждисциплінарного наукового пошуку, спрямованого на встановлення загальної системи чинників, здатних впливати на специфіку перебігу комунікативної поведінки підлітків, ми розглядали [Бурка, 2020, 2022–2024; Калита, Бурка, 2022] їх певні автономні системи та уточнювали окремі поняття, необхідні для вичерпного опису всіх відомих аспектів та механізмів актуалізації феномену підліткового спілкування.

Проведений таким чином аналіз свідчить, що термінологічний апарат, який існує сьогодні у когнітивістиці, є достатнім для вичерпного опису результатів міждисциплінарних лінгво-когнітивних досліджень та придатним для транслювання здобутого лінгвістикою знання у дотичні до неї

психолінгвістичні, соціологічні, педагогічні й фізіологічні науки.

Накопичувана завдяки цьому інформація переконливо свідчила про необхідність моделювання узагальненої наукової картини взаємодії мегасистем чинників та наслідків, здатної охоплювати усі відомі нам зв'язки, що виникають та існують між ними в умовах реальної комунікації підлітків. При цьому стало цілком зрозумілим, що для вичерпного опису шукану модель доцільно будувати за принципом її функціювання. Уявлялося також логічним і те, що зазначений опис матиме сенс лише за умов його чіткого співвіднесення з відповідною моделлю механізму породження комунікативної поведінки підлітків.

Тому **метою** започаткованого нами теоретичного пошуку є обґрунтування узагальненої часткової наукової картини взаємодії мегасистем чинників та наслідків у породженні особливостей комунікативної поведінки підлітків.

Для досягнення мети передбачалася сформульована у вигляді **завдань** теоретичного дослідження така покрокова послідовність виконання логічно-розумових дій:

1 – обґрунтувати структуру і склад елементів мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітків;

2 – навести стислий опис когнітивного механізму впливу комплексів чинників на особливості перебігу у сфері духовного буття підлітка процесів мислемовлення та мисленій, спрямованих на добір ним засобів комунікативної поведінки;

3 – змоделювати вербальні образи інших мегасистем, елементи яких беруть безпосередню інформаційну участь у спілкуванні підлітка та слугують засобами його комунікативної поведінки.

Об'єкт дослідження – процес породження особливостей комунікативної поведінки підлітка; **предметом** є вплив супервентності факторів-причин на актуалізацію комплексів мовних і немовних засобів у мовленні підлітків.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтовування структури і складу елементів мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітків було здійснено нами відповідно до вимог методології когнітивних лінгво-енергетичних досліджень [Калита, Клименюк, 2022], спрямованої на вивчення комунікативних феноменів людського спілкування. Теоретичним базисом пошуку слугували основні концептуальні положення сучасної наукової парадигми енергетики мовлення [Калита, 2016]. Звернемо тут увагу на ґрунтовні принципи, ідеї та положення енергетичної теорії мовлення, на які й спиратимося протягом подальшого викладу.

Зважаючи на це, почнемо безпосередньо з логіки формування структури шуканої функціональної мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітків. Для цього скористуємось ідеями, закладеними у модель фронтального перетину відомої піраміди Клименюка [Клименюк, 2010, с. 205–211; Тараненко, 2019], суть яких полягає у тому, що у найбільш загальному вигляді будь-яка комунікація може відбуватися, по-перше, лише на ґрунті вибраної підлітком певної прагматичної стратегії, а по-друге, синергетичний саморозвиток когнітивного хаосу, що породжує процеси його мислемовлення та мисленій, безпосередньо залежить щонайменше від двох параметрів порядку самого хаосу. У загальному випадку роль параметрів порядку (чинників, які здійснюють визначальний вплив на зародження порядку в хаосі) відіграють культура соціуму, у якому формуються особистість підлітка та субкультура певної соціальної групи, членом якої він себе ідентифікує. Виходячи із цього, ми, відповідно до наведеного вище першого завдання, набуваємо підстав стверджувати, що необхідним і достатнім для моделювання функціональної мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітків буде її поділ на три такі суперсистеми: прагматична стратегія, підліткова субкультура, культура соціуму.

Для зручності пояснення логіки подальших теоретичних міркувань апелюватимемо до сформованої нами (рис. 1) умовної моделі впливу чинників породження комунікативної поведінки підлітка на особливості перебігу когнітивних процесів його мислення, що актуалізуються у вигляді відповідних висловлювань та дій.

На рисунку зображено дві автономні мегасистеми. До складу першої входять три суперсистеми чинників, які мають безпосередній вплив на специфіку комунікативної поведінки підлітка та зумовлюють вибір ним мовних і немовних засобів спілкування: 1 – прагматична стратегія (комунікації), 2 – підліткова субкультура, 3 – культура соціуму (у якому формується особистість підлітка). Друга мегасистема, що віддзеркалює особливості духовного буття підлітка, охоплює розмаїття засобів його мовленнєвої поведінки взагалі та мовлення зокрема, також складається з відповідних суперсистем, детальний розгляд структури і елементів яких буде здійснено нами нижче. Нагадаємо, що енергетична взаємодія між зазначеними мегасистеми відбувається в оточуючому середовищі, що породжує реальні умови й обставини комунікації.

Звертаючись до мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітка, розглянемо принцип і структуру побудови суперсистеми 1 прагматична стратегія. Із моделі (рис. 1) видно, що вона характеризується багаторівневою ієрархічною структурою елементів та зв'язками між ними.

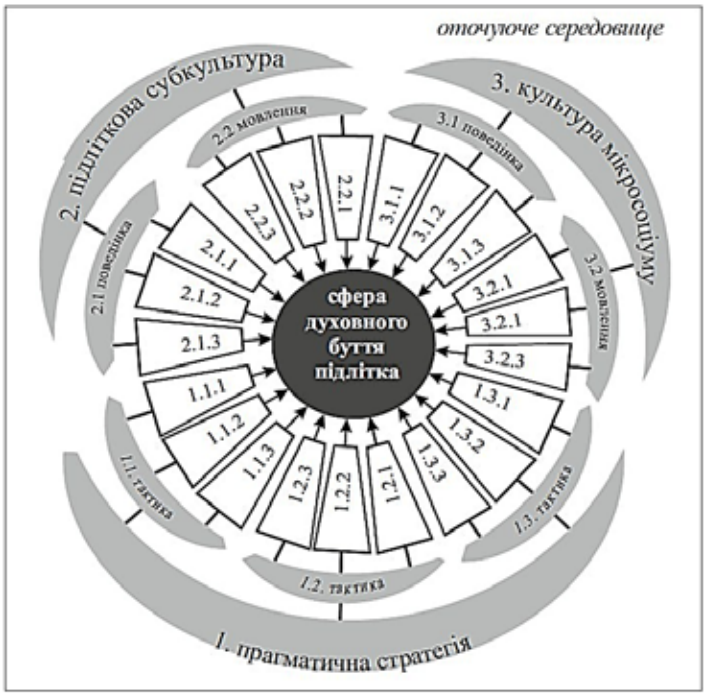

Рис. 1. Модель мегасистеми чинників, що впливають на перебіг процесів мислемовлення та миследій підлітка під час його комунікативної поведінки

Елементами другого ієрархічного рівня прагматичної стратегії слугують системи тактик 1.1, 1.2, 1.3 і т. д., за допомогою яких вона реалізується. Своєю чергою, кожна тактика поділяється на систему методів її актуалізації. Так, тактика 1.1 може охоплювати методи 1.1.1, 1.1.2, 1.1.3 і т. д. Далі, як це показано у праці [Калита, Клименюк, Тараненко, 2024, с. 60–70], ми набуваємо можливості поділяти кожну систему методів на низку підсистем способів їх уживання (1.1.1.1, 1.1.1.2, 1.1.1.3 і т. д.). Підсистеми способів комунікативної поведінки підлітка також поділяються на дві групи мовних та немовних прийомів їх реалізації. Розглядувана суперсистема чинників завершується шостим ієрархічним рівнем, на якому у ній наведено загальний морфологічний ряд існуючих мовних та немовних засобів реалізації усіх розташованих вище різнорівневих систем.

Для поглиблення уявлень представимо відповідно до рекомендації джерела [Клименюк, 2010, с. 79–81] приклад фрагменту суперсистеми прагматичної стратегії комунікативної поведінки підлітка у її вербальному вигляді таким чином.

1. Прагматична стратегія: 1.1-тактика, 1.2-тактика, 1.3-тактика і т. д.: 1.1.1-метод; 1.1.2-метод; 1.1.3-метод і т. д; 1.1.1.1-спосіб, 1.1.1.2-спосіб, 1.1.1.3-спосіб і т. д.; 1.1.1.1.1-мовні прийоми, 1.1.1.1.2-немовні прийоми; 1.1.1.1.1.1.-мовні засоби, 1.1.1.1.1.2-немовні засоби.

Нагадаємо, що у такому запису кількість цифр у позначенні кожного елемента вказує на ієрархічний рівень його розташування у суперсистемі.

Що стосується формулювань стратегій підліткового спілкування, то у багатьох працях їхні назви досі набувають такого вигляду: 1 – стратегія активного самоствердження у дорослому соціумі; 2 – стратегія пасивного самоствердження у підлітковому оточенні; 3 – стратегія активного самоствердження у соціумі однолітків; 4 – стратегія завоювання лідерських позицій у підлітковій групі; 5 – стратегія заохочення провокування групи підлітків до жорстокої поведінки; 6 – стратегія самоствердження у підлітковому соціумі; 7 – стратегія самовираження у дорослому соціумі; 8 – стратегія привернення до себе уваги оточуючих; 9 – стратегія підняття власного престижу в очах однолітків; 10 – стратегія нав'язування оточуючим власної системи цінностей та життєвих установок, захисту своїх інтересів; 11 – стратегія нав'язування іншим власних бажання та поглядів; 12 – стратегія неприйняття законів життя дорослих; 13 – стратегія набуття тимчасової головної ролі у підлітковій спільноті; 14 – стратегія відстоювання права брати участь у суспільно корисній діяльності; 15 – стратегія вимоги підлітком визнання власних навчально-пізнавальних, культурних, спортивних та творчих досягнень; 16 – стратегія виправдання підлітком стану або

наслідків прокрастинації тощо. Здавалося б, сутність мети спілкування, відображеної у кожному з таких формулювань, є цілком зрозумілою. Але з наукового погляду вони не є повними, оскільки у їх наведених формулюваннях не вказано шлях досягнення самої мети, як того вимагає логіка [Калита, Клименюк, Тараненко, 2024, с. 50–60] визначення стратегії.

Тому, не вдаючись до подальших пояснень, наведемо лише кілька прикладів правильного викладу цього атрибуту можливої комунікативної поведінки підлітка:

– стратегія активного самоствердження у дорослому соціумі шляхом копіювання поведінки його представників;

– стратегія активного самоствердження у соціумі однолітків шляхом привернення уваги до себе;

– стратегія заохочення групи підлітків до жорстокої поведінки шляхом їх провокування;

– стратегія завоювання лідерських позицій у підлітковій групі шляхом пригнічення інших її членів;

– стратегія неприйняття законів життя дорослих шляхом ігнорування та супротиву існуючим у ньому вимогам;

– стратегія набуття тимчасової головної ролі у підлітковій спільноті шляхом обману оточуючих.

Повертаючись знов до мегасистеми чинників породження комунікативної поведінки підлітків (рис. 1), зосередимо увагу на побудові структури суперсистеми 2 – підліткова субкультура. Ми бачимо, що на другому ієрархічному рівні цієї суперсистеми розташовано дві автономні системи: 2.1 – система чинників комунікативної поведінки підлітка та 2.2 – система чинників його мовленевої поведінки. На третьому ієрархічному рівні суперсистеми розташовано відповідні підсистеми різновидів чинників (2.1.1., 2.1.2., 2.1.3 і т. д.) субкультурної поведінки підлітків, що є елементами системи 2.1 – комунікативна поведінка. На тому самому рівні розташовані й підсистеми чинників мовлення (2.2.1., 2.2.2., 1.2.3 і т. д.), які входять до складу системи 2.2 – субкультура мовлення підлітків. Далі на четвертому рівні мають бути морфологічні множини конкретних чинників мовлення підлітків, графічний образ яких на моделі (рис. 1) не наведено через обмеженість її формату.

Тому, як це вже робилося вище, ми відобразимо структуру суперсистеми 2 у вербальній формі та позначимо зміст її нетрадиційних для лінгвістики елементів за джерелами [Калита, 2001; Ковалинська, 2014] так.

2. Підліткова субкультура:

***2.1 – поведінка*:** 2.1.1 – *соціально-політична* (2.1.1.1 – потреба у спілкуванні, 2.1.1.2 – соціальний стрес, 2.1.1.3 – відчуття зайвості і т. д.), 2.1.2 – *ситуативно-комунікативна* (2.1.2.1 – офіційність спілкування, 2.1.2.2 – неофіційність спілкування, 2.1.2.3 – присутність третіх осіб і т. д.), 2.1.3 – *психічно-генетична* (2.1.3.1 – впевненість, 2.1.3.2 – потреба в увазі, 2.1.3.3 – допитливість і т. д.);

2.2 – *мовлення*: 2.2.1 – *емоційно-самопочуттєве* (2.2.1.1 – байдужість, 2.2.1.2 – спустошеність, 2.2.1.3 – емоційний стрес і т. д.), 2.2.2 – *фізіологічно-станове* (2.2.2.1 – бадьорість, 2.2.2.2 – підвищена стомлюваність, 2.2.2.3 – фізичний дискомфорт і т. д.), 2.2.3 – *фізично-відчуттєве* (2.2.3.1 – зниження тонусу, 2.2.3.2 – слабкість, 2.2.3.23 – фізичний біль і т. д.).

Щодо множини чинників породження комунікативної поведінки підлітків, уведених нами у структуру суперсистеми 2 (культури мікросоціуму), то у вербальному викладі вона набуває такого вигляду.

3. Культура мікросоціуму:

3.1 – *поведінка*: 3.1.1 – *соціальний устрій* (3.1.1.1 – диктаторський, 3.1.1.2 – перехідний, 3.1.1.3 – ліберальний, 3.1.1.4 – демократичний), 3.1.2 – *державно-етнічна ідеологія* (3.1.2.1 – рівність у правах, 3.1.2.2 – переваги літерної нації, 3.1.2.3 – ідеологічний лібералізм і т. д.), 3.1.3 – *соціально-поведінкові норми/вимоги* (3.1.3.1 – етнічно-традиційні, 3.1.3.2 – культурно-обрядові, 3.1.3.3 – сучасно-авангардні і т. д.);

3.2 – *мовлення:* 3.2.1 – *мовна політика держави*, (3.2.1.1 – одномовність, 3.2.1.2 – двомовність, 3.2.1.3 – багатомовність і т. д.), 3.2.2 – *офіційні мовленнєві вимоги* (3.2.2.1 – високі, 3.2.2.1 – середні, 3.2.2.3 – занижені), 3.2.3 – *мовленнєва мода* (3.2.3.1 – стала, 3.2.3.2 – тимчасова, 3.2.3.3 – змінна).

Аналізуючи склад елементів описуваної нами мегасистеми, неважко переконатися, що на відміну від структури суперсистеми 3 (культура соціуму), яка охоплює лише зовнішні по відношенню до підлітка чинники, у структурах суперсистемах 1 і 2 присутні внутрішні психофізіологічні чинники породження його комунікативної поведінки. У суперсистемі 1 (прагматична стратегія) психофізіологічними чинниками породження самої стратегії є потреби, бажання та фантазії підлітка. Своєю чергою, до складу суперсистеми 2 (підліткова субкультура) входять досить потужні чинники актуалізації особливостей мовленевої поведінки підлітка до яких, як це показано вище, слід відносити емоційно-самопочуттєві, фізіологічно-станові та фізично-відчуттєві.

Уявлена таким чином мегасистема функціонує у так званому оточуючому її середовищі, до якого частіше за все відносять умови комунікації, приміщення, шуми, впливи космічних енергій, погодні зміни, час доби тощо. Із цього середовища у психічну сферу підлітка-мовця також надходить інформація. Це можуть бути впливи різної

природи: фізичні вібраційні або теплові, хімічні, звукові, смакові, запахові. Усі вони також прямо чи опосередковано стають чинниками специфічної комунікативної поведінки підлітка.

Інформація з мегасистеми та оточуючого середовища майже одночасно потрапляє (позначено стрілками) у сферу духовного буття підлітка, виділену у центрі моделі колом. Незалежно від природи походження будь-яка інформація трансформується у електромагнітні та електрохімічні сигнали, що надходять до певних нейронів мозку та інших нейронів організму підлітка. Це призводить до збудження та подальшої енергетичної взаємодії низки тих популяцій нейронів, у пам'яті яких зберігається безпосередня або опосередкована генетично успадкована чи соціально набута інформація про реагування на конкретні подразники, що надходять з оточуючого середовища.

Унаслідок такого збудження у сфері духовного буття підлітка виникає когнітивний хаос, синергетичний саморозвиток якого зручно описувати згадуваною вище концептуальною моделюю фронтального перетину піраміди духовного буття людини. За її концепцією духовне буття підлітка здійснює свій умовно послідовний перебіг у екзистенціальній, ментальній, та трансцендентній сферах його психіки. Траєкторії саморозвитку когнітивних процесів мислемовлення та мисленій у цих сферах описують у графічному вигляді послідовністю часткових атракторів. Таку сукупність часткових атракторів і прийнято називати структурами-атракторами, якими позначають траєкторію (або повний шлях) синергетичного саморозвитку хаосу від першої точки його біфуркації до останньої.

Згідно з моделлю піраміди, когнітивні процеси виникають у певній точці площини прагматики під впливом психофізіологічної енергії потреб, бажань чи фантазій підлітка. Завдяки цьому у ній і зароджується хаос першої точки біфуркації. Далі в результаті бурхливої взаємодії енергетичних потенціалів популяцій різних за своєю природою концептів, що знаходяться у пам'яті підлітка, саме у хаосі цієї точці зароджується енергетичний потенціал так званого нового порядку.

Нагадаємо, що концепт (англ. concept – поняття) – здатна зберігатися в пам'яті смисле-змістовна цілісність будь-якого рівня складності, що відіграє у процесах мислемовлення та мисленій людини роль одиниці смислу у її реакціях на об'єкти і явища реального світу. Оскільки концептосфера людини охоплює різні за природою породження концепти (концепти-поняття, концепти-дії, концепти-образи, концепти-інстинкти, концепти-почуття, концепти-реакції, концепти логіки мислення, концепти уявлень, смакові концепти, звукові концепти, табу-концепти тощо), то в когнітивному хаосі їх взаємодія відбувається виключно на енергетичному рівні. При цьому незалежно від природи породження концепти з низьким енергетичним потенціалом можуть потрапляти у конус тяжіння більш потужних концептів, підвішуючи їх енергію або пригнічуватися ними.

Системна матрична структура концептів високого рівня складнощів чи абстрактності послідовно формується в екзистенціальній, ментальній і трансцендентній сферах духовного буття особистості у вигляді більш-менш чіткого образу, незалежного від перцептивної природи його виникнення, та постійно оновлюватися внаслідок когнітивно-стохастичного перероблення емоційно-раціональним мисленням індивіда нової перцептивної та логічної інформації, що дає змогу свідомості щоразу по-новому й повніше описувати цей образ понятійно-логічними засобами природної або штучної мов [Калита, Клименюк, 2022, с. 213].

Слід звернути увагу також на те, що за умов комунікації чи спільної діяльності когнітивні процеси духовного буття людини зароджуються в її екзистенції і, висхідно через ментальну та трансцендентну сфери, завершуються під контролем свідомості певними вербальними чи фізичними діями. Під поняттями «екзистенція» та «екзистенціальне» розуміється все, що стосується унікальної неповторності внутрішньолюдського буття, відчуття індивідом своєї причетності до вищого і не може бути виражене мовою понять Це пов'язано з тим, що екзистенціальне буття людини протікає у царині її несвідомого і ґрунтується на емоційному мисленні, рушійною силою якого є психофізіологічна енергія особистості [Клименюк, 2010, с. 207–209].

Ментальна сфера характеризується взаємодією глибинних рівнів колективної та індивідуальної свідомості, що визначають образ думки й почуттів людини, ґрунтований на несвідомих мисленнєвих настановах, а також на її навичках емоційної та поведінкової готовності до сприйняття і пізнання навколишнього світу [там само, с. 207]. Важливо також, що ментальне буття людини протікає у царині її передсвідомого і ґрунтується на емоційно-раціональному мисленні.

У трансцендентній сфері відбувається людське мислення про надкатегоріальну повноту буття або його окремі аспекти, що є недоступними безпосередньому пізнанню, пізнаються лише умоглядно, але можуть бути виражені мовою абстрактних понять. Зауважимо, що трансцендентне буття людини, яке протікає у сфері її передсвідомого, ґрунтується на раціональному мисленні, що на відміну від логічного мислення не обтяжене моральними, юридичними, естетичними та етичними табу [там само, с. 207–211]. Як бачимо, екзистенціальна сфера є, за своєю суттю, сферою несвідомого, а мен-

тальність і трансцендентність утворюють сферу передсвідомого. Важливо також не забувати, що свідомість людини результатів коґніції не продукує. Вона покликана виконувати контролюючу функцію, що включає дві основні підфункції: табулювання сумнівних результатів коґнітивного процесу або забезпечення їх логічного втілення у формах цілком усвідомленого мислемовлення та мисленій. Як бачимо, в умовах комунікації чи спільної діяльності процеси духовного буття підлітка мають зароджуватися у його екзистенції і, висхідно через ментальну та трансцендентну сфери, завершуватися під контролем свідомості певними вербальними чи фізичними діями.

Якщо уявити рівнобедрений трикутник (так виглядатиме модель фронтального перетину піраміди духовного буття підлітка), нижня сторона якого символізує прагматичну стратегію, ліва – субкультуру мовленнєвої поведінки підліткового мікросоціуму, а права – реальну культуру комунікації у макросоціуму, то структури-атрактори саморозвитку процесів підлітка являтимуть собою послідовну сукупність ліній (часткових атракторів), що виходитимуть із першої точки біфуркації, проходитимуть послідовно крізь кожну наступну і завершуватимуся на вершині трикутника у точці (С), яка символізує свідомість підлітка. Тоді вертикальна вісь трикутника буде відповідати мовленнєвій нормі, що теоретично існує у макросоціуму. За цих умов практичні припустимі відхилення від реальних норм мовленевої поведінки будуть обмежені відповідними точками-табу, розташованими для підліткової субкультури на лівій стороні трикутника, а для реальній культури макросоціуму – на правій.

Багаторічна практична апробація моделювання представниками Київської фонетичної школи наукових картин комунікативного буття людини за допомогою піраміди Клименюка (див. напр. [Калита, Клименюк, 2022; Калита, 2016; Тараненко, 2019]) підтвердила нові можливості більш глибокого інтерпретування результатів міждисциплінарних лінгво-енергетичних розвідок. Так, наприклад, для розглядуваного нами явища трьома характерними інваріантними ознаками будуть слугувати локалізації структур-атракторів відносно вертикальної осі піраміди. Усі випадки переважної локалізації часткових атракторів саморозвитку комунікативної поведінки підлітка у лівій половині трикутника свідчитимуть, що у його мислемовленні та мисленіях домінують концепти, притаманні субкультурі підліткового мікросоціуму. У разі розташування більшості часткових атракторів у правій частині трикутника мовленнєва поведінка підлітка вирізнятиметься переважанням у ній елементів реальної культури комунікації макросоціуму, у якому відбувається становлення його особистості. У разі саморозвитку структури-атрактора, що супроводжується незначними відхиленнями часткових атракторів у лівий та правий боки від вертикальної осі трикутника, мовленнєва поведінка підлітка, незважаючи на присутність у ній елементів субкультури підліткового мікросоціуму, здійснюватиме свій перебіг у рамках ідеалізованої культури комунікації, прийнятої у макросоціумі. Така структура-атрактор зазвичай реалізується підлітком в умовах офіційного спілкування з дорослими.

Автори наведених вище праць підкреслюють, що відтворення наукових картин мовленнєвої поведінки підлітків за описаними вище топографічними ознаками локалізації структур-атракторів її перебігу зручно реалізувати у двох масштабах або варіантах. У малому масштабі достатньо обмежитися розглядом однієї, двох або трьох фраз, що передають певний смисл чи думку. За цих умов дослідник описуватиме процеси мислемовлення та мисленій підлітка, що розгортаються в напрямку від будь-якої попередньої точки біфуркації до наступної у межах одного часткового атрактора, тобто від першої точки зародження порядку у когнітивному хаосі до другої подібної точки. У такому разі попередня точка набуватиме смислу вихідної точки умовної структури-атрактора, а наступна – його кінцевої точки. За цих обставин, прийнявши окремі когнітивні акти і фізичні дії за часткові атрактори, ми й отримуємо малий масштаб наукового опису особливостей зародження порядку у хаосі мислемовлення та мисленій підлітка у комунікації. Що ж стосується другого вже варіанту розгляду процесів саморозвитку когнітивного хаосу підліткової комунікації у великому масштабі, то його здійснюють за вже описаним вище сценарієм шляхом послідовного моделювання виникнення ближнього порядку у кожній точці біфуркації повної структури-атрактора.

Для забезпечення повноти уявлень про механізми взаємодії, що існує між чинниками та наслідками перебігу когнітивного хаосу породження мислемовлення та мисленій підлітка у комунікації, ми маємо звернути увагу на таке. По-перше, нагадаємо, насамперед, що [Калита, Клименюк, Тараненко, 2024, с. 28] кінцевою метою будь-якої людської фізичної взаємодії/мовного спілкування може бути лише спонукання комуніканта до дій або стримування від них, а також підтримка його уявлень про щось або заклик до зміни цих уявлень. По-друге, розуміючи, що перебіг процесів добору мовних и немовних засобів комунікативної поведінки реалізується у психічній сфері підлітка за єдиним уже описаним нами енергетичним механізмом синергетичного саморозвитку когнітивного хаосу, слід пам’ятати таке. Здавалося б, цей механізм добору є простим,

оскільки він базується на енерго-польовій взаємодії потенціалів двох суперечливих концептів однієї чи різної природи, якою завжди управляє третій комплексний концепт-чинник.

Проте теоретично доведено [там само, с. 140–153], що всі когнітивно-стохастичні акти протікають під енергетичним впливом не одного, а декількох центрів управління зародженням порядку у кожній точці саморозвитку психічних процесів добору мовних и немовних засобів комунікативної поведінки підлітка.

Роль цих центрів відіграють згадані вище комплекси факторів-причин: прагматика, підліткова субкультура, культура мікросоціуму. Авторами підкреслено також, що процеси добору підлітком мовних и немовних засобів комунікативної поведінки завжди є супервентними, тобто такими, у яких комплекси чинників викликають відповідні комплекси наслідків. При цьому показано, що існуючу практично нескінченну множину типових взаємодій чинників із наслідками, які відбуваються умовно-послідовно у кожній точці біфуркації такого добору, доцільно за природою пар конфліктуючих суперечностей класифікувати на шість рівнів. Тоді ми отримуємо (рис. 2) таку картину: на першому рівні зазвичай конфліктують два протилежні інстинкти, на другому – протилежні емоції, на третьому – почуття, на четвертому – стани організму мовця, на п'ятому – відчуття і на шостому – прагматичні наміри мовця вступають у конфлікт з умовами комунікації (рис. 1).

У морфологічному ряді стратифікованих таким чином типових моделей кожного рівня управляти саморозвитком конфліктуючих пар протилежностей будуть ті самі чинники. Так, на першому рівні (рівень двох конфліктуючих інстинктів) роль управляючого впливу у типовій моделі (1) відіграватиме третій інстинкт (I_3), у моделі (2) управлятимуть емоції (E_1), у моделі (3) – почуття ($П_1$), у моделі (4) – стан організму мовця ($С_1$), у моделі (5) – відчуття мовця ($В_1$) і у моделі (6) – розуміння ним умов комунікації ($У_1$). Ця закономірність розповсюджується на всі останні морфологічні ряди рівнів когніції.

Зауважимо, що за попередніми підрахунками авторів матриці реальна кількість можливих варіантів виникнення енергії когнітивного поштовху за наведеними у ній моделями сягає десятки мільярдів. Але ця матриця відтворює типові моделі лише першої стадії самозародження когнітивного хаосу, у результаті якої формуються найбільш енергетично потужні вихідні концепти,

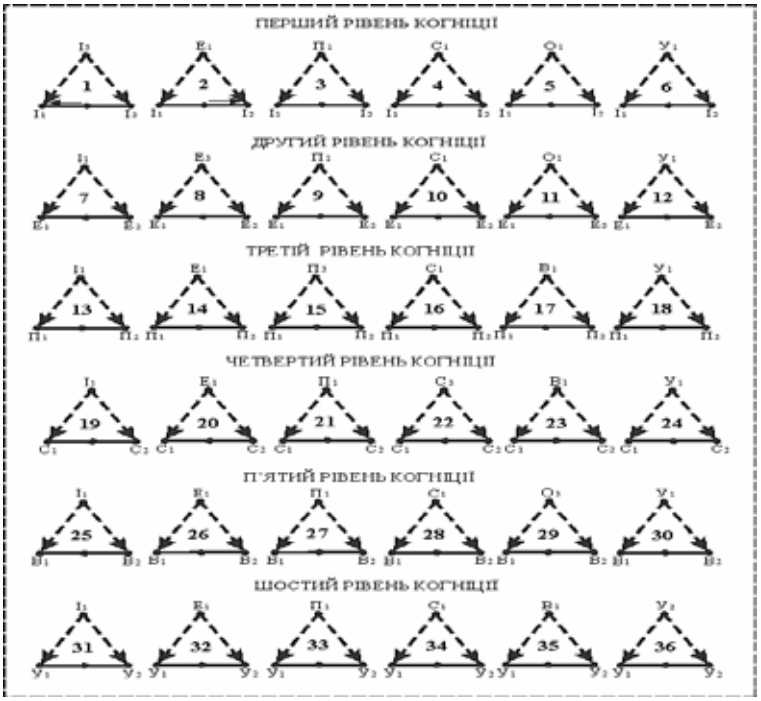

Умовні позначки: інстинкти – І, емоції – Е, почуття – П, стан організму мовця – С, відчуття – В, умови комунікації – У

Рис. 2. Системно-кібернетична матриця типових моделей інваріантів супервентних взаємодій комплексів чинників у явищах, процесах та актах когніції (відтворено за [Калита, Клименюк, Тараненко, 2024, с. 143])

подальша взаємодія енергетичних потенціалів яких і призводить до виникнення хаосу у другій точці біфуркації. Таким чином, унаслідок супервентних взаємодій комплексів чинників у межах кожної конкретної моделі (1–36) формується інформаційно-енергетичний концепт-наслідок із певним притаманним йому енергетичним потенціалом. Далі у наступних точках біфуркації ці концепти-наслідки, лишаючись, по суті, комплексними чинниками комунікативної поведінки підлітка, продовжуючи свою стохастично-енергетичну взаємодію, породжують нові комплекси чинників, різних за природою походження.

Елементи функціонуючої таким чином мегасистеми чинників у кожній наступній точці біфуркаційного хаосу взаємодіють із відповідними елементами не менш складної мегасистеми мовних та немовних засобів комунікації, концептуально-енергетичний потенціал актуалізації яких збуджується у довгостроковій пам'яті підлітка. Цілком зрозуміло, що мегасистему мовних та немовних засобів комунікації на другому її ієрархічному рівні логічно диференціювати на дві відповідні суперсистеми: суперсистему мовних засобів та суперсистему немовних засобів.

Суперсистема мовних засобів комунікації є достатньо сформованою, тому нагадаємо лише, що у вербальному викладі її фрагмент набуває такого вигляду.

Мовни засоби комунікації:

1.1 – *стилістичні:* 1.1.1 – алітерація, 1.1.2 – метафора, 1.1.3 – гіпербола, 1.1.4 – анафора, 1.1.5 – порівняння, 1.1.6 – евфемізм, 1.1.7 – іронія, 1.1.8 – парадокс, 1.1.9 – алегорія, 1.1.10 – персоніфікація, 1.1.11 – символ, 1.1.12 – хіазм, 1.1.13 – оксиморон, 1.1.14 – літота тощо.

1.2 – ***синтаксичні***: 1.2.1 – *фігури повтору*: 1.2.1.1 – *звукові* (1.2.1.1.1 – алітерація, 1.2.1.1 – асонанс, 1.2.1.1 – рима); 1.2.1.2 – *словесні* (1.2.1.2.1 – простий прямий повтор, 1.2.1.2.2 – полісиндентон, 1.2.1.2.3 – плеоназм, 1.2.1.2.4 – тавтологія); 1.2.1.3 – *фразові* (1.2.1.3.1 – синтаксичний паралелізм, 1.2.1.3.2 – композиційні повтори, 1.2.1.3.3 – анафора, 1.2.1.3.4 – епіфора, 1.2.1.3.5 – анепіфора, 1.2.1.3.6 – епанафора); 1.2.2 – *фігури зіставлення* (1.2.2.1 – ампліфікація, 1.2.2.2 – градація, 1.2.2.3 – парономазія); 1.2.3 – фігури протиставлення (1.2.3.1 – антитеза, 1.2.3.2 – оксюморон); 1.2.4 – риторичні фігури (1.2.4.1 – звертання, 1.2.4.2 – запитання, 1.2.4.3 – заперечення, 1.2.4.4 – оклику).

1.3 – *лексичні*: 1.3.1 – антоніми, 1.3.2 – контекстні антоніми, 1.3.3 – синоніми, 1.3.4 – контекстні синоніми, 1.3.5 – фразеологізми, 1.3.6 – розмовні слова, 1.3.7 – просторічні слова, 1.3.8 – неологізми, 1.3.9 – терміни, 1.3.10 – застарілі слова, 1.3.11 – сленг тощо.

У зіставленні з мовними засобами суперсистема немовних засобів комунікативної поведінки є дещо складнішою. Вона охоплює дві незалежні автономні, але фізіологічно споріднені системи: суперсистему фонетичних засобів [Калита, 2001, с. 97], мовлення та систему інших засобів невербального спілкування [Ковалинська, 2014; Наварро, 2022]. Саме ці засоби здатні слугувати важливими індикаторами психічного стану комуніканта.

Відомо [Ковалинська, 2014, с. 18], що невербальна поведінка і взаємодія людей становлять предмет наукового пізнання окремої науки – невербальної семіотики, до складу якої відносять: *паралінгвістику* (науку про звукові коди невербальної комунікації), *кінесику* (науку про жести і жестові рухи, про жестові процеси і жестові системи), *окулесику* (науку про мову очей і візуальну поведінку людей під час спілкування), *аускультацію* (науку про слухове сприйняття звуків і аудіальну поведінку людей у процесі комунікації), *гаптику*, або такесику (науку про мову торкань і тактильної комунікації), *гастику* (науку про знакові в комунікативних функціях їжі та напої, про прийом їжі, про культурні та комунікативні функції напоїв і частувань), *ольфакцію* (науку про мову запахів, значення, переданих за допомогою запахів, і роль запахів у комунікації), *проксеміку* (науку про простір комунікації, його структуру та функції), *хронеміку* (науку про час комунікації, про його структурні, семіотичні і культурні функції), *системологію* (науку про системи об'єктів, якими люди оточують свій світ, про функції та значення, які ці об'єкти виражають у процесі комунікації).

Наукова практика свідчить, що у сучасних міждисциплінарних розвідках проблем комунікативної поведінки підлітків дослідники найчастіше схиляються до сумісного розгляду фонетичних (паралінгвістичних), екстралінгвістичних (пов'язаних безпосередньо з промовою акустичних невербальних засобів комунікації), тактильно-кінестетичних (пов'язаних із торканням та фізичним впливом із боку мовця), кінетичних (пов'язаних із рухами мовця) та ольфакторних (пов'язаних із навколишніми запахами) засобів комунікації.

За цих умов у вербальній формі шуканий нами фрагмент суперсистеми немовних засобів комунікативної поведінки підлітка має виглядати так.

1. Немовні засоби комунікації:

1.1 – фонетичні (*паралінгвістичні*):

1.1.1 – мелодика мовлення: 1.1.1.1 – *висотно-тональний рівень* (1.1.1.1.1 – екстрависокий, 1.1.1.1.2 – високий, 1.1.1.1.3 – середньопідвищений, 1.1.1.1.4 – середньознижений, 1.1.1.1.5 – низький, 1.1.1.1.6 – екстранизкий); 1.1.1.2 – *діапазон* (1.1.1.2.1 – широкий, 1.1.1.2.2 – розширений,

1.1.1.2.3 – середній, 1.1.1.2.4 – звужений, 1.1.1.2.5 – вузький); 1.1.1.3 – *інтервал* (1.1.1.3.1 – *позитивний*: 1.1.1.3.1.1 – широкий, 1.1.1.3.1.2 – розширений, 1.1.1.3.1.3 – середній, 1.1.1.3.1.4 – звужений, 1.1.1.3.1.5 – вузький; 1.1.1.3.2 – *негативний*:

1.1.1.3.2.1 – широкий, 1.1.1.3.2.2 - розширений, 1.1.1.3.2.3 - середній, 1.1.1.3.2.4 – звужений, 1.1.1.3.2.5 – вузький, 1.1.1.3.2.6 – нульовий); 1.1.1.4 – *швидкість* (1.1.1.4.1 – максимальна, 1.1.1.4.2 – велика, 1.1.1.4.3 – помірна, 1.1.1.4.4 – мала, 1.1.1.4.5 – мінімальна);

1.1.2 – фразовий наголос: 1.1.2.1 – *ядерний,* на якому реалізується зміна напрямку руху тону (1.1.2.1.1 – низхідний, 1.1.2.1.2 – висхідний, 1.1.2.1.3 – низхідне-висхідний, 1.1.2.1.4 – висхідно-низхідний, 1.1.2.1.5 – висхідно-невхідне-висхідний, 1.1.2.1.6 – рівний); 1.1.2.2 – *неядерний* (1.1.2.2.1 – повний, 1.1.2.2.2 – частковий, 1.1.2.2.3 – слабкий);

1.1.3 – ритм: (1.1.3.1 – простий, 1.1.3.2 – складний, 1.1.3.3 – змішаний);

1.1.4 – гучність: (1.1.4.1 – висока, 1.1.4.2 – підвищена, 1.1.4.3 – помірна, 1.1.4.4 – знижена, 1.1.4.5 – низька);

1.1.5 – темп і паузація: 1.1.5.1 – *темп* (1.1.5.1.1 – швидкий, 1.1.5.1.2 – прискорений, 1.1.5.1.3 – помірний, 1.1.5.1.4 – сповільнений, 1.1.5.1.5 – повільний); **1.1.5.2 – *паузи***: 1.1.5.2.1 – *з перервою звучання* (незаповнені): 1.1.5.2.1.1 – короткі, 1.1.5.2.1.2 – довгі, 1.1.5.2.1.3 – дуже довгі; 1.1.5.2.2 – *без перерви звучання* (сприймані): 1.1.5.2.2.1 – заповнені: 1.1.5.2.2.1.1 усередині синтагми (внутрішньосинтагменні), 1.1.5.2.2.1.2 – на стику синтагми та ін.;

1.1.6 – тембр: 1.1.6.1 – *універсальний* (базується на універсальності психічних станів мовців), 1.1.6.2 – національний, 1.1.6.3 – індивідуальний, 1.1.6.4 – набутий, 1.1.6.5 – лінгвістичний і таке інше.

1.2 – екстралінгвістичні:

1.2.1 – *кінетичні*: 1.2.1.1 – *погляд* (1.2.1.1.1 – розслаблення м'язів очей, 1.2.1.1.2 – розширення/звуження зірниць, 1.2.1.1.3 – звуження очниць, 1.2.1.1.4 – часте моргання, 1.2.1.1.5 – пошук/уникання зорового контакту, 1.2.1.1.6 – витріщання та пильний погляд, 1.2.1.1.7 – заплющення очей, 1.2.1.1.8 – прикривання очей, 1.2.1.1.9 – біганя очей, 1.2.1.1.10 – пускання очей під лоба, 1.2.1.1.11 – відсутній погляд, 1.2.1.1.12 – погляд скоса, 1.2.1.1.13 – очі опущені донизу, 1.2.1.1.14 – сумні очі, 1.2.1.1.15 – погляд у стелю чи в небо, 1.2.1.1.16 – погляд убік, 1.2.1.1.17 – тривалий погляд, 1.2.1.1.18 – примружування, 1.2.1.1.19 – агресивний погляд тощо); 1.2.1.2 – *рухи* (1.2.1.2.1 – дотик до волосся, 1.2.1.2.2 – кивання, 1.2.1.2.3 – почісування/прогладжування голови, 1.2.1.2.4 – хапання за голову, 1.2.1.2.5 – напружене чоло, 1.2.1.2.6 – пульсація в скронях, 1.2.1.2.7 – крутіння пальцем біля скроні, 1.2.1.2.8 – почервоніння вуха, 1.2.1.2.9 – нахиляння вуха, 1.2.1.2.10 – зморщування носа, 1.2.1.2.11 – прикривання носа обома руками, 1.2.1.2.12 – почісування носа, 1.2.1.2.13 – задирання носа, 1.2.1.2.14 – роздування ніздрів, 1.2.1.2.15 – стверджувальний вдих, 1.2.1.2.16 – шумний короткий видих, 1.2.1.2.17 – опускання нижньої губи, 1.2.1.2.18 – висування язика, 1.2.1.2.19 – облизування зубів, 1.2.1.2.20 – клацання зубами, 1.2.1.2.21 – сміх, 1.2.1.2.22 – цокання язиком, 1.2.1.2.23 – облизування губ, 1.2.1.2.24 – тремтіння губ, 1.2.1.2.25 – усмішка, 1.2.1.2.26 – надуті щоки, 1.2.1.2.27 – потирання щоки, 1.2.1.2.28 – відвисання щелепи, 1.2.1.2.29 – опущене підборіддя, 1.2.1.2.30 – дотик до шиї, 1.2.1.2.31 – підведення пліч, 1.2.1.2.32 – схрещування рук, 1.2.1.2.33 – розставлення ліктів, 1.2.1.2.34 – долоні донизу, 1.2.1.2.35 – підведений великий палець, 1.2.1.2.36 – тикання пальцем, 1.2.1.2.37 – постукування палацами, 1.2.1.2.38 – відхиляння/ нахиляння тіла тощо);

1.2.2 – *тактильно-кінестетичні*: 1.2.2.1 – обійми за плечі, 1.2.2.2 – потиск руки, 1.2.2.3 – ляскання по плечу, 1.2.2.4 – тримання під руку, 1.2.2.5 – частота дотиків, 1.2.2.6 – манера дотику, 1.2.2.7 – потискання тощо:

1.2.3 – *ольфакторні*: 1.2.3.1 – приємні запахи навколишнього середовища, 1.2.3.2 – неприємні запахи людини або навколишнього середовища, 1.2.3.4 – природні запахи людини, 1.2.3.5 – штучні запахи від людини.

Висновки і перспективи подальших розробок. Підкреслимо, що синергетична взаємодія вербальних і невербальних засобів спілкування та комунікативної поведінки мовця у цілому характеризується тим, що перші транслюють словесні повідомлення, які мають бути логічно декодовані свідомістю слухача, а другі на відміну від них передають відношення до співрозмовника, слугують для налагодження контакту з ним, направляють розуміння сказаного, виражають емоції, віддзеркалюють розуміння мовцем ситуацій тощо. Саме завдяки цьому у межах спільної культури уважний слухач й набуває можливості випереджуючого розуміння справжніх намірів мовця, які той інколи намагається приховати.

Сподіваємося, що викладена нами лінгвоенергетична картина, з одного боку, послугує своєчасним кроком до природньо неминучого переведення сучасних досліджень особливостей взаємозв'язку між чинниками і наслідками перебігу когнітивного хаосу синергетичного породження мислемовлення та мисленій підлітка у комунікації на рівень відповідних мегаекспериментів та, з іншого боку, сприятиме поглибленню загальних міждисциплінарних уявлень про специфіку енергетичних феноменів комунікації у філосо-

фів, психологів, соціологів, лінгвістів, фізиків, біологів, педагогів та представників інших гуманітарних наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурка Н.А. Система чинників та механізми породження сугестивної мовної поведінки підлітка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2020. № 46. Т. 1. С. 59–62.
2. Бурка Н.А. Систематизація універсальних ознак сугестивного мовлення підлітків. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія»*. 2022. Т. 25. № 2. С. 9–17.
3. Бурка Н. Методологія лінгво-енергетичних досліджень актуалізації лінгвальних та позалінгвальних засобів комунікативної поведінки підлітками. *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. 2023. Вип. 54. С. 9–19.
4. Калита А.А. Енергетика мовлення : монографія. Київ : Кафедра, 2016. 292 с.
5. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : монографія. Київ : Вид. центр КДЛУ, 2001. 351 с.
6. Калита А.А., Бурка Н.А. Енергетичний вплив комунікативних чинників на засоби мовленнєвої поведінки підлітка. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. № 21. Т. 1. С. 168–176.
7. Калита А.А., Клименюк О.В. Методологічні основи когнітивних лінгво-енергетичних досліджень : монографія. Київ : МПП «ЛІНО», 2022. 644 с.
8. Калита А.А., Клименюк О.В., Тараненко Л.І. Маніпуляція в мовленнєвій комунікації : монографія. Київ : Тропеа, 2024. 184 с.
9. Клименюк А.В. Знание, познание, когниция : монографія. Тернополь : Підручники і посібники, 2010. 304 с.
10. Ковалинська І.В. Невербальна комунікація. Київ : Освіта, 2014. 289 с.
11. Наварро Дж. Словник мови тіла. Секрети невербальної комунікації / пер. з англ. А. Легконця. Віват, 2022. 192 с.
12. Тараненко Л.І. Піраміда Клименюка – універсальний методологічний інструментарій когнітивістики. Актуальні питання іноземної філології. 2019. № 11. С. 123–131.

REFERENCES

1. Burka, N.A. (2020). Systema chynnykiv ta mekhanizmy porodzhennia suhestyvnoi movnoi povedinky pidlitka [The system of factors and mechanisms of generating suggestive speech behaviour in adolescents]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu,* vol. 1, pp. 59–62.
2. Burka, N.A. (2022). Systematyzatsiia universalnykh oznak suhestyvnoho movlennia pidlitkiv [Systematisation of universal features of adolescents' suggestive speech]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu*, Vol. 25, pp. 9–17.
3. Burka, N. (2023). Metodolohiia linhvo-enerhetychnykh doslidzhen aktualizatsii linhvalnykh ta pozalinhvalnykh zasobiv komunikatyvnoi povedinky pidlitkamy [The methodology of linguistic and energy studies of actualisation of lingual and extra-lingual means of adolescents'communicative behaviour]. *Problemy humanitarnykh nauk:* Collection of scientific papers of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. Series «Philology», vol 54, pp. 9–19.
4. Kalyta, A.A. (2001). *Fonetychni zasoby aktualizatsii smyslu anhlijs'koho emotsijnoho vyslovliuvannia* [Phonetic means of actualizing the meaning of English emotional utterance]. Kyiv: KSLU Publishing Center.
5. Kalyta, A.A. (2016). *Jenergetika rechi* [The energy of speech]: [monografija]. Kiev: Kafedra. 292 s.
6. Kalyta, A.A., Burka, N.A. (2022). Enerhetychnyi vplyv komunikatyvnykh chynnykiv na zasoby movlennievoi povedinky pidlitka [Energetic influence of communicative factors on the means of adolescents' speech behaviour]. *Zakarpatski filolohichni studii*, Vol. 1, pp. 168–176.
7. Kalyta, A.A., Klimenjuk, A.V. (2022). *Metodolohichni osnovy kohnityvnykh lynhvo-enerhetychnykh doslidzhen* [Methodological foundations of cognitive linguistic-energetic research] : [monografija]. Kiev: MPP «LINO». 664 s.
8. Kalyta, A.A., Klymeniuk, O.V., & Taranenko, L.I. (2024). *Manipuliatsiia v movlennievij komunikatsii* [Manipulation in speech communication] : monohrafiia. Kyiv: Tropea.
9. Klymenyuk, A.V. (2010) Znaniye, poznaniye, cognitsiya [Knowledge, learning, cognition]. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky. 304 p.
10. Kovalynska, I.V. (2014). *Neverbalna komunikatsiia*. [Non-verbal communication]. Kyiv: Osvita.
11. Navarro, Dzh. (2022). *Slovnyk movy tila. Sekrety neverbalnoi komunikatsii* [Dictionary of body language. Secrets of non-verbal communication]. Vivat.
12. Taranenko, L.I. (2019). Piramida Klymeniuka – universalnyi metodolohichnyi instrumentarii kohnityvistyky [Klymenyuk's pyramid is a universal methodological tool for cognitive science]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii: naukovyi zhurnal* , № 11, pp. 123–131.

УДК 811.111»37(045)
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-4

МЕХАНІЗМИ СЕМАНТИЧНОЇ МОДУЛЯЦІЇ КВАНТИТАТИВІВ У ФРАЗЕМАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Васько С. Р.
аспірант кафедри германської філології
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-9748-0754
serhii.vasko@knlu.edu.ua

Ключові слова: *квантитативи англійської мови, адаптація, делімітація, актуалізація, трансформація, еврисемічна структура, фраземний контекст.*

У статті схарактеризовано механізми адаптації, делімітації й актуалізації семних ознак квантитативів англійської мови у фраземному контексті. Уточнено співвідношення між такими поняттями семасіології, як «семантична структура слова», «семантичний сценарій» і «еврисемічна структура» значення слова. Установлено синонімічну варіантність між поняттями «семантична структура слова» і «семантичній сценарій» із пріоритетністю функціоналу останнього терміна для даного дослідження. Термін «еврисемічна структура слова» стосується не набору його значень та ЛСВ, а окремого значення, яке складається з архісеми, інтегральних, диференційних і градуальних сем. Аргументовано необхідність залучення до вивчення цих понять квантитативів англійської мови – слів, які під впливом фраземного контексту, зберігаючи зв'язок зі своєю семантичною структурою/семантичним сценарієм, зазнають перегрупування сем в еврисемічній структурі й навіть зумовлюють зміну архісеми. Надано експланаторне пояснення процесу семантичної модуляції квантитативів у фраземах англійської мови і розкрито дію таких когнітивно-семантичних механізмів, як адаптація, делімітація й актуалізація. Виявлено продуктивність дії кожного з механізмів у фраземних квантитативах англійської мови з числового ряду one – ten. Зафіксовано, що найбільш продуктивними механізмами семантичної модуляції є адаптація і делімітація семних ознак квантитивів у фраземному контексті, а також їх комбінація з механізмом актуалізації нових фразеосем.

Особливу увагу приділено аналізу тих фразем із квантитативами, в образно-символічному значенні яких відображено трансформацію архісеми «кількість», виділеної для еврисемічних структур квантитативів із числового ряду one – ten, в архісеми «вимір» і «лічба». Такі тенденції засвідчують результат дії механізу семантичної трансформації, а не безпосередньо семантичної модуляції. Підтверджено припущення, що попри семантичні зрушення в еврисемічних структурах значень квантитативів, які відбуваються під впливом фраземного контексту, їхня культурна символіка здебільшого зберігається і є продуцентом для нових мотивів фраземної образності.

MECHANISMS OF SEMANTIC MODULATION IN THE PHRASEMES OF ENGLISH

Vasko S. R.
Postgraduate Student at the Department of Germanic Philology
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9748-0754
serhii.vasko@knlu.edu.ua

Key words: *english quantitatives, adaptation, delimitation, actualization, transformation, heurosemic structure, phrasemic context.*

The article describes mechanisms of adaptation, delimitation, and actualization of semic features of the English quantitatives in phraseological context. The relationship between such concepts of semasiology, as «semantic structure of the word», «semantic scenario» and «heurosemic structure» of the meaning of the word has been clarified. A synonymous variation between the concepts of «semantic structure of the word» and «semantic scenario» with the functional priority of the latter term for this study has been established. The term «heurosemic structure of the word» refers not to a set of its meanings and lexicosemantic variants (LSV), but to an individual meaning, which consists of the archiseme, integral, differential, and gradual semes.

The necessity of involving English quantitatives into the study of these concepts, i.e. words that, under the influence of phraseological context, while maintaining a connection with their semantic structure / semantic scenario, undergo a rearrangement of semes in the heurosemic structure and even cause a change in the archiseme has been argued.

An explanatory interpretation of the process of semantic modulation of quantitatives in English phrasemes has been provided and the operation of such cognitive-semantic mechanisms, as adaptation, delimitation, and actualization has been revealed. The efficiency of each mechanism in the English phrasemic quantitatives from the numerical series one – ten has been determined. It has been noted that the most productive mechanisms of semantic modulation are the adaptation and delimitation of semantic features of quantitatives in the phrasemic context, as well as their combination with the mechanism of actualization of new phraseosemes.

Particular attention has been paid to the analysis of those phrasemes with quantifiers, the figurative-symbolic meaning of which reflects the transformation of the archiseme «quantity» allocated for the heurosemic structures of quantitatives from the numerical series one – ten, into the archisemes of «measurement» and «counting». Such tendencies indicate the result of the operation of the mechanism of semantic transformation, and not directly of semantic modulation. The assumption has been confirmed that, despite the semantic shifts in the heurosemic structures of the meanings of quantitatives, which occur under the influence of the phrasemic context, their cultural symbolism is largely preserved and is a producer for new motifs of phrasemic imagery.

Постановка проблеми. Фразеологічна номінація як самодостатній науковий напрям теорії номінації загалом [Венжинович, 2020; Шутова, 2016; Burger, 20027; Pierini, 2008; Teliya, 1998 та ін.] ґрунтується на ідеях семасіології [Левицький, 2012] – науки про значення слів, їхніх сполук (серед яких і фраземи), про способи зміни значень тощо, у фокусі уваги якої перебуває і донині питання вивчення семантичної варіативності слова як у вузькому, так і в широкому контексті [Levin, Pinker, 1991; Del Pinal G, 2018; Taylor, 2017]. З огляду на внутрішній фраземний контекст, де відбуваються складні процеси комбінації образних смислів слів, постає необхідність дослідження механізмів організації семантичної структури слів-компонентів **фразем [**Амосова, 2013; Mel»čuk, 1995], а також її змін у процесі фразеотворення. Передовсім це стосується тих класів слів, які у фраземному контексті, зберігаючи зв’язок зі своєю семантичною структурою, зазнають

перегрупування сем і навіть зумовлюють зміну архісеми. Попередній огляд наукової літератури дає підстави говорити про те, що до такого класу слів належать *квантитативні одиниці* [Швачко, 2012; Shvachko, 2013], *нумеративи* [Кострiба, 2022], які у складі фразем виконують роль квантитативних компонентів чи **квантитативів**, що зазнають семантичних зрушень, але здебільшого зберігають зв'язок з архісемою.

З-поміж семантичних зрушень на тлі процесів *семантичної деривації* і *семантичної транспозиції* [Деменчук, 2018] окремо виділяють **семантичну модуляцію**, що відображає процес перегрупування семних ознак у значенні чи ЛСВ слова за збереження архісеми.

Для перевірки цих припущень потребує більш глибокого вивчення смисловий потенціал квантитативів англійської мови у мікро- (у семантичній структурі) і макроконтексті (у складі готової фраземи) із позицій положень теорії семантичної модуляції.

Мета і завдання статті. Метою статті є характеристика механізмів адаптації, делімітації й актуалізації семних ознак квантитативів англійської мови у фраземному контексті. Завдання статті випливають із її мети і передбачають, по-перше, надання експланаторного пояснення процесу семантичної модуляції квантитативів у фраземному контексті; по-друге, аргументації дії таких когнітивно-семантичних механізмів, як адаптація, делімітація й актуалізація фразеосемної організації квантитативів; по-третє, виявлення продуктивності дії кожного з механізмів у квантитативах англійської мови числового ряду *one – ten*.

Предмет та об»єкт дослідження. Об»єктом дослідження є квантитативи англійської мови числового ряду *one – ten* у фраземному контексті, а предметом – механізми змін їхньої еврисемічної структури та семантичних сценаріїв розвитку під впливом фраземного контексту.

Квантитативи з тлумаченням їхніх значень та ЛСВ відібрано з Dictionary of Contemporary English, 2009. Second edition. London: Pearson Longman, 2082 p. (далі – [DCE]), а фраземи з квантитативним компонентом – з Oxford Dictionary of Idioms, 2004. Second edition. Edited by Siefring J. Oxford, New York: Oxford University Press, 340 відбувається: 1) пристосування – *адаптація* сем: інтегральних (далі – ІС), диференційних (далі – ДС) і градуальних (далі – ГС), виділених для кожного лексикографічного значення чи ЛСВ квантитатива, до нового контексту його вживання, тобто до образно-символічного значення готової фраземи англійської мови; 2) перерозподіл семних ознак – *делімітація* з висвічуванням меж джерел символіки образно-символічного значення фраземи; 3) продукування нових сем – *актуалізація*, не характерних для жодного з лексикографічних значень чи ЛСВ квантитатива, проте в окремих випадках виявлених для інших значень квантитативів із числового ряду від 1 до 10.

Символіка одиничності, як правило, пов»язана з певною містикою. В аспекті природному (космічному) *one* постає символом єдності з природою (див. значення 12 для займенника *one* [DCE]: be at one with somebody/something). У людському (земному) аспекті *one* символізує як сукупність чогось, так і кількісні (точні й неточні) прояви виділення об'єктів і осіб із деякої множини/сукупності в їх одиничності.

Зафіксовано, що квантитатив *one* збергіє у своєму семантичному сценарії розвитку граматичні показники класів слів із указівкою на неозначену (здебільшого малу) кількість предметів, осіб, характеристик їхньої якості (рештки первісного етапу пізнання кількості через когнітивні операції з поняттям множини) тощо, виражені займенниками, детермінативами, прикметниками та зрідка іменниками. Підтвердженням вище наведених спостережень є значення квантитативна *one* в ролі числівника в аналізованому словнику: 2. one or two – (syn. few) – мала кількість людей або речей; 3. in ones and twos – по одному або парами невеликою кількістю чи групами [DCE]. Проте більшість значень (24 значення) та їх ЛСВ притаманні квантитативу *one* – займеннику.

Широкоплановий семантичний сценарій *one* демонструє його найвищу активність до фразеосеміотизації на тлі інших квантитативів числового ряду від 1 до 10. Зі 163 фразем, відібраних з [ODI], у складі яких зафіксовано квантитативи від 1 до 10, з *one* функціонує 51 одиниця. Для квантитатива *one* як компонента 51 фраземи характерними є всі три описані вище механізми семантичної модуляції його значень: адаптація, делімітація й актуалізація, але в різній продуктивності кожного механізму, а також їх комбінацій між собою.

Найбільш продуктивними виявилися механізми адаптації й делімітації сем – від інтегральних до градуальних. Наприклад, адаптація ІС «мала/невелика кількість», виділеної для значень 2, 3 числівника *one* [DCE], ДС «вказівка на виділений об'єкт з групи невизначеної кількості однорідних» – для ЛСВ 2 значення 1, для ЛСВ 1 значення 2, для ЛСВ 3 значення 2, для значень 8, 9, 10, 18 – займенника *one,* і ГС «вказівка на максимальний ступінь прояву одиничності» (градуатори: *is enough, all*) – для значення 1, для ЛСВ 1, 2 значення 2 – прикметника *one*, відбулася в таких фраземах: *one cloud is enough to eclipse all the sun* – достатньо однієї хмари, щоб затьмарити все сонце; *a (or one) hell of a* – виділення одного дуже чогось поганого, або навпаки.

Адаптація ІС «вказівка на одиничність», виділеної для семантичного сценарію квантитатива *one,* у різних комбінаціях з адаптацією інших сем (ДС і ГС) зафіксована в образно-символічних значеннях таких фразем: *one of the boys* (ІС «вказівка на одиничність», ІС «вказівка на подібність», ДС «вказівка на конкретну особу», ДС «вказівка на конкретну особу порівняно з іншими подібними людьми»); *with one eye on, one fine day, one in the eye for* (ІС «вказівка на одиничність», ДС «вказівка на виділений об'єкт із невизначеної кількості неоднорідних»); *have one too many* (ІС «вказівка на одиничність», ІС «вказівка на велику кількість» (багато), ДС «вказівка на виділений об'єкт із невизначеної кількості неоднорідних» і ГС «вказівка на ступінь прояву великої кількості» (наявність гадуатора *one too many* – надзвичайно/дуже багато).

Окрім того, адаптацію ІС «вказівка на вже відоме», ІС «констатація зрозумілого факту без доведення», виділених для значень інших квантитативів: для значень 3, 5 квантитатива *two* (за даними [DCE]), «вказівка на подібність»: для значення 4 числівника *six*, виявлено в образно-символічному значенні фраземи *one and the same* – одна й та ж особа або річ.

Продуктивним для семантичної модуляції квантитатива *one* у фраземному контексті є **механізм делімітації** семних ознак – їх перегрупування у **фразеосеми** (інтегральні фразеосеми: далі – ІФС, диференційні фразеосеми: – ДФС, градуальні фразеосеми: далі – ГФС), де мотиваційною основою виступає теж ІС «вказівка на одиничність».

Виявлено перегрупування/делімітацію ознак на базі ІС «вказівка на одиничність»:

– ІС «вказівка на одиничність», ІС «мала/невелика кількість», ІС «вказівка на послідовність» – **в ІФС** «спробувати ще один раз краще» / перевершити попереднє досягнення» і **ГФС** «не набагато перевершити попереднє зусилля або досягнення» (наявність градуатора *narrowly)* – в образно-символічному значенні фраземи *go one better*;

– ІС «вказівка на одиничність», ДС «вказівка на виділений об'єкт з групи невизначеної кількості однорідних», ДС «вказівка на конкретну особу порівняно з іншими подібними людьми» – **в ІФС** «індивідуальність» – в образно-символічному значенні фраземи *odd one (or man) out* – зайвий, цап відбувайло, біла ворона/хтось або щось, що відрізняється від інших;

– ІС «вказівка на одиничність» і ДС «вказівка на конкретну особу» – в **ІФС** «персональність»: *number one* – власна персона; *one and the only* – єдиний, унікальний; *look after* (*take care of*) *number one* – егоїстично дбати про себе (власна персона – номер один), про свої інтереси, захищати власну персону; *a great one for* – ентузіаст;

– ІС «вказівка на одиничність», ДС «вказівка на виділений об'єкт із групи невизначеної кількості однорідних», ДС «вказівка на конкретну особу», ДС «вказівка на конкретну особу порівняно з іншими подібними людьми» і ГС «вказівка на максимальний ступінь прояву відмінностей порівнюваних людей» – в **ІФС** «небезпечна особа», **ДФС** «небезпечна особа для суспільства – злочинець» і **ГФС** «занадто небезпечний злочинець» образно символічного значення фраземи *public enemy number one* – ворог суспільства номер один/найбільш розшукуваний злочинець;

– ІС «вказівка на одиничність», ІС «вказівка на максимальний прояв емоцій», ІС «вказівка на розгубленість/незібраність/неорганізованість», ДС «вказівка на виділений об'єкт із невизначеної кількості неоднорідних», ГС «вказівка на максимальний ступінь прояву одиничності» – в **ІФС** «дестабілізація», **ДФС** «дестабілізація стану людини», не виділених для жодного зі значень *one,* проте характерних для значення 5 квантитатива *six,* і **ГФС** «найвищий ступінь прояву емоцій схвильованості» (виділеної для значень 3, 6 числівника *nine*) образно символічного значення фраземи *like a hen with one chick (or chicken)* – як квочка з одним курчам/абсурдно метушливий і надмірно тривожний.

Механізм делімітації інших сем: ІС «мала/невелика кількість», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності», які перегруповалися в **ІФС** «єдність/спільність», характерний для творення образно-символічних значень таких фразем: *one man no man* – одна людина нічого не варта/безпечніше діяти спільно; *rolled into one / (all) rolled into one* – риси різних людей або речей, які згорнуті в одній людині або в якомусь предметі; *be at one* (with smb) – дотримуватися однієї (спільної) думки (з кимось); *one bone one flesh* – одна кістка одна плоть; *one nation* – одна нація (народ); *be all one to smb* – усе однакове, байдуже;

Зафіксовано дію механізму **актуалізації** нових ІФС, які взагалі не зафіксовано в семантичному сценарії квантитатива *one* та інших квантитативів:

– ІФС «перший рух, початок», «започатковане вперше»: *back to square one*; *from day one*; *a new one on (me, him, etc.)*;

– ІФС «обман, маніпуляція»: *pull a fast one*; *pull the other one*;

– ІФС «неуважність»: *in one ear and out the other*;

– ІФС «уважність/пильність»: *sleep with one eye open*;

– ІФС «прямий контакт»: *one on one (or one to one).*

Актуалізація як механізм виявлена і на рівні архісеми «кількість», проте тут він є проявом іншого процесу – семантичної трансформації, що нейтралізує значення кількості, актуалізуючи

архісему «вимір». Це дає підстави припустити про появу нового значення у фраземи, а не про суто модуляцію на рівні семного складу значень квантитатива. Зафіксовано серед аналізованого матеріалу приклади актуалізації ІС «відстань», ІС «кількість часу», ДС «відстань як проміжок часу», що виділені для квантитативів *two* і *five,* ГС «вказівка на ступінь прояву невеликого проміжку часу», виділеної для *five,* і лише однієї ГС «вказівка на максимальний ступінь прояву одиничності», виділеної для значення 1, для ЛСВ 1,2 значення 2 (причому не числівника, а прикметника *one*) – в **ІФС** «швидкість реакції в часі» образно-символічного значення фраземи *get something in one*; ІС «відстань», ДС «вказівка на конкретний строк завершеного циклу», ДС «відстань як проміжок часу років», ДС «конкретна відстань між днями завершеного циклу», які виділені для значень квантитативів із числового ряду *two*, *three*,*four*,*five, –* в **ІФС** «завершеність (кінець)» і **ДФС** «близька завершеність життєвого шляху» образно-символічного значення фраземи *have (got) one foot in the grave –* стояти/бути однією ногою в могилі.

Другим за продуктивністю до фразеосеміотизації після *one* є *two* (35 фразем зі 163). Для евриземічних структур 35 фраземних знаків із квантитативом *two* домінантним є механізм делімітації.

Установлено: **делімітацію –** перегрупування переважно ДС «парність» в комбінації з іншими семами: ІС «мало значуща/не дуже значима річ», ДС «парність» – в **ІФС** «байдужіть» і ГФС «суцільна байдужість» (градуатор *at all)*, в образно-символічному значенні фраземи *not care two straws*; ІС «вказівка на подібність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів в їх однотипності», ДС «парність» – **в ІФС** «невправність, незграбність в опозиції лівий-правий»: *have two left feet;* ІС «вказівка на сукупність», ДС «парність» – **в ІФС** «досягти результату» і **ДФС** «досягти результату однією дією або одночасною дією» у фраземах: *kill two birds with one stone* – убити двох птахів одним каменем; *serve two masters* – служити двом панам одночасно; ІС «вказівка на подібність» і ДС «парність» – **в ІФС** «малий за розміром» (ймовірно, тут ідеться про короткий розум, про дурість) і **ГФС** «максимальний ступінь прояву дурості» – наявність градуатора *very* в образно-символічному значенні «very stupid» фраземи *thick as two (short) planks;* ІС «вказівка на сукупність», ДС «парність» – **у ГФС** «ступінь прояву виваженості при ухваленні рішення» (наявність градуатора *are better*) в образно-символічному значенні фраземи *two heads are better than one* – дві голови краще однієї.

Адаптація є менш характерною для компонентів значень *two.* Зафіксовано такі випадки для ІС «вказівка на сукупність» із помітною мотивацією ДС «роздвоєність» в образно-символічних значеннях фразем: *be in (or of) two minds* – мати дві думки/неспроможність вибору між двома альтернативними варіантами; *two sides of a shield* – два боки щита/два способи розгляду чогось; два баки питання; *a two-edged sword* – палиця з двома кінцями. Показовими є приклади адаптації семи не лише роздвоєності, а й семи парності, які диференційовані на тлі виділеної ІС сукупності чогось: ІС «вказівка на сукупність», ІС «успіх у грі», ІС «рівновага» і ДС «парність» в образно-символічних значеннях таких фразем, як *two can play at that game* – у цій грі можуть грати двоє/погана поведінка одного гравця може обернутися проти нього – завдати шкоди; *it takes two to tango* – для танго потрібні двоє/дві залучені сторони повинні діяти спільно для успіху.

Механізм **актуалізації** є характерним для двох **ІФС** «поразка/невдача»: *fall between two stools;* **ІФС** «упевненість/самостійність/незалежність»: *stand on your own (two) feet* та однієї **ГФС** «інтенсивність виконання дії»: *in two shakes (of a lamb's tail)*.

Дію актуалізації виявлено також на рівні архісеми, коли «кількість» нейтралізується, а актуалізується архісема «лічба» в образно-символічних значеннях фразем: *two and two make four* – через переосмислення простих та точних арифметичних дій, тобто звичайної лічби*; put two and two together* – складіть два і два разом. Архісема «вимір» актуалізована на тлі переосмислення ІС «вказівка на подібність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів в їх однотипності», ГС «вказівка на невизначеність ступеня прояву якості великої кількості» – **в ІФС** «порівняння подібності речей/осіб» через квантитативи-вимірювачі на зразок збірного іменника *peas* і **ГФС** «максимальна подібність» (наявність градуатора *so similar*) в образно-символічному значенні фраземи *like peas (or like as two peas) in a pod.*

Квантитатив *three* функціонує у складі 22 фразем зі 163. У фраземному контексті семи, виділені для одного лексикографічного значення числівника *three* та двох ЛСВ, зазнали семантичної модуляції переважно шляхом механізмів **адаптації** й **актуалізації фразеосем** разом, тоді як делімітація (зафіксована у двох випадках із 22 прикладів) майже не характерна для його фразеосеміотизації.

Наприклад, **адаптація** ІС «вказівка на сукупність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності» й **актуалізація ГФС** «найвищий ступінь прояву значимості групи людей» (градуатор *the big* у зовнішній формі і градуатор *the dominant*) характерні для образно-символічного значення фраземи *the big Three, Four*, *etc.* – велика Трійка, Четвірка тощо. **Адаптація** ІС «вказівка на сукупність», ІС «вказівка на успіх у грі» й **актуалізація ІФС** «непарність» і **ГФС** «найвищий сту-

пінь прояву якості точної кількості непарності» – для образно-символічного значення фраземи *the best of three (or five, etc.)* – найкраще з трьох (або п'яти тощо). **Адаптація** ІС «вказівка на сукупність», ІС «вказівка на подібність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності» й **актуалізація ГФС** «вказівка на найвищий ступінь подібності» (градуатор *very similar*) – в образно-символічному значенні фраземи *two (or three, four, etc.) of a kind*.

Лише **адаптація** ІС «вказівка на сукупність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності», ДС «вказівка на подібність», ДС «вказівка на групу людей» зафіксована в образно-символічних значеннях фразем *three-some* – утрьох; *three abreast* – три в ряд; *three musketeers* – три мушкетери.

Делімітація ІС «вказівка на сукупність» і «вказівка на досконалість» відбулася в **ГФС** «вказівка на найвищий ступінь прояву досконалості», яка виділена для образно-символічних значень: Greek Mythology: three beautiful goddesses believed to personify charm, grace, and beauty, with good (or bad) grace in a willing (or reluctant) way) (градуатор *beautiful* і градуатор *the (Three) Graces*) фраземи *the (Three) Graces* – (Три) грації; It was a British newspaper convention of publishing a large image of a topless female glamour model (known as a Page 3 girl) on the third page of mainstream red top tabloids (градуатор *topless female glamour model*) фраземи *page three girl* – дівчина з третьої сторінки.

І ще одне цікаве спостереження, яке дає підстави зафіксувати елементи актуалізації архісеми «вимір» на тлі нейтралізації архісеми «кількість» у значенні фраземи з квантитативом *three.* За адаптації ІС «мала/невелика кількість», «вказівка на сукупність», «вказівка на послідовність», «вказівка на одиничність», ДС «вказівка на групу людей», «вказівка на сукупність людей в їх однотипності», з-поміж яких основними мотивами є ДС «відстань» і ДС «відстань як проміжок часу/років», виявлено а**ктуалізацію ІФС** «багатство – бідність», **ДФС** «бідність трьох поколінь і багатство одного покоління», **ГФС** «процвітання сім'ї одного покоління» (градуатор *of prosperity*) в образно- символічному значенні фраземи *clogs to clogs in three generations* – сабо до сабо (дерев'яні черевики) у трьох поколіннях.

Наступний квантитатив *four* зафіксований у складі 13 фразем*,* лексикографічна інтерпретація якого представлена такою семантичною структурою: 6 значень та 2 ЛСВ для 3 значення. Для числівника *four* характерні всі три механізми семантичної модуляції в однаковій пропорції, які супроводжували процес його фразеосеміотизації. Зафіксовано **делімітацію**: ІС «рівновага» в **ІФС** «подолання перешкоди» в образно-символічному значенні фраземи *on all fours;* ІС «рівновага», ІС «вказівка на подібність», ДС «вказівка на конкретну особу/річ порівняно з іншими подібними людьми/речами» – в **ІФС** «аналогія/рівність» і **ДФС** «точна аналогія» в образно-символічному значенні фраземи *on all fours with*; ІС «вказівка на сукупність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності», ДС «вказівка на групу людей» в образно-символічному значенні фраземи *four-some* – четверо (повний збіг ЛСВ 1 значення 3 лексикографічного сценарію числівника *four*); **адаптацію** ДС «вказівка на точну кількість випадків із конкретної точної кількості можливих», ГС «вказівка на ступінь прояву великої кількості, у даному разі максимального ступеня роботи чогось – пікового (як працюють циліндри двигуна внутрішнього згоряння)» й **актуалізацію ІФС** «працювати по максимуму» в образно-символічних значеннях фразем *firing on all (four) cylinders; four-wheel drive*.

Установлено, що починаючи із цього квантитатива зростає кількість прикладів фразем, образно-символічне значення яких мотиване не реалізацією власне архісеми «кількість», а її трансформацією в архісему «вимір». Наприклад, на тлі **адаптації** ІС «вказівка на сукупність» мотиваційною основою для образно символічного значення фраземи *the four (or far) corners of the world (or earth)*, яку вживають на позначення того, що є дуже далеким, віддаленим, є ІС «відстань» і ДС «відстань між сторонами світу», а ще ГС «надзвичайно далека відстань».

У наступному прикладі теж маємо актуалізацію аріхеми вимір **через делімітацію** ІС «відстань», ДС «відстань між сторонами світу» і ГС «надзвичайно далека відстань» – в **ІФС** «поширення інформації», **ГФС** «швидке поширення інформації на далеку відстань» (градуатори: *to the four winds*, *out in all directions*) в образно-символічному значенні фраземи *to the four winds*. Ті ж самі тенденції простежуємо і за **делімітації** ІС «вказівка на сукупність», «вказівка на точну кількість випадків із конкретної точної кількості можливих» в **ІФС** «аспект/вимір» і **ГФС** «найвищій ступінь прояву виміру» в образно-символічному значенні фраземи *four-dimensional*.

Фраземна семіотизація квантитатива-числівника *five* представлена 10 прикладами. Лексикографічна інтерпретація числівника *five* містить 5 значень, для яких виділено 4 ІС, 4 ДС і 1 ГС і які так чи інакше збережені в образно-символічних значеннях готових фраземних знаків із досліджуваним квантитативним компонентом. Семи, що повністю зберегли свої ознаки як компоненти лексикографічних значень числівника *five*, швидко адаптувалися до фраземного контексту. Семи, у яких під впливом фраземного контексту відбу-

лося перегрупування ознак із висвічуванням меж джерел нової символіки, демонструють напрями їх делімітації в образному переосмисленні. Семи, які не характері для лексикографічних семантичних сценаріїв числівника *five*, але виділені в образно-символічних значеннях фразем, актуалізують потенційні можливості квантитатива *five* до продукування навіть нових значень, а не лише нових сем і зумовлюють зрушення на рівні архісеми.

Зафіксовано трансформацію архісеми «кількість» в архісему «вимір» через делімітацію ІС «вказівка на велику кількість», ІС «вказівка на сукупність», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності» – в **ІФС** «великий за розміром», **ГФС** «максимальний ступінь вияву великого розміру чогось» (градуатор *largest*) й **актуалізацію ІФС** «небезпека» і **ГФС** «найбільша небезпека» (градуатор *most dangerous*) в образно-символічному значенні фраземи *the big five*.

Трансформація архісеми «кількість» в архісему «вимір» простежується і шляхом делімітації ІС «відстань», ІС «кількість часу/тривалість», ДС «відстань як проміжок часу» – в **ІФС** «тривалість робочого дня» і **ДФС** «тривалість робочого часу в офісі» в образно-символічному значенні *nine to five*.

Делімітація ІС «вказівка на сукупність», ІС «вказівка на досконалість» відбулася в **ГФС** «вказівка на найвищий ступінь прояву досконалості» (градуатори: *the highest class or quality*; *luxury*; *highest military rank*) в образно-символічному значенні фраземи *five-star* – п'ятизірковий; ІС «символічний жест п'ятірнею/дія п'ятірнею», ДС «жест п'ятірнею на знак задоволення» – в **ДФС** «жест п'ятірнею на знак задоволення при зустрічі» в образно-символічному значенні фраземи *high five*.

Квантитатив *six* у фраземному контексті мотивує образно-символічне значення готового відтворюваного знаку, проте його продуктивність є низькою порівняно з іншими квантитативами. Зафіксовано лише чотири приклади, два з яких ужито в лексикографічній презентації числівника *six.* Так, 3 лексикографічне значення числівника *six* подане у формі фраземи *at sixes and sevens*, для якого виділено ІС «вказівка на невідоме/невизначеність/розгубленість/незібраність/неорганізованість як безлад/неочікуваність» й **актуалізовано ГФС** (градуатор *total confusion*) «суцільна розгубленість» в образно-символічному її значенні.

Виявлено **трансформацію** архісеми кількість в архісему «вимір» в опозиції життя – смерть/ритуал поховання через **актуалізацію ІФС** «розмір могили для поховання», **ДФС** «точний розмір могили для поховання», **ГФС** «максимальний розмір могили для поховання у шість футів» – в образно-символічному значенні фраземи *six feet under* – на шість футів під землею. Джерелами мотивації образно-символічного значення цієї фраземи є припущення, пов'язані з офіційним визначенням Лондоном розміру могил (шість футів – 1м 82 см) для поховання. 1665 року лікарі-практики вважали, що поховання тіл померлих на глибині шести футів (під землею) зупинить поширення чуми. Люди інфікувалися один від одного і від померлих. Тоді голова Лондонської префектури наказав ховати їх на цвинтарях у глибоких могилах не менше двох метрів. До того ж, імовірно, така глибина була вибрана тому, що вона була перешкодою (досить великою) для тварин та й для руйнівників могил.

Число *seven* у лексикографічній інтерпретації представлено лише трьома значеннями при тому, що вони описують їх зміст через форму готових фразем: значення 2 сформульовано у формі такої фраземи *the seven year itch*, а значення 3 – у формі фраземи *at sixes and sevens*. Остання наявна серед фразем із квантитативом *six*. У фраземному контексті квантитатив *seven* теж не є продуктивним. В аналізованому словнику із цим компонентом виявлено лише 5 одиниць, одна з яких – *the seven year itch*, як вище зазначено, залучена для лексикографічної інтерпретації.

Проте, незважаючи на малочисельні словникові презентації *seven,* цей квантитатив бере участь у фразеосеміотизації, а його семи теж демонструють дію механізмів семантичної модуляції в образно-символічних значеннях готових фраземних знаків. Окрім дії всіх трьох механізмів та їх комбінацій між собою, у фраземному контексті виявлено і семантичну трансформацію архісеми «кількість» в архісему «вимір». Трансформація зафіксована на тлі делімітації ІС «відстань» – в **ІФС** «подолання відстані», **ДФС** «подолання великої відстані пішки» і **ГФС** «дуже швидке подолання відстані (за допомогою магічних чобіт)» (градуатор *very fast*) – в образно-символічному значенні фраземи *seven-league boots*.

Делімітація ІС «вказівка на сукупність», ІС вказівка на подібність, «вказівка на досконалість», ДС «вказівка на сукупність об'єктів/людей в їх однотипності», ДС «вказівка на групу людей», ГС 4.2 «вказівка на ступінь прояву якості великої кількості» відбулася в **ІФС** «зоряна сукупність/сузір'я», **ДФС** «група точної кількості жіночих коледжів» і **ГФС** «максимально точна кількість престижних жіночих коледжів» (градуатор *high academic and social prestige*) – в образно-символічних значеннях фраземи *Seven Sisters*.

Адаптація ІС «кількість часу/конкретна кількість років», ДС «вказівка на конкретний строк завершеного циклу», ГС «найвищий прояв імовірності чогось» й **актуалізація ІФС** «імовірність зради/невірності» і **ДФС** «імовірність зради/невір-

ності після семирічного шлюбу» – в образно-символічному значенні фраземи *the seven year itch*.

Семантична структура числівника *eight* є дуже концентрованою, оскільки містить одне значення, окрім спільного для всіх квантитативів значення кількості. Фразеосеміотизація теж не є продуктивною. Зафіксовано лише чотири фраземи, у складі яких квантитатив *eight* демонструє здатність до семантичної модуляції основних компонентів свого одного значення, а також тих семних ознак, що виділені для значень інших квантитативів із числового ряду від 1 до 10.

Якщо аналізувати фразему *behind the eight ball*, то її буквальне значення «за восьмим шаром (за вісімкою)» демонструє **делімітацію** архісеми «кількість» в архісему «лічба», а також **актуалізацію ІФС** «порядок лічби (шарів у грі в більярд)», **ІФС** «поразка» і **ДФС** «поразка у грі» на тлі **адаптації** таких сем: ІС «вказівка на сукупність», ІС «дестабілізація» і ДС «дестабілізація стану людини», ДС «вказівка на виділений об'єкт із конкретної кількості однорідних, ДС «вказівка на точну кількість випадків із конкретної точної кількості можливих».

Актуалізація ІФС «небезпека» і ДФС «небезпека для здоров'я і життя» зафіксована в образно-символічному (термінологізованому) значенні фраземи *Factor VIII* (*also factor eight*) – Фактор VIII.

Наступний числівник *nine* за кількістю значень посідає (як і числівник *six*) третю позицію в лексикографічній інтерпретації (після квантитатива *two*).

Семантичний сценарій числівника *nine* включає 6 значень, для яких виділено 3 ІС і 3 ДС. Чотири з цих значень: 2, 3, 5 і 6 описують їх зміст через форму готових фразем: значення 2 подано через форму фраземи *nine times out of ten*, значення 3 – *a nine days» wonder*, значення 5 – *dressed up to the nines*, значення 6 – *on cloud nine*.

З огляду на лексикографічний сценарій згаданих вище двох фразем *(nine times out of ten, dressed up to the nines),* є підстави вже говорити про **адаптацію** їх семних ознак до фраземних контекстів.

Для значень цих фразем виділено ІС «вказівка на велику кількість», ДС «вказівка на точну кількість випадків із конкретної точної кількості можливих». Окремо для значення і водночас для самої фраземи *nine times out of ten* виділено ІС «вказівка на успіх», а для значення і водночас фраземи *dressed up to the nines* – ІС «вказівка на досконалість», ДС «вказівка на невизначену особу» і ГС «вказівка на максимальний ступінь прояву якості» (градуатор *very smartly or elaborately*). Синонімом до фраземи *dressed up to the nines* зафіксовано такий приклад: *to the nines*, для образно-символічного значення якого теж характерна **адаптація** вищезазначених семних ознак. Відзначимо, що навіть сама фразема *dressed to the nines* використана для опису образно-символічного значення її синоніма.

Адаптація у фраземному контексті властива виділеним семам для 6 значення і водночас для фраземи *on cloud nine – на девятому небі/хмарі*, зокрема ІС «вказівка на максимальний прояв емоцій», ДС «вказівка на точну кількість випадків із конкретної точної кількості можливих» і ГС «найвищий ступінь прояву емоцій схвильованості від щастя і задоволення» (градуатор *extremely happy*). Цікавою є лінгвокультурна мотивація образно-символічного значення аналізованої фраземи, наведена в [ODI]: On cloud nine refers to a ten-part classification of clouds in which nine was second highest. A dated variant of the expression is on cloud seven – на дев'ятій хмарі – стосується десяти частин класифікації хмар, у яких другою за величиною була дев'ята. Застарілий варіант виразу «на сьомому небі/хмарі».

Зафіксовано зрушення на рівні архісеми «кількість», яка трансформується в архісему «вимір» через делімітацію ІС «відстань», ІС «вказівка на сукупність», ДС «конкретна відстань між днями завершеного циклу» – в **ІФС** «доступність/безбар·єрність» і **ГФС** «максимальна доступність» (градуатор *everything*, *the whole*) – в образно-символічному значенні фраземи *the whole nine yards* – усі дев'ять ярдів. Ярд – одиниця виміру довжини в англійській метричній системі, що дорівнює 3 футам або 36 дюймам. Угодою англійськомовних країн з 1 липня 1959 року довжина ярду дорівнює 0,9144 м. 1 760 ярдів складають сухопутну милю.

Семантичний сценарій квантитатива *ten* у лексикографічній інтерпретації включає 4 значення, з яких 2 ЛСВ значення 3 – для числівника *ten* і одне значення – для іменника *ten.* Що стосується фразеосеміотизації *ten*, то лексикографічні значення [DCE], зокрема значення 2 ten to one – для вираження чогось дуже ймовірного; ЛСВ 3.1 значення 3 be ten a penny, а також значення 4 BrE (get) ten out of ten (for something є фраземними знаками, оскільки вони представлені в аналізованому словнику ідіом.

З огляду на ці спостереження, є всі підстави говорити про **адаптацію** сем, виділених для лексикографічних значень 2 і 4: ІС «вказівка на велику кількість», ДС «вказівка на точну кількість випадків із конкретної точної кількості можливих», ГС «найвищий прояв імовірності чогось» (наявність градуатора *very probably*) – для значення 2 і ГС «вказівка на найвищій ступінь прояву якості» (наявність градуатора *excellent performance*) – для значення 4; для ЛСВ 3.1: ІС «малозначуща/не дуже значима річ», ДС «вказівка на малозначиму особу чи річ» в образно-символічних значеннях таких фразем: *two (or ten) a penny*; *ten to one*; *ten out of ten*.

Із п’яти прикладів фразем три використано для лексикографічного дефініціювання числівника *ten.* Це свідчить про те, що у свідомості носіїв англійської мови число *ten* відображено через його образність і символіку як результат фразеосеміотизації. 5 приклад фразеосеміотизації квантитататива *ten* демонструє **актуалізацію** нових фразеосем: **ІФС** «правила поведінки», ДФС «релігійно-біблійні правила поведінки» і ГФС «максимальна сукупність правил поведінки, даних Богом Мойсею на горі Синай». Тут градуатором є зовнішня форма самої фраземи *Ten Commandments* – Десять Заповідей.

Слід відзначити, що серед значень п’яти прикладів фразем маємо зрушення на рівні аріхсеми «кількість», яка трансформується в архісему «лічба». Це демонструє як образно-символічне значення фраземи *count to ten* – порахуй до десяти, так і буквальне її значення, а також план вираження, де форма дієслова *count to* **актуалізує** нові фразеосеми: **ІФС** «приборкання емоцій», ДФС «приборкання емоцій шляхом лічби до десяти мовчки» і **ГФС** «приборкання найвищого прояву емоцій люті через лічбу для заспокоєння».

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі.

Підсумовуючи проаналізований матеріал, зазначимо, що спостереження за семантичними сценаріями розвитку квантитативів підтверджують, що «множина» як перший етап осмислення кількісних відношень збереглася в інтегральній семі «вказівка на сукупність», виділеної для переважної більшості досліджуваних значень та їх ЛСВ із властивою їм символікою. Найбільш продуктивними механізмами семантичної модуляції квантитативів у фраземному контексті виявилися адаптація і делімітація, а також їх комбінація з механізмом актуалізації нових фразеосем.

Водночас зафіксовано семантичні зрушення не лише на рівні інтегральних, диференційних і градуальних сем як результат процесу семантичної модуляції, а й на рівні архісеми «кількість», що засвідчує дію іншого процесу семантичних змін – семантичної трансформації й актуалізації архісем «вимір» і «лічба». Це зафіксовано для всіх значень досліджуваних квантитативів, проте найчастіше семантична трансформація простежується, починаючи з квантитатива *four.* Підтверджено припущення про те, що попри семантичні зрушення в еврисемічних структурах значень квантитативів, які відбуваються під впливом фраземного контексту, їхня культурна символіка здебільшого зберігається і є продуцентом для нових мотивів фраземної образності.

Перспектива подальших досліджень цієї проблеми полягають у вивченні фраземних знаків, компонентом яких є квантитативи зі значенням виміру величин та їх семантична модуляція.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. 3-е изд. М. : URSS. 2013. 216 с.
2. Васько С.Р. Семантична структура квантитатива *one* у Словнику сучасної англійської мови (на матеріалі Dictionary of Contemporary English). Ad orbem per Linguas. *До світу через мови. Семіотика української незламності: мова – освіта – дискурс* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 травня 2024 р. 2024. С. 30–32.
3. Венжинович Н.Ф. О заимствованиях в украинской фразеологии. *Die slawische Phraseologie: Entlehnungen und Kalkierungen in der slawischen Phraseologie.* Kollektivmonografie. Harry Walter, Valerij M. Mokienko (Hrsg.). Greifswald: Universität Greifswald. 2020. S. 43–46. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37966
4. Деменчук О.В. Типологія моделей семантичної деривації лексики. *Семантична деривація лексики в типологічному висвітленні* : колективна монографія. Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет, 2018. С. 6–30. https://www.rshu.edu.ua/images/nauka/kaf_rom_germ_zbir_06.pdf
5. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001556
6. Заваринська І.Ф. Фразеологізми з онімним компонентом в англійській, польській та українській мовах: лінгвокультурологічний аспект : монографія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2022. 232 с. http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25371/1/monografia.pdf
7. Кострiба О.В. Семантичне згасання мотивувальної спроможності непохідних багатозначних нумеративів: дивергентно-конвергентний підхід. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 25. Т. 1. С. 24–31. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/62208
8. Левицкий В.В. Семасиология (2-е изд.) : монографія для молодих дослідників. Вінниця : Нова Книга, 2012. 680 с.
9. Швачко С.О. Словотворчі тенденції квантитативних одиниць: лінгвокогнітивні аспекти. *Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. Вип. 23. С. 197–201. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuflm_2012_23_48
10. Шутова М.О. Етнокультурні стереотипні портрети англійців і українців (когнітивно-ономасіологічна реконструкція фразеоформул) : монографія. Київ : КНЛУ, 2016. 294 с.
11. Burger H. (Ed.). Phraseologie / Phraseology : An International Handbook of Contemporary Research: Volume 2 (Handbucher zur Sprach- und

Kommunikationswissenschaft 28/2) (German and English Edition). Mouton de Gruyter. 2007.
12. Colson J.P. Cross-linguistic phraseological studies. In S. Granger, F. Meunier (Eds.), *Phraseology:* an interdisciplinary perspective. John Benjamins Publishing Co. 2008. P. 191–207.
13. Cowie A.P. Introduction. In A.P. Cowie (Ed.), *Phraseology: Theory, Analysis and Applications*. Oxford : Clarendon Press Oxford. 1998. P. 1–22.
14. Del Pinal G. Meaning, Modulation, and Context: A Multidimensional Semantics for Truth-conditional Pragmatics. *Linguistics and Philosophy*. 2018. № 41. T. 3. P. 165–207.
15. Levin B., & Pinker S. Lexical & Conceptual Semantics. Cambridge, Massachusetts : MIT Press. 1991.
16. Mel·čuk I.A. Phrasemes in language and phraseology in linguistics. In M. Everaert, E.-J. van der Linden, A. Schenk, R. Schreuder (Eds.), *Idioms: Structural and Psychological perspectives*. 1995. P. 167–232.
17. Pierini P. Opening a Pandora·s Box : Proper names in English Phraseology. *Linguistik online*. Bd. 36 Nr. 4, 2008. P. 43–58.
18. Shvachko S. Polyfunctionality of the English Quantitative Words. *Journal of Education Culture and Society*. 2013. T. 4. № 2. P. 208–214.
19. Taylor J. Lexical Semantics. In B. Dancygier (Ed.), *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics.* 2017. P. 246–261.
20. Teliya V., Bragina N., Oparina, E., & Sandomirskaya I. Phraseology as a Language of Culture: Its Role in the Representation of a Collective Mentality. In A.P. Cowie (Ed.), *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications.* 1998. P. 55–75.
21. Vasko S. Semic Composition Modulations of Quantitatives in the Phrasemes of English (Methodical Practices of Analysis). *Acta Linguistica Lithuanica XC.* 2024. P. 251–272.

REFERENCES

1. Amosova N.N. (2013). Osnovи anhlyiskoi frazeolohyy (3-tie vyd.). URSS.
2. Vasko S.R. (2024). Semantychna struktura kvantytatyva one u Slovnyku suchasnoi anhliiskoi movy (na materiali Dictionary of Contemporary English). Ad orbem per Linguas. Do svitu cherez movy. Cemiotyka ukrainskoi nezlamnosti: mova – osvita – dyskurs: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 16–17 travnia 2024 roku. Vydavnychyi tsentr KNLU, 30–32.
3. Venzhynovych N.F. (2020). O zaymstvovanyiakh v ukraynskoi frazeolohyy. Die slawische Phraseologie: Entlehnungen und Kalkierungen in der slawischen Phraseologie. Kollektivmonografie. Harry Walter, Valerij M. Mokienko (Hrsg.). Universität Greifswald. 43–46. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/37966
4. Demenchuk O.V. (2018). Typolohiia modelei semantychnoi deryvatsii leksyky. U O.V. Demenchuk (holov. red.), Semantychna deryvatsiia leksyky v typolohichnomu vysvitlenni (s. 6–30). Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet.https://www.rshu.edu.ua/images/nauka/kaf_rom_germ_zbir_06.pdf
5. Zhayvoronok V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury. Slovnyk-dovidnyk. Dovira. http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001556
6. Zavarynska I.F. (2022). Frazeolohizmy z onimnym komponentom v anhliiskii, polskii ta ukrainskii movakh: linhvokulturolohichnyi aspekt. FOP Osadtsa Yu.V. http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25371/1/monografia.pdf
7. Kostryba O.V. (2022). Semantychne zghasannia motyvuvalnoi spromozhnosti nepokhidnykh bahatoznachnykh numeratyviv: dyverhentno-konverhentnyi pidkhid. Zakarpatski filolohichni studii, 25(1), 24–31. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/62208
8. Levytskyi V.V. (2012). Semasyolohyia (2-e yzd.). Nova Knyha.
9. Shvachko S.O. (2012). Slovotvorchi tendentsii kvantytatyvnykh odynyts: linhvokohnityvni aspekty. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky: Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, 23, 197–201. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnuflm_2012_23_48.
10. Shutova M.O. (2016). Etnokulturni stereotypni portrety anhliitsiv i ukraintsiv (kohnityvno-onomasiolohichna rekonstruktsiia frazeoformul). Vydavnychyi tsentr KNLU.
11. Burger H. (Ed.). (2007). *Phraseologie / Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*: *Volume 2 (Handbucher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 28/2) (German and English Edition)*. Mouton de Gruyter.
12. Colson J.P. (2008). Cross-linguistic phraseological studies. In S. Granger, F. Meunier (Eds.), *Phraseology: an interdisciplinary perspective* (pp. 191–207). John Benjamins Publishing Co.
13. Cowie A.P. (1998). Introduction. In A.P. Cowie (Ed.), *Phraseology: Theory, Analysis and Applications* (pp. 1–22) Clarendon Pr.
14. Del Pinal G. (2018). Meaning, Modulation, and Context: A Multidimensional Semantics for Truth-conditional Pragmatics. *Linguistics and Philosophy*, *41*(3), 165–207.
15. Levin B., & Pinker S. (1991). *Lexical & Conceptual Semantics*. MIT Press.
16. Mel·čuk I.A. (1995). Phrasemes in language and phraseology in linguistics. In M. Everaert,

E.-J. van der Linden, A. Schenk, R. Schreuder (Eds.), *Idioms: Structural and Psychological perspectives* (pp. 167–232).
17. Pierini P. (2008). Opening a Pandora·s Box : Proper names in English Phraseology. *Linguistik online*, *36*(4), 43–58.
18. Shvachko S. (2013). Polyfunctionality of the English Quantitative Words. *Journal of Education Culture and Society*, 2 (pp. 208–214).
19. Taylor J. (2017). Lexical Semantics. In B. Dancygier (Ed.), *The Cambridge Handbook of Cognitive Linguistics* (p. 246–261). Cambridge University Press.
20. Teliya V., Bragina N., Oparina E., & Sandomirskaya I. (1998). Phraseology as a Language of Culture: It»s Role in the Representation of a Collective Mentality. In A. P. Cowie (Ed.), *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications* (p. 55–75). Oxford.
21. Vasko S. (2024) Semic Composition Modulations of Quantitatives in the Phrasemes of English (Methodical Practices of Analysis). *Acta Linguistica Lithuanica XC.* 251–272.

УДК 811
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-5

ЦІННІСНИЙ СКЛАДНИК КОНЦЕПТУ EPIDEMIC В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Гахарія К. В.
аспірантка кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3180-5859
karinavramenko@gmail.com

Ключові слова: *концепт, вербалізація концепту, мовна картина світу, лінгвокультура, оцінка, ціннісний аспект, асоціації.*

Статтю присвячено поглибленому аналізу ціннісного складника концепту EPIDEMIC у сучасному англомовному художньому та публіцистичному дискурсі. Метою дослідження є виявлення особливостей реалізації оцінних характеристик даного концепту та визначення механізмів їх вербалізації у різних контекстах. У ході аналізу встановлено, що лексема EPIDEMIC у своїй семантичній структурі містить виразний оцінний компонент, інтенсивність якого варіюється залежно від конотативного забарвлення лексичного оточення базового номінанта концепту. Такий оцінний потенціал часто грунтується на стійких асоціаціях із негативними емоціями, зокрема страхом, тривогою, загрозою та смертю.

Зважаючи на те, що вплив концепту «епідемія» на суспільну свідомість та інтерпретацію певних явищ значною мірою детермінований контекстом його вживання, у статті розглянуто образно-ціннісні аспекти концепту EPIDEMIC, які формують уявлення про нього як про соціокультурне явище. Особливу увагу приділено мовним засобам, що відображають емоційно-оцінну реакцію на феномен епідемії в англомовному дискурсі.

На основі аналізу мовного матеріалу виділено три основні групи лексем, що репрезентують часткову негативну оцінку концепту, які реалізуються через уживання емоційно забарвлених прикметників, таких як deadly, uncontrollable, devastating тощо. Водночас установлено наявність окремої групи лексем позитивної оцінки, що попри загальний негативний контекст виявляють тенденцію до метафоричного або ідеологізованого переосмислення концепту EPIDEMIC (наприклад, у висловах на зразок epidemic of kindness або epidemic of hope).

Застосування контекстуального підходу до дослідження ціннісного компоненту концепту обґрунтоване тим, що концепт як когнітивно-дискурсивна одиниця тісно взаємодіє з навколишньою дійсністю, яка постійно змінюється та еволюціонує. Зовнішні чинники: соціальні, економічні, культурні безпосередньо впливають на динаміку смислового наповнення концепту, визначаючи особливості його сприйняття, інтерпретації та мовного відображення у сучасному дискурсі.

THE VALUE COMPONENT OF THE CONCEPT EPIDEMIC IN THE ENGLISH-SPEAKING WORLD PICTURE

Gakhariya K. V.
Postgraduate Student at the Department of English Philology and Linguistics
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3180-5859
karinavramenko@gmail.com

Key words: *concept, linguistic picture of the world, linguistic culture, evaluation, value aspect, associations.*

The article is devoted to an in-depth analysis of the value component of the concept EPIDEMIC in modern English-language artistic and journalistic discourse. The aim of the study is to identify the features of the implementation of the evaluative characteristics of this concept and to determine the mechanisms of their verbalization in different contexts. The analysis found that the lexeme epidemic in its semantic structure contains a distinct evaluative component, the intensity of which varies depending on the connotative coloring of the lexical environment of the basic nominative of the concept. Such evaluative potential is often based on stable associations with negative emotions, in particular fear, anxiety, threat and death. Considering that the influence of the concept "epidemic" on public consciousness and the interpretation of certain phenomena is largely determined by the context of its use, the article examines the figurative and value aspects of the concept EPIDEMIC, which form the idea of it as a socio-cultural phenomenon. Special attention is paid to linguistic means that reflect the emotional-evaluative reaction to the epidemic phenomenon in English-language discourse.

Based on the analysis of linguistic material, three main groups of lexemes were identified that represent a partial negative assessment of the concept, which are implemented through the use of emotionally colored adjectives, such as deadly, uncontrollable, devastating, etc. At the same time, the presence of a separate group of lexemes of positive assessment was established, which, despite the general negative context, show a tendency to metaphorical or ideological rethinking of the EPIDEMIC concept (for example, in expressions such as epidemic of kindness or epidemic of hope).

The use of a contextual approach to the study of the value component of the concept is justified by the fact that the concept, as a cognitive-discursive unit, closely interacts with the surrounding reality, which is constantly changing and evolving. External factors — social, economic, cultural — directly influence the dynamics of the semantic content of the concept, determining the features of its perception, interpretation, and linguistic reflection in modern discourse.

Постановка проблеми. Важливість вибраної теми визначається необхідністю дослідження засобів та прийомів вербалізації концепту EPIDEMIC, який дотепер не отримав ґрунтовного аналізу в наукових розвідках. У зв'язку із цим виникає необхідність консолідованого аналізу вербального відображення такого базового елементу картини світу, яким є концепт EPIDEMIC, котрий утілює у собі універсальні асоціації зі страхом перед невідомим та невідворотною смертю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що лише в окремих лінгвістичних студіях досліджувалися безпосередньо проблеми, дотичні до аналізу концепту EPIDEMIC, серед яких – роботи О. Бабелюк (2018), М. Добровольскої (2018), С. Гентзель (2020), С. Розенберг (1992), А. Генлі (2022).

У зв'язку із цим **актуальність наукової розвідки** зумовлена можливістю більш глибокого та комплексного дослідження концепту EPIDEMIC у контексті останніх епідеміологічних подій.

Об'єктом дослідження є сукупність лексичних засобів вербалізації лінгвокультурного концепту EPIDEMIC у сучасному публіцистичному дискурсі.

Метою статті є аналіз мовних засобів актуалізації лінгвокультурного концепту EPIDEMIC.

Матеріалом дослідження стали контексти художнього та публіцистичного дискурсу, що були виділені методом суцільної вибірки зі статей газет, журналів та художньої літератури англійського та американського видавництва у період із 1920 по 2024 р.

Виклад основного матеріалу. Епідемії у культурі розглядаються не лише як медичні кризи, а й як соціальні явища, що потребують інтерпретації у мистецтві, літературі та інших формах культурного осмислення. Наприклад, бубонна чума епохи Середньовіччя стала джерелом численних художніх творів, які відображають емоції, думки та враження суспільства під час пандемії.

Вираження та актуалізація концепту EPIDEMIC в образно-метафоричних компонентах не лише роблять інформацію про епідемії більш доступною, а й сприяють формуванню глибшого розуміння суспільством їхньої природи та необхідності колективних дій для подолання таких криз.

Оцінка епідемії у мовленні здебільшого виражається за допомогою оцінних прикметників, які відображають як загальне сприйняття явища, так і його окремі аспекти.

Прикметники оцінного значення групуються за типами часткової оцінки, а саме:

1. Емоційно-експресивна оцінка (e.g., *worst EPIDEMICs*, *righteous anger*, *terrified*), що відображає силу емоцій та соціальну напругу.

2. Морально-етична оцінка (e.g., *shunned*, *marginalized*, *chaotic*), що підкреслює стигматизацію та соціальну нерівність.

3. Функціональна оцінка заходів (e.g., *necessary precautions*, *prayers as weapons*), яка відображає реакцію влади та суспільства.

Оцінка епідемії у рамках першої групи прикметників базується на індивідуальних переживаннях суб'єкта оцінки, таких як страх, відчай, соціальна напруга (*fear*, *demoralized*, *bitterness*).

*And the **fears** of the people supported the persistent official policy of silence and denial* [Brooks, 2002, с. 64].

*In the face of the coronavirus, we cannot be **demoralized*** [London, 1912, с. 37].

*These meetings: such a mix of righteous anger and complicated lust, social energy, bitterness, and **hurt that preceded AIDS** and went back into childhoods, adolescences* [Murphy, 2016, с. 215].

Як свідчить мовний матеріал, епідемія асоціюється зі стигматизацією та соціальною дискримінацією. Це простежується у зв'язку епідемій із marginalized groups (e.g., *homosexuals*, *drug addicts*), а також через використання лексем, що натякають на замовчування або упереджене ставлення влади (*closeted mayor terrified of getting his hands dirty with a gay disease*).

Друга група прикметників оцінює епідемію за допомогою апеляції до таких образів, як війна (e.g., *weapons against the virus*, *battle*, *prayers as weapons*) *the church authorities of our city decided to fight the plague with the **weapons that suit them**, and organized a week of prayers* [Willis, 1993, с. 247].

*It was the second such meeting in 10 days regarding **the battle against the outbreak**, with the number of cumulative confirmed cases on the Chinese mainland reaching 17,205, including 361 deaths as of Sunday* [China Daily, 04/02/2020].

***Prayer** is our greatest weapon against the virus* [Vatican news, 14/05/2020] та катастрофа (e.g., *chaotic cesspools*, *worsening humanitarian crisis*).

*The two of them were trying to force the city to let **homeless people with AIDS** live in real apartments and not the chaotic cesspools of the shelter system* [Murphy, 2016, с. 321].

***The urgent, seemingly improvised steps** come amid a worsening humanitarian crisis in Wuhan* [New York Times, 25/02/2020].

Позитивна оцінка епідемії виражена через образи єдності та боротьби (e.g., *amazing activist and fighter*, *social justice*, *family*).

*Issy went from being a scared girl from Queens who didn't want anybody to know she had AIDS ... to an **amazing activist and fighter*** [Murphy, 2016, с. 160].

*They were annoyed by her message of radical change and **social justice**, one that went far beyond the EPIDEMIC* [Murphy, 2016, с. 200].

*Let us **pray** to feel like Church, **family,** and to defeat **the pandemic*** [London, 1912, с. 50].

Оцінка базується на таких критеріях:

- соціальний вплив (e.g., *radical change and social justice*);
- колективна відповідальність та підтримка (*let us pray to feel like Church, family*);
- героїзація індивідуального досвіду (*she went from a scared girl to an activist*).

Як демонструє викладений матеріал, ціннісний аспект концепту EPIDEMIC формується під впливом історичних, культурних та соціальних чинників, залишаючи глибокий слід у свідомості людства.

Основні образи, що його визначають, – **Fear** і **Death**, які доповнюються такими аспектами, як loneliness, suffering, struggle, despondency, unity and confrontation.

Висновки. Таким чином, у публіцистичному дискурсі концепт EPIDEMIC протягом багатьох років використовується як засіб контролю та маніпулювання суспільною думкою через релігійні або ідеологічні наративи. Це простежується і в сучасності: криза COVID-19 супроводжувалася активним поширенням чуток, недостовірних викривлень фактів та релігійних інтерпретацій.

У даному контексті варто також відзначити, що лінгвокультурний концепт EPIDEMIC має високий метафоричний потенціал, оскільки відображає не лише біологічну загрозу, а й визначає суспільний досвід через страх, боротьбу, пошук винних та художнє осмислення, демонструючи повторюваність історичних моделей реагування на загрози.

Перспективою дослідження вбачаємо дослідження концепту EPIDEMIC у медіадискурсі та таких формах мистецтва, як музичні твори, образотворче мистецтво та кінокартини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабелюк О.А. Стилістика декодування: від витоків до здобутків та перспектив. *Збірник наукових статей* / за ред. І.М. Колегаєвої. Одеса : КП ОПТ, 2018. С. 37–51.
2. Добровольська М.Б. Підходи до трактування дискурсу в сучасних мовознавчих студіях. *Науковий вісник ДДПУ ім. І. Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство)*. 2018. № 10. С. 32–34.
3. Brooks G. Year of Wonders. Penguin Books. 2002. 255 p.
4. Brown D. Fever Year: The Killer Flu of 1918. Boston, Houghton Mifflin Harcourt. 2019. 340 p.
5. China Daily News. The largest English portal in China, providing news, business information, BBS, learning materials. URL: https://www.chinadaily.com.cn/
6. COVID-19: Faithful respond to Pope's invitation to pray on May 14. Vatican news. URL: https://www.vaticannews.va/en/church/news/2020-05/covid-19-faithful-respond-to-popes-invitation-to-praymay-14.html
7. Hanley A. Histories of 'a loathsome disease': Sexual health in modern Britain. *History Compass*. 2022. Vol. 20, no. 3. 314 p.
8. London J. Scarlet Plague. Independently Published. 2019. 212 p.
9. Murphy T. Christodora. Grove/Atlantic, Incorporated. 2016. 520 p.
10. Rosenberg C.E. Explaining Epidemics. Cambridge University Press: Cambridge. 1992. Psychological Medicine. Vol. 23, no. 2. P. 536.
11. The New York Times. An American daily newspaper based in New York City. 2020. URL: https://www.nytimes.com/international/
12. Willis C. Doomsday book. London: New English Library. 1993. 481 p.

REFERENCES

1. Babeliyk O.A. (2018) Stulistyka dekoduvannya: vid vytokyv do zdobutkiv ta perspektuv [Decoding stylistics: from origins to achievements and prospects]. Collection of scientific articles edited by I.M. Kolegaeva. Odesa. pp. 37–51.
2. Dobrovolska M.B. (2018) Pidhody do traktyvannya dyskursu v suchastnyh movoznavchyh studiyah [Approaches to the interpretation of discourse in modern linguistic studies]. *Scientific Bulletin of the I. Franko State University of Political Science. Series Philological Sciences (linguistics): Collection of scientific papers.* vol. 10. pp. 32–34.
3. Brooks G. (2002). Year of Wonders. Penguin Books. 255 p.
4. Brown D. (2019). Fever Year: The Killer Flu of 1918. Boston, Houghton Mifflin Harcourt. 340 p.
5. China Daily News. The largest English portal in China, providing news, business information, BBS, learning materials. URL: https://www.chinadaily.com.cn/
6. COVID-19: Faithful respond to Pope's invitation to pray on May 14. Vatican news. URL: https://www.vaticannews.va/en/church/news/2020-05/covid-19-faithful-respond-to-popes-invitation-to-praymay-14.html
7. Hanley A. (2022) Histories of 'a loathsome disease': Sexual health in modern Britain. *History Compass*. Vol. 20, no. 3. 314 p.
8. London J. (2019). Scarlet Plague. Independently Published.
9. Murphy T. (2016). Christodora. Grove/Atlantic, Incorporated. 520 p.
10. Rosenberg C.E. (1992) Explaining Epidemics. Cambridge University Press: Cambridge. *Psychological Medicine*. Vol. 23, no. 2. P. 536.
11. The New York Times. An American daily newspaper based in New York City. 2020. URL: https://www.nytimes.com/international/
12. Willis C. (1993). Doomsday book. New English Library. 481 p.

УДК 82.09
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-6

ФУНКЦІЇ КУЛЬТУРНОЇ ПРАКТИКИ ЇДИ У ФЕНТЕЗІ

Годунок З. В.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та PR-менеджменту
Національний університет «Острозька академія»
вул. Семінарська, 2, Острог, Рівненська область, Україна
orcid.org/0000-0001-8300-432X
zoriana.hodunok@oa.edu.ua

Ключові слова: *їда як культурна практика, високе епічне фентезі, підліткове фентезі, романтичне фентезі (роментезі), читання.*

У статті авторка розглядає їду як повноцінну культурну практику у фентезійному наративі, що виконує важливу роль посередника між вигаданим світом та його читачем. Їжа не лише забезпечує базову потребу індивіда, а й є важливим елементом побудови світу та психологійного залучення читача. Оскільки фентезі за своєю природою є жанром, цілковито заснованим на вигадці, у якому діють персонажі, що не мають аналогів у реальному світі, а події розгортаються у світах із власними правилами, географією, історією та культурами, читач потребує певних орієнтирів для встановлення зв'язку з наративом. Такими орієнтирами можуть бути описи емоцій та почуттів, притаманних людині, які, однак, проживаються персонажами не-людьми; описи їхніх досвідів навчання, дорослішання, взаємодії з іншими персонажами, різною мірою співвідносними з аналогічними практиками в людському реальному світі тощо. Їда теж належить до таких орієнтирів.

Їда як культурна практика виконує у фентезі кілька важливих функцій. Серед них, зокрема, ідентифікація персонажа як представника певної соціальної, етнічної, культурної групи: застосовувані персонажем практики їди вказують на його належність до певної групи, його походження, місце в соціальній ієрархії. У таких випадках їда може тлумачитися і як певний ритуал. Також їда стає елементом інтеграції в групу – засобом налагодження міжособистісних зв'язків, установлення довіри або дружби між героями.

Перші дві функції більшою мірою характерні для високого епічного фентезі. Це вид фентезі, який працює з новостворенним світом, для якого характерними є свої специфічні флора та фауна, клімат, система материків та океанів тощо. Отже, їда як певний ритуал може слугувати чинником ознайомлення читача із законами такого світу. Третя функція – інтеграція в групу – характерна для різних видів фентезі, зокрема й підліткового та романтичного, розглянутих у статті. З огляду на вищесказане, їда як культурна практика у фентезійній літературі виконує не лише практичну чи сюжетотворчу функції, а й глибоко символічну та культурну, слугуючи одним із важливих елементів розкриття і персонажів, і світу.

FUNCTIONS OF CULTURAL PRACTICE OF FOOD CONSUMPTION IN FANTASY

Hodunok Z. V.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Journalism and PR Management
National University of Ostroh Academy
Seminarska str., 2, Ostroh, Rivne region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8300-432X
zoriana.hodunok@oa.edu.ua

Key words: *food as a cultural practice, high epic fantasy, young adult fantasy, romantic fantasy (romantasy), reading.*

In the article, the author explores food consumption as a cultural practice within fantasy narratives, serving as an important mediator between the fictional world of the text and its reader. Food not only satisfies a basic human need but also plays a crucial role in world-building and in fostering psychological engagement with the narrative. Since fantasy, by its very nature, is a genre rooted entirely in imagination – featuring characters without real-world analogues and events unfolding in entirely invented worlds with their own rules, geographies, histories, and cultures – the reader requires familiar reference points to establish a connection with the story. Food is among these familiar markers.

As a cultural practice, food fulfills several important functions within fantasy literature. One of these is the identification of a character as a member of a particular social, ethnic, or cultural group: food-related practices signal their origins, affiliations, and place within a social hierarchy. In such contexts, food consumption may also carry ritualistic significance. Furthermore, food acts as a vehicle for social integration – facilitating interpersonal bonds, the establishment of trust or friendship among characters (for example, through the act of sharing a meal or saving a life by offering a piece of bread).

The first two functions are most commonly found in high or epic fantasy. This subgenre is typically set in fully invented worlds that possess unique flora and fauna, distinct climates, and complex systems of continents and oceans. In such cases, food – particularly when treated as a ritual – can serve as a means of introducing the reader to the rules and structure of that world. The third function – social integration – is more broadly characteristic of various fantasy subgenres, including young adult and romantic fantasy, which are also examined in the article. Taken together, these functions demonstrate that food in fantasy literature operates not only as a practical or plot-driven element but also as a deeply symbolic and cultural one, serving as one of key mechanisms in the development of both characters and fictional worlds.

Постановка проблеми. Читання, за Г. Ґ. Ґадамером, Г. Р. Яусом та П. Рікером, осмислюється не лише як процес розуміння й інтерпретації тексту, а й самоідентифікації реципієнта: «… естетичне сприймання уможливлює як специфічну рольову дистанцію реципієнта, так й ігрову ідентифікацію з тим, чим він мав би або хотів би бути: [воно] дає змогу насолоджуватися тим, чого в житті не можна було б досягнути […] задає базові рамки прикладів для ситуацій та ролей, які можна перейняти […] дає змогу розуміти власну самість як те, що можна протиставити всім ролям і ситуаціям як процес естетичного формування» [Яус, 2011, с. 30].

Незнане, незнайоме, нове може бути прийнятим і прийнятним тоді, коли воно супроводжується чимось знайомим. Чому так відбувається? Людина є істотою соціальною, і в основі її поведінки лежить наслідування [Bandura, 2023]. Читаючи про дії, нам знайомі й зрозумілі, ми легше вписуємо себе, свій досвід у нову структуру тексту. Якщо дії певного персонажа легко вписуються в парадигму нашого світовідчуття, читачеві легше проєктувати себе, свої досвід, емоції на нього. Знайомство із цілком новим світом епічного високого фентезі зі своїми фізичними й магічними законами, зокрема і з расами та магічними істотами, які його населяють, і адаптація до його умов здійснюється саме завдяки тим персонажам та діям, які є знайомими для читача. Так знижується когнітивне навантаження на нього, отже, застосу-

вання таких практик, як, наприклад, споживання їжі, для того щоб певним чином ідентифікувати персонажів у фентезійній літературі, базованій цілковито на вимислі, є природним і зрозумілим.

Загалом гастрономічна тематика, зокрема й ґрунтована на фентезійній літературі, є доволі популярною сьогодні. Як приклад можемо навести появу в книжковій індустрії «Кулінарної книги Гаррі Поттера» Т. Грімма. Водночас їжа та їда у фентезі доволі активно досліджуються літературознавцями. Так, С. Чемберлейн та А. Чош доводять, що їжа є елементом ідентифікації персонажів [Chamberlain; Chosh]. А. Чош іде ще далі й аналізує їжу у фентезі в ключі дослідження сучасного конс'юмеризму [Chosh]. В. Гупер наголошує на тому, що їжа у фентезі безпосередньо пов'язана з такими елементами світобудови, як «клімат, географія, торгівля, війна, культура, релігія, класи, багатство, влада, колоніалізм, експлуатація тощо» [Hooper]. Інтерес до гастрономічної тематики зростає й серед українських науковців. Так, Центр із дослідження літератури фентезі при Інституті літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України у січні 2025 р. провів конференцію «Теоретичні аспекти дослідження літератури фентезі. Світобудова фентезі: гастрономічний вимір». Серед пропонованих до обговорення питань не лише традиційні в межах такої тематики вигадані продукти й ритуали їди чи чарівні наїдки та напої, а й аспекти тілесності, що розкриваються через гастрономічний вимір.

Мета і завдання статті. Мета статті – визначити особливості культурної практики споживання їжі у фентезі та функції, які вона виконує в різних видах фентезійних текстів. З огляду на вищесказане, завданнями статті є такі: 1) визначити особливості культурної практики їди у текстах високого епічного фентезі; 2) визначити особливості культурної практики їди в текстах романтичного та підліткового фентезі; 3) порівняти функції їди в різних видах фентезі.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом наукової розвідки є культурна практика їди у фентезійній літературі. Предмет статті – особливості та функції культурної практики їди в різних видах фентезі.

Насамперед ми працюємо з високим епічним фентезі, зразками якого вибрали «Хроніки вбивці короля» П. Ротфуса та «Хроніки буресвітла» Б. Сандерсона; підлітковим фентезі: «Агенція «Локвуд і Ко» Дж. Страуда та «Інсайдери» М. Кауліца; романтичним фентезі, головно «Двором шипів і троянд» С.Дж. Маас. Серед аналізованих текстів також «Гаррі Поттер» Дж.К. Ролінг, якого можна тлумачити як фентезі для дітей та підлітків – залежно від частини. Важливо зазначити, що всі опрацьовані в статті тексти є фентезійними циклами. Більша їх частина є зразками фентезі західної традиції (головно американської та британської, оскільки саме такі тексти активно перекладаються українською мовою останніми роками). Водночас у межах нашого дослідження аналізуємо й текст М. Кауліца, українського автора.

Корпус матеріалу дослідження добирався рандомно, проте кожен з аналізованих текстів має високі середні оцінки на платформі для читачів GoodReads і є популярним у читацькій спільноті платформ booktube та booktok. Аналізовані у статті гастрономічні аспекти цілком характерні й для інших фентезі, які не увійшли в перелік матеріалів дослідження.

Під час дослідження ми застосовуємо герменевтичний метод, який слід розуміти «як єдність трьох моментів (розуміння […], пояснення […] і застосування)» [Яус, 2011, с. 573]. Їда становить один із фундаментальних елементів фентезійного сторітелінгу і є одним з елементів ідентифікації персонажа [Chamberlain; Chosh; Hooper]. Ідентифікація завжди є діалогічним процесом: індивід пізнає себе лише в стосунку з іншим; як інший здатен формувати Я індивіда, так і Я може впливати на іншого, визначаючи його в той чи той спосіб. Тож природно, що їда у фентезійних текстах стає елементом саме діалогу між персонажами. Вона може бути частиною хронотопу зустрічі (визначаємо його через зміни в позиції, досвіді, світогляді, діях персонажа, які стають наслідком зустрічі /діалогу з іншим) чи хронотопу дороги (життя індивіда осмислюються як шлях, який він долає самостійно, однак частіше з іншим), демонструючи читачеві різні способи взаємодії між персонажами в межах певної групи.

Виклад основного матеріалу. Прийоми їжі фентезійними персонажами супроводжуються певними ритуалами, які демонструють, що це не лише задоволення базової потреби, а й частина культури певного етносу чи народу, елемент його належної ідентифікації. Показовим у цьому ключі є народ мандрівників едема-ру, із якого походить Квоут, головний персонаж трилогії П. Ротфуса «Хроніки вбивці короля». Їхня практика споживання їжі настільки випрацьована, що перетворилася на певний ритуал, у межах якого кожен із посвячених – едема-ру та їхніх гостей – знає своє місце, має свою мовну партію й може споживати їжу, оскільки вже є частиною їхньої спільноти. Це ритуал соціалізації, інтегрування, і він, з огляду на мандрівний спосіб життя едема-ру, стає, з одного боку, елементом їх ідентифікації як мандрівного народу, способом зафіксувати себе як певну цілість у змінних умовах, а з іншого – забезпечує дружну й інклюзивну взаємодію з іншим, хто трапляється на їхньому шляху.

Коли Квоут звертається до виконання ритуалу наново («Хроніки вбивці короля»: «Страх мудреця», П. Ротфус [Ротфус, 2023]), ситуація відмінна – і ритуал теж змінюється. Роль едема-ру грають злочинці: убивці і ґвалтівники. І в цій ситуації Квоуту теж доводиться грати не того, ким він є насправді. Він перебирає на себе роль прийшлого, хоча є едема-ру. Прикметно, що позбувається злочинців-самозванців він саме під час споживання їжі – він їх отруює. Тобто ритуал інтеграції перетворюється на ритуал відплати – не лише за те, що вони вчинили з невинними дівчатами, а й за те, що вони зробили спробу ідентифікувати себе як едема-ру, за те, що за їхніми діями відтепер судять про справжніх едема-ру. Їжа, яка повинна давати життя й підтримку, стає засобом учинення смерті.

Квоут у поселенні адемів у спільній їдальні на початках сидів сам («Хроніки вбивці короля»: «Страх мудреця», П. Ротфус [Ротфус, 2023]), що найповніше демонструвало його чужість поміж цього народу. Однак якщо йдеться про практику, з якою він не знайомий, він ставить запитання, щоб навчитися й так виявити свою повагу до культурного досвіду певної соціальної групи/етносу/народу. Відкритість до нового знання, зацікавленість у ньому, визнання в такий спосіб його цінності допомагають Квоутові інтегруватися. Так, адемом він, звісно, не став, однак він навчався їхньому бойовому мистецтву, тобто робив те, чого не робив до цього ніхто інший із чужинців.

«… Сприйняття самого себе стає легшим, а то й узагалі можливим у сприйнятті іншого» [Яус, 2011, с. 479], тож Квоут розбудовує власну ідентичність, розуміє, хто він є в межах цієї спільноти – і в цілому світі саме завдяки взаємодії з іншим. І одним зі способів продемонструвати особливості такої взаємодії стає саме їда.

Коли Квоут грав у шинках, він мав вироблений набір правил щодо їди й пиття, який унормовував його поведінку як представника певної соціальної ролі [Ротфус, 2023]. Тут був реалізований навіть певний елемент гри, що знову метафорично асоціюється з природою Квоута (представник мандрівного народу лицедіїв, актор і співець): оскільки Квоут працював, він не міг пити алкогольні напої, тож коли вдячні слухачі його пригощали, він насправді пив воду, натомість отримував чи то їжу, чи то додатковий кошт від власників корчем.

Така усна домовленість насправді задовольняла всіх суб'єктів комунікативної ситуації: глядачів, які, пригощаючи, віддячували Квоутові за гарно проведений час; власника корчми, який отримував більше прибутку; самого Квоута, відтепер забезпеченого всім необхідним. Квоут, який після загибелі батьків став жебраком, тепер міг почуватися впевненіше й навіть формувати певні соціальні зв'язки – мати друзів, пригощати їх час від часу.

Доволі активно мотив їди як культурної практики представлено в серії Б. Сандерсона «Хроніки буресвітла». Це зумовлено значною мірою тим, що фентезист створює унікальний світ Космер, населений дуже різними народами, які належать до різних біологічних видів; світ, населений незнаними рослинами й тваринами, отже, він потребує додаткових засобів унормування. Так, прийом їжі демонструє різні гендерні ролі персонажів: наприклад чоловіки й жінки не можуть сидіти за одним столом (Навані (мати короля – sic!) «не сіла за королівський стіл – обідати за ним годилося лише чоловікам» [Сандерсон, 2023]), і цей показовий елемент лише посилює сутнісні відмінності в гендерних позиціях персонажів. Чоловічою компетентністю є війна, натомість жінка зосереджена на служінні, зокрема й письмі та науці, які є сферами обслуговування військових, які завойовують землі та хризаліди.

Четвертий загін мостонавідників, очолюваний Каладіном, постає перед читачем як цілість зокрема й через демонстрування їхніх спільних вечерь. Прикметно, що навіть маючи змогу після того, як вони отримали волю, споживати їжу по-іншому, наприклад з іншими людьми чи в закладах харчування, вони системно відмовляються від цих можливостей, так само приходячи щовечора до спільного казана. Ця повторювана дія стає чинником усвідомлення їхньої єдності, кодує їхній спільний травматичний досвід, який вони й хочуть забути, але мусять пам'ятати («Хроніки буресвітла»: «Слова Променистого ордену», Б. Сандерсон [Сандерсон, 2023]).

Сам же Каладін, навіть отримавши звання капітана, фактично дорівнявшись до світлооких (тобто здобувши високий соціальний статус), так само вечеряє зі своїми побратимами, відчуваючи за них відповідальність. Психологійна травма втрати, ніяк ним не пропрацьована, змушує його бути поруч, проживати все те, що проживають вони, темноокі й, відповідно, нижчі за рангом, щоб у разі потреби допомогти їм, захистити, померти за них чи з ними.

Соціальну зумовленість правил прийому їжі виразно представлено й, наприклад, у романі «Велике полювання» («Колесо часу» Р. Джордана). Так, «першим свою порцію отримав Інґтар, тоді Уно, а всі інші стали одним за одним у чергу» [Джордан, 2021, с. 180]. Інґтар є головним у загоні, має статус лорда, тож саме він першим отримує свою порцію. Такий порядок природний для військового загону, повторюваний із разу в раз під час подорожі-полювання за Рогом. Важливим є й той факт, що повечеряти Ранд підходить саме

до Інґтара; він має заступити Інґтара й очолити військо, якщо з лордом щось трапиться.

Їда й пиття є тими актами, які єднають від початків різних персонажів. Наприклад, в одній з інтерлюдій Баст, демон, і Хроніст, людина, затоваришували, пройшовши ритуал спільного споживання їжі й питва («Хроніки вбивці короля»: «Ім'я вітру» [Ротфус, 2023]). «Така інклюзивність оповіді забезпечує усвідомлення іншості як певної норми, яку слід приймати за належне. Водночас цей прийом показує спільноту, як її розуміє власне людина» [Годунок, 2022, с. 126].

Але їда як культурна практика представлена і в інших різновидах фентезі, наприклад у підлітковій літературі. Так, у серії романів Дж. Страуда «Локвуд і Ко» новенька членкиня команди Локвуда інтегрується значною мірою саме тому, що вона готує для них. Показовою є їхня зустріч у будинку Локвуда: «Повернувшись до Лондона, я [Люсі, оповідачка історії] взяла таксі й попросила шофера зупинитись […] щоб купити […] булочок до чаю […] Булочки будуть саме до речі! / […] на моєму стільці, сиділа струнка темношкіра дівчина […] усміхалася і навіть потрошку сміялась, хоч головним чином слухала, як веселяться хлопці. / На столі стояли три чашки з чаєм і наш найкращий таріль, на якому я побачила рештки булочок із мигдалевою поливою» [Страуд, 2022, с. 92–93]. Перед нами група підлітків, навіть більше, це діти, позбавлені так чи інакше батьківського піклування й змушені боротися проти навали привидів. Солодощі для них, з одного боку, є засобом відновлення енергії після важких завдань, а з іншого – це спосіб повернутися в дитинство, яким воно могло би бути, якби в Лондоні не трапилася навала потойбічних істот.

Те, що Люсі ревнує хлопців до Голлі Манро, теж видається зрозумілим: Голлі не лише сиділа на її стільці, але й пригостила Локвуда й Джорджа тими булочками, які для них купила сама Люсі. Для дівчини це очевидне заступання її місця у цій соціальній і професійній групі.

У першій частині підліткової трилогії М. Кауліца «Емпат» неможливість головного персонажа Кая Мерфі інтегруватися в групу теж продемонстрована через їду: «– Бутерброд? [– запитав учитель] / – Ні, дякую, – ледве відірвався від чаю Кай, з тугою поглядаючи на стіл. Батончики, снеки та інший перекус давно стояв у нього поперек горла. Він справді ще не снідав, але гризти чуже печиво на викладацькій кухні з куратором над головою… Емпат і в звичайній їдальні насилу їв, напружуючись від присутності сторонніх» [Кауліц, 2023, с. 120]. Кай, зневажуваний родиною й неприйнятий у світі загалом, бо є емпатом, наче позбавлений соціальних навичок, зокрема й прийняття допомоги – або їжі. Вона для нього «чужа», тож йому доводиться відмовитися від неї попри те, що насправді він її потребує. Учитель Хейгер же намагається налагодити зв'язок із новачком у своїй групі, використовуючи їжу як один із можливих засобів комунікації.

Через вечірку – і випивання – Кай зближується з однокласниками. Це не означає, що він стає з ними друзями (хоча з частиною – так, ось як про нього висловлюється Іріне: «… ну всі емпати довбонуті на голову. Але ми собі відхопили хоча б не такого мерзенного» [Кауліц, 2023, с. 132]). Це означає, що саме спільні випивання кристалізують для Кая зв'язки в групі, до якої він відтепер належить і неформально. Так, він визнав Джиена як такого, чию позицію розуміє і приймає («Він захищав своїх» [Кауліц, 2023, с. 132]), та дізнався, хто підставив їх із журналісткою, тож остаточно визначив свого супротивника Міку.

У першій частині «Поттеріани» Дж.К. Ролінг («Гаррі Поттер і філософський камінь») Гаррі Поттер знайомиться зі своїм вірним другом Геґрідом. Елементом цього знайомства стає торт, яким напіввелет привітав малого Гаррі з його одинадцятиріччям: «Із внутрішньої кишені свого чорного плаща незнайомець дістав трохи придушену коробку. Тремтячими паляцями Гаррі відкрив її. Всередині лежав великий липкий шоколадний торт, на якому було виведено зеленим кремом «З днем народження, Гаррі!» / Гаррі глянув на велетня. Він хотів подякувати, але слова десь загубилися дорогою до вуст і замість подяки вийшло: / – Хто ви?» [Ролінґ, 2002, с. 51]. Звернімо увагу, що, по-перше, слабко соціалізований хлопчик не здатен дотримати ритуал – промовити слова вдячності. По-друге, саме ця сцена спонукає його запитати, ким є Геґрід, щоб урешті дізнатися, ким є насправді й сам Гаррі Поттер.

Важливо, що через їжу Гаррі затоваришує з Роном Візлі – пригостивши його смаколиками, як то зробив із ним Геґрід [Ролінґ, 2002]. А в третій частині «Поттеріани», у романі «Гаррі Поттер і в'язень Азкабану» [Ролінґ, 2002], так само Гаррі затоваришує з Ремусом Люпином, прийнявши від нього шоколадку, щоб побороти слабкість після нападу дементорів.

Натомість, щоб показати, наскільки Гаррі небажана дитина в домі Дурслів, демонстровано інші практики їди. Так, малолітній Гаррі змушений готувати сніданки для цілої родини й не завжди отримував належну собі порцію. Коли одного разу Дурслі взяли Гаррі в зоопарк, вони купили своєму синові Дадлі та його ліпшому другові Пірсу «по великому шоколадному морозиву» [Ролінґ, 2002, с. 29], Гаррі ж отримав «дешевого лимонного льодяника» [Ролінґ, 2002, с. 30].

У серії романтичного фентезі (роментезі) С.Дж. Маас «Двір шипів і троянд» саме потреба

в їжі стала тим чинником, який звів Фейру Арчерон, людську дівчину, та лорда двору весни, представника народу фейрі Темліна [Маас, 2024]. Вона полювала в лісі, щоб прогодувати свою родину: батька та сестер, а в результаті вбила одного з представників фейрі, який постав перед нею у вигляді вовка.

Незабезпечена базова потреба в їжі стає потужним психологійним чинником: Фейра закохується в Темліна, навіть більше, виявляється залежною від нього значною мірою тому, що він забезпечує безбідне існування її рідних. Водночас відсутність потреби полювати дає можливість самій Фейрі робити те, до чого прагнула усією душею, – малювати.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, їжа у фентезі – це не лише засіб задоволення базової потреби індивіда. Культурна практика їди є елементом ідентифікації персонажа: його ролі й місця в певному етносі чи народі, у певній культурній, релігійній, соціальній чи іншій групі. Для читачів це ключ до розуміння персонажів, які можуть бути представниками різних фентезійних рас чи магічними створіннями, біологічно ніяк не схожими на людину, отже, загалом складними для їх тлумачення та розуміння; і водночас світу, який, головно у високому епічному фентезі, може суттєво відрізнятися від знаного нами, причому різниця може бути як фізичною (наприклад, невідомі рослини та тварини), так і соціальною, тому що новий світ у фентезі насамперед соціальний.

Фентезі пропонують кілька ключових тлумачень практики споживання їжі й питва, які реалізуються головно як діалогічний процес. Епічне високе фентезі системно працює з унікальними практиками їди, демонструючи через акт споживання їжі ступінь розвинутості культури (етносу, народу; гендерних ролей), соціальних взаємозв'язків і взаємодії персонажів різних соціальних ролей (соціальна структуризація суспільства чи групи).

Їжа, її споживання єднають персонажів (наприклад, через мотиви пригощання, порятунку від голодної смерті), і такий мотив характерний для різних видів фентезі, зокрема й підліткового чи романтичного.

Перспективним для подальших досліджень уважаємо застосування методів літературної антропології та гендерних студій для більш ґрунтовного вивчення аспектів їди як культурної практики. Наприклад, у межах антропологічного підходу можна досліджувати соціальні ієрархії, класові структури й ролі у їх межах, сприйняття свого та чужого в певній культурі через гастрономічний вимір тощо. У межах гендерних студій можна аналізувати типові гендерні ролі чоловіків і жінок, деконструкцію гендерних стереотипів (наприклад, коли персонаж не лише готує їжу, а й використовує її як зброю – як Вайолет Сорренґейл у «Четвертому крилі» Р. Яррос), проблеми контролю тіла (через піддавання голоду чи отруєння, як у текстах підліткового фентезі «Народ повітря» Г. Блек) тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Годунок З. Художня концепція роману Станіслава Лема «Солярис». *Футурологічний конгрес. Фантастичні світи Станіслава Лема* : колективна монографія / за ред. Д. Шевчука та О. Вісич. Острог : Острозька академія, 2022. С. 109–130.
2. Джордан Р. Велике полювання. *Колесо часу*. Кн. 2 / пер. з англ. Г. Михайловської та Т. Дитини. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. 680 с.
3. Кауліц М. Емпати. Київ : Кондор, 2023. 320 с.
4. Маас С.Дж. Двір шипів і троянд / пер. з англ. О. Парікової. Харків : Vivat, 2024. 560 с. URL: https://www.yakaboo.ua
5. Ролінг Дж.К. Гаррі Поттер і в'язень Азкабану / пер. з англ. В. Морозов ; за ред. І. Малковича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 382 с.
6. Ролінг Дж.К. Гаррі Поттер і філософський камінь / пер. з англ. В. Морозов ; за ред. О. Негребецького, І. Малковича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. 317 с.
7. Ротфус П. Ім'я вітру. *Хроніки вбивці короля*. Кн. 1 / пер. з англ. М. Пухлій. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2023. 800 с. URL: https://www.yakaboo.ua
8. Ротфус П. Страх Мудреця. *Хроніки вбивці короля*. Кн.2 / пер. з англ. М. Пухлій. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2023. 1264 с. URL: https://www.yakaboo.ua
9. Сандерсон Б. Слова Променистого ордену. *Хроніки Буресвітла*. Кн. 2 / пер. з англ. А. Зорницький. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2023. 1248 с. URL: https://www.yakaboo.ua
10. Страуд Дж. Примарний хлопець. *Агенція «Локвуд і Ко»* / пер. з англ. В. Панченка. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 352 с.
11. Яус Г.Р. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика / пер. з нім. Р. Свято, П. Таращук. Київ : Основи, 2011. 624 с.
12. Bandura A. Social Cognitive Theory. An Agentic Perspective on Human Nature. John Wiley and Sons Ltd, 2023. 240 p.
13. Chamberlain S. Food in Fantasy Fiction. URL: https://www.stephenchamberlain.net/fantasy/food-in-fantasy-fiction
14. Chosh A. Accio FOOD! Food and its Magical Properties in Cartoons and Fanrasy Literature. *Food Culture Studies in India.* P. 23–30.

URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-15-5254-0_3
15. Hooper V. Thinking about Food in Fantasy. URL: https://fantasy-faction.com/2015/thinking-about-food-in-fantasy

REFERENCES

1. Hodunok, Z. (2022) Hudozhnia kontseptsia romanu Stanislava Lema «Soliaris» [The Artistic concept of Stanislav Lem's novel «Solaris»]. Futurolohichnyi kongres. *Fantastychni svity Stanislava Lema: A Collective Monograpg* / The National University of Ostroh Academy. P. 109–130.
2. Jordan, R. (2021) Velyke Poliuvannia [The Great Hunt]. *The Wheel of Time*: B. 2. Ternopil': Navchal'na Knyha – Bohdan. 680 p.
3. Kaulits, M. (2023) Empaty [Empaths]. Kyiv : Kondor. 320 p.
4. Maas, S.J. (2024) Dvir shypiv i troyand [A Court of Thorns and Roses]. Harkiv : Vivat. 560 p. URL: https://www.yakaboo.ua
5. Rowling, J.K. (2002) Harri Potter i vyazen' Azkabanu [Harry Potter and the Prizoner of Azkaban]. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. 382 p.
6. Rowling, J.K. (2002) Harri Potter i filosofs'kyi kamin' [Harry Potter and the Philosopher's Stone]. Kyiv : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. 317 p.
7. Rothfuss, P. (2023) Imya vitru [The Name of the Wind]. *The Kingkiller Chronicle*: B. 1. Harkiv : Knyzhkovyi klub «Klub simeynoho dozvillia». 800 p. URL: https://www.yakaboo.ua.
8. Rothfuss, P. Strah mudretsia [The Wise man's Fear]. *The Kingkiller Chronicle*: B. 2. Harkiv : Knyzhkovyi klub «Klub simeynoho dozvillia». 1264 p. URL: https://www.yakaboo.ua
9. Sanderson, B. (2023) Slova promenystoho ordenu [Words of Radiance]. *The Stormlight Archive*: B 2. Harkiv : Knyzhkovyi klub «Klub simeynoho dozvillia». 1248 p. URL: https://www.yakaboo.ua
10. Stroud, J. (2022) Дж. Prymarnyi hlopets' [The Hollow Boy]. *Lockwood & Co*. Kyiv : A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. 352 p.
11. Jauss, H.R. (2011) Dosvid estetychnoho spryiniattia i literaturna hermenevtyka [The Experience of Aesthetic Perception and Literary Hermeneutics]. Kyiv : Vydavnytstvo Solomii Pavlychko «Osnovy». 624 p.
12. Bandura, A. (2023) Social Cognitive Theory. An Agentic Perspective on Human Nature. John Wiley and Sons Ltd. 240 p.
13. Chamberlain, S. Food in Fantasy Fiction. URL: https://www.stephenchamberlain.net/fantasy/food-in-fantasy-fiction
14. Chosh, A. Accio FOOD! Food and its Magical Properties in Cartoons and Fanrasy Literature. *Food Culture Studies in India.* P. 23–30. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-15-5254-0_3
15. Hooper, V. (2015) Thinking about Food in Fantasy. URL: https://fantasy-faction.com/2015/thinking-about-food-in-fantasy

УДК 811.111’23’371’42
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-7

УМОВЛЯННЯ ТА ПРОХАННЯ ЯК КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ СЕКРЕТІВ У АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПЕРСОНАЖНОМУ МОВЛЕННІ

Грігорян А. І.
аспірант кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-0346-8912
grigorian.anna.06@gmail.com

Ключові слова: *комунікативна стратегія, комунікативна тактика, секрет, умовляння, прохання, художній дискурс.*

Пропоновану розвідку присвячено дослідженню тактик умовляння та прохання як таких, що допомагають мовцю зберігати секрет. За останні роки лише поодинокі розвідки були присвячені прагматичним та лінгвальним особливостям обговорення секретів. Наявні дослідження обговорень комунікантами власних та чужих секретів здійснено переважно у площині соціолінгвістики. Лінгвістичний бік вербалізації секретів залишається недослідженим. Так само відсутні розвідки прагматичного аспекту обговорення секретів. З огляду на ці наявні лакуни, актуальною видається пропонована розвідка, присвячена стратегічному аспекту комунікації секретів. Метою розвідки є опис умовляння та прохання як комунікативних тактик збереження секретів у художньому спілкуванні. Умовляння розглядаємо як процес, у якому адресант намагається переконати адресата змінити своє ставлення щодо того чи іншого питання або поведінку щодо певної проблеми. Прохання, своєю чергою, визначаємо як ввічливе звертання до співрозмовника з метою домогтися того, щоб адресат виконав певну дію. У результаті дослідження ми виявили, що з погляду прагматики тактики вмовляння та прохання відрізняються між собою, адже вмовляння реалізується через засоби маніпуляції та психологічний тиск, а прохання – через стратегії мітигації, пом’якшення, конвенційні стратегії, максими ввічливості та такту. Відповідно, лексичні, граматичні та стилістичні засоби реалізації даних тактик суттєво різняться. Для вмовляння характерні використання підсилювальних часток, лексичних повторів, еліптичних речень, розщеплених речень, риторичних запитань, відокремлень. Для прохання характерні такі засоби: прислівник please, модусні оператори just та possibly, евфемізми, максимальні деінтенсифікатори (at all, a bit), конструкції умовного типу, розділові питання, модальні конструкції тощо. Таким чином, умовляння містить елементи психологічного тиску на співрозмовника, тому засоби вираження є більш експресивними та інтенсифікованими. А прохання реалізується через такі засоби, які спрямовані на пом’якшення прохання та зниження категоричності, адже мовець бажає бути ввічливим та не завдати ризику власному «обличчю». Перспективою дослідження є розширення практичного матеріалу, а також дослідження тактик поради та застереження, які використовуються для збереження секретів.

PERSUASION AND REQUEST AS COMMUNICATIVE TACTICS FOR KEEPING SECRETS IN ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE

Grigorian A. I.
Postgraduate Student at the Department of Theoretical and Applied Phonetics of the English Language
Odesa I.I. Mechnikov National University
Frantsuz'ky Blvd, 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0346-8912
grigorian.anna.06@gmail.com

Key words: *communicative strategy, communicative tactic, secret, persuasion, request, fictional discourse.*

This research is dedicated to the study of the tactics of persuasion and request as those that help the speaker preserve a secret. In recent years, only a few studies have been devoted to the pragmatic and linguistic features of discussing secrets. The existing research on how people discuss their own and other people's secrets has been carried out mainly in the field of sociolinguistics. The linguistic side of the verbalisation of secrets remains understudied. Similarly, there are no studies of the pragmatic aspect of discussing secrets. Considering these existing lacunas, the present research on the pragmatic aspect of communicating secrets seems relevant. The purpose of the study is to describe persuasion and request as communicative tactics for keeping secrets in fictional discourse. Persuasion is defined as a process in which the speaker tries to persuade the addressee to change his or her attitude towards a particular issue or change his or her behaviour in relation to a particular problem. A request, in contrast, is seen as a polite appeal to the interlocutor to get the addressee to perform a certain action. As a result of the study, we have discovered that in terms of pragmatics, the tactics of persuasion and request differ from each other, as persuasion is performed through manipulation and psychological pressure, while the request is realised through the strategies of mitigation, softening, conventional strategies, and politeness. Correspondingly, the lexical, grammatical, and stylistic means of implementing these tactics differ significantly. Persuasion is characterised by the use of intensifying particles, lexical repetition, elliptical sentences, cleft sentences, rhetorical questions, and detachments. Requests are characterised by the following means: the adverb "please", modal adverbs 'just' and "possibly", euphemisms, deintensifiers/downtoners (at all, a bit), conditionals, tag questions, modal constructions, etc. Thus, persuasion contains elements of psychological pressure on the interlocutor, so the language means are more expressive and intense. The request is implemented through means that are aimed at softening the request and reducing its categorical nature because the speaker wishes to be polite and not put his or her own image at risk. The perspective of the research is to expand the practical material, as well as to study the tactics of advice and warning used to preserve secrets.

Постановка проблеми. Обговоренню комунікантами власних та чужих секретів присвячено чимало соціолінгвістичних праць, у яких йдеться про вплив секретності на міжособистісні стосунки та про причинно-наслідкові зв'язки приховування; про психо-емоційне навантаження, яке відчуває людина під час зберігання та розкриття секретів [Kelly, Klusas, von Weiss, & Kenny, 2001; Lehmiller, 2009; Goncalo, Vincent, & Krause, 2015; Slepian, Masicampo, & Ambady, 2014]. Проте прагматичні та лінгвальні особливості обговорення секретів досі залишаються поза увагою лінгвістів. Отже, лінгвістичний бік вербалізації секретів залишається недослідженим. Так само відсутні розвідки прагматичного аспекту обговорення секретів. З огляду на ці наявні лакуни, актуальною видається пропонована розвідка, присвячена стратегічному аспекту приховування та розкриття секретів.

Нині чимало українських науковців опікуються особливостями вживання мовцями кому-

нікативних (мовленнєвих) стратегій і тактик, зокрема І.В. Базарова [Базарова, 2023], Н.О. Бігунова та М.В. Косовець [Bigunova & Kosovets, 2024], Ю.В. Деде [Деде, 2023] та ін.

Ф.С. Бацевич визначає комунікативну стратегію як оптимальну реалізацію інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації. Комунікативну тактику дослідник розглядає як лінію поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, яка спрямована на одержання бажаного ефекту чи запобігання небажаному результату; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети [Бацевич, 2009]. У нашому дослідженні ми будемо послуговуватися саме цими визначеннями.

Отже, стаття пропонує опис умовляння та прохання як комунікативних тактик збереження секретів у художньому спілкуванні.

Мета і завдання статті. Метою статті є опис мовленнєвої експлікації тактик умовляння та прохання, які використовуються для збереження секрету персонажами художнього дискурсу.

Предмет та об'єкт дослідження. *Об'єктом* дослідження є сучасний англомовний художній дискурс. *Предметом* дослідження є комунікативні тактики вмовляння та прохання зберегти секрет, зокрема лексичні, граматичні, стилістичні засоби їх вербалізації.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, серед комунікативних тактик, застосованих персонажами художнього дискурсу для збереження секрету, найбільш активно вживається вмовляння та прохання співбесідника не поширювати секрет.

Комунікативну тактику вмовляння активно вивчають зарубіжні [Miller, 1980; Taillard, 2000; Poggi, 2005; Close & Ham, 2016; Perloff, 2017] та українські [Бєлова, 1997; Голоднов, 2011] лінгвісти.

Г.Р. Міллер трактує вмовляння як будь-яке повідомлення, яке має на меті сформувати, посилити або змінити відповіді іншої чи інших осіб [Miller, 1980].

За визначенням М. Тайлард, умовляння – це комунікативний акт, який виконує дві цілі – змусити адресата зрозуміти висловлювання та змусити повірити у повідомлення. Умовляти, на думку дослідниці, значить діяти, впливати на чиїсь переконання чи бажання за допомогою певної форми спілкування [Taillard, 2000].

Умовляння розглядається як випадок комунікативного непримусового залучення мети. Той, хто вмовляє, спонукає переслідувати певну мету за вільним вибором, тобто переконати його/її, що запропонована мета є корисною [Poggi, 2005]. Умовляння – це професійний і вимірний досвід впливу на прийняття рішень [Close & Ham, 2016].

Таким чином, умовляння – це символічний процес, у якому комунікатори намагаються переконати інших людей змінити своє ставлення чи поведінку щодо проблеми шляхом передачі повідомлення в атмосфері вільного вибору. Ключовим аспектом умовляння є здатність змінити не думку людей, а своє ставлення до того чи іншого питання [Perloff, 2017].

Проаналізувавши визначення дослідників, можемо стверджувати, що вмовляння – це тиск на адресата, насильно здійснювана влада над ним. Найчастіше такий тиск відбувається через прямі вмовляння або маніпуляції. Наведемо декілька прикладів.

Адель, як свідчить вона сама, ненавмисно вбила свого друга, після чого зателефонувала чоловікові та попросила його приїхати. Побачивши це, Девід одразу захотів викликати поліцію та все їм пояснити. Але читач знає з контексту, що насправді Адель вбила друга спеціально свідомо, і вона розуміє, що її чекає покарання. Адель уже лежала у психіатричній лікарні, і Девід дуже чекав на її повернення. Для збереження секрету Адель апелює до почуттів Девіда, тобто вона вдається до емоційного маніпулювання. Тепер її головне завдання – маніпулювати почуттями Девіда до неї, що їй успішно вдається:

– *After the fire, my parents and Westlands, what if they think I'm insane? David, I can't go back there. I can't be locked up again. Away from you. Telling someone won't bring him back. No one else knows he's here.*

– Adele…

– Just us. ***All I want… is for us to be together. I love you. David… I love you. David … please*** [Pinborough, 2017].

Перш за все звернімо увагу на відокремлення (detachment) *Away from you*, яке мовець навмисно використовує для виділення певних важливих елементів із потоку мовлення, що додає емоційності та експресивності. У даному випадку це яскравий приклад маніпуляції, де Адель спеціально виділяє саме те, що їм доведеться розлучитися, якщо Девід не зробить так, як вона хоче. Таким чином Адель емоційно впливає та тисне на чоловіка, адже знає, що він не хоче жити у розлуці з нею.

У наступних реченнях Адель використовує неозначені займенники (*someone, no one else*) для того, щоб змінити ставлення Девіда до ситуації, тобто пояснити, що викриття її злочину вже не допоможе повернути друга Адель. Це створює ефект «марності дій»: навіть якщо комусь сказати, це не змінить ситуації, бо «його вже не повернути».

Підкріплює вона це тим, що ніхто не знає, що друг знаходився у них в гостях, і, відповідно, Девід може не боятися, що його тіло знайдуть (тобто вона запевняє чоловіка, що в них є шанс

усе приховати). Також Адель апелює до їх близькості завдяки спільному секрету: ніхто крім них двох не знає про це і не дізнається.

Як бачимо, мовець використовує конструкцію *All I want…is for us to be together*, яку можна вважати варіацією cleft-sentence (розщепленого речення), де виділяється певна частина повідомлення для підсилення емоційного впливу на адресата. *All* – невизначений кількісний прикметник, який створює ще один маніпулятивний ефект. Адель наголошує на тому, що вона ставить любов і спільне майбутнє на перше місце, ніби все інше (злочин, викриття, правда, чесність, справедливість) не має значення. Ця конструкція створює ілюзію щирості: Адель намагається переконати Девіда в тому, що вона не має поганих намірів, вона просто хоче бути разом із Девідом і це все, що її хвилює.

Окрім того, цікаво відзначити активне повторення імені чоловіка (David). У повсякденному житті ми рідко повторюємо імена тих, до кого звертаємося. Проте у даному випадку таке повторення робить звернення більш особистим, наполегливим, створює емоційну напругу. І, звісно, такий стилістичний засіб, як лексичний повтор фрази *I love you,* допомагає Адель зберігати близькість, контакт із Девідом для того, щоб переконати його зробити так, як хоче саме вона.

Надалі емоційність підсилюється через використання еліптичного речення з ввідним словом please (*David… please*), саме таким чином, виходячи із самої суті цієї тактики, Адель мирним шляхом намагається домогтися від Девіда прийняття рішення в її інтересах.

Таким чином, Адель намагається змінити фокус уваги з факту злочину на їх стосунки, які знаходяться під загрозою. Урешті-решт, Адель схиляє чоловіка до бажаної поведінки через емоційний тиск і маніпуляцію. Девід заховує тіло друга Адель, і тепер вони мають приховувати спільний секрет.

У наступному прикладі детектив знаходить у жінки (Сари) в підвалі чемодан із грошима її чоловіка, який уже багато років уважається зниклим безвісти. Він думає, що Сара знає, де знаходиться її чоловік. Але жінка пояснює, що через декілька днів після зникнення її чоловіка цей чемодан просто з'явився біля її дому. Їй були дуже потрібні гроші, тому вона не стала розбиратися в тому, хто підкинув цей чемодан, а просто забрала гроші. Сара намагається вмовити детектива зберегти секрет*:*

– So, why is there a suitcase of cash in your basement? Is it Stewart's money? Is he back?

– Sarah?

– It just showed up…a couple of weeks after Stewart was gone.

– I just needed the money more than I needed to know where the money had come from. ***Please don't tell anyone about this. We've kept our secrets before…what's one more?*** [Coben, 2022].

Перш за все, лексичне повторення прислівнику *just* виконує роль підсилювальної частки (It *just* showed up. I *just* needed the money), яка вказує на єдину мотивацію мовця – отримати гроші. Сара намагається «спростити» мотив свого вчинку і, таким чином, виправдатися перед співрозмовником.

Окрім того, лексичне повторення дієслова need допомагає Сарі звучати більш переконливо, а саме довести співрозмовнику, що вона дуже потребувала грошей. Порівняльна конструкція *more than* підкреслює пріоритетність та важливість отримання грошей над знанням щодо їх походження.

Наступне спонукальне речення Please don't tell anyone about this, яке починається з прислівника please разом із заперечною часткою don't, є прямим, відкритим та відвертим проханням до співрозмовника зберігати секрет. Неозначений займенник anyone в даному разі підсилює заперечення.

Використання теперішнього доконаного часу (Present Perfect) у реченні We've kept our secrets before не є випадковим, адже цей граматичний час використовується для опису минулих подій, які мають зв'язок із теперішнім часом. Таким чином, Сара намагається наполегливо нагадати співрозмовнику про наявність спільних секретів, що також можна вважати маніпулятивним ходом. Далі додається риторичне питання what's one more, яке ніби демонструє впевненість Сари в тому, що її вмовляння зберегти ще один секрет буде виконано. Окрім того, другу частину цього питання можна вважати еліпсисом what's one more?, який надає мовленню більшої виразності та динамічності. Еліпсис – це пропускання мовленнєвої одиниці, яку легко відновити з контексту (What's one more <u>secret</u>?).

Цікаво зазначити, що в даному прикладі також використано стилістичний прийом *анокіонеза* (aposiopesis): *We've kept our secrets before…what's one more?*

Цей прийом використовується тоді, коли емоційні переживання персонажа настільки загострені, що він або запинається (говорить із запинками), або фізично не може продовжити розмову.

Отже, вмовляння – це процес впливу на прийняття рішень, який реалізується здебільшого через емоційний тиск та різноманітні засоби маніпуляцій (апеляція до почуттів, спільних секретів тощо). Основними засобами реалізації тактики вмовляння слугують: підсилювальні частки, лексичні повтори, еліптичні речення, розщеплені речення, риторичні питання, відокремлення. Таким чином, умовляння є не лише способом

переконання, а й інструментом психологічного впливу, що дає змогу маніпулювати поведінкою співрозмовника.

Далі продемонструємо як тактика прохання допомагає мовцю зберегти секрет.

Перш за все дамо визначення проханню. Прохання – ввічливе звертання до кого-небудь із метою домогтися чогось, спонукати кого-небудь зробити, виконати щось; просьба [СУМ, 1970]. Іллокутивна ціль прохання полягає у прагненні мовця добитися того, щоб адресат виконав бажану для нього дію [Searle, 1979].

Прохання складається з двох складників: 1) власне прохання (the core request or head act) та 2) допоміжні/периферійні ходи (the various peripheral elements). Допоміжні ходи включають звертання (*Mary*), підтримання контакту *(I know that you are busy, can you please teacher let me know my mid-term result?)*, підготовку до прохання *(I have this small problem I've got a little bit behind the rent and ...)*, прохання про прохання, обґрунтування прохання *(I'd need a computer because I have to do a little job, I don't know if you could lend it to me for a little bit*), обіцянку або погрозу (*I promise to return them by tomorrow*) [Blum-Kulka, 1989; Кузенна, 2012].

А. Вежбицька розглядає прохання за такою структурою: хочу, щоб ти зробив для мене дещо хороше (X), кажу це, тому що хочу, щоб ти це зробив, не знаю, зробиш ти це чи ні, бо знаю, що ти не повинен робити те, чого я від тебе прошу [Wierzbicka, 1987].

Розглянемо наступний приклад. Адель намагається приховати секрет про те, що вона займається астральними практиками, від її чоловіка Девіда, адже він не зрозуміє такого роду заняття. Тому просить свою подругу не розкривати цей секрет чоловікові:

– *Does David know?*

– *He's practical. He'd never understand.*

– ***Please don't mention it, okay? Our special secret*** [Pinborough, 2017].

У даному випадку цікаво проаналізувати поєднання спонукального речення (Please don't mention it) із розділовим питанням (okay?). Як було зазначено вище, прислівник please разом із заперечною часткою don't підсилюють ефект прохання, а розділове питання зміцнює зв'язок зі співрозмовником, прямо апелюючи до нього. Можемо вважати таку комбінацію ввічливим, але водночас наполегливим проханням зберігати таємницю.

Еліптичне речення Our special secret формує додатковий емоційний зв'язок; створює інтимну, довірливу атмосферу між мовцями. Прикметник special також указує на те, що секрет, який будуть ділити між собою два співрозмовника, є надзвичайно важливим та конфіденційним.

Розглянемо наступний приклад. Адель зустрічається із секретаркою свого чоловіка у кафе, але хоче приховати це від Девіда. Саме тому вона пояснює Луїзі, що Девід не любить поєднувати роботу та особисте життя, тож просить її приховати факт цієї зустрічі:

– *Was lovely to meet you…*

– ***Louise, this is gonna sound silly, but I'd rather you didn't mention to David that we did this. Probably easier if you don't mention meeting me at all.***

– *Why is that?*

– ***He can be a bit funny about mixing work life and home life. And us girls need some things for ourselves, right?***

– *I won't say anything* [Pinborough, 2017].

По-перше, пряме звернення до співрозмовника Louise одразу привертає увагу та сигналізує про серйозність прохання мовця. Наступну фразу, а саме this is gonna sound silly оцінюємо як тактику мітигації. За Ю.В. Деде, «мітигація прохання відбувається за допомогою тактик зниження категоричності обіцянки, тактики вибачення та позитивної оцінки» [Деде, 2023].

Як зазначає Ю.В. Деде, «комунікативна стратегія мітигації прохання здебільшого реалізована *непрямим способом*, що зумовлено бажанням мовця бути ввічливим та не завдати ризику власному «обличчю». Науковиця встановила, що непряма мітигація досягається вживанням різних видів квеситивів: загальних питальних речень із модальним дієсловом *could*; розділових питань, у яких перша спонукальна частина пом'якшується питанням-хвостиком *would you*; негативних спеціальних питань із займенником *Why.* Функцію пом'якшення прохання також активно виконує *тактика зниження категоричності* за допомогою модусних операторів *possibly* та *just* та вставного слова *please*. В інших випадках тактикою мітигації прохання виступає *тактика обіцянки*, яка зменшує «борг» адресанта прохання, а також *тактика вибачення* та *позитивної оцінки*. Зазвичай тактики комбінуються» [Деде, 2023].

В нашому випадку ми бачимо спробу Адель підготувати співрозмовника до незручного прохання та знизити ймовірність негативної реакції за допомогою вживання прикметника silly.

Ба більше, фраза I'd rather you didn't mention to David that we did this являє собою конструкцію умовного типу, яка у цьому прикладі виступає непрямим директивом. Як відомо, прохання є директивом, тобто мовленнєвою дією, яка спонукає адресата до виконання певних речей [Searle, 1979]. За Ю.В. Деде, «пом'якшення директивних інтенцій (згідно з максимою такту), уникнення негативних характеристик адресата, пом'якшення категоричності власних оцінок (згідно з максимою

схвалення), стримане вираження похвали самого себе (згідно з максимою скромності) та пом'якшення ассертивної іллокуції (згідно з максимою згоди) утворюють царину мітигації». У нашому прикладі бачимо саме пом'якшення директивних інтенцій мовця.

Другу частину фрази we did this можна вважати евфемізмом. За визначенням Л. Курагіної, за допомогою евфемізмів уникається комунікативний дискомфорт [Курагіна, 2011]. Це саме те, чого намагалася досягти Адель: прохання доволі незвичне. Адель опинилась у незручному положенні, адже вона продемонструвала своє побоювання щодо того, що її поведінка не буде схвалена чоловіком. Таким чином, подруга зрозуміла, що відносини Адель із чоловіком не є гладкими. Задля того щоб ще раз не згадувати секрет, який треба зберігати, Адель використовує вищезазначену конструкцію, адже евфемізми використовуються за небажання називати що-небудь неприємне своїм прямим ім'ям [Holder, 2007].

Наступна репліка Probably easier if you don't mention meeting me at all є цікавою для аналізу, адже також уособлює зниження категоричності. Перш за все, мовець використовує еліптичну конструкцію, щоб зробити прохання більш невимушеним. Умовна конструкція першого типу if you don't mention meeting me at al » підсилює ввічливість через непряме прохання (пом'якшення директивних інтенцій мовця), яке також є засобом мітигації. Зниження категоричності також вербалізується через деінтенсифікатор (послаблювач) *at all*. Як зазначає Л.А. Хосман, деінтенсифікатори утворюють три семантичні групи: *помірні, інтенсивні* та *максимальні.* Помірні послаблювачі сигналізують незначний рух униз за шкалою інтенсивності (*rather, kind of, sort of, fairly, nearly, quite)*. Інтенсивні послаблювачі позначають значний рух униз за шкалою інтенсивності (*slightly, somewhat, something, partly, in a way, a little).* До групи максимальних послаблювачів, що переносять значення до нижньої межі та межують із запереченням, дослідник відносить *a bit (of), a shade, barely, hardly, in the least, in the slightest, at all* [Hosman, 1989]. Таким чином, класифікуємо *at all* як максимальний деінтенсифікатор.

У наступній фразі також фіксуємо вживання максимального деінтенсифікатора a bit: He can be a bit funny about mixing work life and home life. У цьому разі Адель прагне послабити негативну оцінку вбік свого чоловіка. Прикметник funny також можна вважати евфемізмом, адже Адель приховує своє незадоволення/осуд поглядами чоловіка щодо її спілкування з подругою.

У реченні And us girls need some things for ourselves, right? маніпуляція виявляється у формі апелювання до гендерну, жіночої солідарності. Тут гендер виступає як аргумент і виправдання власних дій через гендерну/соціальну норму «усі дівчата повинні мати якісь секрети між собою». Ця ідея підсилюється використанням займенників us, ourselves задля зміщення фокусу із себе на жіноцтво у цілому.

Розділове питання (tag question) right? на кінці речення покликане залучити співрозмовника до комунікації, знизити власну авторитарність, а також скоріше отримати згоду щодо збереження секрету. І, як можемо бачити, співрозмовник погодився зберегти секрет (*I won't say anything*).

Наступний приклад об'єднує розкриття чужого секрету з проханням його подальшого збереження. Тут йдеться про прохання приховати секрет про третю особу.

– *Cassie had to take a rest. Well, she's still resting.*

– *A rest?, I say.*

– *Yes. While she was here she got hurt, and it affected her badly. So my aunt put her in an institution. My dad calls it a rehab center, he whispers.* ***Please don't tell anyone that. No one at all.***

– *Of course not. What did they do to her?, I ask, the words careful and soft* [Coben, 2022].

Тактика прохання зберегти секрет Please don't tell anyone that. No one at all, як і в попередніх прикладах, реалізується через використання спонукального речення (*Please don't tell anyone that*), яке починається із прислівника please, разом із заперечною часткою don't та неозначеним займенником anyone.

Еліптичне речення No one at all можна вважати своєрідною формою анадиплосису (*catch repetition*), яка підсилює прохання (*don't tell anyone – no one at all*). Заперечений займенник *no one* у поєднанні з прислівником *at all* створюють емфатичність та експресивність мовлення, а також посилюють заборону розкривати секрет.

Отже, прохання вважається ввічливим зверненням до співрозмовника з метою спонукати його до здійснення бажаної адресантом дії. Серед прийомів, які використовуються під час тактики прохання, виділяємо: звернення до співрозмовника, встановлення або підтримання контакту, підготовку до основного прохання, прохання про дозвіл висловити прохання, аргументацію, обіцянку або попередження. Для пом'якшення прохання вживаються такі засоби: прислівник please, модусні оператори just та possibly, евфемізми, максимальні деінтенсифікатори (*at all, a bit*), конструкції умовного типу, розділові питання, модальні конструкції тощо. Окрім того, зауважимо, що здебільшого мовці використовують стратегії мітигації задля зниження категоричності.

Висновки і перспективи подальших розробок. Дослідивши комунікативні ситуації вмовляння та прохання зберегти секрет персонажами

художнього дискурсу, доходимо висновку: із позиції теорії мовленнєвих актів умовляння та прохання належать до директивів, а з погляду прагматики вони функціонують як комунікативні тактики. Умовляння містить елементи тиску на співрозмовника, який реалізується через різноманітні засоби маніпуляції та емоційний вплив. Тому лексичні, граматичні, а також стилістичні засоби, які використовують мовці, є більш експресивними та інтенсифікованими.

На відміну від умовляння прохання реалізується не через емоційний тиск, а через використання стратегій мітигації, пом'якшення, використання конвенційних стратегій, поважливого ставлення до співрозмовника, максим ввічливості та такту. Відповідно, усі лексичні, граматичні, а також стилістичні засоби спрямовані на пом'якшення прохання та зниження категоричності, адже мовець бажає бути ввічливим та не завдати ризику власному «обличчю».

Перспективу вбачаємо в аналізі тактик поради та застереження, які також використовуються персонажами художнього дискурсу задля збереження секретів. Цікавим є порівняння їх прагматичних відмінностей та аналіз лексичних, граматичних, і стилістичних засобів їх вербалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базарова І. Комунікативна тактика подяки в світському мовленні (на матеріалі англомовного художнього дискурсу). *Записки з романо-германської філології.* 2023. Вип. 2(51). С. 20–29.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2009. 376 с.
3. Деде Ю.В. Вербальні та паравербальні засоби реалізації стратегії мітигації в англомовному художньому дискурсі : дис. … д-ра філос. : 035. Одеса, 2023. 210 с.
4. Кузенна Н.М. Мовленнєвий акт «прохання» в сучасній англомовній лінгвокультурі. *Нова філологія*. 2012. № 54. С. 45–48.
5. Курагіна Л. Евфемізми як форма реалізації мовних табу (на прикладі німецької мови). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2011. Вип. 15. С. 209–213.
6. Словник української мови. Київ : Наук. думка, 1970. 840 с.
7. Bigunova N. & Kosovets M. Communicative tactics of positive emotional impact in English fictional detective discourse. *In Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow.* Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, IX (2), 2024, p. 2–24.
8. Blum-Kulka S. Playing it safe: The role of conventionality in indirect requests. Cross-cultural pragmatics: requests and apologies. Norwood, N.J.: Ablex Publishing Corporation, 1989. P. 37–71.
9. Close J.P. and Ham J. Persuasive Communication. The Netherlands. 2016. 29 p.
10. Coben H. Stay close. Orion Publishing, 2022. 416 p.
11. Goncalo J.A., Vincent L.C., & Krause V. The liberating consequences of creative work: How a creative outlet lifts the physical burden of secrecy. Journal of Experimental Social Psychology, 59, 2015. P. 32–39.
12. Holder R.W. A Dictionary of Euphemisms. Cambridge: Cambridge Uni. Press, 2007. 315 p.
13. Hosman L.A. The evaluative consequences of hedges, hesitations, and intensifiers: Powerful and powerless speech styles. Human Communication Research, 1989. P. 383–406.
14. Kelly A.E., Klusas J.A., von Weiss R.T., & Kenny C. What is it about revealing secrets that is beneficial? Personality and Social Psychology Bulletin, 27(6), 2001. P. 651–665.
15. Lehmiller, J.J. Secret romantic relationships: Consequences for personal and relational well-being. Personality and Social Psychology Bulletin, 35(11), 2009. P. 1452–1466.
16. Miller G.R. On being persuaded: some basic distinctions. Persuasion: New directions in theory and research. Beverly Hills, CA: Sage. 1980. P. 11–28.
17. Perloff R. The Dynamics of Persuasion. Communication and Attitudes in the 21st Century. NY : Routledge. 2017. 609 p.
18. Pinborough S. Behind Her Eyes. Flatiron Books: First US Edition, 2017. 385 p.
19. Poggi I. The goals of persuasion. Pragmatics and Cognition. Italy. 2005. Pp. 297–336.
20. Searle J.R. Expression and Meaning. Studies in the theory of speech acts. New York: Cambridge University Press, 1979. 187 p.
21. Slepian M.L., Masicampo E.J. & Ambady N. Relieving the burdens of secrecy: Revealing secrets influences judgments of hill slant and distance. Social Psychological and Personality Science, 5(3), 2014. P. 293–300.
22. Taillard M. Persuasive communication: The case of marketing. Working Papers in Linguistics. 2000. V. 12. P. 145–174.
23. Wierzbicka A. English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary. Sydney: Academic Press, 1987. 397 p.

REFERENCES

1. Bazarova I. Komunikatyvna taktyka podiaky v svitskomu movlenni (na materiali anhlomovnoho khudozhnoho dyskursu). [The communicative tactic of gratitude in phatic communication (on the samples from English-language fictional dis-

course)]. Zapysky z romano-hermanskoi filolohii. Odesa, 2023. Vyp. 2 (51) S. 20–29.
2. Batsevych F.S. Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky. [Foundations of communicative linguistics] K.: VTs «Akademiia», 2009. 376 s.
3. Dede Yu.V. Verbalni ta paraverbalni zasoby realizatsii stratehii mityhatsii v anhlomovnomu khudozhnomu dyskursi [Verbal and paraverbal means realizing the communicative strategy of mitigation in English fictional discourse] : dys. … d-ra filos. Odesa: ONU im. I. I. Mechnykova, 2023. 210 s.
4. Kuzenna N.M. Movlennievyi akt «prokhannia» v suchasnii anhlomovnii linhvokulturi. [The speech act of 'request' in modern English linguoculture]. Nova filolohiia, 2012. № 54. S. 45–48.
5. Kurahina L. Evfemizmy yak forma realizatsii movnykh tabu (na prykladi nimetskoi movy). [Euphemisms as a form of realisation of language taboos (based on the example from the German language)]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia: Linhvistyka : zb. nauk. prats. Kherson: KhDU, 2011.Vyp. 15. S. 209–213.
6. Slovnyk ukrainskoi movy. [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Nauk. dumka, 1970. 840 s.
7. Bigunova N. & Kosovets M. Communicative tactics of positive emotional impact in English fictional detective discourse. Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. № IX (2). Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, 2024, R. 2–24.
8. Blum-Kulka S. Playing it safe: The role of conventionality in indirect requests. Cross-cultural pragmatics: requests and apologies. Norwood, N.J. : Ablex Publishing Corporation, 1989. P. 37–71.
9. Close J.P. and Ham J. Persuasive Communication. The Netherlands. 2016. 29 p.
10. Coben H. Stay close. Orion Publishing, 2022. 416 p.
11. Goncalo J.A., Vincent L.C., & Krause V. The liberating consequences of creative work: How a creative outlet lifts the physical burden of secrecy. Journal of Experimental Social Psychology, 59, 2015. P. 32–39.
12. Holder R.W. A Dictionary of Euphemisms. Cambridge : Cambridge Uni. Press, 2007. 315 p.
13. Hosman L.A. The evaluative consequences of hedges, hesitations, and intensifiers: Powerful and powerless speech styles. Human Communication Research, 1989. Pp. 383–406.
14. Kelly A.E., Klusas J.A., von Weiss R.T., & Kenny C. What is it about revealing secrets that is beneficial? Personality and Social Psychology Bulletin, 27(6), 2001. P. 651–665.
15. Lehmiller, J.J. Secret romantic relationships: Consequences for personal and relational well-being. Personality and Social Psychology Bulletin, 35(11), 2009. P. 1452–1466.
16. Miller G.R. On being persuaded: some basic distinctions. Persuasion: New directions in theory and research. Beverly Hills, CA: Sage. 1980. P. 11–28.
17. Perloff R. The Dynamics of Persuasion. Communication and Attitudes in the 21st Century. NY : Routledge. 2017. 609 p.
18. Pinborough S. Behind Her Eyes. Flatiron Books: First US Edition, 2017. 385 p.
19. Poggi I. The goals of persuasion. Pragmatics and Cognition. Italy. 2005. Pp. 297–336.
20. Searle J.R. Expression and Meaning. Studies in the theory of speech acts. New York : Cambridge University Press, 1979. 187 p.
21. Slepian M.L., Masicampo E.J. & Ambady N. Relieving the burdens of secrecy: Revealing secrets influences judgments of hill slant and distance. Social Psychological and Personality Science, 5(3), 2014. P. 293–300.
22. Taillard M. Persuasive communication: The case of marketing. Working Papers in Linguistics. 2000. V. 12. P. 145–174.
23. Wierzbicka A. English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary. Sydney : Academic Press, 1987. 397 p.

УДК 82.09(477):128
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-8

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ РЕЦЕПЦІЇ ТАНАТОЛОГІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Дубровський Р. О.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови і літератури та методик їх навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
пров. Ліцейний, 1, Кременець, Тернопільська область, Україна
orcid.org/0000-0002-0002-4458-6504
dracroma2008@ukr.net

Ключові слова: *танатологія, ваніативність, мартиролог, фунеральне письменство, меморіальна поезія, патопоетика, психопатичні мотиви, макабричні образи і мотиви.*

Проблематика танатологічних досліджень у сучасному українському літературознавсті, незважаючи на достатньо значну кількість попередніх праць, усе ще залишається недостатньо опрацьованою. Це й зумовило актуальність нашого дослідження, мета якого полягає в аналізі та систематизації питань теоретичного осмислення та термінологічного означення танатологічної проблематики у працях українських літературознавців.

Завданням розвідки є спроба систематизації спроб тематичного означення питань танатологічної семантики в сучасному українському літературознавстві.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступають історико-літературний, історико-культурний, компаративний, типологічний, а також загальнонаукові методи (синтез, узагальнення, систематизація тощо).

У статті проаналізовано головні вектори дослідницьких підходів українських літературознавців до термінологічного визначення та з'ясування сенсу поняття «танатологія» та звернення до нього з боку українських митців.

Унаслідок проведеного дослідження було встановлено, що: 1) танатологію як науку про смерть слід відносити до міждисциплінарних дисциплін, які характеризують один із векторів розвитку сучасної науки, зокрема й літературознавчої; 2) окрім широковживаного терміна «танатологія» українські літературознавці застосовують й інші понятійні означення семантики смерті в літературних творах: ванітативність, похоронна, поховальна або некрологічна тематика, широко вживаним є також й термвн «мартиролог», пов'язаний з агіографічною літературою і пізнішим її відображенням в українській літературі, зокрема «Розстріляному відродженні»; 3) відповідні мотиви в літературознавчих дослідженнях давньої української поезії були також означені й іншими термінами: церковно-релігійна поезія, духовний вірш, релігійно-філософська поезія, лірична поезія духовного характеру та ін.; 4) у сучасних літературознавчих дослідженнях танатологічної семантики художньої літератури вітчизняними літературознавцями використовуються також й інші терміни, як-от «фунеральне письменство», «меморіальна поезія», «патопоетика», «психопатичні мотиви», «макабричні образи і мотиви» тощо; 5) танатологічна проблематика української літератури перебувала поза фокусом уваги літературознавців майже до кінця XX ст., хоча у поетичних, прозових та драматургічних творах цього періоду була потужно репрезентованою; 6) початок танатологічним дослідженням в українському літературознавстві поклали фольклористичні праці, які й іцінціювали подальші літературознавчі дослідження танатологічної семантики української поезії, прози та драматургії.

TERMINOLOGICAL RECEPTIONS OF THANATOLOGY PROBLEMS IN UKRAINIAN LITERARY STUDIES

Dubrovskyi R. O.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
and Literature and Methods of Their Teaching
Kremenetsk Regional Humanities and Pedagogical Academy
named after Taras Shevchenko
Lyceynyi Lane, 1, Kremenets, Ternopil region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0002-4458-6504
dracroma2008@ukr.net

Key words: *thanatology, vanity, martyrology, funeral writing, memorial poetry, pathopoetics, psychopathic motifs, macabre images and motifs.*

The issue of thanatological research in modern Ukrainian literary studies, despite a fairly significant number of previous works, still remains insufficiently developed. This has determined the relevance of our study, the purpose of which is to analyze and systematize the issues of theoretical understanding and terminological definition of thanatological issues in the works of Ukrainian literary scholars.

The tasks of our investigation are an attempt to systematize attempts at thematic definition of issues of thanatological semantics in modern Ukrainian literary studies.

The theoretical and methodological basis of the study is historical-literary, historical-cultural, comparative, typological, as well as general scientific methods (synthesis, generalization, systematization, etc.).

The article analyzes the main vectors of research approaches of Ukrainian literary scholars to the terminological definition and clarification of the meaning of the concept of «thanatology» and the appeal to it by Ukrainian artists.

As a result of the research, it was established that: 1) thanatology as a science of death should be attributed to interdisciplinary disciplines that characterize one of the vectors of development of modern science, including literary studies; 2) in addition to the widely used term «thanatology», Ukrainian literary scholars also use other conceptual definitions of the semantics of death in literary works: vanity, funeral, burial or necrological themes, the term «martyrologist» is also widely used, associated with hagiographic literature and its later reflection in Ukrainian literature, in particular «The Shot Renaissance»; 3) the corresponding motifs in literary studies of ancient Ukrainian poetry were also designated by other terms: church-religious poetry, spiritual verse, religious-philosophical poetry, lyrical poetry of a spiritual nature, etc.; 4) in modern literary studies of the thanatological semantics of fiction, domestic literary scholars also use other terms, such as «funeral writing», «memorial poetry», «pathopoetics», «psychopathic motifs», «macabre images and motifs», etc.; 5) the thanatological issues of Ukrainian literature were out of the focus of attention of literary scholars almost until the end of the 20th century, although they were powerfully represented in poetic, prose and dramatic works of this period; 6) the beginning of thanatological studies in Ukrainian literary studies was laid by folkloristic works, which initiated further literary studies of the thanatological semantics of Ukrainian poetry, prose and dramatic works.

Постановка проблеми. Танатологічна проблематика на відміну від багатьох інших актуальних теоретичних питань, на жаль, перебуває на початковій стадії осмислення й вивчення українським літературознавством.

Недостатній обсяг теоретичного опрацювання вітчизняним літературознавством окресленої проблематики й зумовлює **актуальність** нашого дослідження, **мета** якого спрямована на аналіз термінологічних рецепцій танатологічної проблематики в українському літературознавстві. **Завданням** розвідки є характеристика парадигми теоретичних уявлень літературознавців щодо вияву танатологічної семантики у творчості українських письменників XIX–XXI ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критично бракує загальнотеоретичних розвідок, присвячених зазначеній проблематиці, водночас в окремих працях українських літературознавців у тих або тих аспектах вона порушується (І. Бестюк [Бестюк, 2008], К. Богатирьова [Богатирьова, 2015], М. Вишняк [Вишняк, 2012], Р. Гром'як [Гром'як, 1997], С. Журавльова [Журавльова, 2008, 2009], Ю. Клим'юк [Клим'юк, 2007], Ю. Ковалів [Ковалів, 2007], О. Куліковова [Куліковова, 2016], Т. Левчук [Левчук, 2019], В. Лесин [Лесин, 1971], М. Міленіна [Міленіна, 2013], С. Павличко [Павличко, 1999], Л. Шевченко-Савченко [Шевченко-Савченко, 2005], М. Штолько [Штолько, 2019], О. Циганок [Циганок, 2011] та ін.). **Об'єктом дослідження** є танатологія як концепт світової культури, **предметом дослідження** – відображення танатологічної проблематики у вітчизняному літературознавчому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. У працях українських літературознавців на позначення феномену смерті вживаються численні синонімічні поняття: «танатологічний», «танатичний», «танатографічний», «мортальний» та ін. Поряд із найбільш широко вживаним терміном «танатологія» українські літературознавці використовують й інші понятійні означення – ванітативні мотиви, тобто такі, що стосуються деталізації теми «життя – марнота марнот» [Кулікова, 2016], похоронна або поховальна поезія [Корнійчук, 2004; Шевченко-Савченко, 2005; Богатирьова, 2015], некрологічні жанри [Клим'юк, 2007; Левчук, 2019]. До некрологічних Ю. Клим'юк відносить ліричні жанри, що розвинулися в тісному зв'язку з похоронними та поминальними звичаями. «Літературні жанри цієї групи своєю основою мають першометафору смерті, – пише він. – Вона, як і самі обрядові дійства, є узагальненим вираженням дійсності. Закладена в ній полісемантичність знаходить інваріантні трактування в метафорах плачу, їжі, пам'яті про людину та її добрі діла і т. д. Вони можуть комбінуватися між собою, творячи сюжетну основу споріднених жанрових форм.

Жанри епітафії, прощального посмертного слова, поминальник стали надбанням й українського письменства, збагатившись художніми досягненнями язичницьких за походженням погребового і поминального плачів та телеологічним змістом народно-церковних посмертних обрядів.

Некрологічні жанри вокативної лірики І. Франка (епітафія, прощальне посмертне слово, поминальник) написані, як правило, у зв'язку зі смертю якоїсь близької, знайомої авторові людини або днів відзначення її пам'яті. Ця група прикладних жанрів має конкретного адресата і відзначається не тільки наскрізним пафосом суму, але й піднесеним змалюванням героя твору (В. Барвінський, В. Навроцький) як зразка подвижницької діяльності, що надихає наступників» [Клим'юк, 2007, с. 14].

Достатньо поширеним для позначення семантики смерті є використовуваний українськими літературознавцями термін «мартиролог» [Лесин, 1971, с. 231; Гром'як, 1997, с. 432; Ковалів, 2007, с. 17]. Першопочатково мартиролог відносили до жанрів дидактичної літератури, яка була присвячена опису життя та мученицької смерті сподвижників християнської віри. Пізніше цим поняттям почали позначати перелік людей, які загинули внаслідок репресій, утисків та терору. Переносного значення цей термін набув у літературній історіографії. «Історико-літературний мартиролог у сучасному його розумінні, – пише М. Вишняк, – можна визначити як жанр літературно-дослідницького твору, присвяченого поіменному опису чи реєстру жертв, що зазнали утисків, терору, були заслані або фізично знищені правлячим режимом країни на одному з етапів її історичного періоду. Поступово такі твори набували певних усталених обрисів і композиційної структури, складниками якої стали вступні зауваги, власне мартиролог – перелік репресованих жертв і їхньої долі (заслані, розстріляні, покінчили життя самогубством, не витримавши переслідувань і тортур) та епілог» [Вишняк, 2012, с. 42]. Перші українські літературні мартирологи були створені діаспорними дослідниками. У 1955 р. світ побачили книги Я. Славутича «Розстріляна муза» і Б. Кравціва «Обірвані струни», у 1959-му – антологія «Розстріляне відродження» Ю. Лавріненка, які були присвячені трагічним сторінкам історії нашої літератури періоду 20–40-х років XX ст., що їх спричинив злочинний радянський комуністичний режим. Продовженням дослідження мартирологічної тематики стали видані в материковій Україні на початку 90-х та 2000-х років праці М. Жулинського «Із забуття – в безсмертя», колек-

тивного дослідження (під редагуванням О. Мусієнка, І. Ільєнка, М. Наєнка, Ф. Погребенника та ін.) «Письменники України – жертви сталінських репресій», книги Ю. Винничука «Розіп'ята муза» у двох томах.

Із мотивом мучеництва, відображеним у творах мартирологічного змісту, в українському літературознавстві поєднується й жанр агіографії, у якому описуються етапи життєвого шляху християнських святих, просвітлених монахів або релігійних аскетів [Журавльова, 2009].

Дослідниця цієї тематики С. Журавльова вказує, що «жанр мартирологу передбачає наявність двох опозиційних таборів: віруючих, зазвичай нечисленних та слабких, і невірних, більш численних та сильних. Їх протистояння розгортається у житіях за усталеною схемою: погани (правителі-тирани чи їхні представники) прагнуть силою змусити християн якщо й не повернутися до поганської релігії, то хоча б виказати їм зовнішню покірність; християни стійко витримують знущання, твердо сповідуючи свою віру і викриваючи утискувачів; як наслідок, дія досягає найвищого рівня кульмінації – віруючих чекають тортури або ж страдницька смерть; вірність мучеників незмінно справляє сильне враження на ворога і змушує його визнати силу Бога, чиї вірні готові заради Нього вмерти, часто призводить до навернення поган- мучителів у християнську віру. Таким чином, мартиролог як жанр має шість структурних елементів: конфлікт, боротьбу, сповідання віри, провокацію, тортури, навернення» [Журавльова, 2008, с. 43].

Традиційна агіографічна тематика знайшла своє відображення не лише у релігійному жанрі житія святих, а й у численних літературно-художніх творах, що у той чи той спосіб інтерпретували мотиви мучеництва та самовідданого служіння християнській вірі. Подібні твори, переважно поетичні, українські дослідники позначали й іншими термінами: «церковно-релігійна поезія» (М. Возняк), «духовний вірш» (Д. Чижевський, В. Кононосова, С. Абрамович), «релігійно-філософська поезія» (В. Крекотень), «лірична поезія духовного характеру» (В. Радзикевич), «духовна, церковна та релігійна поезія» (І. Франко) та ін. Аналізуючи вживані українськими дослідниками щодо танатологічної проблематики літературознавчі терміни, С. Журавльова зазначає: «На наш погляд, терміни «духовна поезія», «духовні вірші» чи «духовна лірика» є дещо некоректними стосовно досліджуваного нами явища. Зауважимо, що в українському літературознавстві на сьогодні відсутнє чітке й узгоджене визначення поняття «духовна поезія». Згадані вище дослідники не розкривають його значення, зупиняючись лише на наведенні прикладів чи окресленні поетичних засобів, використаних поетами» [Журавльова, 2008, с. 43].

Ще одним доволі вживаним на позначення танатологічної семантики в українському літературознавстві є термін «фунеральне письменство» [Ковалів, 2007; Штолько, 2019; Циганок, 2011], який стосується, передусім, відображеної у художніх текстах української літератури поховальної тематики та жанрів, у яких вона знаходила своє художнє оформлення: епітафія (посмертне вшанування пам'яті померлого), епідеція (твір поховальної тематики, у якому описуються скорбота та похвала на адресу людини, що відійшла із життя), ненії (хорові пісні, виконувані у супроводі флейти й присвячені уславленню покійника та жалю з приводу його смерті), скорботні елегії (висловлення суму з приводу смерті близького знайомого або відомого суспільного діяча) та ін. Ю. Ковалів розглядає фунеральну літературу як таку, яка «пов'язана з поховальним обрядом, з оплакуванням покійника, згадуванням його чеснот, що поширена у вигляді некрологів, реквіємів, епітафій, плачів (треносів), ненії, сирвент тощо» [Ковалів, 2007, с. 548].

Поряд з означенням «фунеральна література» М. Штолько вдається також і до терміна «меморіальна поезія», до якої відносить віршовані тексти, «що служать для увічнення пам'яті якої-небудь особи або визначної події; це поезія, у якій згадуються померлі особистості задля уславлення, нагадування їхніх діянь» [Штолько, 2019, с. 233–234].

Сучасна дослідниця танатологічної художньої семантики І. Бестюк використовує також термін «патопоетика», який застосовує до естетики постмодернізму. «Патопоетику, – зазначає вона, – розглядаємо як один із проявів постмодерністської чуттєвості, тобто як верифіковану форму світовідчуття і спосіб теоретичної рефлексії. Вирізняє поетику патологічного у постмодернізмі налаштованість на епатаж («зазирання» у психіатричну клініку прочитується як порушення табу проникнення в закритий простір); лексика психіатрії (обігрування діагнозів, впливу медикаментів, опис хворобливих симптомів тощо); шизоаналітичний аспект; концепція творчості й іронії (самоіронії) як психотерапевтичного акту; інтертекстуальні прийоми; макабрична символіка (суїцидальні наміри, тематизація смерті); сексуальні перверсії (садомазохістські, педофільні, інфантильні); апологетика дияволізму, відповідно, виклик Богові; міфопоетична символіка (зокрема, міфологема раю, ритуал ініціації)» [Бестюк, 2008, с. 72].

Дотичний до патопоетики термін «психопатичний» використовувала у монографії «Дискурс модернізму в українській літературі» (1999) й відома українська дослідниця С. Павличко [Павличко, 1999, с. 246].

А. Яремчук з образом смерті співвідносить також і так звану макабричну (похмуру, жахливу) тематику художньої літератури «Відтак, – зазначає

вона, – починаючи від «страшного фольклору» («Побачення з мерцями», «В гостях у покійника», «Побачення з мертвою донькою», «Приплакана наречена» та ін.), через українську класику жахів («Мертвецький Великдень» Григорія Квітки-Основ'яненка, «Дитяча могила» Миколи Костомарова, «Огненний змій» Пантелеймона Куліша, «Орендатор» Володимира Росковшенка, «Недобрий віщун» Ореста Сомова, «Марко у пеклі» Олекси Стороженка та ін.) аж до сучасних її зразків («День ангела» Юрія Винничука, «Бо прийдуть до тебе» Олега Говди, «Годівля чорної собаки» Андрія Дашкова, «Хованець» Валерія Шевчука та ін.), філософія смерті поставлена на першому місці» [Яремчук, 2020, с. 97]. Аналогічним терміном стосовно української барокової поезії послуговується й І. Мельничук [Мельничук, 2012].

В українському літературознавстві майже до кінця ХХ ст. танатологічна проблематика не досліджувалася. Зокрема, Ю. Шевельов у листі до О. Забужко від 22 квітня 1999 р. зауважував, що «не опрацьовується в нас проблема смерти. Ніби боїмося, ніби треба зберігати соцреалістичну проблематику, а от про смерть, окрім, звичайно, героїчної, мовчимо» [Забужко, 2007, с. 108].

Першість у дослідженні художньої танатології в українському літературознавстві належить дослідникам фольклорних текстів та відображеним у них поховальним звичаям і традиціям: праці З. Кузелі «Посижінє і забави при мерци в українськім похороннім обряді» (1914); М. Гайдая «Народні голосіння» (1928); Ф. Колеси «Українська народна словесність» (1938), «Вірування про душу й загробне життя в українській похоронній і поминальній обрядності» (2001); С. Килимника «Український рік в народних звичаях в історичному освітленні. Т. ІІІ Весняний цикл» (1962); І. Коваль-Фучило «Українські похоронні голосіння: ґенеза і поетика» (2000); В. Сушко «Українські традиційні вірування про зв'язок між світом живих та мертвих (за матеріалами досліджень Слобожанщини кінця ХІХ – початку ХХ ст.)» (2004), «Образ Смерті в українському традиційному світогляді» (2006); Р. Гузія «Похоронні звичаї та обряди українців Карпат (ХІХ–ХХ ст.)» (2002), «З народної танатології: карпатознавчі розсліди» (2007); Л. Петрухіної «Діалектика Ероса й Танатоса у слов'янській романтичній баладі» (2004); О. Іваньковської «Народний поховальний текст: ініціальна специфіка, транзитні смисли» (2009); Ж. Яновської «Відображення культу предків у календарній обрядовості українців» (2009); Н. Тендітної, І. Ткаченко «Образ смерті в українських літературних казках» (2010); Г. Магас «Спільні мотиви та образи у голосіннях та похоронних піснях Стрийщини» (2011); Д. Анцибор «THANATOS в оніричному фольклорі» (2012); М. Міленіної «Поховальна культура в типологізаційному осмисленні» (2012), «Поховальний текст: моделі і рівні аналізу» (2013), «Український фольклорний поховальний текст динаміка і модифікації» (2013); О. Наумовської «Художня контрадикція мотивів життя і смерті в українській усній народнопоетичній традиції» (2013).

Стосовно досліджень українською фольклористикою відповідних питань, як відзначає М. Міленіна, «виокремлюється ще один підхід – танатологічний аналіз без безпосереднього вивчення поховального обряду. Теоретичною основою для інтерпретації поховальної культури слугує дослідження ставлення людини до смерті, способів та характеру взаємодії з нею» [Міленіна, 2013, с. 11].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Унаслідок проведеного дослідження було встановлено, що: 1) танатологію як науку про смерть слід відносити до міждисциплінарних дисциплін, які характеризують один із векторів розвитку сучасної науки, зокрема й літературознавчої; 2) окрім широковживаного терміна «танатологія» українські літературознавці застосовують й інші понятійні означення не семантику смерті в літературних творах: ванітативність, похоронна, поховальна або некрологічна тематика, широко вживаним є також і терімн «мартиролог», пов'язаний з агіографічною літературою і пізнішим її відображенням в українській літературі, зокрема «Розстріляного відродження»; 3) відповідні мотиви в літературознавих дослідженнях давньої української поезії були також означені й іншими термінами: «церковно-релігійна поезія», духовний «вірш», «релігійно-філософська поезія», «лірична поезія духовного характеру» та ін.; 4) у сучасних літературознавчих дослідженнях танатологічної семантики художньої літератури вітчизняними літературознавцями використовуються також й інші терміни, як-от «фунеральне письменство», «меморіальна поезія», «патопоетика», «психопатичні мотиви», «макабричні образи і мотиви» тощо; 5) танатологічна проблематика української літератури перебувала поза фокусом уваги літературознавців майже до кінця ХХ ст., хоча у поетичних, прозових та драматургічних творах цього періоду була потужно репрезентованою; 6) початок танатологічних досліджень в українському літературознавсті поклали фольклористичні праці, які й іцінціювали подальші літературознавчі дослідження танатологічної семантики української поезії, прози та драматургії.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні особливостей відтворення танатологічної семантики в українській поезії ХІХ – початку ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бестюк І. Патопоетика як прояв постмодерністської чуттєвості. *Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство.* 2008. № 18. С. 72–81.
2. Богатирьова К. Похоронна тема в одах українських поетів XVIII – першої третини XIX століть. *Мандрівець*. 2015. № 1. С. 17–19.
3. Вишняк М. Історико-літературний мартиролог як жанр літературно-художньої критики: шлях становлення і утвердження. *Вісник Запорізького національного університету.* 2012. № 3. С. 41–47.
4. Журавльова С. Жанрова природа агіографічної поезії доби Бароко. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія «Лінгвістика і літературознавство».* 2009. Вип. XXI. С. 472–481.
5. Журавльова С. Особливості функціонування мотиву мучеництва в агіографічній поезії доби Бароко (за творами свтт. Іоана Максимовича та Димитрія Туптала). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2008. № 798. Вип. 53. С. 142–147.
6. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007. 656 с.
7. Клим'юк Ю. Жанрова система лірики Івана Франка : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01. Львів, 2007. 36 с.
8. Корнійчук В. Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поетики : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 488 с.
9. Кулікова О. Ванітативний мотив та його відгомони в поезії Т. Шевченка. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Філологія».* 2016. Вип. 74. С. 271–275.
10. Левчук Т. Критерії художності літератури: дихотомія змісту і форми в контекстах епох : дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.06, 10.01.01. Київ, 2019. 433 с.
11. Лесин В., Пулинець О. Словник літературознавчих термінів. Київ : Радянська школа, 1971. 486 с.
12. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів Т. 2. Київ : Академія, 2007. 624 с.
13. Літературознавчий словник-довідник / ред. колегія Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Теремко. Київ : Академія, 1997. 752 с.
14. Мельничук І. Макабричні образи і мотиви в українській бароковій поезії XVI–XVII століття. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Філологія».* 2012. Вип. 6. С. 57–63.
15. Міленіна М. Український фольклорний поховальний текст: динаміка і модифікації : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.07. Київ, 2013. 218 с.
16. Павличко С. Ще один сюжет. Психопатичний/психоаналітичний дискурс як компонент української модерності. *Дискурс модернізму в українській літературі* : монографія. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Либідь, 1999. С. 235–278.
17. Циганок О. Генологічні концепції фунерального письменства в Україні XVII–XVIII ст.: основні напрями досліджень. Київ : Університет «Україна», 2011. 176 с.
18. Шевченко-Савчинська Л. Етикетна латиномовна поезія в українській літературі XVI–XVIII ст. : автореф. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2005. 24 с.
19. Штолько М. Фунеральні жанри у творчості шістдесятників (І. Жиленко, М. Вінграновський, В. Симоненко та ін.). *Проблеми сучасного літературознавства.* 2019. № 28. С. 226–239.
20. Яремчук А. Memento mori. Мотиви та образи смерті в макабричних оповіданнях (на основі антології «Вбивство на вулиці...»). *TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*. 2020. № 6(15). С. 95–107.

REFERENCES

1. Bestiuk, I. (2008) Patopoetyka yak proiav postmodernistskoi chuttievosti [Pathopoetics as a manifestation of postmodern sensuality]. *Current problems of modern philology. Literary studies*. No. 18. P.72–81.
2. Bohatyriova, K. (2015) Pokhoronna tema v odakh ukrainskykh poetiv XVIII – pershoi tretyny XIX stolit [The funeral theme in the odes of Ukrainian poets of the 18th – first third of the 19th centuries]. Mandrivets. No. 1. Pp. 17–19.
3. Vyshniak, M. (2012) Istoryko-literaturnyi martyroloh yak zhanr literaturno-khudozhnoi krytyky: shliakh stanovlennia i utverdzhennia [Historical-literary martyrology as a genre of literary and artistic criticism: the paths of establishment and confirmation]. *Bulletin of the Zaporizhzhia National University.* No. 3. Pp. 41–47.
4. Zhuravliova, S. (2009) Zhanrova pryroda ahiohrafichnoi poezii doby Baroko [The genre nature of achiographic poetry of the Baroque period]. *Current problems of Slavic philology. Series: Linguistics and literary studies: interuniversity collection of scientific articles*. Issue XXI. Pp. 472–481.
5. Zhuravliova, S. (2008) Osoblyvosti funktsionuvannia motyvu muchenytstva v ahiohrafichnii poezii doby Baroko (za tvoramy svtt. Ioana Maksymovycha ta Dymytriia Tuptala) [Peculiarities of the Functioning of the Motif of Martyrdom in the Ahiographic Poetry of the Baroque Period (Based on the Works of Saints John Maximov and Dimitri Tuptal)]. Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology. No. 798, issue 53. Pp. 142–147.

6. Zabuzhko, O. (2007) Notre Dame d'Ukraine: Ukrainka v konflikti mifolohii [Ukrainian woman in the conflict of mythologies]. Kyiv: Fakt. 656 p.
7. Klymyuk, Yu. (2007) Zhanrova systema liryky Ivana Franka [The genre system of Ivan Franko's lyrics]: author's abstract of the dissertation... of Doctor of Philology: 10.01.01. Lviv. 36 p.
8. Korniychuk, V. (2004) Lirychnyi universum Ivana Franka: horyzonty poetyky: monohrafiia [The Lyrical Universe of Ivan Franko: Horizons of Poetry : monograph]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. 488 p.
9. Kulikova, O. (2016) Vanitatyvnyi motyv ta yoho vidhomony v poezii T. Shevchenka [The motive of vanity and its manifestation in the poetry of T. Shevchenko]. *Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Philology.* Issue 74. Pp. 271–275.
10. Levchuk, T. (2019) Kryterii khudozhnosti literatury: dykhotomiia zmistu i formy v kontekstakh epoch [Criteria of literary art: the dichotomy of content and form in the context of epochs]: dis. ... doctor of philology. science: 10.01.06, 10.01.01. Kyiv. 433 p.
11. Lesyn, V. (1971) Slovnyk literaturoznavchykh terminiv [Dictionary of literary terms]. / V. Lesyn, O. Pulynets. Kyiv: Soviet School. 486 p.
12. Literaturoznavcha entsyklopediia (2007) [Lite rary encyclopedia]: in 2 volumes. / author-compiler Kovaliv Y.I. Vol. 2 : M (Maaday-kara) – I (I-form). Kyiv: Academy. 624 p.
13. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk (1997) [Literary dictionary-encyclopedia] / edited by R. Gromyak, Y. Kovaliv, V. Teremko. Kyiv: Academy. 752 p.
14. Melnychuk, I. (2012) Makabrychni obrazy i motyvy v ukrainskii barokovii poezii XVI – XVII stolittia [Macabre images and motifs in Ukrainian baroque poetry of the 16th – 17th centuries]. *Bulletin of Mariupol State University. Ser.: Philology.* Issue 6. Pp. 57–63.
15. Milenina, M. (2013) Ukrainskyi folklornyi pokhovalnyi tekst: dynamika i modyfikatsii [Ukrainian folk funeral text: dynamics and modifications]: dissertation ... candidate of philological sciences : 10.01.07. Kyiv. 218 p.
16. Pavlychko, S. (1999) Shche odyn siuzhet. Psykhopatychnyi / psykhoanalitychnyi dyskurs yak komponent ukrainskoi modernosti [Another story. Psychopathological / psychoanalytic discourse as a component of Ukrainian modernity] / S. Pavlychko Discourse of Modernism in Ukrainian Literature: monograph. 2nd ed., revised and supplemented. Kyiv: Lybid. Pp. 235–278.
17. Tsyhanok, O. (2011) Henolohichni kontseptsii funeralnoho pysmenstva v Ukraini XVII–XVIII st.: osnovni napriamky doslidzhen [Geneological concepts of funeral writing in Ukraine in the 17th–18th centuries: basic research directions]. Kyiv: University «Ukraine». 176 p.
18. Shevdhenko-Savchytska, L. (2005). Etyketna latynomovna poeziia v ukrainskii literaturi XVI–XVIII st. [Etiquette Latin poetry in Ukrainian literature of the 16th–18th centuries]: author's abstract ... candidate of philological sciences : 10.01.01. Kyiv. 24 p.
19. Shtolko, M. (2019) Funeralni zhanry u tvorchosti shistdesiatnykiv (I. Zhylenko, M. Vinhranovskyi, V. Symonenko ta in.) [Funeral genres in the works of the sixties (I. Zhylenko, M. Vinhranovskyi, V. Symonenko and others)] *Problems of Modern Literary Studies.* No. 28. Pp. 226–239.
20. Yaremchuk, A. (2020) Memento mori. Motyvy ta obrazy smerti v makabrychnykh opovidanniakh (na osnovi antolohii «Vbyvstvo na vulytsi...») [Motifs and images of death in macabre stories (based on the anthology «Vbyvstvo na vulytsi...»)]. *TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych*. № 6 (15). Pp. 95–107.

УДК 811.111’276.6:004
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-9

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ У КІНОДИСКУРСІ

Жовтяк В. А.
аспірант кафедри англійської мови
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0009-0002-2043-7421
zhovtiak.vladyslav@chnu.edu.ua

Ключові слова: *етимологія, кінодискурс, кібербезпека, термінологія, латинська, грецька, однокомпонентні терміни, багатокомпонентні терміни.*

Статтю присвячено проведенню етимологічного аналізу англомовної термінології кібербезпеки, репрезентованої у сучасному англомовному кінодискурсі на матеріалі скриптів культового американського телесеріалу Mr. Robot. Актуальність дослідження зумовлена зростанням важливості цифрової безпеки в умовах національних і глобальних гібридних загроз, кібератак і трансформації комунікативного середовища, що стимулює активний розвиток фахової термінології у сфері кібербезпеки. Підвищена зацікавленість дослідженнями у сфері кіберкомунікацій передбачає необхідність лінгвістичного осмислення спеціалізованої термінології. У фокусі нашого аналізу знаходяться 197 англомовних термінів кібербезпеки, відібраних методом суцільної вибірки зі сценаріїв трьох сезонів вище зазначеного серіалу. Основним інструментом етимологічного аналізу слугував ресурс Online Etymology Dictionary, що дало змогу простежити джерела запозичень, словотворчі моделі та структурні особливості термінів. Відзначено, що мовні одиниці на позначення явищ і процесів у цифровому середовищі, формуються на перетині елементів різного походження. У результаті аналізу було встановлено, що 74% термінів мають змішане походження, зокрема через комбінації елементів давньоанглійської, латинської, грецької, давньоскандинавської, італійської мов і германських елементів. Найчастотнішими виявилися термінологічні одиниці hack, hacker, network, malware. Зроблено висновок, що запозичення та словотворення на основі давніх мов є характерною рисою аналізованої терміносистеми, а вживання гібридної термінології у кінодискурсі зумовлене потребою у точності та варіативності смислів. У статті запропоновано класифікацію термінів за кількістю складників, типом словотвору та походженням компонентів у дискурсі, демонструючи багаторівневу структуру англомовної кібербезпекової лексики. Окреслено перспективи подальших наукових пошуків у напрямі компаративного аналізу професійного й художнього мовлення на матеріалі кібербезпекової лексики в сучасній англійській мові та дискурсі.

ETYMOLOGICAL ANALYSIS OF ENGLISH CYBERSECURITY TERMINOLOGY IN FILM DISCOURSE

Zhovtiak V. A.
Postgraduate Student
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Kotsiubynskoho str., 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0009-0002-2043-7421
zhovtiak.vladyslav@chnu.edu.ua

Key words: *etymology, film discourse, cyber security, terminology, Latin, Greek, one-component terms, multicomponent terms.*

The given paper aims at conducting an etymological analysis of the English cybersecurity terminology as represented in contemporary film discourse, using the scripts of American psychological TV series Mr. Robot as a primary source. The relevance of the study is driven by the intensification of both national and global cyber threats, particularly under wartime conditions, which has led to the emergence and dissemination of specialized cybersecurity terminology. The research is grounded in a structural and etymological analysis of 197 cybersecurity terms collected through total sampling from the transcripts of 3 seasons of the above-mentioned series'. The Online Etymology Dictionary served as the primary tool for tracing word origins, word-building models and structural patterns of the English cubersecurity terms under investigation. The analysis reveals that 74% of the terms under study have primarily hybrid origins, combining lexical elements from English, Latin, Greek, Old Norse, Italian and Germanic languages. High-frequency terms include hack, hacker, network, and malware, each traced to its historical root and semantic evolution. Borrowing and compounding from ancient languages are shown to be distinctive features of the analyzed terminological system. The paper categorizes the English cybersecurity terms based on the number of components, etymological sources, and structural patterns. The findings emphasize the prevalence of hybrid lexical units in the English cinematic cybersecurity language, reflecting both precision and adaptability within fictional contexts as well as playing a vital role in its enhancing. The article argues for the inclusion of etymological methods in professional linguistic research and highlights their value in understanding the evolution and functionality of technical lexicons. A promising direction for future scientific investigations is identified in the comparative exploration of word-formation strategies of the English cybersecurity terms in the systems of both general English (glossary) and cinematic discourse (series).

Постановка проблеми. Завдання із забезпечення кібербезпеки комп'ютерних систем і додатків стало актуальним у зв'язку з повномасштабною агресією проти України, що спричинила появу нових форм шахрайства в усіх сферах онлайн-сервісів. Завдяки своїй соціальній значущості сфера кібербезпеки набула статусу одного з ключових напрямів як державної, так і лінгвістичної діяльності. Це зумовлено необхідністю для фахівців володіти англійською професійною мовою на високому рівні, адже саме вона є основною мовою термінології у сфері глобального кіберпростору. Водночас питання походження англомовних термінів у кібербезпеці, представлених у кінодискурсі, досі залишалося поза увагою лінгвістичних досліджень.

Отже, **мета розвідки** – проаналізувати походження англомовних термінів кібербезпеки у сучасному англомовному кінодискурсі.

Завданнями дослідження є огляд публікацій за темою дослідження, аналіз кінодискурсу, що вивчається, на наявність термінів кібербезпеки, проведення їх етимологічного аналізу.

Предметом дослідження є англомовна термінологія кібербезпеки, а **об'єктом –** її етимологічні характеристики в англомовному кінодискурсі.

Виклад основного матеріалу. Огляд сучасних вітчизняних наукових публікацій у сфері кібербезпеки засвідчує наявність зацікавлення українських дослідників різноманітними аспектами цієї тематики. Так, І. Ніколич у своїй праці [Ніколіч, 2023] розглядає проблематику номінації термінів

кібербезпеки в сучасному українському мовному просторі, акцентуючи увагу на відсутності уніфікованого термінологічного підходу. Т.М. Ботвин [Ботвин, 2022] здійснює аналіз англомовної термінологічної системи, що функціонує в українському секторі кібербезпеки за умов воєнного стану. Дослідження Н.В. Волобоєвої [Волобоєва, 2017] присвячене вивченню специфіки перекладу кібербезпекової термінології, зокрема проблемам, що виникають під час трансляції англомовних термінів українською мовою. В.А. Жовтяк здійснив етимологічний аналіз англомовних термінів кібербезпеки в системі англійської мови [Жовтяк, 2024]. Водночас попри наявність низки наукових розвідок у зазначеному напрямі питання етимології термінів кібербезпеки, представлених в англомовному кінодискурсі, залишається невивченим і потребує подальшого лінгвістичного аналізу.

Кінодискурс являє собою складне й багатоаспектне явище, що є предметом дослідження як зарубіжних, так і українських науковців. Його вивчення здійснюється на перетині різних наукових дисциплін, зокрема лінгвістики, літературознавства, соціолінгвістики, лінгвістичної й філософської антропології, критичного дискурс-аналізу, теорії кінематографа тощо.

Згідно з дефініцією І.М. Лавріненко, кінодискурс розглядається як полікодова когнітивно-комунікативна єдність семіотичних одиниць, що характеризується зв'язністю, цілісністю, завершеністю, адресованістю та реалізується відповідно до задуму колективного автора [Лавріненко, 2011, с. 6].

На думку О.І. Гридасової, кінодискурс являє собою синтез різнорідних мовних і немовних знакових систем. У його межах індексальні знаки охоплюють інтонацію, вигуки, шифтери, природні та технічні шуми, закадрову музику, відеоряд; іконічні знаки представлено звуконаслідуванням, жестами, мімікою акторів; а символічні знаки, як правило, реалізуються через мовний компонент: титри, написи у кадрі, мову акторів і закадровий текст [Гридасова, 2014, с. 103]. Дослідниця також зазначає, що хоча в наративній структурі фільмів переважає візуальний компонент, саме вербальний компонент надає кінодискурсу достовірності й наближеності до реального життя [там само, с. 103].

Своєю чергою, Ф. Россі вважає кінодискурс ненадійним засобом дослідження життєвих ситуацій, оскільки він здебільшого детально прописаний і містить незначний рівень імпровізації. На його думку, діалоги у кіно наближені до літературного мовлення більше, ніж до спонтанної розмовної мови [Rossi, 2011, p. 22].

Натомість М. Альварес-Перейре дотримується протилежної позиції, розглядаючи кінодіалог як одночасно лінгвістичний артефакт, соціально-культурне явище та відображення автентичного мовлення. На його переконання, кінодискурс репрезентує окремий жанр, що відкриває широкі перспективи для подальших лінгвістичних досліджень [Alvarez-Pereyre, 2011, p. 48].

До вивчення лексико-семантичних і структурних особливостей кінодискурсу долучилася також М. Дінель, яка проаналізувала функціонування власних імен, побудову діалогів і наративу, а також прояви (не)ввічливості у телецінематичному дискурсі [Dynel, 2017].

Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої роботи теоретичному вивченню поняття «кінодискурс», потрібно передусім згадати Т. Крисанову [Крисанова, 2014], яка окреслила основні підходи до розуміння цього поняття та вивчала мультимодальну актуалізацію негативних емоцій в англомовному кінодискурсі. М. Мельник [Мельник, 2014] розглядала кінотекст як особливий тип дискурсу; О. Щербак [Щербак, 2022] застосовує функційний погляд на кінодискурс як дворівневу систему складників; Д.В. Гайданка вивчає лінгвокогнітивний і комунікативно-когнітивний аспекти словотворення у сучасному англомовному кінодискурсі [Гайданка, 2015].

У дослідженнях низки українських науковців було розглянуто перекладацькі аспекти репрезентації кінодискурсу у мові перекладу, зокрема в працях Ю. Сидоренка, Д. Темченка, А.В. Головні, А.В. Щербини, Л.О. Гастинщикової, І.В. Сапожник, Т.В. Суродейкіної, І.М. Микитюк. У зазначених наукових розвідках наголошується на багатовимірності кінодискурсу, що охоплює як вербальні, так і невербальні компоненти, а також тісно пов'язаний із соціокультурним контекстом.

Матеріалом даного дослідження виступають три сезони англомовного психологічного телесеріалу *Mr. Robot* (*Пан Робот*), сюжет якого зосереджено навколо молодого програміста, котрий удень працює інженером з кібербезпеки, а вночі займається хакерською діяльністю. На цьому етапі дослідження здійснювався добір фактичного матеріалу методом суцільної вибірки з текстів (скриптів) зазначеного серіалу (197 термінів кібербезпеки). Найчастотнішим виявився термін *hack* (39 слововживань) та його похідний *hacker* (13). Також зафіксовано 13 слововживань терміна *network.*

У межах нашого дослідження з метою простеження походження англомовної термінологічної системи кібербезпеки в аналізованому кінодискурсі здійснюється етимологічний аналіз. Для цього використовується ресурс *Online Etymology Dictionary*, за допомогою якого встановлюється етимологія кожної термінологічної одиниці кібербезпекової лексики, представленої у кінодискурсі. Результати аналізу свідчать про те, що запозичення є характерною рисою англомовної термі-

носистеми кібербезпеки в межах кінодискурсу. У ході дослідження ідентифіковано основні джерела запозичень та здійснено розрахунок відсоткового співвідношення різних їх типів.

Наприклад, аналізуючи джерело походження часто вживаного в аналізованому кінодискурсі терміна *malware* (1997 р.) *(шкідливе програмне забезпечення),* ми виявили, що він є скороченням від *malicious – зловмисний,* який містить словотворчій елемент із негативним значенням *mal- і software – програмне забезпечення*.

Префіксоїд *mal-*, що входить до складу багатьох англомовних термінів (зокрема, *malware*), має латинське походження й означає «поганий», «помилковий», «зловмисний». Він походить від латинського прислівника *male* – «погано» або прикметника *malus* – «поганий, злий». Через французьке посередництво (*mal*) цей елемент потрапив до англійської мови, де зберіг своє негативне значення [Online Etymology Dictionary].

Термін *software* у сучасному значенні, пов'язаному з комп'ютерною сферою, є окремим неологізмом, уперше засвідченим у 1960 р. Його утворено за аналогією до терміна *hardware*, що позначає фізичні компоненти комп'ютера й бере свій початок із 1947 р.

Наведемо їх походження та смисловий розвиток за словником:

1) *mal-* word-forming element of Latin origin meaning *«bad, badly, ill, poorly, wrong, wrongly»,* from French *mal (adv.),* from Old French *mal (adj., adv.) «evil, ill, wrong, wrongly» (9c.),* from Latin male (adv.) *«badly»,* or *malus (adj.) «bad, evil»*. [Online Etymology Dictionary];

2) *software* – The use in reference to computers is a separate coinage, attested by 1960, based on hardware in the computing sense «physical components of a computer», dates from 1947. [*Online Etymology Dictionary*].

Прикладом власне англійського походження в системі кібербезпеки в англомовному кінодискурсі може слугувати один із її ключових термінів ***network*** *– мережа # 1. зв'язковий орієнтований граф # 2. засіб теледоступу — мережа передавання даних, мережа обчислювальна* [Англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки, 2018, с. 236]. Досліджуючи його етимологію, ми виявили, що він має складну етимологічну структуру та багатошарове значення. Так, у 1550-х роках слово *network* використовувалося у значенні «структура, подібна до сітки або утворена за принципом сітки», тобто скупчення переплетених ниток, дротів тощо. Термін походить від поєднання слів *net* (сітка) та *work* (робота, дія). Згодом його значення було розширено: уже з 1839 р.ним почали позначати складні, взаємопов'язані системи, зокрема транспортні мережі, що охоплювали річки, канали та залізниці. У 1914 р. з'явилося значення «система мовлення, що складається з кількох передавачів», а вже з 1934 р. у психологічному дискурсі – «мережа взаємопов'язаних осіб» [Online Etymology Dictionary].

Слово **net** у складі терміна має глибоке германське коріння. У староанглійській мові *net* означало тканинну сітку для лову риби, птахів або диких тварин, а також метафорично – пастку (моральну або розумову). Походить від прагерманського *natjo-* і споріднене з подібними словами в інших германських мовах: старосаксонське *net*, старофризьке *nette*, нідерландське *net*, шведське *nät*, готське *nati* та ін. Імовірно, первісне значення – «щось вузлувате».

Компонент **work** бере початок від староанглійських *weorc* або *worc*, що означали дію, виконане діяння, справу, а також виріб, результат праці. У середньоанглійській мові зберіг значення як процесу дії, так і результату цієї дії, тобто об'єкта, створеного зусиллям.

Отже, термін *network* у сучасному значенні «комп'ютерна мережа» відображає ідею складної структури взаємопов'язаних елементів, що тісно з'єднано з його історичним розвитком.

Процес запозичення та зміни значення відображується у словниковій статті так:

Network (n.) *1550s,* «net-like arrangement of threads, wires, etc., anything formed in the manner of or presenting the appearance of a net or netting», from **net** (n.) + **work** (n.). Extended sense of «any complex, interlocking system» is from 1839 (originally in reference to transport by rivers, canals, and railways). Meaning «broadcasting system of multiple transmitters» is from 1914; sense of «interconnected group of people» is by 1934 in psychology jargon» [Online Etymology Dictionary];

net (n.) Old English *net* «open textile fabric tied or woven with a mesh for catching fish, birds, or wild animals alive; network; spider web», also figuratively, «moral or mental snare or trap», from Proto-Germanic **natjo-* (source also of Old Saxon *net*, Old Frisian *nette*, Old Norse, Dutch *net*, Swedish *nät*, Old High German *nezzi*, German *Netz*, Gothic *nati* «net»), perhaps originally «something knotted» [Online Etymology Dictionary];

work (n.) Middle English *werk*, from Old English *weorc*, *worc* «a deed, something done, action (whether voluntary or required), proceeding, business»; also «that which is made or manufactured, products of labor» [Online Etymology Dictionary].

Узагальнені дані етимології англомовних одно-, дво- і багатокомпонентних термінів кібезбезпеки у кінодискурсі *Mr. Robot* подамо у табл. 1.

Таблиця 1

Етимологія англомовних термінів кіберзбезпеки у кінодискурсі *Mr. Robot*

Походження	Приклад	№	%
Однослівні однокомпонентні терміни			
Давньоанглійська	hack	14	7,1%
Латинська	server	7	3,7%
Італійська	attack	2	1%
Грецька	encryption	3	1,5%
Однослівні двокомпонентні терміни			
Давньоанглійська+давньоанглійська	network	4	2%
Латинська+давньоанглійська	malware	3	1,5%
Двокомпонентні терміни			
Давньоанглійська+давньоанглійська	Crash the host	5	2,5%
Давньоанглійська +латина+давньоанглійська/ давньоанглійська +латина	Crack password	4	2%
Давньоанглійська+грецька	Hacking scandal	3	1,5%
Давньоанглійська+латинська	Log file	19	9,7%
Давньоанглійська +германська основа	Hacker group	2	1%
Англійська+американський сленг	Phishing scam	1	0,5%
Арабська + давньоанглійська	Check the log	1	0,5%
Латинська+латинська	Initiate sequence	17	8,7%
Латинська+давньоанглійська	Data dump	22	11,2%
Латинська+італійська	Mount an attack	5	2,5%
Латинська+грецька	Security protocol	4	2%
Давньоскандинавська+латинська	Flaw the code	2	1%
Голандська+латинська	Decoy server	1	0,5%
Грецька+давньоанглійська	Destroy tapes	4	2%
Грецька+латинська	Cyber command	11	5,7%
Трикомпонентні терміни			
Давньоанглійська+давньоанглійська+ давньоанглійська	Boot the network backup	3	1,5%
Давньоанглійська+давньоскандинавська+давньоанглійська	Start taking offline	3	1,5%
Давньоанглійська+давньоскандинавська +латинська	Run trusted code	1	0,5%
Давньоанглійська+давньоскандинавська +грецька	Brick the bank system	1	0,5%
Давньоанглійська+латинська+латинська	Hardware security module	3	1,5%
Давньоанглійська+латинська+ давньоанглійська	Blast entire network	3	1,5%
Давньоанглійська+грецька+латинська	Wipe the infected servers	1	0,5%
Давньоскандинавська+грецька+давньоанглійська	Ship analog backup	1	0,5%
Латинська+латинська+латинська	Security fraud department	1	0,5%
Латинська+грецька+латинська	Delete system files	2	1%
Латинська+латинська+давньоанглійська	Modify the dat file	2	1%
Латинська+латинська+грецька	Onion routing protocol	2	1%
Латинська+давньоанглійська+латинська	Potential hacker vulnarability	1	0,5%
Латинська+грецька+германський елемент	Configure for auto switch	1	0,5%
Латинська+давньоанглійська +германський елемент	Malevolent hacker group	1	0,5%
Грецька+ давньоанглійська+латинська	Access to the root directory	1	0,5%
Грецька+латинська+латинська	Cyber security firm/ company	7	3,7%
Грецька+латинська+давньоанглійська	Climate control hack	1	0,5%
Чотирикомпонентні терміни			
Грецька+латинська+латинська+давньоанглійська	Unauthorized remote access software	1	0,5%
Грецька+давньоанглійська+ давньоанглійська+латинська	Unauthorized desktop sharing service	1	0,5%

Продовження табоиці 1

Латинська+грецька+латинська+грецька	Regular cyber security engineer	1	0,5%
Давньоскандинавська+давньоанглійська+грецька+давньоанглійська	Take the whole system offline	1	0,5%
Латинська (х3)+італійська	Dictionary brute-force attack	1	0,5%
Давньоанглійська+латинська(х2)+давньоанглійська	Allsafe security clearance to hack	1	0,5%
Латинська+давньоанглійська (х3)	Infect allsafe's network	1	0,5%
Латинська+старофранцузька+давньоанглійська+старофранцузька	Malicious browser benchmark trick	1	0,5%
Абревіатури			
Однослівні абревіатури	IRC	5	2,6%
Абревіатура+давньоанглійська	DAT file	2	1%
Латинська+абревіатура	Reconfigure the DNS	2	1%
Абревіатура+германська основа	BDSM stuff	2	1%
Абревіатура+італійська	DDoS attack	4	2%
Абревіатура+ абревіатура	Sys admin	1	0,5%
Грецька+абревіатура+латинська	Terminal IP address	2	1%
Давньоанглійська+грецька+абревіатура	Block unauthorized apps	1	0,5%
Латинська+абревіатура+латинська	Vulnerable FTP server	1	0,5%
Разом		197	100%

Аналіз даних, поданих у табл. 1, свідчить про те, що серед термінів, представлених у досліджуваному англомовному кінодискурсі, найбільш чисельними є одиниці власне англійського (13,1%) та латинського (12,9%) походження. На другій позиції за кількісними показниками знаходяться терміни латино-англійського походження (11,2%), тоді як третє місце посідають лексичні одиниці англо-латинського походження (9,7%). Решта термінологічних одиниць формуються шляхом комбінації основ різного походження, зокрема англійських, латинських, грецьких, а в окремих випадках – італійських, скандинавських або германських, а також абревіатур різної етимології.

Узагальнимо отримані дані етимологічного аналізу термінів кібербезпеки в кінодискурсі за допомогою рис. 1.

Як демонструє рис. 1, домінуюча частка проаналізованої термінології (74%) має змішане етимологічне походження, тоді як терміни суто англійського та латинського походження становлять по близько 13% відповідно. Отримані результати

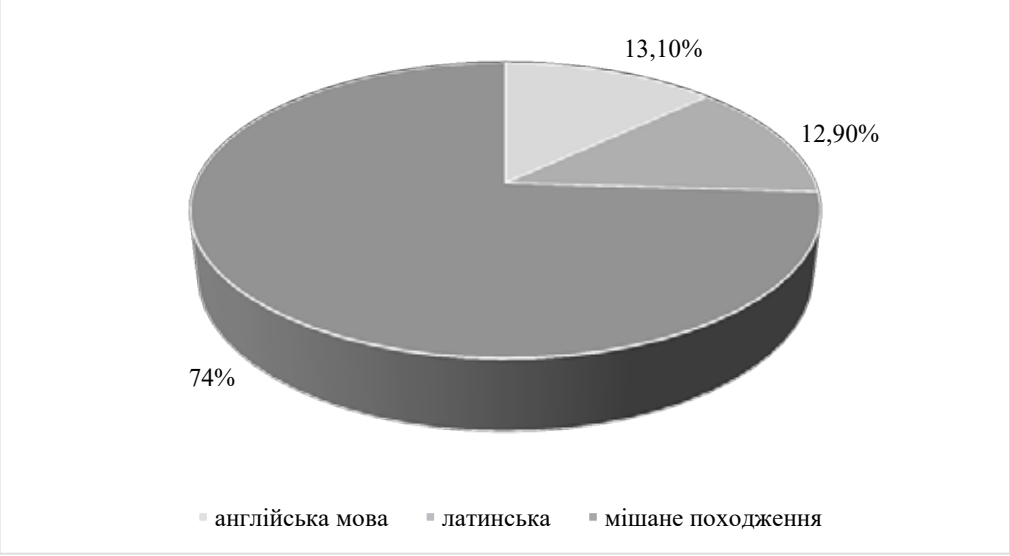

Рис. 1. Етимологія англомовних термінів кібербезпеки в кінодискурсі

здебільшого корелюють із даними попереднього дослідження етимологічної структури термінів у сфері кібербезпеки, виконаного на матеріалі англомовного глосарію, згідно з яким 76% термінів також мають мішане походження, а по 10% припадає на терміни англійського та латинського походження [Жовтяк, 2024].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає змогу зробити низку теоретичних та прикладних висновків, які поглиблюють лінгвістичне розуміння специфіки формування та функціонування термінології кібербезпеки в англомовному кінодискурсі. У результаті етимологічного аналізу 197 англомовних термінів, відібраних із трьох сезонів серіалу *Mr. Robot*, було встановлено, що левова частка досліджуваної лексики (74%) має гібридне етимологічне походження, що вказує на високий ступінь міжмовної взаємодії у процесі номінації явищ цифрового середовища. Такий результат засвідчує динамічну природу терміносистеми кібербезпеки, яка активно черпає лексичні ресурси з латинської, грецької, скандинавської та італійської мов.

Аналіз частотності вживання термінів (зокрема, *hack*, *hacker*, *network*, *malware*) підтверджує їхню центральну роль у лексичній репрезентації кіберкомунікативних процесів. Особливу увагу заслуговує виявлена кореляція між морфологічною структурою термінів (одно-, дво-, три- та чотирикомпонентні одиниці) та складністю понять, що ними позначаються, що може бути інтерпретовано як прагнення до точності, деталізації та системності у фаховому мовленні.

Результати дослідження також засвідчують, що кінодискурс попри свою художню природу виступає релевантним джерелом автентичної фахової термінології, здатним слугувати цінним матеріалом для лінгвістичного аналізу.

Таким чином, англомовна терміносистема кібербезпеки в кінодискурсі демонструє багаторівневу структурну організацію, історичну багатошаровість та етимологічну полігенність.

Перспектива подальших досліджень полягає у здійсненні компаративного аналізу словотворчих моделей термінів кібербезпеки в різних типах дискурсу (зокрема, професійному, академічному, художньому та медійному), а також у розробленні лінгвістично обґрунтованої класифікації новітніх термінів на основі їхньої структурної складності та походження. Такі дослідження сприятимуть більш глибокому осмисленню процесів мовної репрезентації цифрової реальності та можуть мати прикладне значення для потреб лексикографії, перекладознавства та професійної комунікації у сфері інформаційної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гладун А.Я., Пучков О.О., Субач І.Ю., Хала К.О. Англо-український словник термінів з інформаційних технологій та кібербезпеки. Київ : ІСЗЗІ КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 380 с.
2. Ботвин Т.М. Щодо англомовної термінологічної системи сектору кібербезпеки України в умовах воєнного стану: аналіз дефініцій. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. Т. 33(72). № 6. Ч. 1. С. 90–94.
3. Волобоєва Н.В. (2017). Особливості перекладу термінів із кібербезпеки. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Філологія»*. 2017. № 22(2). С. 41–45.
4. Гайданка Д.В. Дискурс кіно в ракурсі новітніх парадигм: особливості і типологія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2015. № 16. С. 99–101.
5. Гридасова О.І. Кінодискурс як об'єкт навчання кіноперекладу. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. № 2(74). С. 102–107.
6. Жовтяк В. Етимологічний аналіз англомовних термінів кібербезпеки. *Іноземна філологія*. 2022. № 137. С. 41–49.
7. Крисанова Т.А. Основні підходи до розуміння поняття «кінодискурс». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. № 4. С. 98–102.
8. Лавріненко І.М. Стратегії і тактики зміни комунікативних ролей у сучасному англомовному кінодискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2011. 20 с.
9. Мельник М.Є. Кінотекст як особливий тип дискурсу. *Сучасні дослідження з іноземної філології.* 2014. № 12. С. 123–127.
10. Ніколіч І. Номінація термінів кібербезпеки в сучасній українській літературній мові. *Філологічний часопис*. 2023. № 2. С. 31–40.
11. Щербак О. Кінодискурс як дворівнева система складників: функційний погляд. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2022. № 3(6). С. 175–181. DOI: 10.15804/PPUSN.2022.03.19
12. Alvarez-Pereyre M. Using Film as Linguistic Specimen: Theoretical and Practical Issues. In: Piazza R., Bednarek M., Rossi F. (Eds.), *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2011. P. 47–68.
13. Dynel M. (Im)politeness and Telecinematic Discourse. In: Locher M.A., Jucker A.H. (Eds.), *Pragmatics of Fiction*. Berlin–Boston : De Gruyter

Mouton, 2017. P. 455–487. DOI: 10.1515/9783110431094-015
14. Mr. Robot Transcripts. URL: https://transcripts.foreverdreaming.org/viewforum.php?f=303
15. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/
16. Rossi F. Discourse Analysis of Film Dialogues. Italian Comedies between Linguistic Realm and Pragmatic Non-Realism. In: Piazza R., Bednarek M., Rossi F. (Eds.), *Telecinematic Discourse: Approaches to the Language of Films and Television Series*. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2011. P. 21–46.

REFERENCES

1. Hladun, A.Ya., Puchkov, O.O., Subach, I.Yu., & Khala, K.O. (2018). *Anhlo-ukrainskyi slovnyk terminiv z informatsiinykh tekhnolohii ta kiberbezpeky* [English-Ukrainian dictionary of information technology and cybersecurity terms]. Kyiv: ISZZI KPI im. Ihoria Sikorskoho. 380 p.
2. Botvyn, T.M. (2022). Shchodo anhlomovnoi terminolohichnoi systemy sektoru kiberbezpeky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: analiz definitsii [On the English-language terminological system of the cybersecurity sector of Ukraine under martial law: definition analysis]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka*, vol. 33(72), no. 6, pt. 1, pp. 90–94.
3. Voloboeva, N.V. (2017). Osoblyvosti perekladu terminiv iz kiberbezpeky [Features of translating cybersecurity terms]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Filolohiia*, no. 22(2), pp. 41–45.
4. Haidanka, D.V. (2015). Dyskurs kino v rakursi noviitnikh paradyhm: osoblyvosti i typolohiia [Film discourse through the lens of modern paradigms: features and typology]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia*, no. 16, pp. 99–101.
5. Hrydasova, O.I. (2014). Kinodyskurs yak obiekt navchannia kinoperekhladu [Film discourse as a subject of learning film translation]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu*, no. 2(74), pp. 102–107.
6. Zhovtiak, V. (2024). Etymolohichnyi analiz anhlomovnykh terminiv kiberbezpeky [Etymological analysis of English-language cybersecurity terms]. *Inozemna Filolohiia*, no. 137, pp. 41–49.
7. Krysanova, T.A. (2014). Osnovni pidkhody do rozuminnia poniattia «kinodyskurs» [Basic approaches to understanding the concept of "film discourse"]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 4, pp. 98–102.
8. Lavrinenko, I.M. (2011). *Stratehii i taktyky zminy komunikatyvnykh rolei u suchasnomu anhlomovnomu kinodyskursi* [Strategies and tactics of changing communicative roles in modern English-language film discourse]. (Author's abstract of the candidate's thesis in philological sciences, 10.02.04). Kharkivskyi natsionalnyi universytet im. V.N. Karazina. Kharkiv. 20 p.
9. Melnyk, M.Ye. (2014). Kinotekst yak osoblyvyi typ dyskursu [Film text as a special type of discourse]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*, no. 12, pp. 123–127.
10. Nikolic, I. (2023). Nominatsiia terminiv kiberbezpeky v suchasnii ukrainskii literaturnii movi [Nomination of cybersecurity terms in modern Ukrainian literary language]. *Filolohichnyi chasopys*, no. 2, pp. 31–40.
11. Shcherbak, O. (2022). Kinodyskurs yak dvoryvneva systema skladnykiv: funktsiinyi pohliad [Film discourse as a two-level system of components: a functional view]. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*, no. 3(6), pp. 175–181. https://doi.org/10.15804/PPUSN.2022.03.19
12. Alvarez-Pereyre, M. (2011). Using film as linguistic specimen: Theoretical and practical issues. In R. Piazza, M. Bednarek, & F. Rossi (Eds.), *Telecinematic discourse: Approaches to the language of films and television series* (pp. 47–68). John Benjamins.
13. Dynel, M. (2017). (Im)politeness and telecinematic discourse. In M.A. Locher & A.H. Jucker (Eds.), *Pragmatics of fiction* (pp. 455–487). De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1515/9783110431094-015
14. Mr. Robot transcripts. (n.d.). *Forever Dreaming Transcripts*. Retrieved April 21, 2025, from https://transcripts.foreverdreaming.org/viewforum.php?f=303
15. Online Etymology Dictionary. (n.d.). Retrieved April 21, 2025, from https://www.etymonline.com/
16. Rossi, F. (2011). Discourse analysis of film dialogues: Italian comedies between linguistic realm and pragmatic non-realism. In R. Piazza, M. Bednarek, & F. Rossi (Eds.), *Telecinematic discourse: Approaches to the language of films and television series* (pp. 21–46). John Benjamins.

УДК 81’42:741,5:32
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-10

МУЛЬТИМОДАЛЬНИЙ КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КУРСЬКОЇ ОПЕРАЦІЇ В АНГЛОМОВНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КАРИКАТУРІ

Заблоцький Ю. В.
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри англійської філології
Національний університет «Острозька академія»
вул. Семінарська, 2, Острог, Рівненська область, Україна
orcid.org/0000-0003-4842-8463
yurii.zablotskyi@oa.edu.ua

Ключові слова:
мультимодальний критичний дискурс-аналіз, модус, політична карикатура, інформаційне середовище, соціальна семіотика, вербальні й невербальні складники, комунікативні функції.

Статтю присвячено мультимодальному критичному дискурс-аналізу зображень Курської операції, представлених у західних політичних карикатурах. Дослідження семантики вербальних і невербальних складників корпусу відібраних карикатур на основі повторюваних сюжетів уможливило виділення п’яти тематичних категорій, у межах яких репрезентовано український контрнаступ серпня 2024 р. Комплексний аналіз графічного і словесного модусів дав змогу встановити типові сценарії, усталені образи та основні функції кожної групи карикатур.

Найпоширенішим виявився сценарій протистояння лідерів двох країн – Володимира Зеленського та Володимира Путіна. Персонажі постають у ролі політиків або військових, яких можна легко розпізнати за характерними рисами зовнішності, допоміжною атрибутикою та вербальними елементами. Образ президента України має переважно позитивну або нейтральну конотацію, тоді як його опонент – нейтральну або виразно негативну. Аспект бойових дій репрезентовано зображенням танка, на якому найчастіше зображено саме президента України. Одним із ключових символів у карикатурах є ведмідь, що уособлює Росію. Здебільшого ця тварина представлена як поранена або пригнічена.

Мультимодальний критичний дискурс-аналіз засвідчив, що карикатури виконують різноманітні комунікативні й соціальні функції, які узгоджуються з тематичними категоріями. Частина з них має переважно інформативний характер і передає події у креативній, але нейтральній формі, з мінімальним використанням стилістичних засобів. Водночас більшість зразків здатні надавати повідомлюваному оцінку через арсенал виражальних засобів, формуючи у такий спосіб відповідне ставлення до події та демонструючи підтримку українській стороні.

MULTIMODAL CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF THE REPRESENTATION OF THE KURSK OPERATION IN ENGLISH-LANGUAGE POLITICAL CARTOONS

Zablotskyi Yu. V.
Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of English Philology
National University of Ostroh Academy
Seminarska str., 2, Ostroh, Rivne region, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4842-8463
yurii.zablotskyi@oa.edu.ua

Key words: *multimodal critical discourse analysis, modus, political cartoon, information environment, social semiotics, verbal and non-verbal components, communicative functions.*

The article is devoted to a Multimodal Critical Discourse Analysis (MCDA) of the visual representation of the Kursk Operation in Western political cartoons. Through an examination of the semantics of verbal and non-verbal elements of these cartoons and the identification of recurring patterns, five thematic categories are distinguished, within which the Ukrainian counteroffensive of August 2024 is portrayed. The complex analysis of graphical and textual modi makes it possible to identify typical scenarios, established visual tropes, and the core functions of each group of cartoons.

The most widespread scenario is the confrontation between the two countries' leaders—Volodymyr Zelenskyi and Vladimir Putin. The characters are depicted as politicians or military figures and are easily recognizable by their distinctive physical features, symbolic attributes, and verbal elements. The image of the President of Ukraine generally carries a positive or neutral connotation, while his opponent is portrayed in a neutral or clearly negative light. The military aspect is symbolized by the image of a tank, often with the Ukrainian president on it. Another prominent figure in the cartoons is a bear, symbolizing Russia; in most cases, the animal is shown as wounded or defeated.

The conducted MCDA demonstrates that political cartoons fulfill various communicative and social functions aligned with the identified thematic categories. Some serve predominantly informative purposes, presenting events in a creative yet neutral manner with minimal stylistic embellishment. However, most examples convey evaluative messages through expressive means, shaping audience perception and signaling support for the Ukrainian side.

Постановка проблеми. 6 серпня 2024 р. українські війська прорвали російський кордон у районі Курської області. Військовий маневр, який увійшов в історію під назвою «Курська операція», став першим випадком після Другої світової війни, коли іноземна армія вторглася на територію Росії. Частини угрупування ЗСУ, перетнувши кордон поблизу міста Суджа, просунулися вглиб, установивши контроль над значною територією. На кінець серпня 2024 р. українські війська контролювали близько 1100 км² Курської області. Ці події продемонстрували уразливість російських кордонів, підняли моральний дух українців і підірвали міф про недоторканість російських кордонів, а разом із ним створений Кремлем образ Володимира Путіна як непохитного захисника Росії. Масштабність і неочікуваність цієї операції привернули увагу міжнародної спільноти й миттєво заполонили головні шпальти газет і журналів по всьому світу.

Мова – не єдина знакова система, яка здатна відображати результати когнітивної діяльності людини. Графіка, скульптура, танці та інші способи, що використовують певну систему подібних елементів для формування відповідного значення у певному соціокультурному контексті, також слугують своєрідним засобом комунікації та передачі інформації. [Kress, Leeuwen, 2006, с. 15]. Ефективний спосіб реалізації комунікативних намірів адресанта лежить у площині перетину відразу декількох модусів, наприклад тексту й зображення, зображення та звуку тощо. Такий напрям у лінгвістиці зародився у кінці XX – на початку XXI ст. на принципах візуальної соціальної семіотики, сформульованих Ґюнтером Крессом і Тео ван Ліувеном [Kress, Leeuwen, 2006], і отримав назву «мультимодальність». Фундаментом для цього підходу слугували постулати системно-функціональної лінгвістики (SFL) М. Галлідея [Halliday, Matthiessen, 2004]. Мультимодальна лінгвістика дає можливість аналізувати комунікацію як багатовимірний процес, у якому різні модальності (текст, зображення, звук тощо) взаємодіють для створення загального значення. Таким чином, мультимодальний аналіз розширює традиційні лінгвістичні методи, зосереджуючись не лише на вербальному вимірі, а й на взаємозв'язку всіх комунікативних ресурсів, які, накладаючись один на одного, формують комплексне значення, включаючи прямі денотативні смисли та приховані конотативні відтінки.

Розгляд репрезентованих у медійному просторі важливих суспільних подій та явищ з урахуванням параметрів різних модусів, широкого культурного контексту та функцій у межах певного соціокультурного середовища отримав назву «мультимодальний критичний дискурс-аналіз» (МКДА). МКДА розглядає одиницю дискурс-аналізу як мультимодальну семіотичну сутність, сконструйовану через специфічний набір смислотворчих виборів, сформованих внутрішніми чинниками (текстова структура) і зовнішніми чинниками (комунікативний контекст) [Kress, 2023]. Мультимодальний критичний дискурс-аналіз розширює сферу застосування критичного дискурс-аналізу, залучаючи різні елементи кому-

нікації (зображення, жести, звуки, відео тощо) для виявлення комплексного значення повідомлення та його кореляції із соціальними інститутами, суспільними нормами та моральними цінностями відповідного суспільства. Жанр політичної карикатури як частина медійного дискурсу цілком відповідає умовам застосування МКДА, оскільки поєднує у собі візуальні та вербальні ресурси, активно апелює до культурних кодів, ідентичностей та ідеологій, а також виконує соціально значущі функції: інформує, критикує, висміює, впливаючи водночас на свідомість реципієнтів певної соціокультурної групи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політична карикатура є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін. Представники мультимодальної лінгвістики теж долучилися до вивчення різних аспектів функціонування та інтерпретації карикатури у площині взаємодії графічного й вербального модусів. Варто зазначити, що важливі суспільні події раніше вже потрапляли до фокусу уваги дослідників: терористичні атаки у США 11 вересня 2001 р. [Bergen, 2003], світова фінансова криза 2008 р. [Bounegru, Forceville, 2011], ядерна криза 2017–2018 рр. у відносинах між США та Північною Кореєю [Kwon, 2019], Брекзит [Silaški, Đurović, 2019], торговельна війна між США та Китаєм [Zhang, Forceville, 2020], COVID-19 [Chu, 2022]. Окремі роботи присвячено російсько-українській війні [Morales Domínguez, Zurita Andión, Arrufat-Martín, 2024; Semotiuk, 2023]. Така кількість нових праць свідчить про актуальність і перспективність подальших досліджень різних суспільно важливих подій у межах політичного дискурсу із застосуванням принципів мультимодальної лінгвістики.

Аналіз наукової літератури не виявив окремих студій, присвячених подіям Курської операції, хоча велика кількість матеріалів цієї тематики поповнила ресурси всесвітньо відомих платформ карикатур. Такий обсяг матеріалів засвідчує значний суспільний інтерес до цієї теми, що підтверджує доцільність і своєчасність запропонованої розвідки.

Мета статті полягає у комплексному аналізі вербальних і невербальних складників політичних карикатур, присвячених Курській операції, з метою виявлення засобів створення загального значення, виявлення повторюваних сценаріїв і базових образів репрезентації цих подій. Досягнення мети роботи передбачає виконання таких завдань: виявити ключові аспекти й сценарії, через які західні медіа передають зазначену тему; визначити засоби формування та передачі смислу представлених подій; охарактеризувати типові образи, які превалюють на карикатурах, присвячених Курській операції.

Об'єктом запропонованої роботи є мультимодальні зображення Курської операції, представлені у формі політичних карикатур західного інформаційного простору, зокрема візуальні інтерпретації подій українського контрнаступу серпня 2024 р. **Предмет** дослідження – структурно-семантичні особливості вербальних і невербальних елементів політичних карикатур, їх поєднання у формуванні загального змісту зображень, а також функціонально-тематична класифікація, що відображає дискурсивні стратегії подання образів учасників Курської операції та їх символічних утілень.

Методологія дослідження. Матеріал дослідження становлять політичні карикатури за темою Курської операції із всесвітньо відомих банків даних карикатур «Political Cartoons», «Cartoonstock», «Cartoon Movement». У результаті пошуку за ключовими словами «kursk», «kursk operation», «sudzha» було сформовано корпус карикатур для дослідження. Результати запитів за першими двома ключовими словами були ідентичні, жодних результатів за параметром «sudzha» знайдено не було. Серед отриманого матеріалу траплялися карикатури з подібними словами у назві («kurds», «Sebastian Kurz»). Щоб забезпечити релевантність отриманих результатів, було застосовано фільтри за часовими рамками (6 серпня 2024 р. дотепер) та за категоріями («Ukraine crisis», «Russia»). На ресурсах із простим пошуком відповідність карикатур перевірено вручну.

Виклад основного матеріалу дослідження. Карикатура як засіб візуальної комунікації відіграє важливу роль у відображенні соціально-політичних реалій та формуванні громадської думки. Класичне визначення політичної карикатури характеризує її як ілюстрацію або комікс, що містить політичний чи соціальний коментар, зазвичай спрямований на аналіз або критику сучасних подій і політичних діячів [Knieper, 2013]. За своєю природою політична карикатура є мультимодальним семіотичним артефактом [Stöckl, 2004]. Її загальне значення формується через накладання графічних (зображення подій, явищ, персонажів) і вербальних (підписи, надписи, репліки) елементів [Hussein, 2019, с. 453]. Базові функції карикатури – повідомляти, критикувати та інтерпретувати політичні та соціальні проблеми відповідного суспільства в певну історичну епоху [Abraham, 2009]. Політичні карикатури вимагають від реципієнта графічної грамотності (щоб розрізняти зображенні артефакти та стилістичні прийоми), досить ґрунтовного розуміння мови (оскільки автори часто використовують певні словесні ребуси) та загальних енциклопедичних знань про історію, події та тенденції (тому що карикатури завжди віддзеркалюють довколишню реальність відповідного суспільства).

Мультимодальний критичний дискурс-аналіз досліджуваного корпусу дав змогу виокремити п'ять категорій відповідно до їх тематичного та функційного спрямування. Перша група відображає власне факт перетину українськими військами кордону країни-агресора; друга репрезентує цю операцію як спритний військовий маневр; третя категорія демонструє її як принизливий удар у тил ворога, четверта висміює ворога, п'ята висвітлює її як реальну загрозу існуванню Російської федерації. Кожна з категорій побудована на подібних повторюваних сценаріях, використовує характерні символи й образи, охоплює набір типових виражальних засобів, які допомагають виконувати певні функції.

Перша група карикатур (рис. 1) демонструє факт успішного перетину українськими військами російського кордону в Курській області. Серія карикатур має нейтральний характер, особливих ознак прояву гумору чи сатири не помічено, основне завдання – відобразити відповідний факт. На перших двох карикатурах (із ресурсів «Cartoon Movement» і «Cartoonstock» відповідно) українську армію репрезентовано через зображення танку, на якому розміщено президента Володимира Зеленського. Вербальні надписи у назві або у вигляді елемента самої карикатури безпосередньо вказують на перебування військового контингенту саме в Курській області.

Часто на карикатурах також зображують спантеличеного лідера країни-агресора. Наприклад, на третьому рисунку («Political Cartoons») завдяки додатковим артефактам (прапор та довжелезний стіл, за яким він здійснював прийом під час COVID-19) можна впізнати В. Путіна. Заголовок композиції «COUNTER ATTACK UKRAINE» та танк із жовто-блакитним прапором на другому кінці стола надають достатньо контексту для правильного декодування змісту повідомлення. Загальний стиль зображень і зміст вербальних компонентів цієї групи мають нейтральне забарвлення та виконують інформаційну функцію (рис. 1).

Друга категорія проаналізованих карикатур, окрім прямого й очевидного факту контратаки українських військ, додатково характеризує її як успішну, неочікувану і блискавичну (рис. 2). Представлені для аналізу зображення з «Political Cartoons», «Cartoonstock» і «Cartoon Movement», окрім інформативної, очевидно, мають емоційно-оцінну функцію за посередництвом комічності представлених ситуацій та образів. На першій карикатурі змальовано ситуацію, де танк з українським прапором, з якого видніється голова, очевидно, президента України, блискавично проскакує поміж ніг велетенського розміру персонажу, схожого на Володимира Путіна, який із ракетою в руці стоїть на сторожі своїх володінь, обнесених трухлявим парканом. Обшарпана огорожа й розі-

Рис. 1. Українські війська в Курській області

Рис. 2. Курська операція – блискучий військовий маневр

рвані з внутрішнього боку штани очільника країни, поміж ніг якого проскочив танк, підкреслює комічність ситуації.

Схожий сценарій спостерігаємо на другій карикатурі: маленький український танк, керований схоже Володимиром Зеленським із прапором у руках, завдяки ризиковому маневру спритно проїжджає поміж гусениць громіздкого й очевидно маломаневреного російського танку з літерою «Z» на башті та прямує повз надпису «RUSSIA». Збентежений командир ворожого танку, який візуально нагадує президента Росії, безпорадно поглядом проводжає опонента.

Протистояння двох лідерів поза межами військової тематики, але з елементами гумору й сатири зображено на третій карикатурі. Картина демонструє пробиття штрафного удару у футболі. Одягнені в національні російські кольори воротар і вишикувані в стінку захисники візуально нагадують Володимира Путіна. Нападника команди в національних українських кольорах зображено зі спини, реципієнт не бачить його обличчя, проте характерна зачіска, колір волосся і номер «1» на футболці, який зазвичай носять голкіпери, наштовхують на думку, що це президент України Володимир Зеленський. Незважаючи на потужну стінку суперника, нападник хитрим «обвідним» ударом забиває м'яч з надписом «KURSK» у ворота суперника. Характерно, що автор карикатури з псевдонімом «Amorim» походить із Бразилії (про що свідчить відповідний прапорець під карикатурою біля його імені), країни, жителі якої понад усе полюбляють футбол.

Матеріали третьої тематичної групи репрезентують Курську операцію як неочікуваний удар у тил ворога, якого зображено в образі В. Путіна або великого лютого ведмедя (типового символу Росії), у яких через певні обставини страждає стратегічно уразлива ділянка тіла (рис. 3). На карикатурі з ресурсу «Political Cartoons» зображено президента Росії в образі солдата, який з автоматом в руках і касці з літерою «Z» (маркування, яке використовували російські війська під час повномасштабного вторгнення), рухається повз табличку з надписом «Ukraine» на жовто-блакитному тлі. Комізму представленому сценарію додає те, що із сідниці «великого» лідера стирчить така ж таблиця меншого розміру, указуючи одночасно на несподіваність ситуації та недолугість озброєного воїна.

На двох інших карикатурах зображено символ російської федерації – бурого ведмедя, у якого теж негаразди з «тильним» сектором. Додаткові атрибути у вигляді типової військової шапки з кокардою у вигляді російського триколору та штанів кольору «дубок», який використовують в армії РФ, на першому малюнку та надпису «RUSSIA» на спині другого звіра надають додаткових контекстуальних маркерів, щоб розпізнати збірний образ Росії. Карикатуру з ресурсу «Cartoon Movement» додатково доповнено заголовком «Ukraine bites back». У графічному плані ця подія представлена у вигляді невеличного пса у жовто-блакитних кольорах із надписом «Ukraine», який міцно вчепився гострими зубами в «п'яту точку» спантеличеного звіра. У ведмедя із закривавленою мордою з карикатури від «Cartoonstock» сідниці буквально «палають» яскравим полум'ям із надписом «UKRAINE».

Усі представлені карикатури вирізняються високою образністю та мають виразний оцінний характер, зокрема через негативне зображення персонажів, що репрезентують Росію. Їхня функція, безумовно, виходить за межі суто інформативної: візуальні повідомлення спрямовані на сатиричну критику та висміювання дій країни-агресорки. Головний зміст передано через метафоричні конструкції, які фіксують уразливість і неспроможність російської федерації ефективно захищати власну територію. Курська операція у цьому контексті постає як символ несподіваного удару в тил, що не лише підірвав кремлівський наратив про «непорушність» кордонів, а й став маркером змін у сприйнятті військово-політичного ландшафту з боку світової спільноти (рис. 3).

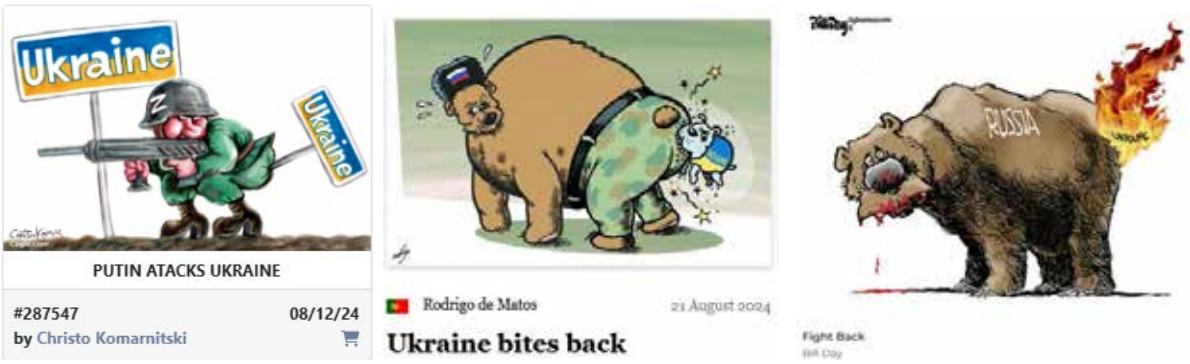

Рис. 3. Несподіваний удар у тил

Гумористичний потенціал жанру політичної карикатури повною мірою представлено в четвертій групі матеріалів, основним мотивом якої є відверте висміювання особистості президента російської федерації (рис. 4). Знущальний характер має перша карикатура з ресурсу «Cartoonstock», на якій зображено сумного Володимира Путіна, який тримає у руках листівку з надписом «From Russia with Love». Цей вираз походить від назви роману Яна Флемінга про Джеймса Бонда, екранізованого у 1963 р. з Шоном Коннері в головній ролі. Відтоді фраза набула популярності й конотації шпигунства, інтриги та певної екзотики в контексті геополітичних подій, пов'язаних із російським впливом за кордоном. Зображення Володимира Зеленського, який шле вітання своєму візаві з башти танку на фоні таблиці з надписом «Kursk», додає цій фразі особливої іронії, адже цього разу «привіт» шлють самому лідеру росіян, ілюструючи, що традиційний наратив про російську могутність не витримує натиску українського контрнаступу. Невдоволеність Путіна підсилює сатиричний ефект зображення, демонструючи неприємне здивування російського лідера від отриманого «подарунка».

Друга карикатура з «Cartoon Movement» під заголовком «Red line» зображує українського воїна, який зухвало показує носа у бік Росії, перетинаючи яскраву червону лінію. Жодних графічних чи вербальних відсилань до Курської операції зображення не містить, проте дата карикатури (22 серпня 2024 р.) промовисто говорить, що саме прорив українськими військами кордону з Росією в Курській області є цим порушенням горезвісної «червоної лінії», про яку неодноразово попереджав Путін. Загальний сатиричний посил карикатури полягає у демонстрації того, як рішучі дії України фактично знівелювали психологічний ефект російських погроз у медійному просторі.

Третя карикатура з ресурсу «Cartoonstock» демонструє на передньому плані українського військового у камуфляжі зі зброєю та нарукавною пов'язкою у кольорах українського прапору. Зачіска, борода й вуса вояка дають змогу упізнати в ньому Володимира Зеленського, який наводить автомат на чоловіка навпроти і запитує: «Where is Putin?» (Де Путін?). Інший персонаж, одягнений у жовто-блакитну сорочку з написом «Slava Ukraini», несучи в руках гілку дерева, відповідає: «No idea!» (Без поняття!). На задньому плані видно просування українських військ на танках у напрямку міста Курськ, на що вказує дорожній знак. Увесь горизонт затягнутий димом – очевидно, йде активна бойова операція. Комізм зображення полягає у тому, що чоловік, який усім своїм виглядом зображує прихильника України, дуже схожий на Володимира Путіна, який перевдягнувся в простацький одяг і замаскував обличчя клоунським носом. Очевидно, що карикатура не просто повідомляє події, а відверто глузує над лідером російської федерації, демонструючи його боягузтво й уразливість (рис. 4).

Останню тематичну групу становлять карикатури, які зображують Курську операцію як серйозну, а іноді смертельну загрозу режиму В. Путіна (рис. 5). У ролі головного персонажу таких сценаріїв традиційно виступає сам президент РФ або ведмідь як символ Росії. Карикатура з «Cartoonstock» передає цей сюжет за посередництвом зображення Володимира Путіна, який сидить за столом із чашкою кави, на якій видно символ радіоактивності (натяк на ядерну зброю). Персонаж виглядає збентежено, причиною цього є дуло танка з українським прапором на кінці, направлене прямо в його обличчя.

Друге зображення з «Political Cartoons» демонструє ведмедя у військовій шапці з кокардою у вигляді триколору. У горлянці звіра стирчить основа розташованої у Києві монументальної скульптури «Батьківщина-Мати», інша сторона якої вийшла з його лівого боку. На відміну від оригіналу у руках Батьківщина-Мати замість меча тримає жовто-блакитний стяг, додатково нагадуючи про напрям, звідки завдано удару. Характер

Рис. 4. Насмішка над Росією та її лідером

Рис. 5. Загроза існуванню російської федерації

та розмір поранення вказують на наближення сумного фіналу для тварини.

Третя карикатура цього циклу з ресурсу «Cartoon Movement» зображує стилізоване слово «KURSK», у якому перша й остання літери «K» слугують рогачами для рожна, до якого прив'язана людина, візуально схожа на Володимира Путіна. З обох кінців літери «U» горить полум'я, підсмажуючи безпорадного головнокомандуючого найбільшої у світі ядерної держави. Рука, яка крутить рожен, виглядає з рукава жовто-блакитного кольору. Назва карикатури «hot summer!! IN KURSK» додає загальному значенню глузливого відтінку, так, ніби це звичайне літо, а не військова операція, яка перетворила територію, яку Росія вважала безпечним тилом, на «гарячу точку» у прямому та переносному сенсі, а військового злочинця Путіна з агресора на жертву.

У дійсності Курська операція самотужки не могла перевернути хід подій російсько-української війни, і станом на квітень 2025 р. частини ЗСУ залишили більшу частину цієї території. Проте цей дійсно блискавичний військовий маневр виконав цілу низку важливих у стратегічному плані завдань. По-перше, операція попередила наступ росіян у Сумській та Харківській областях. По-друге, війська РФ зазнали значних утрат у живій силі та техніці, а фонд обміну полоненими української сторони значно поповнився. По-третє, вона відтягнула суттєві сили ворога з інших напрямків, надавши частинам ЗСУ час для перегрупування та зайняття вигідних позицій для оборони. Найголовніше, у медійному просторі Курська операція завдала суттєвих репутаційних утрат Росії та особисто Володимиру Путіну, продемонструвавши уразливість кордонів і неспроможність захистити власний тил (рис. 5).

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Проведений мультимодальний критичний дискурс-аналіз західних політичних карикатур, присвячених Курській операції, продемонстрував, що зазначену подію автори зображують за допомогою схожих сценаріїв і образів. Контрнаступ українських військ найчастіше передають за посередництвом протистояння лідерів країн, зображених у контексті воєнних дій. Часто на рисунках присутній образ ведмедя як символ Росії. Карикатури насичені національною символікою у вигляді елементів одягу чи додаткових атрибутів; ширший контекст і краще розуміння репрезентованих подій забезпечують вербальні елементи у вигляді дат, заголовків, надписів, підписів, реплік персонажів тощо. Усі зазначені елементи уможливлюють правильне декодування значень карикатур за умови мінімального ознайомлення з новинами про Курський контрнаступ.

Виокремлення повторюваних подібних сценаріїв дало змогу виявити у дослідженому корпусі п'ять тематичних груп, які зображують Курську операцію у таких ракурсах: факт перетину українськими військами кордону країни-агресора; репрезентація операції як удалої військової кампанії; принизливий удар у тил ворога, репутаційна поразка Володимира Путіна, реальна загроза існуванню російської федерації. Кожна з категорій має свій характерний набір смислотворчих елементів і виражальних засобів, які допомагають виконувати функції інформування, переконання, висміювання зображених подій.

Мультимодальний критичний дискурс-аналіз політичних карикатур, присвячених Курській операції, засвідчив однозначну підтримку західними авторами позиції України та рішуче засудження дій агресора, що вказує на відповідність стандартів західних медіа принципам демократії та високим моральним цінностям. Окрім однозначної суспільно-політичної оцінки подіям, більшість карикатуристів демонструє негативне ставлення до представників країни-агресорки через відверті чи завуальовані сатиричні випади. Комплексний аналіз взаємодії різних семіотичних систем у висвітленні важливих суспільних подій в інформаційному просторі дає змогу простежити ідеологічну позицію учасників комунікації та окреслює перспективний напрям лінгвістичних досліджень у межах дискурсивної мовної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Abraham L. Effectiveness of Cartoons as a Uniquely Visual Medium for Orienting Social Issues. *Journalism & Communication Monographs*. 2009. Vol. 11, no. 2. P. 117–165.
2. Bergen, B. (2003). To awaken a sleeping giant: Cognition and culture in September 11 «Political Cartoons». *Language, culture, and mind*. 2003. P. 1–12.
3. Bounegru L., Forceville C. Metaphors in editorial cartoons representing the global financial crisis. *Visual Communication*. 2011. Vol. 10, no. 2. P. 209–229.
4. Chu T. A Study of Multimodal Metaphors in Newspaper Cartoons Representing COVID-19. *OALib*. 2022. Vol. 09, no. 09. P. 1–10.
5. Halliday M., Matthiessen C. An introduction to functional grammar (3rd ed.). Arnold ; Distributed in the United States of America by Oxford University Press. 2004. 689 p.
6. Hussein I. Analyzing «Political Cartoons» in Arabic-language media after Trump's Jerusalem move: A multimodal discourse perspective. *International Journal of Cognitive and Language Sciences*. 2019. Vol. 13, no. 4. P. 451–465.
7. Knieper T. Political cartoon. URL: https://www.britannica.com/topic/political-cartoon. (date of access: 08.04.2025).
8. Kress G. Multimodal discourse analysis. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis.* Routledge, 2023. P. 35–51.
9. Kress G., Leeuwen T.V. Reading Images: The Grammar of Visual Design. Taylor & Francis Group, 2006. 291 p.
10. Kwon I. Conceptual mappings in «Political Cartoons»: A comparative study of the case of nuclear crises in US–North Korean relations. *Journal of Pragmatics*. 2019. Vol. 143. P. 10–27.
11. Morales Domínguez L., Zurita Andión J.L., Arrufat Martín S. The Ukraine war in Western «Political Cartoons» during the first year and a half of the conflict. *VISUAL REVIEW*. 2024. Vol. 16, no. 7. P. 103–115.
12. Semotiuk O. Superhero contra butcher: Zelensky and Putin in «Political Cartoons» on Russian aggression. *Visual Communication*. 2023. URL: https://doi.org/10.1177/14703572231189753.
13. Silaški N., Đurović T. The journey metaphor in Brexit-related «Political Cartoons». *Discourse, Context & Media*. 2019. Vol. 31. P. 100318.
14. Stöckl H. In between modes: Language and image in printed media. *Perspectives on multimodality*. 2011. P. 9–30.
15. Zhang C., Forceville C. Metaphor and metonymy in Chinese and American «Political Cartoons» (2018–2019) about the Sino-US trade conflict. *Pragmatics and Cognition*. 2020. Vol. 27, no. 2. P. 474–499.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

16. Cartoon Movement. URL: https://www.cartoonmovement.com/
17. Cartoonstock. URL: https://www.cartoonstock.com/
18. Political Cartoons. URL: https://politicalcartoons.com/

REFERENCES

1. Abraham, L. (2009). Effectiveness of cartoons as a uniquely visual medium for orienting social issues. *Journalism & Communication Monographs*, *11*(2), 117–165.
2. Bergen, B. (2003). To awaken a sleeping giant: Cognition and culture in September 11 «Political Cartoons». *Language, culture, and mind*, 1–12.
3. Bounegru, L., & Forceville, C. (2011). Metaphors in editorial cartoons representing the global financial crisis. *Visual communication*, 10(2), 209–229.
4. Chu, T. (2022). A study of multimodal metaphors in newspaper cartoons representing COVID-19. *Open Access Library Journal*, *9*(9), 1–10.
5. Halliday, M., & Matthiessen, C. (2004). *An introduction to functional grammar* (3rd ed.). Arnold ; Distributed in the United States of America by Oxford University Press.
6. Hussein, I. (2019). Analyzing «Political Cartoons» in Arabic-language media after Trump's Jerusalem move: A multimodal discourse perspective. *International Journal of Cognitive and Language Sciences*, 13(4), 451–465.
7. Knieper, T. (2013). Political cartoon. Encyclopedia Britannica. [Electronic resource]. URL: https://www.britannica.com/topic/political-cartoon.
8. Kress G. (2023). Multimodal discourse analysis. *The Routledge Handbook of Discourse Analysis* (pp. 35–51). Routledge.
9. Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design*. Routledge.
10. Kwon, I. (2019). Conceptual mappings in «Political Cartoons»: A comparative study of the case of nuclear crises in US–North Korean relations. *Journal of Pragmatics*, *143*, 10–27.
11. Morales Domínguez, L., Zurita Andión, J.L., & Arrufat Martín, S. (2024). The Ukraine war in Western «Political Cartoons» during the first year and a half of the conflict. *Visual Review*, *16*(7), 103–115.
12. Semotiuk, O. (2023). Superhero contra butcher: Zelensky and Putin in «Political Cartoons» on Russian aggression. Visual Communication, 0(0). https://doi.org/10.1177/14703572231189753.
13. Silaški, N., & Đurović, T. (2019). The journey metaphor in Brexit-related «Political Cartoons». *Discourse, Context & Media*, *31*, 1–10.
14. Stöckl, H. (2011). In between modes: Language and image in printed media. In *Perspectives*

on multimodality (pp. 9–30). John Benjamins Publishing Company.
15. Zhang, C., & Forceville, C. (2020). Metaphor and metonymy in Chinese and American «Political Cartoons» (2018–2019) about the Sino-US trade conflict. *Pragmatics & Cognition*, *27*(2), 474–499.

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

16. Cartoon Movement. URL: https://www.cartoonmovement.com/
17. Cartoonstock. URL: https://www.cartoonstock.com/
18. Political Cartoons. URL: https://politicalcartoons.com/

УДК [811.111’25]:378.014:172-028.42
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-11

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ І ВЖИВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Калиновська І. М.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови
Волинський національний університет імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, Луцьк, Волинська область, Україна
orcid.org/0000-0002-3406-1456
kalynovska@vnu.edu.ua

Ключові слова: *академічна доброчесність, переклад термінології, фундаментальні цінності, українське освітнє середовище, етнокультурна адаптація, забезпечення якості освіти.*

У статті проаналізовано особливості перекладу і вживання термінології зі сфери академічної доброчесності в українському освітньому середовищі. Досліджено трансформацію розуміння поняття «академічна доброчесність» та його фундаментальних цінностей у процесі інтеграції України до європейського освітнього простору. На основі порівняльного аналізу міжнародних документів (Бухарестська декларація, публікації Міжнародного центру академічної доброчесності) та українських джерел (Закон України «Про вищу освіту», глосарії та методичні рекомендації) виявлено особливості перекладу та адаптації термінології у національному контексті. Установлено, що українські трактування основних цінностей академічної доброчесності (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність) мають етнокультурну специфіку та відображають інституційні особливості української системи освіти. Визначено основні способи перекладу термінів: лексичні відповідники, калькування, семантична диференціація, функціональна еквівалентність та в окремих випадках збереження оригінального англійського терміна. Зафіксовано еволюцію сприйняття академічної доброчесності – від моральної норми до інструменту освітньої політики із забезпечення якості освіти.

Виявлено, що українське освітнє середовище перебуває у процесі адаптації до міжнародних стандартів академічної доброчесності з поступовою інтеграцією як класичних п’яти цінностей, так і пізніше доданої шостої цінності – «мужність». Особливу увагу приділено аналізу термінологічної варіативності, що спостерігається в різних українських джерелах під час перекладу англомовних термінів та понять. Дослідження виявило тенденцію до розширення змісту та сфери застосування принципів академічної доброчесності в українському контексті, що відображає процес не лише впровадження міжнародних стандартів, а й формування національно зумовленого розуміння цього важливого складника освітньої системи. Обґрунтовано необхідність подальшої систематизації та унормування термінології академічної доброчесності для забезпечення якості освіти.

ACADEMIC INTEGRITY: FEATURES OF TRANSLATION AND USAGE OF TERMINOLOGY IN THE UKRAINIAN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Kalynovska I. M.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the English Practice Department
Lesya Ukrainka Volyn National University
13 Voli Ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3406-1456
kalynovska@vnu.edu.ua

Key words: *academic integrity, terminology translation, fundamental values, Ukrainian educational environment, ensuring the quality of education.*

The article analyses the features of translation and usage of terminology in academic integrity in the Ukrainian educational environment. The transformation of understanding the concept of "academic integrity" and its fundamental values in Ukraine's integration into the European educational space is studied. Based on a comparative analysis of international documents (The Bucharest Declaration, publications of the International Center for Academic Integrity) and Ukrainian sources (the Law of Ukraine "On Higher Education", glossaries and methodological recommendations), the features of translation and adaptation of terminology in the national context are revealed. Ukrainian interpretations of the core values of academic integrity (honesty, trust, justice, respect, responsibility, courage) have ethnocultural specificity and reflect the institutional features of the Ukrainian education system. The main ways of translating terms are determined: lexical equivalents, calque, semantic differentiation, functional equivalence and, in some cases, preservation of the original English term. The evolution of the perception of academic integrity from a moral norm to an educational policy tool for ensuring the quality of education is indicated.

Ukrainian educational environment is adapting international standards of academic integrity with the gradual integration of the fundamental five values and the later added sixth value – "courage". The analysis of terminological variability observed in various Ukrainian sources when translating English-language terms and concepts is paid attention to. The study revealed a tendency to expand the content and scope of application of the principles of academic integrity in the Ukrainian context, which reflects the process of implementing international standards and forming a nationally conditioned understanding of this important component of the educational system. The need for further systematization and standardization of the terminology of academic integrity to ensure the quality of education is substantiated.

Постановка проблеми. Питання академічної доброчесності набуває особливої актуальності в контексті інтеграції України до європейського освітнього простору та імплементації міжнародних освітніх стандартів. Згідно з Бухарестською декларацією про етичні цінності та принципи вищої освіти в Європейському регіоні (The Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region), цінності та стандарти академічної доброчесності є основою для розвитку знань, забезпечення якісної освіти та підготовки студентів як відповідальних громадян і професіоналів [The Bucharest Declaration, 2004]. Отже, академічна спільнота має бути відданою справі просування академічної доброчесності та активно прагнути до її втілення в українське освітнє середовище. Закон України «Про вищу освіту» започаткував розуміння академічної доброчесності та побудову системи протидії академічній недоброчесності [Закон України, 2014]. На шляху запровадження термінології зі сфери академічної доброчесності в українське освітнє середовище постає проблема її адекватного перекладу та тлумачення, що потребує ґрунтовного осмислення.

Мета і завдання статті. Мета дослідження – розглянути особливості перекладу і вживання термінології зі сфери академічної доброчесно-

сті в контексті впровадження політики забезпечення якості освіти. Для досягнення мети необхідно вирішити низку завдань: здійснити порівняльний аналіз визначень цінностей академічної доброчесності в англомовних і українських джерелах; визначити та класифікувати основні способи перекладу термінів сфери академічної доброчесності з англійської мови на українську; простежити національно-культурну специфіку адаптації міжнародної термінології сфери академічної доброчесності в українському освітньому середовищі.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є термінологія сфери академічної доброчесності, а предметом – особливості англо-українського перекладу та вживання термінів академічної доброчесності в українському освітньому середовищі. Матеріалом дослідження слугують Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти у Європейському регіоні (2004), «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» Міжнародного центру академічної доброчесності (2021), «Національний освітній глосарій» (2024), глосарій Національного агентства із забезпечення якості освіти (2020), «Тезаурус термінів зі сфери забезпечення якості вищої освіти: українсько-англійські/англійсько-українські паралелі» (2025) та інформаційні бюлетені «Академічна доброчесність» (2019–2024).

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із Законом України «Про вищу освіту», академічна доброчесність визначається як «сукупність етичних принципів та правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [Закон України, 2014]. Це визначення, закріплене у ст. 42, встановлює нормативно-правові межі розуміння академічної доброчесності та окреслює основні вимоги до учасників освітнього процесу.

Необхідно підкреслити, що для адекватного функціонування термінології зі сфери академічної доброчесності в українському освітньому середовищі необхідним є не лише усвідомлення її нормативного значення, а й розуміння термінологічних особливостей перекладу цієї термінології з англійської мови на українську.

Аналіз літератури засвідчує, що переклад і вживання термінології зі сфери академічної доброчесності в українському освітньому середовищі становить складне й багатоаспектне завдання. Насамперед, дефініції поняття «академічна доброчесність» спираються на трактуванні англійського терміна «academic integrity». Проте механічне перенесення цього поняття на український ґрунт без належної адаптації до національних соціально-історичних та культурних умов є неприйнятним підходом [Серебрянська, 2020, с. 2]. Тому в деяких джерелах автори подають англійський термін «integrity» без перекладу українською мовою [Стадний, 2017]. Як зазначає І.М. Серебрянська, у жодному українському словнику, довіднику чи енциклопедії тривалий час не було представлено визначення терміна «академічна доброчесність», що пов'язано з його новизною, адже в Україні поступово формується власне, етнокультурно зумовлене розуміння академічної доброчесності в умовах трансформації та розвитку системи вищої освіти України [Серебрянська, 2020].

У нашій попередній розвідці ми зазначали, що проблема перекладу англійської термінології сфери вищої освіти в український освітній простір характеризується низкою викликів, серед яких найбільш значущими є відсутність усталеної термінологічної бази, термінологічна варіативність, необхідність адаптації термінів до українських освітніх реалій та врахування етнокультурних аспектів [Калиновська, Коляда, 2022]. Особливо складним є адекватний переклад етноспецифічних термінів, які відображають поняття, відсутні в українській освітній системі або мають інше функціональне навантаження.

Проведений аналіз термінів зі сфери академічної доброчесності та їх перекладацьких відповідників у контексті впровадження політики забезпечення якості освіти в українському освітньому середовищі спонукає першочергово звернути увагу на фундаментальні цінності, які становлять основу розуміння академічної доброчесності.

Історично формування переліку цінностей академічної доброчесності відбувалося поетапно. Міжнародний центр академічної доброчесності (International Center for Academic Integrity, ICAI), заснований у США, уперше ідентифікував п'ять фундаментальних цінностей 1999 р.: **чесність** (*honesty*), **довіру** (*trust*), **справедливість** (*fairness*), **повагу** (*respect*) і **відповідальність** (*responsibility*). Цей перелік згодом було доповнено шостою цінністю – **мужність** (*courage*), яку додали 2013 р.: «*ICAI defines academic integrity as a commitment to six fundamental values:* ***honesty***, ***trust***, ***fairness***, ***respect***, ***responsibility***, *and* ***courage****. By embracing these fundamental values, instructors, students, staff, and administrators create effective scholarly communities where integrity is a touchstone. Without them, the work of teachers, learners, and researchers loses value and credibility. More than merely abstract principles, the fundamental values serve to inform and improve ethical decision-making capacities and behavior. They enable academic communities to translate ideals into action*» [The Fundamental Values, 2021].

Важливо підкреслити, що доброчесність є наріжним каменем. Без неї робота викладачів, студентів і дослідників утрачає цінність та довіру. Цінності академічної доброчесності виходять за рамки абстрактних принципів і служать для покращення етичного прийняття рішень та поведінки, даючи змогу академічним спільнотам перетворювати ідеали на дії.

У Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти у Європейському регіоні у розділі «Академічна доброчесність у викладанні та навчанні» зазначено дещо інший перелік цінностей (**чесність**, **довіра**, **справедливість**, **повага**, **відповідальність**, **підзвітність**): «*The key values of an academic community of integrity are **honesty**, **trust**, **fairness**, **respect**, **responsibility** and **accountability**. These values are not only significant in themselves, but they are also crucial for the delivery of effective teaching and quality research*» [The Bucharest Declaration, 2004].

Цей документ включає п'ять початкових цінностей Міжнародного центру академічної доброчесності (ще до офіційного додавання «**мужності»**) та додатково вводить поняття «**підзвітність»** (*accountability*) замість «**мужності»**, що демонструє певні регіональні відмінності у розумінні академічної доброчесності.

В українському освітньому середовищі спостерігається еволюція у сприйнятті цінностей академічної доброчесності. Глосарій Національного агентства із забезпечення якості освіти відповідно до визначення Міжнародного центру академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як «*слідування академічною спільнотою принципам, що базуються на таких фундаментальних цінностях, як **чесність**, **довіра**, **справедливість**, **повага**, **відповідальність**, **мужність,** за будь-яких обставин та у будь-яких умовах*» [Глосарій, 2020] і включає вже шосту цінність – «мужність».

Однак Національний освітній глосарій 2024 р. зосереджується лише на п'яти засадничих цінностях (**чесність, довіра, справедливість, повага** та **відповідальність**), детально розкриваючи їхній зміст без згадки про «мужність»: «*Академічна доброчесність передбачає дотримання п'яти засадничих цінностей: **чесності** (інші цінності академічної доброчесності мають певну основу в чесності, чесні особистості виявляють індивідуальні здібності та справедливо представляють свої зусилля), **довіри** (довіра встановлюється в системі, де всі члени виконують свою роботу найкращим чином, де структури та політики є справедливими і всі поводяться справедливо), **справедливості** (кожна людина повинна вірити, що до неї ставляться справедливо і судитимуть за тими ж стандартами, що і всіх інших у спільноті), **поваги** (повага дає змогу і студентам, і викладачам ділитися особистою точкою зору та думками) та **відповідальності** (означає визнання своєї підзвітності у щоденних діях і в роботі, кожен особисто виконує свою роботу з доброчесністю та заохочує інших діяти так само). Академічна доброчесність починається з окремих людей і позитивно впливає на всю спільноту*» [Національний освітній глосарій, 2024].

Водночас в інформаційному бюлетені «Академічна доброчесність» 2024 р. «мужність» включено до переліку цінностей: «Дотримання цінностей доброчесності (**повага, довіра, справедливість, відповідальність, чесність, мужність**) – особливо важливе в часи складних подій і викликів» [Академічна доброчесність, 2024, с. 18]. Така варіативність свідчить про те, що українське освітнє середовище знаходиться в процесі адаптації до міжнародних стандартів академічної доброчесності, поступово інтегруючи як класичні п'ять цінностей, так і пізніше додану «мужність», а в деяких контекстах ураховуючи й «підзвітність», запропоновану Бухарестською декларацією етичних цінностей і принципів вищої освіти у Європейському регіоні.

Трансформацію можна спостерігати й у сприйнятті поняття «академічна доброчесність» загалом. Якщо англійський термін «academic integrity» має дещо вужче значення, то український відповідник «академічна доброчесність» насичений етичними конотаціями, що підкреслюють моральний складник цього явища. У новіших українських джерелах помітна тенденція до розширення сфери застосування принципів академічної доброчесності: «*Академічна доброчесність повинна активно пропагуватися в межах і поза межами вищої освіти, допомагати розвитку культури доброчесності, етики та прозорості з найперших етапів навчання й проведення досліджень*» [Академічна доброчесність, 2024].

Академічна доброчесність у сучасному освітньому середовищі є структурним компонентом політики забезпечення якості освіти, що відображає еволюцію терміна від моральної норми до інструменту освітньої політики, підкреслює інституціоналізацію цих цінностей в українській системі вищої освіти: «*Система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, що може включати: стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти; **дотримання принципів академічної доброчесності**; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання а) здобувачів освіти; б) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників; в) управлінської діяльності керівних працівників закладу …*» [Тезаурус термінів, 2025].

Вивчаючи детальніше визначення кожної цінності академічної доброчесності, можна спостерігати певні відмінності в акцентах між англомовними та українськими джерелами. Так, визначення «**чесності»** англійською мовою зосереджується на особистому прикладі та поширенні цієї цінності на академічну спільноту: «***Honesty*** *begins with individuals and extends out into the larger community. As students and faculty seek knowledge, they must be honest with themselves and with each other. In study halls and laboratories, in libraries, playing fields, and classrooms, cultivating and practicing honesty lays a foundation for lifelong integrity*» [The Fundamental Values, 2021]. Трактування українською мовою додає процедурний аспект: «***Чесність*** *у навчанні, наукових дослідженнях, отриманні наукових ступенів та вчених звань повинна ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних та об'єктивних критеріях*» [Методичні рекомендації, 2016].

Подібні нюанси простежуються у визначеннях інших цінностей, де українські джерела часто додають контекстуальні уточнення, актуальні для української освітньої системи. До прикладу, англійські джерела акцентують на ролі **довіри** як основи для обміну ідеями, співпраці та творчого розвитку всередині академічної спільноти, підкреслюючи її значення для вільного наукового пошуку: «*The* ***trust*** *that is mutually shared by all members of an academic community is the backbone of that climate of work and fosters the free exchange of ideas, creativity and individual development*» [The Bucharest Declaration, 2004]. «***Trust*** *enables students and researchers to collaborate, share information, and circulate new ideas freely, without fear*» [The Fundamental Values, 2021]. Натомість українські джерела розширюють трактування, зосереджуючись не лише на внутрішньому академічному середовищі, а й на значенні довіри для легітимації та суспільного визнання результатів наукової діяльності, що відображає більш інституційний і суспільний вимір академічної доброчесності: «*Взаємна* ***довіра*** *всіх без винятку членів академічної спільноти – неодмінна особливість робочої обстановки, що сприяє вільному обміну ідеями, а також творчості й особистому розвитку*» [Методичні рекомендації, 2018]. «***Довіра*** *є запорукою легітимації та репутації вищої освіти, вона дає змогу академічній спільноті інформувати громадськість про достовірні результати, стандарти і методи наукових досліджень, виконаних із належною інтелектуальною ретельністю*» [Академічна доброчесність, 2024, с. 104].

Англомовні джерела розглядають **справедливість** як комплексне поняття, що охоплює як структурний рівень (прозорість і об'єктивність критеріїв у викладанні, оцінюванні, дослідженнях), так і етичний обов'язок кожного члена академічної спільноти поводитися чесно: «*Ensuring* ***fairness*** *in teaching, student assessment, research, staff promotion and any activity related to the awarding of degrees should be based on legitimate, transparent, equitable, predictable, consistent, and objective criteria*» [The Bucharest Declaration, 2004]. «*All members of the academic community, including faculty, students, administration, and staff have a right to expect* ***fair*** *treatment and a duty to treat others* ***fairly***» [The Fundamental Values, 2021]. Натомість українське трактування зосереджене, передусім, на принципі рівного, недискримінаційного ставлення до учасників освітнього процесу, акцентуючи на міжособистісному вимірі справедливості: «***Справедливість*** *– неупереджене, однакове ставлення до усіх учасників освітнього процесу, позбавлене дискримінації та нечесності*» [Рекомендації, 2016].

Англомовне джерело трактує повагу як основу свободи висловлення та обміну ідеями, що сприяє розвитку академічної та наукової творчості незалежно від статусу в ієрархії: «*Free exchange of ideas and freedom of expression are based on mutual* ***respect*** *shared by all members of the academic community, regardless of their position in the hierarchy of learning and research*» [The Bucharest Declaration, 2004]. Натомість українське розуміння зосереджене на етичних нормах міжособистісного спілкування, підкреслюючи повагу до гідності та благополуччя інших учасників освітнього процесу як основу колегіальності: «***Повага*** *до інших – повага до гідності інших, їхнього фізичного та психічного здоров'я, на благо колегіальності та співпраці з іншими учасниками освітнього процесу*» [Рекомендації, 2016].

Англомовне джерело підкреслює спільну відповідальність усіх членів академічної спільноти як основу для забезпечення підзвітності, акцентуючи на колективному вимірі: «***Responsibility*** *should be shared by all members of the academic community, thus allowing for the upholding of accountability*» [The Bucharest Declaration, 2004]. Натомість українське трактування зосереджене на індивідуальному використанні делегованих повноважень, розглядаючи підзвітність як обов'язок належного виконання визначених ролей у межах освітнього процесу: «***Підзвітність*** *– учасники освітнього процесу належним чином використовують делеговані їм повноваження*» [Рекомендації, 2016].

Особливості перекладу термінології зі сфери академічної доброчесності з англійської мови на українську зумовлені не лише лінгвістичними чинниками, а й відмінностями у культурному, правовому та освітньому контекстах. Аналізуючи визначення основних цінностей академічної доброчесності, можна помітити, що українські

джерела часто адаптують англомовні поняття, розширюючи їхній зміст за рахунок контекстуально важливих деталей, властивих національній освітній політиці, що впливає як на зміст, так і на форму перекладу. До прикладу, honesty – чесність у навчанні, наукових дослідженнях… на основі прозорих і об'єктивних критеріїв. Це демонструє прагнення уточнити, як саме цінність реалізується в українському освітньому середовищі.

Назви цінностей здебільшого перекладають лексичними відповідниками, що забезпечує точність передачі значення та уніфікованість термінології: *honesty – чесність, trust – довіра, fairness – справедливість, respect – повага, responsibility – відповідальність.*

Важливо зазначити, що українські джерела послідовно відображають еволюцію концепції академічної доброчесності, включаючи додавання шостої цінності – «*courage»*, що свідчить про синхронізацію українського освітнього дискурсу з міжнародними напрацюваннями у цій сфері. Її перекладають як *«мужність*» чи «*відвага»* (семантична диференціація). У контексті академічної доброчесності «мужність» передає глибину морального зусилля, а «відвага» більше асоціюється з героїчними або ризикованими вчинками, ніж із внутрішньою етичною стійкістю.

Цінність «accountability» у контексті академічної доброчесності перекладають як «підзвітність» (функціональна еквівалентність), що точно передає суть – обов'язок відповідально звітувати за власні дії й приймати наслідки за порушення норм. Водночас українське трактування часто акцентує на інституційно-адміністративному вимірі, тоді як англомовне поняття включає і моральну відповідальність перед спільнотою.

Деякі терміни перекладаються шляхом калькування зі збереженням структури англійського слова чи словосполучення: academic integrity –академічна доброчесність, mutual respect – взаємна повага, *respect to dignity – повага до гідності, mutual trust – взаємна довіра, personal integrity – особиста доброчесність.* Такий спосіб перекладу забезпечує термінологічну відповідність, однак іноді потребує додаткового пояснення або контекстуального розширення.

Цікавим явищем є збереження оригінального англійського терміна в українському тексті, наприклад: «*Довіра – усі учасники освітнього процесу мають впевненість в чесності та* ***integrity*** *один одного...*» [Стадний, 2017]. Такий підхід може свідчити про процес поступової адаптації міжнародної термінології в українському освітньому середовищі.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведене дослідження термінології сфери академічної доброчесності на матеріалі українських та англомовних джерел виявило динамічний процес становлення і розвитку відповідної терміносистеми в українському освітньому просторі. Аналіз дав змогу простежити трансформацію розуміння основних цінностей академічної доброчесності – від базового переліку, визначеного Бухарестською декларацією, до розширеного трактування з урахуванням національно-культурної специфіки. Дослідження термінологічних відповідників засвідчило використання різноманітних перекладацьких стратегій – від прямого еквівалентного перекладу до функціональної заміни та описового перекладу, що відображає процес адаптації міжнародної термінології сфери академічної доброчесності. Аналіз способів перекладу демонструє не лише технічне відтворення термінів, а й глибинне осмислення концептів академічної доброчесності в українському освітньому середовищі, що підтверджує значущість цієї етичної парадигми для розвитку української системи вищої освіти.

Перспективним напрямом дослідження видається компаративний аналіз і переклад англійських та українських термінів зі сфери академічної недоброчесності, термінів сфери забезпечення якості вищої освіти загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академічна доброчесність. *Інформаційні бюлетені (2019–2024)*. URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-all-issues.pdf (дата звернення: 08.04.2025).
2. Глосарій. *Національне агентство із забезпечення якості освіти.* 2020. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9.pdf (дата звернення: 08.04.2025).
3. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 06.04.2025).
4. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 06.04.2025).
5. Калиновська І.М., Коляда Е.К. Переклад англійської лексики реформування вищої освіти: етнолінгвістичні аспекти. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. № 24. С. 117–123. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.24
6. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. *Міністерство освіти України. Вища освіта*. 2018. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf (дата звернення: 11.04.2025).
7. Національний освітній глосарій: вища освіта. 4-е вид., перероб. і доп. / за ред. В.Г. Кре-

меня, В.Є. Бахрушина, Ю.М. Рашкевича. 2024. 114 с. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/glosarijvo_2024_here_neo_ivo_napn_mon_30.09.2024.pdf (дата звернення: 08.04.2025).
8. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / уклад.: підкомісія 303 «Академічна доброчесність». 2016. 24 с. URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Recomms-of-2016.pdf (дата звернення: 09.04.2025).
9. Серебрянська І.М. Мовна експлікація концепту «академічна доброчесність» в українському освітньому дискурсі. 2017. URL: https://www.researchgate.net/publication/340818789_movna_eksplikacia_konceptu_akademicna_dobrocesnist_v_ukrainskomu_osvitnomu_diskursi (дата звернення: 06.04.2025).
10. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. *Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні*. 2017. 18 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Osvita/ Upravl_yakistyu_osviti/rekomendazij.pdf (дата звернення: 06.04.2025).
11. Тезаурус термінів зі сфери забезпечення якості вищої освіти: українсько-англійські / англійсько-українські паралелі / заг. ред.: А.П. Бутенко та ін. Київ : КНЛУ, 2025. 102 с.
12. The Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. URL: https://institute.do.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/Bucharest-Declaration-2004.pdf (дата звернення: 06.04.2025).
13. The Fundamental Values of Academic Integrity: Third Edition. International Center for Academic Integrity. URL: https://academicintegrity.org/aws/ICAI/asset_manager/get_file/911282?ver=1 (дата звернення: 06.04.2025).

REFERENCES

1. Akademichna dobrochesnist. Informatsiini biuleteni. [Academic integrity. Newsletters]. (2019–2024). URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Integrity-bulletin-all-issues.pdf (date of access: 08.04.2025) [in Ukrainian].
2. Hlosarii. (2020). Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti osvity. [Glossary. National Agency for Quality Assurance in Education]. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D1%80%D1%96%D0%B9.pdf (date of access: 08.04.2025) [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII «Pro vyshchu osvitu». [Law of Ukraine dated 01.07.2014 No. 1556-VII «On Higher Education»]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (date of access: 06.04.2025) [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII «Pro osvitu». [Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII «On Education»]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (date of access: 6.040.2025) [in Ukrainian].
5. Kalynovska, I.M., Koliada, E.K. (2022). Pereklad leksyky reformuvannia vyshchoi osvity: etnolinhvistychni aspekty [Translation of Higher Education Reform Vocabulary: Ethnolinguistic Aspects]. *Zakarpatski filolohichni studii* [Transcarpathian Philological Studies], № 24, pp. 117–123. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.24.2.24 [in Ukrainian].
6. Metodychni rekomendatsii dlia zakladiv vyshchoi osvity z pidtrymky pryntsypiv akademichnoi dobrochesnosti. (2018). Ministerstvo osvity Ukrainy. Vyshcha osvita. [Methodological recommendations for higher education institutions on supporting the principles of academic integrity. Ministry of Education of Ukraine. Higher education. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf (дата звернення: 11.04.2025) [in Ukrainian].
7. Natsionalnyi osvitnii hlosarii: vyshcha osvita (4-e vyd., pererob. i dop.) (2024). [National Educational Glossary: Higher Education (4th ed., revised and supplemented] / Edited by V.G. Kremen, V.E. Bakhrushin, Yu.M. Rashkevych]. 114 p. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/glosarijvo_2024_here_neo_ivo_napn_mon_30.09.2024.pdf (date of access: 08.04.2025) [in Ukrainian].
8. Rekomendatsii shchodo zabezpechennia pr yntsypiv akademichnoi dobrochesnosti. (2016). [Recommendations on ensuring the principles of academic integrity] / Compiled by: Subcommittee 303 «Academic Integrity». 24 p. URL: https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/Recomms-of-2016.pdf (date of access: 09.04.2025) [in Ukrainian].
9. Serebrianska, I.M. (2017). Movna eksplikatsiia kontseptu «akademichna dobrochesnist» v ukrainskomu osvitnomu dyskursi. [Linguistic Explication of the Concept of «Academic Integrity» in Ukrainian Educational Discourse]. URL: https://www.researchgate.net/publication/340818789_movna_eksplikacia_konceptu_akademicna_dobrocesnist_v_ukrainskomu_osvitnomu_diskursi (date of access: 06.04.2025) [in Ukrainian].
10. Stadnyi, Ye. (2017). Deiaki rekomendatsii shchodo vprovadzhennia etychnykh kodeksiv v ukrainskykh vyshchykh navchalnykh zakladakh.

Proekt spryiannia akademichnii dobrochesnosti v Ukraini. [Some recommendations for the implementation of ethical codes in Ukrainian higher education institutions. The Project for Promoting Academic Integrity in Ukraine]. 18 p. URL: https://uu.edu.ua/upload/Osvita/Upravl_yakistyu_osviti/rekomendazij.pdf (date of access: 06.04.2025) [in Ukrainian].

11. Tezaurus terminiv zi sfery zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: ukrainsko-anhliiski / anhliisko-ukrainski paraleli [Elektronne vydannia]. [Thesaurus of terms from the field of quality assurance in higher education: Ukrainian-English / English-Ukrainian parallels [Electronic edition] / Edited by: Butenko A.P., Vasko R.V., Yeremenko O.V., Korolova A.V., Stukalo N. . Kyiv: Vydavnychyi tsentr KNLU, 2025. 102 p. [in Ukrainian].
12. The Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. URL: https://institute.do.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/Bucharest-Declaration-2004.pdf (date of access: 06.04.2025).
13. The Fundamental Values of Academic Integrity: Third Edition. International Center for Academic Integrity. URL: https://academicintegrity.org/aws/ICAI/ asset_manager/get_file/911282?ver=1 (date of access: 06.04.2025).

УДК 339.9:81’25(510)
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-12

МОВНІ БАР’ЄРИ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ: РОЛЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В КОМУНІКАЦІЇ МІЖ КИТАЙСЬКИМИ ТА ІНШИМИ БІЗНЕС-КУЛЬТУРАМИ

Катрич О. Г.
асистент кафедри іноземних мов та перекладу
Волинський національний університет імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, Луцьк, Волинська область, Україна
orcid.org/0009-0002-8151-6991
katrych.olha@vnu.edu.ua

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, мовні бар’єри, ділове спілкування, китайська бізнес-культура, роль перекладача, культурна адаптація, міжмовна медіація, глобалізація, комунікативна стратегія, міжкультурна компетентність.*

У статті розглядаються мовні бар’єри як один із найвагоміших чинників, що впливають на ефективність міжнародної ділової комунікації, особливо в контексті взаємодії представників китайської культури з іншими світовими бізнес-середовищами. Акцент зроблено на особливостях міжкультурного спілкування, що зумовлюють складність у передаванні змісту, значень і прагматичних намірів у процесі перемовин та ділової взаємодії. У центрі дослідження – професійна діяльність перекладача як посередника, який забезпечує не лише точну трансляцію мовного коду, а й глибоку культурну адаптацію висловлювань, що критично важливо в китайському контексті з огляду на домінування непрямих комунікативних стратегій, важливість збереження «обличчя» та дотримання принципу гармонійності у взаєминах.

Автор аналізує соціокультурні специфіки китайської ділової комунікації включно з ключовими поняттями, такими як «ієрархічність», «контекстність», «колективізм» і «прихильність до формалізованих ритуалів». Зазначається, що перекладач у такому середовищі повинен не лише досконало володіти мовними засобами, а й демонструвати глибоке розуміння ментальних установок, етичних норм і комунікативних табу, властивих кожній зі сторін ділового діалогу. Успішне подолання мовних бар’єрів потребує комплексної міжкультурної компетентності, уміння інтерпретувати підтексти, невербальні сигнали та ситуативні контексти спілкування.

Розглянуто типові сценарії ділових комунікативних ситуацій між китайськими компаніями та зарубіжними партнерами, де невірна інтерпретація через мовний або культурний бар’єр призводила до непорозумінь, утрати довіри чи навіть провалу переговорів. Водночас проаналізовано позитивні приклади, коли професійна діяльність перекладача відіграла ключову роль у забезпеченні результативної комунікації. Підкреслено, що в умовах глобалізованої економіки роль перекладача значно розширюється – він стає медіатором між культурами, носієм комунікативної гнучкості та рушієм стратегічної інтеграції.

У межах дослідження використано міждисциплінарний підхід, що включає інструменти прикладної лінгвістики, міжкультурної комунікації, менеджменту, соціальної психології та теорії перекладу. Практична цінність результатів полягає у формулюванні рекомендацій для підготовки перекладачів у сфері бізнесу, розроблення освітніх програм, орієнтованих на міжкультурну адаптацію, а також для компаній, що працюють із китайськими партнерами, із метою мінімізації ризиків, зумовлених комунікативними бар’єрами.

LANGUAGE BARRIERS IN INTERNATIONAL BUSINESS: THE ROLE OF THE TRANSLATOR IN COMMUNICATION BETWEEN CHINESE AND OTHER BUSINESS CULTURES

Katrych O. H.
Assistant at the Department of Foreign Languages and Translation
Lesya Ukrainka Volyn National University
13 Voli Ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine
orcid.org/0009-0002-8151-6991
katrych.olha@vnu.edu.ua

Key words: *intercultural communication, language barriers, business interaction, chinese business culture, translator's role, cultural adaptation, cross-linguistic mediation, globalization, communication strategy, intercultural competence.*

This article delves into the complex phenomenon of language barriers in international business communication, focusing on the significant role of translators in facilitating effective dialogue between representatives of Chinese and other global business cultures. In the context of growing globalization, the interdependence of national economies, and China's increasing participation in international trade and investment, the ability to navigate linguistic and cultural differences has become a crucial component of successful cross-border cooperation. Language barriers often go beyond simple lexical or grammatical challenges—they encompass deeper layers of cultural meaning, implicit communication styles, and differing expectations regarding politeness, hierarchy, and decision-making processes.

The study emphasizes the dual role of translators not only as linguistic intermediaries but also as cultural brokers who must interpret and adapt messages in a way that preserves both the intended meaning and the communicative intent. Particular attention is given to the unique characteristics of Chinese business communication, such as the preference for indirect speech, high-context messaging, non-verbal cues, and the deeply embedded concepts of «guanxi» (personal networks) and «mianzi» (face or reputation). These elements are often unfamiliar or interpreted differently in Western business environments, which can result in miscommunication, tension, or lost opportunities.

Through a combination of theoretical insights and analysis of real-world case studies, the article identifies frequent sources of misunderstanding in Sino-foreign business interactions and highlights the strategies employed by experienced translators to mitigate these risks. These include pragmatic adaptation, cultural substitution, context-sensitive interpretation, and the application of intercultural communication models. The research also discusses the growing need for specialized training of translators who work in international business settings, including the development of both linguistic competence and intercultural sensitivity.

The paper concludes that in an increasingly interconnected world, the translator's role is vital not only in ensuring accurate message transmission but also in building mutual trust, preventing conflicts, and enhancing the overall effectiveness of international business negotiations. The results of the study are of practical value to professional translators, international business practitioners, linguists, and policymakers interested in fostering productive and respectful communication across cultures.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, коли міжнародні зв'язки стають дедалі інтенсивнішими, мовні бар'єри відіграють важливу роль, особливо в контексті міжнародного бізнесу. Комунікація між представниками різних бізнес-культур, зокрема з китайськими партнерами, часто ускладнюється не лише мовними відмінностями, а й культурними особливостями, які впливають на характер переговорів, процес прийняття рішень та загальний формат взаємодії.

Як зазначає Хофстеде [Hofstede, 2010], рівень контексту, ієрархічності та колективізму значно відрізняється у китайській культурі порівняно із західною. Це зумовлює необхідність глибшого розуміння культурного коду для успішної ділової комунікації. Зокрема, на відміну від універсалістської моделі комунікації, притаманної західному світові, китайський підхід ґрунтується на ситуативних контекстах і міжособистісних зв'язках [Ting-Toomey, 1999].

Традиційні методи перекладу здебільшого орієнтовані на буквальну передачу інформації і виявляються недостатніми, коли слід адаптувати повідомлення до іншої культурної системи. У зв'язку із цим постає потреба у переосмисленні ролі перекладача не лише як мовного посередника, а й культурного медіатора, здатного транслювати зміст з урахуванням культурних норм, систем цінностей та специфіки комунікативної поведінки партнерів.

Мета і завдання статті. Мета статті – дослідити функції перекладача в міжкультурній діловій комунікації, зокрема у взаємодії з китайськими партнерами, та обґрунтувати необхідність розширення ролі перекладача як культурного медіатора.

Завдання:

– проаналізувати мовні та культурні бар'єри, що виникають у міжнародному бізнесі;

– розкрити значення культурно зумовлених понять (як-от гуансі) для ефективної бізнес-взаємодії;

– дослідити вплив культурної компетенції перекладача на успішність переговорного процесу;

– запропонувати приклади практичного впливу міжкультурних чинників на бізнес-комунікацію.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є міжкультурна комунікація в міжнародному бізнес-середовищі.Предметом дослідження є роль перекладача як культурного медіатора у процесі міжкультурної взаємодії, зокрема в китайсько-європейському діловому контексті.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах глобалізації міжнародний бізнес відіграє ключову роль у світовій економіці, що вимагає ефективної міжкультурної комунікації. Одним із головних викликів у цьому процесі є мовні бар'єри, особливо у взаємодії з країнами, де мова й культура суттєво відрізняються від західних стандартів, як-от Китай. Через тональність китайської мови та складну ієрогліфічну систему перед перекладачем стоїть завдання не лише технічно точно перекласти текст, а й передати культурні контексти і нюанси значень. Недотримання цих аспектів може призвести до суттєвих непорозумінь у ділових перемовинах. Таким чином, перекладач відіграє вирішальну роль у забезпеченні успішної комунікації між китайськими партнерами та представниками інших бізнес-культур.

Міжнародний бізнес у XXI ст. потребує не лише знання мов, а й глибокого розуміння культурного контексту. Китай як один із ключових глобальних економічних гравців пропонує чимало викликів для міжкультурної комунікації. Китайська мова має особливі граматику, тональність та ієрогліфічну систему, що створює труднощі у технічному перекладі. Однак ще більші труднощі виникають у контекстуальних і культурних шарах повідомлень. У цьому сенсі перекладач має виконувати роль посередника між культурами, а не лише між мовами [House, 2006].

Слід підкреслити, що для сучасної лінгвістики характерним є підвищений інтерес до проблем перекладу, що є важливою умовою зростання ролі процесів міжкультурної комунікації у реаліях сьогодення [Чередник Л.А., 2021].

Окрім мовних бар'єрів, міжкультурна комунікація з китайськими партнерами ускладнюється через специфічні соціокультурні норми, притаманні китайській традиції ведення бізнесу. Одним із важливих понять у китайській культурі є «гуансі» [关系] – система міжособистісних зв'язків, які формують основу довіри та співпраці. У китайській бізнес-практиці юридичний контракт не є головним інструментом забезпечення домовленостей; натомість значення має встановлення особистих зв'язків, що передбачає дотримання норм ввічливості, поваги та соціальної ієрархії [Zhang, 2015]. На відміну від західного підходу, що зосереджений на юридичній точності та формальності контрактів, китайська сторона більше орієнтується на неформальні відносини та взаємну повагу. Ігнорування цих культурних відмінностей може призвести до комунікативних збоїв і розриву співпраці. У зв'язку із цим перекладач виконує не лише лінгвістичну, а й медіаторську функцію, забезпечуючи адаптацію змісту відповідно до місцевих норм, етикету та економічного контексту. Наприклад, у ситуації, коли обговорювалися умови передання технологій, нехтування перекладачем значущістю «гуансі» [关系] призвело до нерозуміння з боку китайської сторони, що, врешті-решт, викликало конфлікт і юридичні труднощі. Отже, ефективна міжкультурна бізнес-комунікація значною мірою залежить від професійної компетенції перекладача як культурного посередника.

Крос-культурній взаємодії з китайськими партнерами має передувати ретельна підготовка. Багатогранна китайська культура потребує уважного вивчення та розуміння. Базовий рівень підготовки має включати загальне розуміння фундаментальних цінностей, традицій та норм поведінки, прийнятих у Китаї, з урахуванням специфіки регіону,якийпредставляєвашбізнес-партнер[Ліфінцев].

Наприклад [Бондаренко, Цзехао, 2024], у переговорному процесі, де китайський постачальник мав підписати контракт з європейським споживачем, перекладач, не врахувавши концепцію «гуансі» [关系], надав перевагу сухому переводу числових даних і умов контракту, ігноруючи необхідність створення особистих зв'язків, що є важливим елементом успішної співпраці в Китаї. Це спричинило затримки в підписанні угоди та навіть змусило китайську сторону переглянути умови поставки через недооцінку соціального складника контракту.

Іншим прикладом є ситуація, коли в контракті не були чітко визначені правові наслідки порушення термінів постачання продукції. У китайському контексті було важливо не тільки юридичне оформлення, а й створення умов для подальших особистих відносин і гарантій на рівні соціальної відповідальності. Перекладач не врахував цю специфіку, що призвело до юридичних ускладнень та потреби в повторних переговорах.

Відповідно, незаперечним стає той факт, що у сфері міжкультурної комунікації в міжнародному бізнесі роль перекладача значно виходить за межі виконання суто мовної функції. Перекладач стає важливою ланкою культурного посередництва, яка вимагає не лише досконалого володіння іноземною мовою, а й глибокого розуміння ментальних, етичних і поведінкових особливостей кожної культури, зокрема китайської. Ефективність комунікації значною мірою залежить від здатності перекладача враховувати не лише лінгвістичну точність, а й соціокультурне, емоційне і контекстуальне тло, яке може безпосередньо впливати на динаміку переговорного процесу.

Правильно зроблений переклад може вплинути на успішність укладання угод, підписання контрактів та розширення бізнесу на міжнародному рівні. Недоліки в перекладі можуть призвести до непорозумінь, збоїв у комунікації та втрати можливостей розвитку. Тому важливо мати на увазі, що якісний переклад відіграє вирішальну роль в успішній діяльності підприємства на зовнішньому ринку. Основні аспекти, які варто враховувати у процесі перекладу для міжнародного бізнесу, включають мовну компетентність, культурну специфіку різних країн, а також граматичну правильність та стилістику тексту. Перекладач повинен уміти точно та грамотно передати сенс оригіналу, уникати непорозумінь та враховувати вимоги цільового аудиторії [Роль перекладу…].

Китайський термін laowai [老外] «іноземець» уживається в розмовному стилі, часто з нейтрально-позитивною конотацією, але може мати різне сприйняття залежно від тону й ситуації. Переклад без урахування контексту може призвести до помилок у сприйнятті.

Waiguoren[外国人]–більшнейтральнийваріант, часто використовується в офіційних документах.

Наприклад, під час переговорів між європейським імпортером та китайським постачальником перекладач зосередився виключно на технічному перекладі умов контракту, ігноруючи створення довірчих стосунків, що було вирішальним для китайської сторони. Неврахування значущості «гуансі» [关系] призвело до зниження мотивації китайської компанії, зволікання з підписанням договору та переоцінки партнерства.

В іншому випадку під час обговорення затримки постачання перекладач не врахував потреби в «збереженні обличчя» [概念 mianzi], ще одного ключового поняття китайської культури. У результаті пряме звинувачення китайського партнера у недотриманні термінів було сприйнято як образа, що призвело до розірвання контракту.

Тобто успішність міжнародної співпраці з Китаєм значною мірою залежить від здатності перекладача враховувати соціокультурний контекст, у якому відбувається комунікація.

Ефективна реалізація бізнес-проєктів у міжнародному середовищі вимагає не лише фахових знань у галузі лінгвістики, а й глибокої обізнаності із соціокультурними чинниками, які регламентують специфіку міжкультурної взаємодії. Особливої уваги заслуговують особливості ділового спілкування з представниками Китаю, де культурні й мовні відмінності істотно відрізняються від європейських традицій ведення бізнесу. Вони охоплюють широкий спектр норм – від лінгвістичних формулювань до усталених моделей поведінки, що істотно впливають на процес перемовин, укладення контрактів і розвиток партнерських відносин. У цьому контексті перекладач відіграє ключову роль як міжкультурний посередник, функціональне навантаження якого полягає не лише у точному перекладі мовленнєвих одиниць, а й у врахуванні соціокультурних особливостей, що є визначальними для формування стійких і результативних міжнародних бізнес-комунікацій.

Саме перекладачам варто знати таку особливість ведення переговорів, як те, що якщо переговори проводяться на території китайської сторони (до речі, вони це люблять), китайці можуть посилатися на те, що, згідно з їхніми традиціями, «гість говорить першим». Спроби ж отримати інформацію від китайської сторони часто виявляються

безрезультатними: вона зводиться переважно до загальних положень. Китайці роблять поступки зазвичай під кінець переговорів, після того, як оцінять можливості партнера по переговорах. Причому тоді, коли здається, що переговори зайшли в глухий кут, вони раптом вносять нові пропозиції, що передбачають поступки. У результаті переговори поновлюються. Однак помилки, допущені партнером у ході перемовин, уміло використовуються [Національні особливості…].

Потрапивши до Китаю, іноземці швидко стикаються з терміном «лаовай» [老外], що означає «чужинець» і має переважно нейтральне або зневажливе забарвлення, хоча дедалі частіше вживається слово «вайгожень» [外国人] із більш нейтральним змістом. Водночас успішне ведення бізнесу в Китаї значною мірою залежить від особистих зв'язків – «гуансі» [关系], які, згідно з конфуціанською традицією, важливіші за формальні домовленості. І знову ж основним важливим елементом стає перекладач.

Наприклад, Д. Кириченко [Кириченко, 2023] зазначає, що проблематика перекладу офіційно-ділових текстів із китайської на українську мову залишається актуальною з огляду на активізацію українсько-китайських дипломатичних та економічних відносин. При цьому перекладачеві необхідно враховувати специфіку китайського ділового стилю, зокрема стисліть, ритмічність та використання службових ієрогліфів, які не мають лексичного значення, але виконують граматичну функцію.

Для комплексності дослідження нами було проведено порівняння ключових аспектів китайської та європейської бізнес-культур, що мають безпосередній вплив на переклад і процеси бізнес-комунікації. Представлена табл. 1 ілюструє, як різні підходи до мовної, етичної та контрактної практики можуть змінювати динаміку переговорів і успішність укладення угод між китайськими та європейськими партнерами (табл. 1).

Відповідно таке комплексне порівняння ключових аспектів впливу на бізнес-комунікацію між китайськими та європейськими партнерами підкреслює важливість ролі перекладача як культурного і лінгвістичного посередника. У процесі

Таблиця 1

Порівняльна характеристика культурних аспектів китайського та європейського бізнесу

Аспекти бізнес-культури	Китайська бізнес-культура	Європейська бізнес-культура	Вплив на комунікацію	Роль перекладача
Мова та стиль спілкування	Формальна, обережна мова, часто використовується непрямий підхід до вираження думок	Прямий, чіткий стиль, з акцентом на ефективність	У китайській культурі відсутність прямолінійності може призвести до непорозумінь	Перекладач повинен мати глибоке розуміння не лише мовних аспектів, а й культурних тонкощів, щоб уникнути непорозумінь
Значення взаємин	Велике значення надається довгостроковим особистим стосункам, створенню довіри	Основний акцент на професіоналізмі та швидкості укладення угод	Важливість особистих зв'язків у Китаї може вплинути на тривалість переговорів та укладання угоди	Перекладач допомагає в установленні довіри між партнерами, враховуючи не лише слова, а й невербальні сигнали
Підхід до контрактів	Підхід до контракту як формальності, але зі значною увагою до згоди на особистому рівні	Контракт розглядається як юридичний документ, що фіксує умови угоди	Підписання контракту в Китаї може бути затримане через необхідність затвердження на особистому рівні	Перекладач забезпечує точне передавання не лише юридичних термінів, а й культурних очікувань стосовно контракту
Етика та соціальні норми	Значний вплив мають колективізм, прагнення до гармонії та уникнення конфліктів	У європейських країнах велике значення надається індивідуалізму та відкритій дискусії	Відмінності в підходах до конфліктів можуть впливати на ефективність переговорів	Перекладач повинен орієнтуватися на різницю в етичних стандартах, щоб допомогти партнерам уникнути соціальних і культурних помилок
Вартість часу	Час сприймається менш строго, час для прийняття рішень може бути більшим	Висока цінність часу, переговори та укладання угод зазвичай займають менше часу	Часові відмінності можуть стати джерелом розчарування для європейських партнерів	Перекладач має враховувати різницю в сприйнятті часу та допомогти налаштувати партнера на відповідний ритм переговорів

* *Джерело: розроблено автором*

міжнародних переговорів із китайськими партнерами перекладач виконує критично важливу роль не лише в передачі мовного змісту, а й у забезпеченні культурної точності комунікації. Зокрема, характерна для китайської культури непряма манера висловлення думок вимагає від перекладача високої гнучкості у виборі мовних конструкцій для збереження ввічливості та запобігання непорозумінням. Водночас установлення довірливих стосунків, які мають ключове значення для успішного ведення переговорів у Китаї, потребує від перекладача здатності точно інтерпретувати невербальні сигнали та культурні контексти. Контракт у китайському бізнес-середовищі часто розглядається не лише як юридично зобов'язуючий документ, а як результат особистих домовленостей, тому перекладач повинен бути надзвичайно уважним до змістових нюансів. Окрім того, дотримання соціальних норм та етичних принципів обох сторін є важливим аспектом, що також потребує делікатного культурного посередництва з боку перекладача. Окрему увагу слід приділяти різному сприйняттю часу: тоді як у західних країнах акцент робиться на швидкості прийняття рішень, китайська сторона може діяти в повільнішому ритмі, що вимагає від перекладача відповідної адаптації темпу переговорів до національних особливостей учасників.

Варто відзначити суттєві відмінності між китайською та європейською бізнес-культурами, що можуть суттєво впливати на ефективність міжнародних переговорів. У китайській культурі важливим є не лише офіційний текст контракту, а й побудова особистих зв'язків та взаємної довіри, що позначається на бізнес-підходах і темпах укладення угод. Перекладач у такому контексті має виступати не лише лінгвістичним посередником, а й культурним консультантом, ураховуючи соціальні та психологічні чинники, що можуть змінювати хід переговорів.

Своєю чергою, європейська бізнес-культура більше акцентує увагу на формальних аспектах контракту, юридичній точності та швидкості укладення угод, де роль перекладача часто обмежується технічним перекладом документів. Відповідно, під час роботи з китайськими партнерами необхідно враховувати не лише мовні бар'єри, а й соціокультурні чинники, які можуть значно впливати на результат переговорів та укладення угоди. Таким чином, успішна міжнародна бізнес-комунікація вимагає від перекладача глибокого розуміння не лише лінгвістичних аспектів, а й культурних особливостей, що робить його роль значно більшою, ніж просто технічний посередник.

Висновки і перспективи подальших розробок. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що мовні бар'єри та міжкультурні відмінності суттєво впливають на якість і результативність комунікацій у міжнародному бізнес-середовищі, зокрема під час взаємодії з представниками китайської бізнес-культури. Перекладач у цьому контексті виконує функцію не лише лінгвістичного посередника, а й культурного інтегратора, здатного нівелювати потенційні непорозуміння, адаптувати комунікативні стратегії до специфіки культурного середовища та забезпечувати ефективний обмін інформацією. Виявлено необхідність підготовки перекладачів з урахуванням міждисциплінарних знань: міжкультурної комунікації, міжнародного етикету, основ права та економіки. Глобалізаційні процеси, що активізуються, зумовлюють підвищення попиту на кваліфікованих перекладачів як на важливий складник міжнародної співпраці.

Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розроблення ефективних комунікативних моделей за участі перекладача, які враховуватимуть галузеві та національні особливості. Перспективним напрямом є дослідження синергії між традиційною лінгвістичною підготовкою перекладача та цифровими технологіями, що використовуються в бізнес-комунікаціях. Важливим залишається питання створення єдиних професійних стандартів для перекладачів у сфері міжнародного бізнесу з урахуванням культурної специфіки окремих країн.

У сучасному міжнародному бізнес-середовищі перекладач відіграє значно ширшу роль, аніж просто мовний посередник. Він стає ключовим елементом міжкультурної взаємодії, забезпечуючи не лише лінгвістичну, а й культурну адекватність комунікації. Роль перекладача в китайсько-європейській бізнес-взаємодії виходить за межі перекладу слів – вона охоплює передавання змісту, інтерпретацію невербальних сигналів, адаптацію комунікативних стратегій до культурних реалій. Для уникнення непорозумінь і підвищення ефективності міжнародних переговорів перекладач має володіти не лише мовною, а й культурною компетенцією. Його завдання – не лише передати інформацію, а й створити умови для побудови довіри, поваги та взаєморозуміння між сторонами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В., Цзехао Л. Концептуальні основи формування маркетингу партнерських відносин між підприємствами аграрного сектору України та КНР. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. 70.URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-120
2. House J. Communicative styles in English and German. *European Journal of English Studies*. 2006. Vol. 10, No. 3. P. 249–267. URL: https://doi.org/10.1080/13825570600967721

3. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. McGraw-Hill, 2010. URL: https://geerthofstede.com
4. Кириченко Д. Специфіка перекладу офіційно-ділових документів з китайської мови українською. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі: міжнародний журнал*. 2023. Вип. 6. С. 20–22.
5. Ліфінцев Д. Крос-культурні комунікації в українсько-китайських ділових відносинах. URL: https://sinologist.com.ua/lifintsev-d-kros-kulturni-komunikatsiyi-v-ukrayinsko-kytajskyh-dilovyh-vidnosynah/ (дата звернення: 18.04.2025).
6. Національні особливості ведення переговорів з представниками країн Далекого Сходу. URL: https://crupp.org/uk/osoblivosti-peregovoriv-dalekogo-shodu/ (дата звернення: 21.04.2025).
7. Роль перекладу в міжнародному бізнесі: ключові аспекти.URL: https://profpereklad.com.ua/rol-perekladu-v-mizhnarodnomu-biznesi-klyuchovi-aspekty/ (дата звернення: 20.04.2025).
8. Ting-Toomey S. Communicating Across Cultures. Guilford Press, 1999. URL: https://www.guilford.com/books/Communicating-Across-Cultures/Stella-Ting-Toomey/9781572304450
9. Zhang W. Guanxi and Business Strategy: Theory and Implications for Multinational Companies in China. Springer, 2004. URL: https://www.amazon.com/Guanxi-Business-Strategy-Multinational-Contributions/dp/3790819557
10. Чередник Л.А. Роль перекладу в кроскультурній комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2021. № 51.Т. 3. С. 78–81. URL: https://surl.li/tffzgb

REFERENCES

1. Bondarenko V., Tszekhao L. Kontseptualni osnovy formuvannia marketynhu partnerskykh vidnosyn mizh pidpryiemstvamy ahrarnoho sektoru Ukrainy ta KNR [Conceptual foundations of the formation of marketing partnerships between agricultural enterprises in Ukraine and the PRC]. *Ekonomika ta suspilstvo.* 2024. Vol. [70]. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-120
2. House J. Communicative styles in English and German. *European Journal of English Studies*. 2006. Vol. 10, No. 3. P. 249–267.URL: https://doi.org/10.1080/13825570600967721
3. Hofstede G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. McGraw-Hill, 2010. URL: https://geerthofstede.com
4. Kyrychenko D. Cpetsyfika perekladu ofitsiino-dilovykh dokumentiv z kytaiskoi movy ukrainskoiu [Specifics of translating official business documents from Chinese into Ukrainian]. *Aktualni problemy filolohii i profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv u polikulturnomu prostori: mizhnarodnyi zhurnal.* Vol. 6. Odesa; Kharbin: Kharbinskyi inzhenernyi universytet, 2023. pp. 20–22.
5. Lifintsev D. Kros-kulturni komunikatsii v ukrainsko-kytaiskykh dilovykh vidnosynakh. URL: https://sinologist.com.ua/lifintsev-d-kros-kulturni-komunikatsiyi-v-ukrayinsko-kytajskyh-dilovyh-vidnosynah/ (data zvernennia 18.04.2025).
6. Natsionalni osoblyvosti vedennia perehovoriv z predstavnykamy krain Dalekoho Skhodu. URL: https://crupp.org/uk/osoblivosti-peregovoriv-dalekogo-shodu/ (data zvernennia 21.04.2025).
7. Rol perekladu v mizhnarodnomu biznesi: kliuchovi aspekty. URL: https://profpereklad.com.ua/rol-perekladu-v-mizhnarodnomu-biznesi-klyuchovi-aspekty/ (data zvernennia 20.04.2025).
8. Ting-Toomey S. Communicating Across Cultures. Guilford Press, 1999. URL: https://www.guilford.com/books/Communicating-Across-Cultures/Stella-Ting-Toomey/9781572304450
9. Zhang W. Guanxi and Business Strategy: Theory and Implications for Multinational Companies in China. Springer, 2004. URL: https://www.amazon.com/Guanxi-Business-Strategy-Multinational-Contributions/dp/3790819557
10. Cherednyk L.A. (2021). Rol perekladu v kroskulturnii komunikatsii [The role of translation in cross-cultural communication]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia.* № 51 tom 3. pp. URL: https://surl.li/tffzgb

УДК 81`1::018=161.2=112.2=111
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-13

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ НОВИЗНИ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ (НА МАТЕРІАЛІ НЕОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

Колесник Є. Д.
аспірант кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0009-0009-7834-662X
yehor.d.kolesnyk@lpnu.ua

Гриців Н. М.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-6660-7161
nataliia.m.hrytsiv@lpnu.ua

Ключові слова: *неологізм, новотвір, лексикографія, неографія, критерій, визначення.*

Статтю присвячено аналізу словників неологізмів, уточненню теоретичного підґрунтя їх укладання, визначенню цільових лексичних одиниць, порівняльному аналізу україномовної, німецькомовної та англомовної традицій словникарства. Такі умови роблять словники неологізмів перспективним об'єктом дослідження, адже процес фіксації лексики та фразеології з неологічним статусом передбачає наявність визначення лексики, яку вони описують. Класифіковано різні наукові трактування неологізму та окреслено його робоче визначення для потреб предметного поля визначення критеріїв відбору та зіставлення, зокрема в межах лексикографічних традицій, які представлені мовами укладання словників: українською, німецькою та англійською. Рисами, які лягли в основу порівняння, є визначені підходи до тлумачення терміна «неологізм», наявність визначення терміна «неологізм» та критеріїв відбору лексичних одиниць, мова словників.

Матеріал статті становить добір 24 словників неологізмів та новотворів: 6 україномовних, 6 німецькомовних та 12 англомовних.

Результати показують, що серед словників добору існують три визначення новизни лексичних одиниць: абсолютна, відносна, лексикографічна. Абсолютне трактування новизни найпоширеніше, відносне трактування зустрічаємо рідше, та визначення новизни за лексикографічним критерієм становить меншість. У понад половині випадків визначення неологізму або критеріїв відсутні. З'ясовано, що проблема відсутності визначення або критеріїв найпоширеніша серед англомовних словників. Англомовні словники переважно визначають неологізми за відносною новизною, тоді як німецькомовні – за абсолютною. Серед україномовних словників найчастіше зустрічаються словники новотворів.

APPROACHES TO DETERMINING THE NOVELTY OF LEXICAL UNITS (BASED ON THE NEOLOGIC DICTIONARIES OF UKRAINIAN, GERMAN AND ENGLISH)

Kolesnyk Ye. D.
Postgraduate Student at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
orcid.org/0009-0009-7834-662X
yehor.d.kolesnyk@lpnu.ua

Hrytsiv N. M.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6660-7161
nataliia.m.hrytsiv@lpnu.ua

Key words: *neologism, new formation, lexicography, neography, criterion, definition.*

The article is devoted to the analysis of dictionaries of neologisms, clarification of the theoretical basis for dictionary creation, definition of target lexical units, and comparison of Ukrainian, German and English lexicographic traditions. Such conditions make dictionaries of neologisms a promising object of study, since collecting vocabulary and phraseology with neological status, dictionaries should contain definitions of the target vocabulary they describe. Different scientific interpretations of neologism are classified and its working definition is outlined for the needs of the subject field of determining selection and comparison criteria, in particular within the lexicographic traditions represented by the languages of compilation of dictionaries: Ukrainian, German and English. The comparison is based on defined approaches to the interpretation of the term «neologism», the availability of the definition of the term «neologism» and the criteria for selecting lexical items, and the language of the dictionary.

The article is based on a selection of 24 dictionaries of neologisms and new words: 6 Ukrainian, 6 German, and 12 English dictionaries.

The results show that there are three definitions of novelty of lexical units among the selected dictionaries: absolute, relative, and lexicographic. The absolute interpretation of novelty is the most common, the relative interpretation is less common, and the definition of novelty according to the lexicographic criterion is in the minority. In more than half of the cases, there is no definition of the neologism or criteria for selection. It was found that the problem of lack of definition or criteria is most common among English-language dictionaries. English-language dictionaries mainly define neologisms by relative novelty, while German-language dictionaries define them by absolute novelty. Among Ukrainian-language dictionaries, dictionaries of new formations are the most common.

Постановка проблеми. Сучасна неологія пропонує безліч інтерпретацій терміна «неологізм»: деякі дослідники тлумачать його як лексичну одиницю з ознакою «*дивності*» або «*незвичності*», проте для більшості визначальною ознакою є новизна, закарбована у формі терміна префіксом *нео* [Rodríguez Guerra, 2016, с. 529]. Якщо звертатися до неографії, то різні підходи до визначення терміна «неологізм», які знаходимо у лексикографічних джерелах, можна підсумувати так: трактування за *абсолютним*, *відносним* чи *лексикографічним характером новизни*. Розмаїття цих

підходів відображено в реєстрах словників, проте рідко окреслено у передмові до видання чи рецензіях на це видання [Kerremans, 2015, с. 29].

Мета і завдання. З огляду на окреслені умови, дослідження має на меті визначити та порівняти переважання тлумачень терміна «неологізм» у межах лексикографічних традицій, що передбачає виконання трьох завдань:

1) систематизувати ресурсну основу за підходом до трактування неологізму;

2) визначити спільні та відмінні риси укладання словника в межах лексикографічних традицій (англомовної, німецькомовної, україномовної);

3) зіставити кількісний та якісний показники друкованих (21) і онлайнових (3) словників.

Об'єкт дослідження становлять неологічні словники, представлені у трьох лексикографічних традиціях: україномовній, німецькомовній та англомовній. **Предметом** дослідження є лексикографічні принципи представлення неологізмів у словниках, укладених українською, німецькою та англійською мовами.

Матеріал дослідження. У статті до порівняльного аналізу залучено 24 словники. Визначення неологізму наявні лише в одинадцяти: 1) *Словник новітніх англізмів* (СНА); 2) *Словник неологізмів. Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: англо-український* (СНІА) – україномовні словники; 3) *Neuer Wortschatz: Neologismen der 90er Jahre im Deutschen; 4) Neuer Wortschatz Neologismen im Deutschen 2001–2010* (NWND); 5) *Neologismenwörterbuch (2006ff.); 6) Deutsches Neologismenwörterbuch* (DNW); 7) *Wortwarte* – німецькомовні словники; 8) *The Oxford essential dictionary of new words* (OEDNW); 9) *The Oxford dictionary of new words* (ODNW); 10) *Fifty Years AMONG THE NEW WORDS* (ANW); 11) *The Barnhart dictionary of new English* (BDNE) – англомовні.

Окрім словників неологізмів, ураховуємо словники новотворів, бо вони теж реєструють неологізми. У доборі їх п'ять: 1) *Словотворчість незалежної України. 2012–2016. Словник* (СНА); 2) *Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років XX ст.) (СНУМ); 3) Словник новотворів української мови кінця XX століття; 4) Словник новотворів української мови початку XXI століття; 5)* Онлайн-словник *Wortwarte*.

Виклад основного матеріалу. «Словник» у цій статті трактуємо як лінгвістичний словник, який визначається тим, «що в ньому у відповідному аспекті тлумачаться власне слова як мовні одиниці» [Загнітко, 2012, Т. 3, с. 313]. У вужчому розумінні у статті до розгляду беруться словники неологічні, які фіксують неолексеми і неосполуки, що побутують у сучасній розмовній практиці [Клименко та ін., 2008, с. 106].

Системний підхід «*як сукупність прийомів дослідження об'єктів/реалій як системи*» [Загнітко, 2012, Т. 3, с. 389] дає змогу окреслити критико-теоретичні рамки для з'ясування основних характеристик, визначення та критеріїв відбору неологізмів.

Лексикографічну традицію представлено через мову укладання словника, зокрема українську, німецьку, англійську.

Зіставлення здійснено на основі виокремлених підходів до укладання словників та наявності чи відсутності визначення терміна «неологізм», задекларованих критеріїв відбору лексичних одиниць (далі – ЛО), мови укладання словника.

До трактувань неологізму як ЛО з *абсолютним характером новизни* відносимо визначення, у яких поява ЛО в мові на певному часовому проміжку є інтегральною ознакою неологізму. До прикладу, визначення неологізму у словнику *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*: *«нове слово або фраза. Бувають трьох типів: повністю нове слово без чіткої етимології (напр. hep, пор. hippie, hepcat, hepster); слово утворене похідним способом (напр. Багато від stereo-, para-, hetero-); усталене слово, яке набуло нового значення (напр. beat, dig, high)*» [Cuddon, 1999, p. 542] (тут і далі переклад наш. – Є. Д.). Схожі визначення знаходимо у монографії *Word-formation in English* [Plag, 2003, p. 52] та термінологічному словнику *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics* [Trask, 1993, p. 180]. До неологізмів з *абсолютним характером новизни* відносимо новотвори, оскільки термін стосується нових слів, утворених похідним способом [Клименко та ін., 2008, с. 12].

Натомість під *відносним характером новизни* у визначеннях розуміємо акцентування на сприйняття новизни неологізму мовцями: *«Неологізм – це лексична одиниця (новотвір, або нове значення), яка виникає на певному етапі розвитку мови через комунікативні потреби певної спільноти, поширюється, колективно приймається як мовна норма і сприймається як нова більшістю носіїв мови протягом певного періоду часу на визначеному етапі розвитку*» [Dieter, 1988, p. 110]. Такі визначення можна також знайти у термінологічних словниках [Bußman, 1990, p. 520; Загнітко, 2012, т. 2, с. 290]. Вагому різницю *відносного* підходу від *абсолютного* становить охоплення актуалізованих слів: ЛО, позбавлених *абсолютної новизни*, які знаходилися на мовній периферії та увійшли до широкого вжитку [Стишов, 2019, с. 133].

Лексикографічний характер новизни визначає ЛО, відсутні у референтних словниках як неологізми [ANW, 1993, p. 2; СНА, 2022, p. 3].

Серед критеріїв, які забезпечують новизну відібраних ЛО, розрізняємо *часовий критерій* – визначення часового проміжку набуття *відносної* або *абсолютної новизни*; *частотний критерій* – визначення частотної межі, коли ЛО набуває *відносної новизни*; *лексикографічний критерій* – використання референтних словників для визначення *абсолютної новизни*.

До словників, що фіксують ЛО з *абсолютною новизною*, належать вісім видань: три словники новотворів серії СНУМ, словник новотворів СНУ, два словники неологізмів серії *Neuer Wortschatz*, онлайн-словник *Neologismenwörterbuch,* онлайн-словник новотворів *Wortwarte*. Зазначимо, що перші чотири словники (СНУ та серія СНУМ) не містять визначення неологізму чи критеріїв виділення ЛО. Проте їх можна класифікувати як словники, що фіксують ЛО з *абсолютним характером новизни*, оскільки вони є виданнями, присвяченими реєстрації новотворів.

Визначення неологізму в NWND: «*Неологізм – це нова лексична одиниця або нове значення усталеної лексичної одиниці, що виникає на певному етапі розвитку мови в певній комунікативній спільноті, поширюється і стає загальноприйнятою мовною нормою*» [NWND, 2015, p. XII]. Із цього визначення можна висновувати про мету включити ЛО у широкому вжитку з *абсолютним характером новизни* включно з набуттям нових значень усталеними формами.

В онлайн-словнику Wortwarte наявна мета зафіксувати новотвори до їх узуалізації. Джерелами слугують Інтернет-версії німецьких газет. Використано автоматизований спосіб розпізнавання неологізмів за допомогою референтного корпусу. Утім, визначення цільової лексики та критерії її виокремлення часом суперечливі. У визначенні зазначено, що «*оскільки нові слова тут спостерігаються і фіксуються на етапі їх появи, то відрізнити оказіоналізм від неологізму неможливо. Час покаже, які вирази пройдуть процес узуалізації, а які швидко відійдуть у небуття*» [Lemnitzer, n.d.b], тоді як у розділі критеріїв бачимо: «*Однак, не всі з* [не знайдених у корпусі лем] *включені. Є багато слів, про які можна з упевненістю сказати, що вони були використані лише один раз, або які абсолютно нецікаві з погляду їх утворення (так звані оказіоналізми). Тому я вручну відбираю нові слова, які здаються мені цікавими*» [Там само].

Таким чином, більшість словників, які притримуються *абсолютного трактування новизни*, є словниками новотворів: п'ять із восьми. Разом із цим чотири із цих словників новотворів категоризовані автоматично, бо в них відсутні визначення неологізму. Таким чином, словники неологізмів у цій категорії є меншістю та поступаються словникам новотворів.

Щодо *відносного трактування новизни*, п'ять словників із добору притримуються такого підходу: CHIA (україномовний), DNW (німецькомовний), BDNE, OEDNW та ODNW (англомовні).

Укладачі CHIA обґрунтовують такий підхід тим, що входження до загальної мови слів, які існували на периферії, тобто термінів, професіоналізмів тощо, «робить їх інноваціями як із погляду розвитку словникового складу, так і у зв'язку з їх сприйняттям як неологізмів більшістю носіїв» [CHIA, 2008, p. 6]. Для цього словника неологізм визначається *відносною новизною* за формою або змістом, узуальністю та рекурентністю, яка виявляється у «*здатності відтворення позапервісного контексту, участю у семантичних і словотворчих процесах*» [CHIA, 2008, p. 68].

Визначення неологізму в DNW також засновується на відчутті новизни ЛО мовцями: *«Збільшення частоти вживання слова (особливо у масмедіа) сприяє сприйняттю такого слова як сучасного. Вагомо менша частота вживання у якомога довшому періоді перед її збільшенням призводить до сприйняття такого слова як нового. Разом із цим не виключено, що слово вже було відомим, до прикладу у професійному жаргоні» [DNW, 2007, p. 9]*. Отже, укладачі словника припускають, що слово, частота вживань якого у повсякденному мовленні різко збільшилася в аналізований період, сприймається у цей час мовцями як нове. Таке визначення передбачає мету відобразити загальномовні процеси у номінації з відсіканням периферійної лексики. Щоправда, джерелами слугувала виняткова публіцистика [Там само].

Наступним прикладом слугує визначення неологізму у *The Barnhart dictionary of new English*: «*Під «новою англійською» ми маємо на увазі терміни та значення, які увійшли в активний словниковий запас англомовного світу в період з 1963 по 1972 рік*» [BDNE, 1973, p. 14]. Далі уточнено, що під це визначення підпадають ЛО вузького вжитку, які отримали статус активної лексики у визначений період.

The Oxford Dictionary of New Words: A popular guide to words in the news містить коротке визначення: *«Нове слово – це будь-яке слово, словосполучення або значення, яке увійшло у широкий ужиток в англійській мові або стало модним у вісімдесятих та на початку дев'яностих років минулого століття»* [ODNW, 1997, p. V], яке дає приблизні часові рамки та натяк на застосування частотного критерію. Так само *The Oxford essential dictionary of new words* дає досить стисле визначення: «*До цієї книжки увійшли слова, фрази та значення, які з'явилися або стали відомими після 1990 року і які на момент укладання словника все ще викликали відчуття новизни*» [OEDNW, 2003, p. X].

Із цих визначень бачимо, що три (наявні у CHIA, DNW та BDNE) окремо наголошують на включенні актуалізованих слів до реєстру словника. Інші два словники (ODNW, OEDNW) у загальних рисах окреслюють, що розглядаються ЛО, які «*увійшли в широкий ужиток*», «*з'явилися або стали відомими*», без уточнень.

В окрему категорію ми відносимо словники, у яких замість визначення цільової лексики вказано критерій відбору, зокрема *лексикографічний*. Серед таких прикладів визначення неологізму в ANW: «*Нове слово – це форма або використання форми, не записане у великих тлумачних словниках*» [ANW, 1993, p. 2]. Із решти словників ANW вирізняється застосуванням *лексикографічного критерію* для визначення неологізму та тим, що він продовжує п'ятдесятилітню традицію волонтерської роботи у колонці *Among the New Words* журналу *American Speech*. Редактори словника взяли за основу неологізми, записані протягом 1941–1991 рр. у колонці, та звели їх у єдиний словник. У передмові укладачі точніше визначають застосування лексикографічного критерію: окрім тлумачних словників, залучені неологічні словники, «*і слово, занесене до одного з них, зазвичай не включається до «Among new words», якщо редактори не мають цитувань, що надають додаткову інформацію про це слово*» [ANW, 1993, p. 2]. Також політика редакції колонки вилучає оказіоналізми, які здаються редакторам такими, що не увійдуть до широкого вжитку. У передмові відсутній опис фільтрів, які б викреслювали оказіоналізми, проте зазначена одна умова, яка уможливлює включення оказіоналізмів до реєстру: якщо такі ЛО «*ілюструють моделі словотворення або є особливо показовими для тогочасного життя, або іншим чином ілюструють щось важливе в мові, вони можуть потрапити до* «*Among the New Words*» [ANW, 1993, p. 3]. Як приклад наводяться слова, пов'язані з *Вотергейтом*, бо їх частота слововживання показує можливість раптового поширення певних словотвірних елементів і вказує на готовність мовців послуговуватися лексичними інноваціями.

Отже, ANW покликаний заповнити лакуни у лексикографії з уникненням вузьковживаних ЛО завдяки редакційній політиці та *лексикографічному критерію* виокремлення неологізмів.

Інший приклад *лексикографічного критерію* у визначенні знаходимо у передмові «*Словника новітніх англізмів*»: *«Під терміном «новітні» маємо на увазі ті англізми, які не занесені в інші словники іншомовних слів.* [...] *У реєстрі також уміщено англізми, які фіксуються в узусі до 2014 р., але у словники іншомовних слів не увійшли, а також ті, що є у словниках, але видозмінили чи отримали нові значення»* [CHA, 2022, p. 3]. Разом із визначенням новизни у цитованій передмові відсутні часові рамки, у яких ЛО мали би статус неологізмів, або інші критерії.

На перший погляд застосування *лексикографічного критерію* не обмежує загальновідомі визначення неологізму, проте укладачі CHIA вважають інакше: «*Визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового* [...] *поняття не можна вважати вичерпним, оскільки таке визначення включає далеко не всі різновиди інновацій. Використання інших критеріїв (денотативного, стилістичного, лексикографічного) також не охоплює всіх неологізмів*» [CHIA, 2008, p. 5]. Зокрема, неправильне використання *лексикографічного критерію* у діахронних дослідженнях може суттєво обмежити склад словника. Варто зазначити досвід застосування цього критерію у NWND: реєстрація ЛО у словниках укладених після її появи в аналізованому періоді є показником її входження в узус та не позбавляє її неологічного статусу [NWND, 2015, p. XIII]. Дати видань референтних словників, на які спиралися укладачі CHA та ANW, уможливлюють виключення лексем, які свого часу мали статус неологізмів та пізніше достатньою мірою розповсюдилися, аби увійти у нормативні словники. Такі ЛО не становлять цінності для словників, які мають на меті заповнення лакун у лексикографії, отже, застосування *лексикографічного критерію* для такої мети є доцільним. Наявність неологізмів серед цієї невисвітленої лексики може призводити до змішування понять та хибного ототожнення ЛО, відсутніх у словниках із неологізмами. У такому контексті постає питання доцільності використання поняття «новий» для позначення всіх слів, відсутніх у словниках.

Влучний приклад словника, який послуговується *лексикографічним критерієм* як основним, являє собою «*Словник мови творчих особистостей України другої половини XX – початку XXI століття*» (далі – СМТО), хоча він і не має на меті повне фіксування виключно неологізмів. Укладачі зазначають, що до СМТО поряд із неологізмами входить «*актуальна, але досі не фіксована з різних причин у нормативних словниках лексика та фразеологія*» [Козирєва та ін., 2022, с. 4]. Таке визначення передбачає розширення лексикографічної основи для подальших словників та детальніше вивчення мови творчих особистостей. Тобто феномен неологізму відіграє другорядну роль, тому, ймовірно, не знайшов відображення у назві словника.

Проблема відсутності визначення чи критеріїв поширена у лексикографії та в лексикології [Kerremans, 2015, p. 29], її унаочнюємо розглядом словників нашого добору: 13 словників із 24 не мають визначення чи критеріїв, чотири словники

містять лише визначення. Серед україномовних словників визначення відсутні у словниках новотворів: серії СНУМ та словнику СНУ. Відсутні визначення у німецькому онлайн-словнику Wortwarte Reloaded. Коли розглядаємо англомовні словники неологізмів, помічаємо значно більшу кількість словників без визначень: доступні у великій кількості – від авторських і популярних видань до академічних, переважна більшість усе ж належить популярним виданням, де укладачі навмисне відмежовуються від академічних стандартів у передмовах і не вказують визначень чи критеріїв. До прикладу: *From al desko to zorbing: new words for the 21st century* та перевидання *Brave new words : a language lover's guide to the 21st century*, *Brave New Words: The Oxford Dictionary of Science Fiction*, *Tuttle dictionary of new words: since 1960* та перевидання *New words : a dictionary of neologisms since 1960*, *The Facts on File dictionary of new words*. *The Second Barnhart dictionary of new English* та *Third Barnhart dictionary of new English* відрізняються від попередніх словників великим складом редколегії та детальнішим описом макро- і мікроструктури словника й датуванням реєстрових слів, проте в них так само відсутнє визначення цільової лексики і критеріїв відбору. Оскільки проблема відсутності визначень найбільш актуальна для англомовної лексикографії, ми вирішили крім словників неологізмів перевірити також і великі постійно оновлювані онлайн-словники англійської, які набувають усе більшого поширення та витісняють неологічні друковані видання, як-от *Oxford Living Dictionaries* (нині недоступний [Oxford Global Languages, 2020]), *Merriam-Webster Online*, чи *Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus*. Так само як і з орієнтованими на широке коло читачів друкованими виданнями, важко знайти визначення або чітко зазначені критерії додавання нових слів, окрім згадок чи натяків на корпусно-базований підхід та відбір за частотністю [Pleming, 2014; Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus, n.d.; Merriam-Webster: America's Most Trusted Dictionary', n.d.]. Через це пов'язані великі словники, зокрема OED, піддаються критиці через непрозорість критеріїв додавання нових слів [Chen & Cheng, 2016, p. 21; Kerremans, 2015, p. 29].

Щоб унаочнити результати, ми розташували словники в такі групи:

1. Наявні визначення і критерії.
2. Лише визначення: вказано визначення новизни цільового шару лексики; критерії відсутні.
3. Відсутні визначення та критерії.

Кількісний поділ за цими трьома категоріями представлено на рис. 1.

Із діаграми видно, що лише в семи словниках добору (29% від загальної кількості) наявні повне визначення та критерії. Словники лише з визначенням становлять шосту частину (16,7%), та більшість словників не містить визначень чи критеріїв (54%). У таких умовах словники з прозорим принципом укладання становлять меншість і радше є винятком, аніж правилом.

Якщо розглядати словники з наявним визначенням, ми розподілили їх у три категорії відповідно до трактувань новизни ЛО: *відносна*, *абсолютна* та *лексикографічна*. Аби представити на діаграмі всі словники добору, додаємо також кількість словників із відсутнім визначенням. Зауважимо, що попри відсутність визначення у передмові, чотири словники новотворів (три словники СНУМ, словник СНУ) віднесені до таких, що трактують новизну за *абсолютним критерієм*.

Кількісне співвідношення різновидів визначення неологізму та мов укладання словника представлено на рис. 2.

Бачимо, що підхід до визначення з фокусом на сприйняття новизни, тобто *відносний*, має по одному прикладу серед україномовних та німецькомовних словників та три серед англомовних, разом вони становлять п'яту частину добору. Фокусується на час появи неологізму, тобто на *абсолютну новизну*, третина словників (8), більшість із них (5 з 8) є словниками новотворів. Якщо відняти словники новотворів, лишаються три слов-

Рис. 1

Рис. 2

ника неологізмів, які трактують новизну за *абсолютним критерієм*. Найрідше новизну трактують за *лексикографічним критерієм*: один україномовний та один англомовний словник. Із наявних даних доходимо висновку, що серед українських словників неологізмів найпоширенішими є словники новотворів – чотири словники новотворів проти двох словників неологізмів. Англомовні словники здебільшого зосереджені на *відносній новизні*, а німецькомовні – на *абсолютній новизні*.

Висновки і перспективи подальших розробок. У статті проаналізовано 24 словники. Визначено, що в більшості словників (13 із 24) відсутні визначення та критерії, у шостій частині (4 із 24) є лише визначення та в менше як третини (7 із 24) наявні визначення і критерії відбору.

Серед 15 словників, у яких установлено робоче визначення новизни ЛО, найбільш чисельною є категорія *абсолютної новизни*: вісім словників, які становлять більшу половину добору. До цього числа входять п'ять словників новотворів, та якщо зосередитися лише на словниках неологізмів, кількість зменшується до трьох, які становлять п'яту частину словників із установленим визначенням. Притримуються визначення з фокусом на *відносну новизну* п'ять словників, або третя частина. Меншість дають визначення неологізму *лексикографічним критерієм*: два словники.

У межах лексикографічних традицій з'ясовано, що найчастіше визначення зустрічаються в німецькомовних словниках (5 із 6), менш часто – в україномовних (2 із 6) та англомовних словниках (4 із 12). Більшість україномовних словників неологізмів становлять словники новотворів: чотири з шести з установленими визначеннями. Визначення неологізмів за *абсолютною новизною* характерне для німецькомовних словників (4 із 5 з визначенням), за *відносною новизною* – для англомовних словників (3 із 4 з визначенням).

Перспективним продовженням дослідження є детальніший аналіз критеріїв та методик відбору ЛО з огляду на визначення неологізмів та реєстри словників із метою визначити ефективні критерії та методики відбору відповідно до робочих визначень.

СЛОВНИКИ У ДОБОРІ

1. Белей, Л., Олександрук, І., Ківу, М., & Гончаренко, А. (2022). Словник новітніх англізмів. Наукова думка. https://drive.google.com/file/d/1EUFAKfLLF-wrhkujkHYO9waijmHFjUqi/view
2. Віняр, Г.М., & Шпачук, Л.Р. (2000). *Словник новотворів української мови (кінець 80-х – початок 90-х років XX ст.)*. [б. в.]. https://doi.org/10.31812/0564/39
3. Віняр, Г.М., & Шпачук, Л.Р. (2002). *Словник новотворів української мови кінця XX століття*. [б. в.]. https://doi.org/10.31812/0564/38
4. Віняр, Г.М., & Шпачук, Л.Р. (2005). *Словник новотворів української мови початку XXI століття*. [б. в.]. https://doi.org/10.31812/0564/37
5. Зацний, Ю.А., & Янков, А.В. (2008). *Інновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття: Англо-український словник*. Нова Книга.
6. Нелюба, А., & Редько, Є. (2017). *Словотворчість незалежної України. 2012–2016. Словник*. Харківське історико-філологічне товариство. https://www.academia.edu/37933399/Словотворчість_незалежної_України_2012_2016_Словник
7. Algeo, J. (1993). Fifty years among the new words: A dictionary of neologisms 1941–1991. Cambridge University Press.
8. Barnhart, C.L., Steinmetz, S., & Barnhart, R.K. (1973). The Barnhart dictionary of new English since 1963. Barnhart/Harper & Row.
9. Barnhart, R.K., Steinmetz, S., & Barnhart, C.L. (1980). *The second Barnhart dictionary of new English*. Barnhart/Harper & Row.
10. Barnhart, R.K., Steinmetz, S., & Barnhart, C.L. (1990). *Third Barnhart dictionary of new English*. Barnhart/Harper & Row.
11. Dieter, H., Kinne, M., Steffens, D., Tellenbach, E., & al-Wadi, D. (2004). Neuer Wortschatz: Neologismen Der 90er Jahre Im Deutschen (Schriften Des Instituts Fur Deutsche Sprache). Walter De Gruyter Inc.
12. Erin, M. (2003). The Oxford essential dictionary of new words. Berkley Books.
13. Green, J. (1992). Tuttle dictionary of new words: Since 1960. C.E. Tuttle.
14. Green, J. (1994). New Words: A Dictionary of Neologisms Since 1960. Bloomsbury Publishing PLC.
15. LeMay, H. (1988). The Facts on File dictionary of new words. Facts on File.
16. Lemnitzer, L. (n.d.a). Die Wortwarte – Reloaded. Wörter für heute und morgen. Retrieved 23 January 2025, from https://wortwarte.org/
17. Lemnitzer, L. (n.d.b). Die Wortwarte – Auf der Suche nach den Neuwörtern von morgen. *Einleitung und Hintergrund*. Retrieved 23 January 2025, from https://wortwarte.de/Projekt/index.html
18. Maxwell, K. (2006). Al Desko to Zorbing. Macmillan.
19. Maxwell, K. (2007). Brave new words: A language lover's guide to the 21st century. Pan Macmillan.
20. Neologismenwörterbuch (2006ff.), in: OWID – Online Wortschatz-Informationssystem Deutsch, hg. v. Leibniz-Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, http://www.owid.de/wb/neo/start.html
21. Prucher, J. (2007). Brave new words: The oxford dictionary of science fiction. Oxford University Press, USA.

22. Steffens, D., & al-Wadi, D. (2014). Neuer Wortschatz : Neologismen im Deutschen, 2001 - 2010: T. 1. A- Kite . Institut für Deutsche Sprache.
23. Tulloch, S. (1991). The Oxford dictionary of new words: A popular guide to words in the news. Oxford University Press, USA.
24. Uwe, Q. (Ред.). (2007). Deutsches Neologismenwörterbuch: Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache. W. de Gruyter.

ЛІТЕРАТУРА

25. Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни: Т. 2 (К – О)*. ДонНУ.
26. Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни: Т. 3 (П – С)*. ДонНУ.
27. Клименко, Н.Ф., Карпіловська, Є.А., & Кислюк, Л.П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Видавничий дім Дмитра Бураго.
28. Козирєва, З., Мовчун, Л., Самойлова, І., Сніжко, Н., Тищенко, О., Цимбалюк-Скопненко, Т., & Дідун, Л. (2022). Словник мови творчих особистостей України другої половини XX – початку XXI століття (Є. Карпіловська & З. Козирєва, Ред.). Ін-т української мови НАН України. https://drive.google.com/file/d/1klVhz0Ogn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-_uf/view
29. Стишов, О. (2019). *Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія: навчальний посібник.* Авторитет.
30. Bußmann, H. (1990). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Kröner.
31. Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus. (n.d.). *Help*. Retrieved 23 January 2025, from https://dictionary.cambridge.org/help/
32. Chen, G., & Cheng, L. (2016). Criteria for new inclusions in the OED – A case study of informatization, English Today, 32(3), 20–27. doi:10.1017/S0266078415000589
33. Cuddon, J.A. (1999). *The Penguin dictionary of literary terms and literary theory* (C. Preston, Ed.; 4. ed). Penguin Books.
34. Herberg, D. (1988). Neologismen—Lexikologisch und lexikographisch betrachtet. *Sprachpflege*, *37*, 109–112.
35. Kerremans, D. (2015). *A Web of New Words.A Corpus-Based Study of the Conventionalization Process of English Neologisms*. Lang.
36. Merriam-Webster: America's most trusted dictionary. (n.d.). *200 New Words and Definitions Added to Merriam-Webster. Com*. Retrieved 23 January 2025, from https://www.merriam-webster.com/wordplay/new-words-in-the-dictionary
37. Oxford Global Languages. (2020). *The Latest News about Oxford Global Languages*. https://web.archive.org/web/20200330025307/https://languages.oup.com/oxford-global-languages/
38. Plag, I. (2003). *Word-formation in English*. Cambridge University Press.
39. Pleming, C. (2014). Oxford news blog. '*YOLO', 'Mansplain', 'clickbait' – How Do Words Get Added to Oxford Dictionaries?* https://www.ox.ac.uk/news/arts-blog/yolo-mansplain-clickbait-how-do-words-get-added-oxford-dictionaries
40. Rodríguez Guerra, A. (2016). Dictionaries of neologisms: A review and proposals for its improvement. Open Linguistics, 2(1). https://doi.org/10.1515/opli-2016-0028
41. Trask, R.L. (1993). *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics* (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203393369

DICTIONARIES IN THE COLLECTION

1. Algeo, J. (1993). Fifty years among the new words: A dictionary of neologisms 1941–1991. Cambridge University Press.
2. Barnhart, R.K., Steinmetz, S., & Barnhart, C.L. (1980). *The second Barnhart dictionary of new English*. Barnhart/Harper & Row.
3. Barnhart, R.K., Steinmetz, S., & Barnhart, C.L. (1990). *Third Barnhart dictionary of new English*. Barnhart/Harper & Row.
4. Barnhart, C.L., Steinmetz, S., & Barnhart, R.K. (1973). The Barnhart dictionary of new English since 1963. Barnhart/Harper & Row.
5. Belei, L., Oleksandruk, I., Kivu, M., & Honcharenko, A. (2022). Slovnyk novitnikh anhlizmiv [Dictionary of recent anglicisms]. Naukova dumka. https://drive.google.com/file/d/1EU-FAKfLLF-wrhkujkHYO9waijmHFjUqi/view [in Ukrainian]
6. Dieter, H., Kinne, M., Steffens, D., Tellenbach, E., & al-Wadi, D. (2004). Neuer Wortschatz: Neologismen Der 90er Jahre Im Deutschen (Schriften Des Instituts Fur Deutsche Sprache). Walter De Gruyter Inc.
7. Erin, M. (2003). The Oxford essential dictionary of new words. Berkley Books.
8. Green, J. (1992). Tuttle dictionary of new words: Since 1960. C.E. Tuttle.
9. Green, J. (1994). New Words: A Dictionary of Neologisms Since 1960. Bloomsbury Publishing PLC.
10. LeMay, H. (1988). The Facts on File dictionary of new words. Facts on File.
11. Lemnitzer, L. (n.d.a). Die Wortwarte – Reloaded. Wörter für heute und morgen. Retrieved 23 January 2025, from https://wortwarte.org/

12. Lemnitzer, L. (n.d.b). Die Wortwarte – Auf der Suche nach den Neuwörtern von morgen. *Einleitung und Hintergrund*. Retrieved 23 January 2025, from https://wortwarte.de/Projekt/index.html
13. Maxwell, K. (2006). Al Desko to Zorbing. Macmillan.
14. Maxwell, K. (2007). Brave new words: A language lover's guide to the 21st century. Pan Macmillan.
15. Neliuba, A., & Redko, Ye. (2017). Slovotvorchist nezalezhnoi Ukrainy. 2012–2016. Slovnyk [Word formation of independent Ukraine. 2012–2016. Dictionary]. Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo. https://www.academia.edu/37933399/Словотворчість_незалежної_України_2012_2016_Словник [in Ukrainian]
16. Neologismenwörterbuch (2006ff.), in: OWID – Online Wortschatz-Informationssystem Deutsch, hg. v. Leibniz-Institut für Deutsche Sprache, Mannheim, http://www.owid.de/wb/neo/start.html
17. Prucher, J. (2007). Brave new words: The oxford dictionary of science fiction. Oxford University Press, USA.
18. Steffens, D., & al-Wadi, D. (2014). Neuer Wortschatz : Neologismen im Deutschen, 2001–2010: T. 1. A–Kite . Institut für Deutsche Sprache.
19. Tulloch, S. (1991). The Oxford dictionary of new words: A popular guide to words in the news. Oxford University Press, USA.
20. Uwe, Q. (Ред.). (2007). Deutsches Neologismenwörterbuch: Neue Wörter und Wortbedeutungen in der Gegenwartssprache. W. de Gruyter.
21. Viniar, H.M., & Shpachuk, L.R. (2000). Slovnyk novotvoriv ukrainskoi movy (kinets 80-kh – pochatok 90-kh rokiv XX st.) [Dictionary of neologisms of the Ukrainian language (late 80s – early 90s of the XX century)]. [n. p.]. https://doi.org/10.31812/0564/39 [in Ukrainian]
22. Viniar, H.M., & Shpachuk, L.R. (2002). Slovnyk novotvoriv ukrainskoi movy kintsia XX stolittia [Dictionary of neologisms of the Ukrainian language of the late XX century]. [n. p.]. https://doi.org/10.31812/0564/38 [in Ukrainian]
23. Viniar, H.M., & Shpachuk, L.R. (2005). Slovnyk novotvoriv ukrainskoi movy pochatku XXI stolittia [Dictionary of neologisms of the Ukrainian language of the early XXI century]. [n. p.]. https://doi.org/10.31812/0564/37 [in Ukrainian]
24. Zatsnyi, Yu.A., & Yankov, A.V. (2008). Innovatsii u slovnykovomu skladi anhliiskoi movy pochatku XXI stolittia: Anglo-ukrainskyi slovnyk [Innovations in the vocabulary of the English language of the early XXI century: English-Ukrainian dictionary]. Nova Knyha. [in Ukrainian]

REFERENCES

25. Zahnitko, A. (2012). Slovnyk suchasnoi linhvistyky: Poniattia i terminy: T. 2 (K – O) [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms: Vol. 2 (K – O)]. DonNU. [in Ukrainian]
26. Zahnitko, A. (2012). Slovnyk suchasnoi linhvistyky: Poniattia i terminy: T. 3 (P – S) [Dictionary of modern linguistics: Concepts and terms: Vol. 3 (P – S)]. DonNU. [in Ukrainian]
27. Klymenko, N.F., Karpilovska, Ye.A., & Kysliuk, L.P. (2008). Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni [Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon]. Vydavnychyi Dim Dmytra Buraho. [in Ukrainian]
28. Kozyrieva, Z., Movchun, L., Samoilova, I., Snizhko, N., Tyshchenko, O., Tsymbaliuk-Skopnenko, T., & Didun, L. (2022). Slovnyk movy tvorchykh osobystostei Ukrainy druhoi polovyny XX – pochatku XXI stolittia [Dictionary of the language of creative personalities of Ukraine in the second half of the XX – beginning of the XXI century] (Ye. Karpilovska & Z. Kozyrieva, Eds.). In-t ukrainskoi movy NAN Ukrainy. https://drive.google.com/file/d/1klVhz0O-gn2KNsi_wVzQs1kXdnwRY-_uf/view [in Ukrainian]
29. Styshov, O. (2019). Dynamika leksychnoho skladu suchasnoi ukrainskoi movy. Leksykolohiia. Leksykohrafiia: Navch. Posib. [Dynamics of lexical composition of modern Ukrainian language. Lexicology. Lexicography: Study guide]. Avtorytet. [in Ukrainian]
30. Bußmann, H. (1990). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Kröner.
31. Cambridge Free English Dictionary and Thesaurus. (n.d.). *Help*. Retrieved 23 January 2025, from https://dictionary.cambridge.org/help/
32. Chen, G., & Cheng, L. (2016). Criteria for new inclusions in the OED – A case study of informatization, English Today, 32(3), 20–27. doi:10.1017/S0266078415000589
33. Cuddon, J.A. (1999). *The Penguin dictionary of literary terms and literary theory* (C. Preston, Ed.; 4. ed). Penguin Books.
34. Herberg, D. (1988). Neologismen—Lexikologisch und lexikographisch betrachtet. *Sprachpflege*, *37*, 109–112.
35. Kerremans, D. (2015). *A Web of New Words.A Corpus-Based Study of the Conventionalization Process of English Neologisms*. Lang.
36. Merriam-Webster: America's most trusted dictionary. (n.d.). *200 New Words and Definitions Added to Merriam-Webster.Com*. Retrieved 23 January 2025, from https://www.merriam-webster.com/wordplay/new-words-in-the-dictionary
37. Oxford Global Languages. (2020). *The Latest News about Oxford Global Languages*.

https://web.archive.org/web/20200330025307/https://languages.oup.com/oxford-global-languages/
38. Plag, I. (2003). *Word-formation in English*. Cambridge University Press.
39. Pleming, C. (2014). Oxford news blog. '*YOLO', 'Mansplain', 'clickbait' – How Do Words Get Added to Oxford Dictionaries?* https://www.ox.ac.uk/news/arts-blog/yolo-mansplain-clickbait-how-do-words-get-added-oxford-dictionaries
40. Rodríguez Guerra, A. (2016). Dictionaries of neologisms: A review and proposals for its improvement. Open Linguistics, 2(1). https://doi.org/10.1515/opli-2016-0028
41. Trask, R L. (1993). *A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics* (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203393369

УДК 81’1.001
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-14

МУЛЬТИМОДАЛЬНЕ КОНСТРУЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСИВНОМУ ПРОСТОРІ[1]

Корольов І. Р.
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри полоністики
Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
б-р Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-0436-5923
igor.korolyov@knu.ua

Маріна О. С.
доктор філологічних наук, професор
Рада з питань освіти та навчання графства Керрі
м. Тралі, Ірландія
orcid.org/0000-0002-9079-5702
olenamarina@gmail.com

Ключові слова:
мультимодальне конструювання, англомовний дискурсивний простір, соціальна криза, семантичне середовище, семіотичний модус, трансмедійний феномен, загальна семантика, шоу-політика.

У статті пропонується мультимодальне конструювання соціальної кризи в сучасному англомовному дискурсивному просторі. Соціальна криза окреслюється як така, що охоплює низку кризових ситуацій, подій і явищ, як-от: тероризм, сталий розвиток і наслідки змін клімату, пандемії, міграційна криза, питання глобальної безпеки, гендерної нерівності та інформаційних фейків. Соціальна криза стає на заваді у вирішенні найгостріших соціально-політичних, економічно-фінансових і гуманітарних питань. Політична арена перетворюється на майданчик для шоу, що у статті аналізується на прикладі дебатів у США під час президентських перегонів у 2024 р. Дослідження проводиться у трансдисциплінарному ключі у поєднанні теоретико-методологічних положень загальної семантики, медіаекології, дискурсивних і мультимодальних студій, трансмедіальності та трансконтекстуальності. У цьому світлі соціальна криза з усіма її складниками витлумачується як когнітивно-дискурсивний, комунікативний, мультимодальний і трансмедійний феномен, що конструюється у сучасному англомовному дискурсивному просторі через символічне та/або технологічне семантичне середовище у трансконтекстуальних зв’язках. До того ж до аналізу досліджуваного матеріалу застосовується низка програмного забезпечення. У статті особлива увага приділяється конструюванню міграційної кризи, або кризи біженців. Репрезентується конструювання образів криз мігрантів-біженців у поетичному та медійному символічному та технологічному середовищах в інтеграції вербального та візуального модусів. До вербального модусу належать медійні та художні словесні образи кризи біженців. Аудіально-візуальний модус репрезентовано аудіальними та/або візуальними елементами, статичними чи динамічними зображеннями чи графіками, що супроводжують поетичні чи медіатексти. У проаналізованому дискурсивному просторі встановлюються трансконтекстуальні зв’язки між кризою мігрантів-біженців та екологічною кризою.

[1] Статтю підготовлено в рамках НДР №25БП044-02 «Лінгвістична експертна аналітика українськомовного деструктивного Інтернет-контенту з використанням технологій штучного інтелекту», що виконується в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (І.Р. Корольов) за підтримки Міністерства освіти і науки України за рахунок коштів Державного бюджету України (Наказ МОНУ № 369 від 25.02.2025).

MULTIMODAL CONSTRUAL OF SOCIAL CRISIS IN PRESENT-DAY ANGLOPHONE DISCURSIVE SPACE

Korolyov I. R.
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Polish Studies
Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0436-5923
igor.korolyov@knu.ua

Marina O. S.
Doctor of Philological Sciences, Professor
Kerry Education and Training Board,
Tralee, Ireland
orcid.org/0000-0002-9079-5702
olenamarina@gmail.com

Key words: *multimodal construal, anglophone discursive space, social crisis, semantic environment, semiotic mode, transmedial phenomenon, general semantics, show politics.*

The article offers an insight into multimodal construal of social crisis in present-day Anglophone discursive space. It outlines social crisis as the one embracing a number of crisis situation, such as terrorism, sustainable development, consequences of climate change, pandemics, migration crisis, problems of global security, gender inequality, and information fakes. Social crisis creates impedes settlement of urgent social and political, economic and financial, as well as humanitarian issues. Political arena turns into show politics that the article analyses on the example of the debates in the USA within the presidential elections of 2024. Generally, the research takes a transdisciplinary stance in combination of theoretical and methodological postulates of general semantics, media ecology discursive and multimodal studios, transmediality and transcontextuality. In this vein social crisis with all its components is interpreted as cognitive and discursive, communicative, multimodal and transmedial phenomenon construed in present-day Anglophone discursive space via symbolic and/or technological semantic environments in transcontextual links. Moreover, the article uses a number of software to analyse the material under scrutiny. The article puts special emphasis on construal of migration, or refugee crisis. It represents construal of images of migrants-refugees crisis in poetic and media symbolic and technological environments in integration of verbal and visual modes. The verbal mode includes media and literary verbal images of refugee crisis. Audio-visual mode is represented by audial and/or visual elements, static and dynamic pictures or graphs accompanying poetic or media texts. In the analysed discursive space transcontextual links are established between migrants-refugees crisis and ecological crisis.

Постановка проблеми. Соціальна криза є формою прояву суспільних суперечностей, у результаті якої ускладнюється або, ба більше, унеможливлюється стабільна реалізація й застосування сталих соціальних практик. У традиційному розумінні соціальна криза виконує функцію так званої «парасольки» дискурсивного простору загалом і семантичного середовища зокрема, що охоплює палітру кризових ситуацій, подій і явищ різних типів. Відповідно до звіту ООН щодо глобальних соціальних питань, 2024-й є роком множинних криз, що переплітаються, трансформуються та призводять до унеможливлення сталого соціально-економічного розвитку світу [World Social Report, 2024].

Актуальність запропонованої теми дослідження зумовлена поширенням глобальної соціальної кризи у світі, зокрема й міграційної, як когнітивно-дискурсивного, комунікативного, мультимодального і трансмедійного феномена, що становить перешкоду у вирішенні найгостріших соціально-політичних, економічно-фінансо-

вих, гуманітарних питань тощо. Саме тому Організація Об'єднаних Націй закликає до спільної акумуляції зусиль у подоланні кризи [World Social Report, 2024].

Серед кризових ситуацій та надскладних викликів, із якими зіткнувся світ у результаті глобальної соціальної кризи, виокремлюються тероризм, сталий розвиток і наслідки змін клімату, пандемії, міграційна криза, питання глобальної безпеки – миру і військових конфліктів, гендерної нерівності та інформаційних фейків. Конструюються вони, зокрема, в мультимодальному та трансмедійному ракурсах сучасного англомовного дискурсивного простору. Таким чином, **об'єктом** нашого дослідження є явище соціальної кризи як когнітивно-дискурсивний, комунікативний, мультимодальний і трансмедійний феномен. Його багатогранність спонукає до вирішення низки проблемних питань, серед яких відзначимо таке: яким постає сучасний англомовний дискурсивний простір в епоху вже «третьої глобальної інформаційної кризи» [Alderman, 2024]. У межах статті сфокусуємо увагу на досягненні поставленої **мети дослідження**, а саме – мультимодальному конструюванні соціальної кризи в сучасному англомовному дискурсивному просторі та одного з його різновидів – міграційної кризи.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні, ураховуючи контекст поставленої мети, пропонуємо розглядати глобальну соціальну кризу як когнітивно-дискурсивний, комунікативний, мультимодальний і трансмедійний феномен, що конструюється у трансконтекстуальних зв'язках у сучасному англомовному дискурсивному просторі. Багатовекторний аналіз репрезентації соціальної кризи ґрунтується на трансдисциплінарній теоретико-методологічній позиції, заснованій на теорії та методології загальної семантики (Альфред Коржибскі, Ленс Стрейт), медіаекології (Ніл Постман, Гюнтер Кресс, Тео ван Левен), мультимодальності (Чарльз Форсвіл, Гюнтер Кресс, Тео ван Левен, Джон Огборн), трансмедіальності (Марша Кіндер, Генрі Дженкінс) і трансконтекстуальності (Грегорі Бейтсон, Нора Бейтсон).

Загальна семантика є галуззю знань, що спрямована на пояснення того, як люди взаємодіють зі світом, реагують на нього, на самих себе тощо та, відповідно, як вони змінюють власну поведінку в тому чи іншому семантичному середовищі та дискурсивному просторі, у термінах медіаекології [Korzybski, 2023]. Головний постулат загальної семантики «Мапа не є територією» означає спростування закону тотожності, що у лінгвосеміотиці перегукується з поняттям символьності мовних знаків, довільності зв'язку між формою та змістом знаку. А. Коржибскі зазначав, що досягнення людини ґрунтуються на вмілому використанні нею символів, і саме такі особистості керують світом [Korzybski, 2023]. Неаристотилевський підхід у загальній семантиці охоплює поняття невизначеності, нелокальності, нелінійності та абстрагування.

Репрезентативна реалізація комунікативної поведінки людини в дискурсивному просторі соціальної кризи у різних комбінаціях семіотичних модусів [Korolyov, 2021; Корольов, 2023] відбувається на політичній арені, унаслідок чого остання трансформується у майданчик для шоу. Явище дискурсивного простору акумулює різні семіотичні модуси «семантичного середовища». У постулатах загальної семантики та медіаекології семантичне середовище (англ. *semantic environment)* трактується як будь-які медіа, тобто канали та/або засоби передачі інформації [Strate, 2017]. Відповідно, різні медіа представляють різноманіття середовищ, а саме: символічне, технологічне та біофізичне. **Символічне** середовище охоплює всі текстові дані, до яких належать художні вербальні, візуальні та звукові тексти, а також медіатексти. **Технологічне** середовище забезпечується дискурсивним простором Всесвітньої мережі, і, нарешті, **біофізичне** середовище охоплює дискурсивний простір реального світу [Strate, 2017].

Із метою ілюстрації зазначеної тези щодо шоу-політики проаналізуємо епізод із президентських перегонів Дональда Трампа та Камали Гарріс (детальніше див.: *They're eating the cats': Trump rambles falsely about immigrants in debate*) [Herman, 2024], що конструюється у технологічному семантичному середовищі. Для аналізу зазначеного матеріалу нами застосовано, зокрема, таке програмне забезпечення: *YouTube Transcript Generator* – для транскрибування вербального модусу відео, *Voyant tools*, що дав змогу провести корпусний аналіз тексту з визначенням частотності та тенденцій у вживанні лексики, *Screenapp Video Summarizer* – із метою виокремлення ключових тем відеоконтенту та аналізу його емотивного модусу, а також *Kinovea* – для аналізу візуального модусу (рухи, жести, міміка опонентів тощо).

У доволі емоційному вербальному протистоянні опонентів президентських перегонів США конструюється дискурсивний простір дебатів, де ключовими темами є: міграційна політика, рівень злочинності, ставлення до народу та електорату, передвиборчі мітинги кандидатів та ін. Надмірний акцент спостерігався на питанні міграційної політики. Під час одного з виступів Дональд Трамп наводить неперевірену інформацію щодо мігрантів у штаті Огайо, м. Спрингфілд, заявляючи, що начебто вони їдять домашніх тварин американців. Вірогідно, така заява стала результатом вірусного відео мешканця Спрингфілду, що начебто мігранти вбивають качок із місцевого озера в парку та їдять їх. Мультимодальний ресурс і потенціал трансме-

дійності заяви Д. Трампа зумовлює її поширення в дигітальному дискурсивному просторі, набуваючи різних трансмедійних форм (детальніше див.: *The Kiffness – Eating the Cats ft. Donald Trump (Debate Remix)* [The Kiffness, 2024]. Зокрема, зазначимо, що під час описаного епізоду Д. Трамп удається до вказівних і доволі різких рухів, які підсилюють повторювану тезу, що мігранти їдять домашніх тварин. Його міміка й напружене обличчя відображають відтінок осуду, підкреслюючи начебто серйозність і занепокоєність ситуацією.

Характеризуючи передвиборчу кампанію Д. Трампа, К. Гарріс зазначає, що її опонент під час промов заявляє про вітряки, які спричиняють захворювання на рак, а також згадує імена художніх персонажів, як-от Ганнібал Лектер, вигаданий американським письменником, журналістом та сценарістом Томасом Гаррісом. Загалом, як вона зазначає, електорат іде з мітингів опонента, адже їм це набридає. Відповідаючи на відповідні критичні репліки опонентки, Д. Трамп стверджує, що на її зібрання електорат або не ходить, або вона їх привозить автобусами і платить їм за це. Мовна палітра дискурсивного простору дебатів сповнена розмовною лексикою *bus in, put out*, *up and through the roof* тощо, а також достатньо неформальними звертаннями і висловлюваннями, модус фамільярності яких підсилюється невербальним складником комунікативної поведінки, маніфестованим у міміці, жестах і просодиці опонентів. Наприклад, задля підкреслення тези про те, наскільки численними є мітинги на його підтримку, Д. Трамп широко розводить руками. Найгострішим моментом дебатів стає тема міграційної кризи. У промовах опоненти вживають особові займенники *she, they*, що ускладнює розуміння. Спостерігаємо шоу-політику, побудовану за всіма ознаками мультимодальності, трансмедійності та принципами загальної семантики.

Отже, у президентських дебатах опоненти не апелюють один до одного, спираючись на сильні боки власних програм, а натомість: підмінюють поняття, деформуючи наукове знання; удаються до звинувачень на адресу один одного; апелюють до вигаданих явищ, об'єктів і предметів дійсності, а також до їх примітивізації. Таким чином, сучасна шоу-політика відбувається як репрезентант соціальної та інформаційної кризи.

У нашому дослідженні розробляємо проблематику соціальної кризи в дискурсивному просторі з різних поглядів. Окремі результати презентували на декількох симпозіумах Інституту загальної семантики (Нью-Йорк, США) у 2023–2025 рр. Проаналізуємо мультимодальне конструювання міграційної кризи, або кризи біженців, та частково екологічної кризи в сучасному англомовному дискурсивному просторі.

Окреслюючи загальний контекст дослідження міграційної кризи, необхідно звернутися до глобальної статистики біженців, представленої Агенцією ООН у справах біженців. Орієнтовна кількість біженців станом на 2024 р. становить 63 млн переміщених осіб. Як зазначав Філіпо Гранді, верховний уповноважений ООН у справах біженців, «ми ніколи не втратимо з уваги один простий факт: ми відповідальні перед людьми, які були змушені рятуватися, залишаючи власні домівки, або які є особами без громадянства. Ми прислухаємося до їхніх голосів, працюємо для них. Ми робимо їхні пріоритети нашими пріоритетами» [Global Issues. Refugees, 2024].

У царинах загальної семантики та медіаекології поточну кризу біженців називають «епохою надзвичайного переселення», у контексті чого Нора Бейтсон розглядає проблему з трансконтекстуального погляду [Bateson, 2018]. Ідеться про те, що світова спільнота дотримується полярної позиції щодо мігрантів загалом і біженців зокрема. Виникає питання, що спричиняє міграційну кризу та кризи біженців, зокрема й про шляхи вирішення цих проблем. Повідомляється, що сьогодні існує щонайменше 10 найбільших криз біженців (concern.net). Загалом сучасна епоха характеризується невизначеністю, складністю, мінливістю, багатозначністю, незахищеністю та багатьма іншими складниками дискурсивного простору. Наприклад, Гевін Ньюсом, губернатор Каліфорнії, стверджує, що XXI ст. почалося як ера невизначеності з акцентом на суспільну безпеку. Викликом для лідерів XXI ст. є здатність керувати через більшу складність і неоднозначність соціальної кризи. За останнє десятиліття у діловому лексиконі широко поширений акронім VUCA, що означає мінливість (англ. *volatility*), невизначеність (англ. *uncertainty*), складність (англ. *complexity*), неоднозначність (англ. *ambiguity*).

Зазначимо, що й у художньому дискурсі помітні характеристики невизначеності та нематеріальності сучасного світу. Наприклад, у Канадзаві (Японія), у Музеї сучасного мистецтва XXI ст., Ів Кляйн представляє інсталяції невизначеності та нематеріальності. Отже, постає питання про те, який загальний термін охоплює всі названі складники так званої ери невизначеності.

Для цього застосували програмне забезпечення Voyant tools, спрямоване на корпусний аналіз, зокрема фрагментів медійного, академічного та інституційного дискурсів, присвячених актуальним питанням, які розглядаються в проєктах Millennial, Організації Об'єднаних Націй, Групи інновацій та технологій знань (Нідерланди), Асоціації медіаекології та ін. Відповідний аналіз засвідчив, що найуживанішим словосполученням є *глобальні виклики* (англ. *global chalellenges*),

або *глобальні проблеми* (англ. *global issues*) (див. рис. 1), що, власне, й відображає поняття глобальної соціальної кризи.

Перейдемо до аналізу художнього символічного та технологічного середовищ, а саме поезії, а також медіатекстів, представлених на вебсайтах англомовних (соціальних) медіа, новинних і поетичних платформ, які репрезентують міграційну кризу, зокрема кризу біженців у її різних конфігураціях. Побудовані відповідні семантичні середовища мультимодально та трансмедіально, ураховуючи різні трансконтекстуальні відношення. Слідом за Г. Крессом і Т. ван Левенем розглядаємо мультимодальність як взаємодію та інтеграцію соціальних семіотичних ресурсів, де мова є одним із них. Водночас модуси є соціально-культурними семіотичними ресурсами, які беруть участь у конструюванні смислів. У нашому розумінні до вербальних семіотичних ресурсів належать словесні образи кризи біженців. Аудіально-візуальний модус репрезентовано аудіальними та/або візуальними елементами, а саме статичними чи динамічними візуальними зображеннями чи графіками, що супроводжують поетичні чи медіатексти.

Наприклад, на рис. 2 представлено побудову образів криз біженців і мігрантів у поетичному символічному та технологічному середовищах в інтеграції вербального та візуального модусів.

З одного боку, конструюються мотиви втрат, болю, спустошення біженців, а з іншого – полегшення, відродження, початку нового життя. Зображено образи політичних біженців, а також біженців від домашнього насильства, расизму,

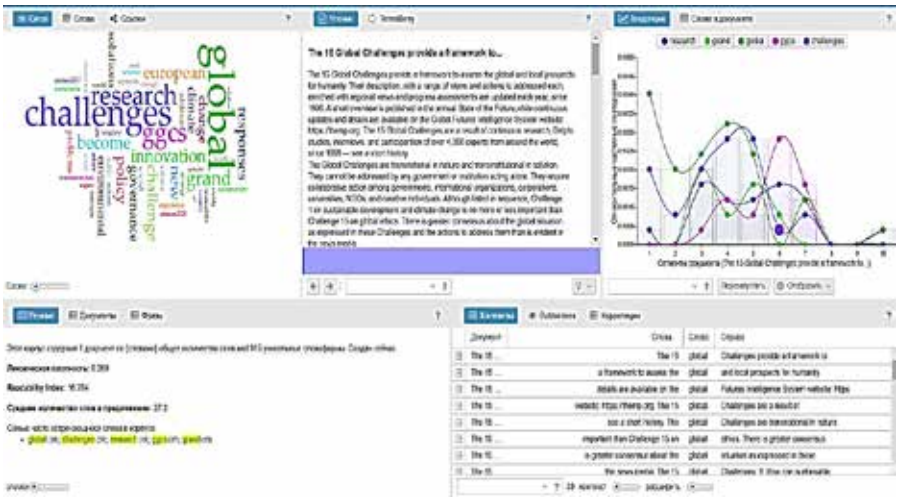

Рис. 1. Візуалізація фрагмента корпусного аналізу за допомогою програмного забезпечення Voyant Tools

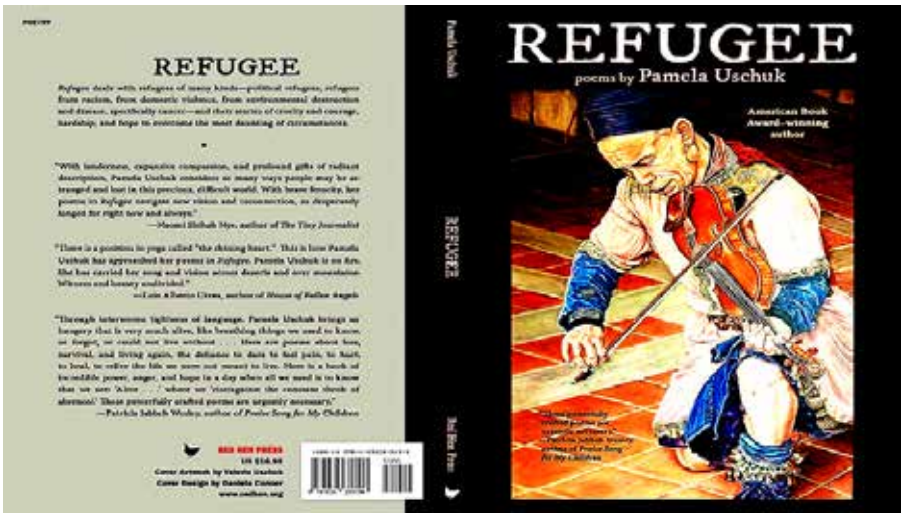

Рис. 2. Візуалізація збірки поезії П. Ющук «Біженець» [Uschuk, 2022]

війн, екологічних катастроф тощо. Візуалізація на обкладинці книги показує невідомого біженця, який грає на скрипці, ніби створюючи мелодію свого життя в чужій країні, ставши на коліна перед усім болем і горем, з якими він стикається.

Історія ж глобальних мігрантів-біженців розповідається трансмедіально. Генрі Дженкінс визначає трансмедійний наратив як процес розпорошення різноманітних елементів нехудожньої літератури через численні інформаційні канали [Jenkins, 2007]. Передбачається мобільний характер конструювання смислів, «потік контенту» на різних платформах [Brembilla, 2019]. З-поміж іншого, воно спрямоване на побудову світу, щоб адресати могли пірнути з одного світу та зануритися в інший для унікального досвіду, пізнання, конструювання нових смислів, емпатії, обміну досвідом, емоційної та інтелектуальної відповіді. Художні та медійні репрезентації мігрантів-біженців переміщуються різними платформами, набуваючи нових шарів значення та конструюючи різні почуття.

Рис. 3. Фрагмент вебсторінки С. Іллінгворта «Поезія науки»

За словами Нори Бейтсон, трансконтекстуальність стосується способів, за допомогою яких численні контексти об'єднуються, утворюючи складні системи. Трансконтекстуальні відношення групуються в мультиконтекстуальні патерни [Bateson, 2018]. У проаналізованому фрагменті дискурсивного простору і семантичних

but one country

our home
is but one country
truly, the whole earth
is there for them to settle
tell us if you can, where else
shall we go when they have come?
they do not belong in our homeland
you should blush when you say to us
we must turn our vision up-side down

we must turn our vision up-side down
you should blush when you say to us
they do not belong in our homeland
shall we go when they have come?
tell us if you can, where else
is there for them to settle
truly, the whole earth
is but one country
our home

by Rod Duncan [Duncan, 2023]

REFUGEES

by Brian Bilston [Bilston 2016]

They have no need of our help
So do not tell me
These haggard faces could belong to you or me
Should life have dealt a different hand
We need to see them for who they really are
Chancers and scroungers
Layabouts and loungers
With bombs up their sleeves
Cut-throats and thieves
They are not
Welcome here
We should make them
Go back to where they came from
They cannot
Share our food
Share our homes
Share our countries
Instead let us
Build a wall to keep them out
It is not okay to say
These are people just like us
A place should only belong to those who are born there
Do not be so stupid to think that
The world can be looked at another way

(Now read from bottom to top)

Рис. 4. Поетичний дискурс про біженців

Рис. 5. Відображення візуального та вербального семіотичних модусів у конструюванні кризи мігрантів та екологічної кризи

середовищ трансконтекстуальні зв'язки встановлюються, з-поміж іншого, між кризою біженців та екологічною кризою. Отже, пропонуємо розрізнювати поезію катастроф; поезію про зміну клімату, глобальне потепління та поезію науки (Сем Іллінгворт) у співвідношенні з поезією мігрантів, хвилями біженців, які концептуалізуються як цунамі та інші стихійні лиха (рис. 3).

Сем Іллінгворт «поширює науку через поезію», залучаючи світову спільноту до проблем соціальної кризи, глобального потепління та зміни клімату, а також до трагічних обставин, пов'язаних із цим, зокрема загибель людей і осіб, змушених покинути власні країни. Його блог і подкаст *Poetry of Science* налічує 150 тем наукового дослідження [Illingworth, 2025]. Кожен підкаст складається з вірша на певну тему. Такий поетичний текст є переосмисленням Сема Іллінгворта нещодавно опублікованої статті в науковому журналі.

Однією з основних ідей, що поєднує прикладні теорії, є динамічне конструювання смислів. Динамічний характер трансмедійного сторітелінгу обговорювався й раніше. Своєю чергою, мобільність мультимодального смислотворення розглядається крізь призму плинної інтеграції та різноманітності конфігурацій різних семіотичних модусів у конструюванні репрезентацій мігрантів-біженців та кризи біженців. У символічно-технологічному семантичному середовищі можна виокремити поезію про/для біженців, написану поетами, та поезію біженців, створену самими біженцями, проаналізовану в її трансмедійних і трансконтекстуальних відношеннях із репрезентаціями криз біженців у ЗМІ.

Проаналізуємо два поетичні тексти, представлені на рис. 4. Ліворуч у формі глобуса об'єднуються вербальний і візуальний модуси, де останній буквально віддзеркалює смисли, сконструйовані у вербальному модусі. Конструюються суперечливі уявлення про біженців, яких вітають в інших країнах, і водночас де вони є чужими «елементами». Земна куля, таким чином, розколюється на дві частини, що втілюють цю ідею. Проте вірш завершується баченням Землі як єдиної країни, відкритої для всього людства.

Праворуч репрезентовано, так би мовити, «перевернутий» поетичний текст Браяна Білстона, який необхідно прочитати спочатку зверху донизу, а потім навпаки, у якому створюються подібні до першого поетичного тексту репрезентації біженців. Таким чином, можна почути голоси біженців і донести їхні проблеми світу. Ключовою темою поетичного тексту є своєрідний заклик до вибудовування мостів, а не стін, підтримуючи біженців.

У результаті дослідження нами також виявлено візуальні трансконтекстуальні зв'язки між кризою мігрантів та екологічною кризою (рис. 5).

Криза мігрантів та екологічна криза концептуалізуються у низці концептуальних метафор, а саме: *ОКЕАНІЧНА ХВИЛЯ Є МАСОВОЮ МІГРАЦІЄЮ; ВОРОЖІСТЬ ОКЕАНУ Є ВОРОЖІСТЮ МІГРАНТІВ; МІГРАНТИ Є ВІДХОДАМИ* тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті вперше охарактеризовано поняття соціальної кризи в контексті постулатів загальної семантики та різних типів відповідних семантичних середовищ: символічного, технологічного та біофізичного. На конкретних типах семантичних середовищ продемонстроване мультимодальне конструювання соціальної кризи в сучасному англомовному дискурсивному просторі. Отже, глобальна соціальна криза у світі, зокрема й міграційна, розглядається як когнітивно-дискурсивний, комунікативний, мультимодальний і трансмедійний феномен. З-поміж іншого, можемо підсумувати, що соціальна криза є наслідком розповсюдження маніпулятивного впливу контенту соціальних мереж, що впливає на дискурсив-

ний простір шляхом: 1) поляризації суспільств; 2) деформації наукового знання; 3) примітивізації складних соціальних об'єктів, явищ і предметів; 4) несумісності природного та штучного соціального. Відповідні ракурси мультимодального та трансмедійного вияву соціальної кризи в дискурсивному просторі становлять перспективу наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корольов І.Р. 2023 Природні й соціальні домінанти еколінгвістичного модусу. *Нова філологія*, 91, 48–55. https://doi.org/10.26661/2414-1135-2023-91-6
2. Alderman N. 2024. The Third Information Crisis. *The Most Useful Thing. Episode 1 of 5.* URL: https://www.bbc.co.uk/programmes/m0020xvb (дата звернення: 10.02.2025).
3. Bateson N. 2018. The Era of Emergency Relocation – A Transcontextual Perspective. *Nora Batesone.* URL: https://norabateson.wordpress.com/2018/03/22/the-era-of-emergency-relocation-a-transcontextual-perspective (дата звернення: 05.02.2025).
4. Bilston B. 2016. Refugees. URL: https://brianbilston.com/2016/03/23/refugees/ (дата звернення: 03.02.2025).
5. Brembilla P. 2019. Transmedia Music: The Values of Music as a Transmedia Asset, In: *The Routledge Companion to Transmedia Studies*, New York: Routledge, P. 82–89. URL: https://cris.unibo.it/handle/11585/705365 (дата звернення: 03.02.2025).
6. Duncan R. 2023. But one country. URL: https://x.com/RodDuncan/status/1709894645113635134 (дата звернення: 02.02.2025).
7. Global Issues. Refugees. 2024. URL: https://www.un.org/en/global-issues/refugees#:~:text=At%20the%20end%20of%20June,events%20seriously%20disturbing%20public%20order (дата звернення: 05.02.2025).
8. Herman A. 2024. They're eating the cats: Trump rambles falsely about immigrants in debate. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/us-news/article/2024/sep/10/trump-springfield-pets-false-claims (дата звернення: 10.02.2025).
9. Illingworth S. 2025. The Poetry of Science. URL: https://scienceblog.com/thepoetryofscience/author/thepoetryofscience (дата звернення: 04.02.2025).
10. Jenkins H. 2007. Transmedia Storyteling 101. *Pop Junctions Reflections on Entertainment, Pop Culture, Activism, Media, Literacy, Fandom and More.* URL: https://henryjenkins.org/blog/2007/03/transmedia_storytelling_101.html (дата звернення: 05.02.2025).
11. Korolyov I. 2021. Ecolinguistic Modes: Natural and Social Dominants. *Logos,* 106, 2021. P. 100–108.
12. Korzybski A. 2023. Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics. New York: Institute of General Semantics, 857 p.
13. Strate L. 2017. Media Ecology. An Approach to Understanding the Human Condition. *Textbook, XVI. Media and Communication. Series: Understanding Media Ecology*. Vol. 1. New York: Peter Lang Inc., International Academic Publishers, 258 p.
14. The Kiffness. 2024. Eating the Cats ft. Donald Trump (Debate Remix). *Youtube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3BrCvZmSnKA (дата звернення: 12.02.2025).
15. Uschuk P. 2022. Refugee. Pasadena, CA: Red Hen Press, 104 p.
16. World Social Report 2024. *Department of Economic and Social Affairs. Economic Analysis. United Nations.* URL: https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-social-report-2024 (дата звернення: 15.02.2025).

REFERENCES

1. Korolyov, I.R. (2023). Pryrodni y sotsialni dominanty ekolinhvistychnoho modusu [Natural and Social Dominants of the Ecolinguistic Mode]. *Novafilolohiia [New Philology]*, 91, 48–55. https://doi.org/10.26661/2414-1135-2023-91-6
2. Alderman, N. (2024). The Third Information Crisis. *The Most Useful Thing. Episode 1 of 5*. URL: https://www.bbc.co.uk/programmes/m0020xvb
3. Bateson, N. (2018). The Era of Emergency Relocation – A Transcontextual Perspective. *Nora Batesone.* URL: https://norabateson.wordpress.com/2018/03/22/the-era-of-emergency-relocation-a-transcontextual-perspective
4. Bilston, B. (2016). Refugees. URL: https://brianbilston.com/2016/03/23/refugees/
5. Brembilla, P. (2019). Transmedia Music: The Values of Music as a Transmedia Asset, In: *The Routledge Companion to Transmedia Studies*, New York: Routledge, P. 82–89. URL: https://cris.unibo.it/handle/11585/705365
6. Duncan, R. (2023). But one country. URL: https://x.com/RodDuncan/status/1709894645113635134
7. Global Issues. Refugees. (2024). URL: https://www.un.org/en/global-issues/refugees#:~:text=At%20the%20end%20of%20June,events%20seriously%20disturbing%20public%20order
8. Herman, A. (2024). They're eating the cats: Trump rambles falsely about immigrants in debate. *TheGuardian*.URL:https://www.theguardian.com/us-news/article/2024/sep/10/trump-springfield-pets-false-claims

9. Illingworth, S. (2025). The Poetry of Science. URL: https://scienceblog.com/thepoetryofscience/author/thepoetryofscience
10. Jenkins, H. (2007). Transmedia Storyteling 101. *Pop Junctions Reflections on Entertainment, Pop Culture, Activism, Media, Literacy, Fandom and More.* URL: https://henryjenkins.org/blog/2007/03/transmedia_storytelling_101.html
11. Korolyov, I. (2021). Ecolinguistic Modes: Natural and Social Dominants. *Logos,* 106, 2021. P. 100–108.
12. Korzybski, A. (2023). Science and Sanity: An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics. New York: Institute of General Semantics.
13. Strate, L. (2017). Media Ecology. An Approach to Understanding the Human Condition. *Textbook, XVI. Media and Communication. Series: Understanding Media Ecology*. Vol.1. New York: Peter Lang Inc., International Academic Publishers.
14. The Kiffness. (2024). Eating the Cats ft. Donald Trump (Debate Remix). *Youtube*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=3BrCvZmSnKA
15. Uschuk, P. (2022). Refugee. Pasadena, CA: Red Hen Press.
16. World Social Report. (2024). *Department of Economic and Social Affairs. Economic Analysis. United Nations.* URL: https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/world-social-report-2024

УДК 811.111’272’42:614.46-021.68
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-15

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ POST-COVID В АНГЛОМОВНОМУ НОВИННОМУ ДИСКУРСІ

Мосієвич Л. В.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-3576-9736
larisamosiyevich1977@gmail.com

Ключові слова: *концепт, лексико-семантичні поля, периферія, ядро, Post-COVID.*

У статті досліджено вербалізацію концепту POST-COVID в англомовному новинному дискурсі на матеріалі новин BBC за 2024–2025 рр. На відміну від концепту COVID, що має переважно медичну вербалізацію й стосується інфекційного захворювання, поняття POST-COVID охоплює ширший спектр явищ, зокрема медичні, психологічні, соціальні, економічні та культурні аспекти життя після завершення пандемії. Актуальність роботи зумовлена тривалим впливом пандемії COVID-19 на суспільне життя, що спричинило формування нового концепту, який охоплює медичні, соціальні, політичні та культурні аспекти. Метою дослідження є аналіз лінгвальних особливостей репрезентації концепту POST-COVID через вивчення лексико-семантичних засобів, що його вербалізують. У процесі аналізу виокремлено ключові лексико-семантичні поля, які відображають багатогранність концепту, включаючи теми здоров’я, пам’яті, соціальних змін, управління та етичних викликів. Досліджено морфологічні, стилістичні та емоційно-оцінні характеристики, що формують концепт. Ядро концепту становлять універсальні лексеми, пов’язані з медичними та меморіальними аспектами, тоді як периферія охоплює суспільні, правові та культурні наслідки пандемії. Мова новинного дискурсу віддзеркалює колективну травму, рівень довіри до влади та прагнення суспільства до справедливості й відновлення. Концепт POST-COVID постає не лише як відображення реальності, а й як інструмент формування публічної свідомості, що впливає на сприйняття постпандемічного досвіду. Дослідження підкреслює, що мова структурує суспільний досвід, сприяючи осмисленню пандемії та її наслідків, і формує наративи, які відображають цінності та пріоритети сучасного суспільства. Подальше дослідження пов’язане з концептуалізацією постковідного досвіду в англомовному новинному дискурсі.

VERBALIZATION OF THE CONCEPT OF POST-COVID IN ENGLISH-LANGUAGE NEWS DISCOURSE

Mosiievych L. V.
PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Specific Purposes
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3576-9736
larisamosiyevich1977@gmail.com

Key words: *concept, lexical-semantic fields, periphery, core, Post-COVID.*

The article investigates the verbalization of the concept of POST-COVID in the English-language news discourse using BBC reports as a source from 2024–2025. Unlike the concept of COVID, which predominantly has a medical verbalization and pertains to an infectious disease, the concept of POST-COVID encompasses a broader range of phenomena, including medical, psychological, social, economic, and cultural aspects of life after the pandemic. The relevance of the study is determined by the prolonged impact of the COVID-19 pandemic on public life, which led to the formation of a new cognitive-linguistic concept that includes medical, social, political, and cultural dimensions. The aim of the research is to analyze the linguistic features of the representation of the POST-COVID concept through the study of the lexical-semantic means that verbalize it. In the course of the analysis, key lexical-semantic fields reflecting the multifaceted nature of the concept were identified, including topics such as health, memory, social changes, governance, and ethical challenges. The morphological, stylistic, and emotional-evaluative characteristics that shape the concept were explored. The core of the concept consists of universal lexical items related to medical and memorial aspects, while the periphery encompasses the social, legal, and cultural consequences of the pandemic. The language of the news discourse reflects collective trauma, the level of trust in institutions, and society's desire for justice and recovery. The POST-COVID concept emerges not only as a reflection of reality but also as a tool for shaping public consciousness, influencing the perception of the post-pandemic experience. The study emphasizes that language structures societal experience, contributing to the understanding of the pandemic and its consequences, and forms narratives that reflect the values and priorities of contemporary society. Further research focuses on the conceptualization of the Post-COVID experience in English-language news discourse.

Постановка проблеми. Пройшло декілька років після епідемії коронавірусу, проте його наслідки ще залишаються актуальними. Виник навіть новий термін – Post-Covid. На відміну від терміна Covid, що має переважно медичну конотацію й стосується інфекційного захворювання, поняття Post-Covid охоплює ширший спектр явищ, зокрема медичні, психологічні, соціальні, економічні та культурні аспекти життя після завершення пандемії. Мільйони людей у світі, зокрема у Великій Британії, продовжують жити із симптомами long Covid, що свідчить про затяжний характер наслідків пандемії. Це, своєю чергою, зумовлює активне функціонування відповідної лексики в публічному дискурсі, насамперед тієї, що стосується здоров'я, реабілітації, соціальної допомоги та емоційної підтримки. Таким чином, концепт Post-Covid відображає не лише фізичні наслідки пандемії, а й складний когнітивно-соціальний досвід, що знайшов своє відображення у мові та дискурсі.

Аналіз концепту COVID здійснювався зарубіжними та українськими лінгвістами в різних площинах: Т. Торн [Thorne, 2020], МакЕрні та Бейкер [McEnery, Baker, 2021], Е. Набіла та Абдулрахман [Nabila, Abdulrahman, 2021] досліджували COVID-неологізми; Е. Семіно аналізувала метафори COVID у медіа та комунікації лікарів і пацієнтів [Semino, 2021]; Чартеріс-Блек досліджував метафори COVID у політичному дискурсі [Charteris-Black, 2021]; В. Коллер і Л. Колінз проводили дослідження дискурсивного

конструювання пандемії у ЗМІ [Koller, Collins, 2024]. А. Ахмадта М. Азам вивчали англомовний Ковід-дискурс у соціальних мережах [Chaudhary, Ahmad, Azam, 2024]. Серед українських лінгвістів Л. Бахмат, В. Панченко аналізували англійські COVID-неологізми [Бахмат, Панченко, 2020]. Окрім концепту COVID, синонімічний концепт PANDEMIC був у фокусі уваги дослідників, наприклад Н. Шкворченко, В. Громовенко, Я. Шарапановська вивчали його в англомовному політичному дискурсі [Shkvorchenko, Hromovenko, Sharapanovska, 2021].

Постковідному періоду присвячено не так багато лінгвістичних праць. Е. Семіно вивчала метафори постковідного періоду, зокрема в контексті відновлення після травми [Semino, 2021]. Тімо Панкакоскі досліджував, як метафоричні концепти формують політичний дискурс і сприяють переходу до нормальності після COVID-19 [Pankakoski, 2024].

Актуальність. Аналіз концепту **POST-COVID** є актуальним, бо пандемія досі має фізичні, соціальні, політичні та емоційні наслідки. Мовна картина світу постійно доповнюється новими смислами, пов'язаними із цим досвідом, бо суспільство перебуває у процесі лікування, пам'яті та переосмислення.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі лінгвістичних особливостей концепту **POST-COVID** на матеріалі BBC-новин за 2024–2025 рр. Для досягнення цієї мети передбачається виконання таких завдань:

1) виокремити лексико-семантичні поля, що вербалізують концепт **POST-COVID** в англомовному новинному дискурсі;

2) здійснити лексико-семантичний аналіз мовних одиниць, які формують ядро та периферію концепту;

3) проаналізувати стилістичні, емоційно-оцінні та прагматичні характеристики лексики, пов'язаної з концептом.

Об'єкт дослідження – концепт **POST-COVID** як частина англомовного новинного дискурсу.

Предмет дослідження – лексико-семантичні, стилістичні та емоційно-оцінні особливості мовної репрезентації концепту **POST-COVID** в англомовних медіатекстах.

Виклад основного матеріалу. Згідно з визначенням О. Селіванової, концепт є когнітивною структурою, що репрезентує певний фрагмент знань про світ, закріплений у мові та культурі [Селіванова, 2006, с. 292]. Вивчення структури концепту **POST-COVID** доцільно розпочати з аналізу лексико-семантичних полів, адже саме вони дають змогу впорядкувати мовні одиниці, за допомогою яких цей концепт вербалізується, а також виявити його ключові смислові складники. Такий підхід дає змогу окреслити ядро концепту (універсальні, стабільні елементи) та його периферію (контекстуально зумовлені компоненти). Спираючись на положення М. Кочергана, лексико-семантичне поле слід розуміти як сукупність лексичних одиниць, пов'язаних парадигматично й об'єднаних спільною семантикою, що відображає предметну, поняттєву або функціональну спорідненість позначуваних явищ [Кочерган, 2007, с. 266].

У межах кожного такого поля аналізу підлягають не лише морфологічні характеристики, а й стилістичні, емоційні та оцінні компоненти. Це релевантно для концепту **POST-COVID**, який має потужне емоційне та соціальне забарвлення. Саме ці характеристики дають змогу глибше осмислити не лише його змістову структуру, а й соціокультурну значущість, емоційний вплив та етичну оцінку. Таким чином, концепт **POST-COVID** виконує не лише номінативну, а й інтерпретаційну функцію, впливаючи на колективне сприйняття, поведінкові стратегії та навіть формування суспільної політики.

На основі ілюстративного матеріалу ми виокремили лексико-семантичні поля (ЛСП) концепту: «Здоров'я», «Вшанування пам'яті», «Соціальний та освітній вплив», «Управління, відповідальність та розслідування», «Шахрайство та неналежна поведінка».

1. ЛСП «Здоров'я»

А) Морфологічна структура**.** Вербалізатори цього ЛСП демонструють різноманітність форм, що відображає складність постковідного досвіду:

• однослівні вербалізатори здебільшого відносяться до медичних термінів, які чітко позначають діагнози, стани чи суб'єктів: *syndrome*, *symptoms*, *patients.* Наприклад, *long Covid* уособлює хронічний стан, що став окремим феноменом: *«two million people in the UK who are now living with long Covid»* [31 March 2025];

• складні словосполучення: *care centre*, *spring Covid booster vaccine*, *vulnerable groups* є багатокомпонентними і вказують на конкретні ініціативи, об'єкти чи категорії населення, додаючи деталізації;

• дієслівні конструкції: дієслова (*treat*, *care*, *suffer*, *alleviate*) часто вживаються у складних синтаксичних структурах, наприклад *«We absolutely do our best using treatments that we know to help with symptoms»* [31 March 2025]. Це відображає динамічний процес боротьби з хворобою, де акцент робиться на дії або їх обмеженості.

Б) Стилістичні складники. Вербалізатори ЛСП «Здоров'я» мають виразні стилістичні риси, а саме:

• медичний стиль: лексика (*long Covid*, *syndrome*, *treatment*) належить до медичного дискурсу, що забезпечує точність і авторитетність.

Наприклад: *«testing anti-viral medication... on 72 long Covid sufferers»*, [13 April 2025]. Це є типовим для новин BBC, які прагнуть інформувати читачів із посиланням на факти;

• експресивність: дієслова (*suffer*, *desperate*) і фрази (*truly alarming*, *desperate*) додають емоційного забарвлення, що виходить за межі суто медичного дискурсу. Наприклад, *suffer* підкреслює людський біль, а *desperate* – відчай через відсутність ефективних рішень: *«patients are absolutely desperate for»* [31 March 2025].

В) Емоційна конотація. Вербалізатори поля «Здоров'я» мають потужний емоційний складник, що відображає людський вимір пандемії:

• негативна конотація: лексика (*suffer*, *symptoms*, *desperate*) і фрази (*«we still don't actually have treatments for the things causing long Covid»*, 31 March 2025) передають біль, безсилля та розчарування через брак ефективних рішень;

• позитивна конотація: дієслова (*treat*, *care*, *alleviate*) і словосполучення (*care centre*, *booster vaccine*) несуть надію на відновлення та підтримку. Наприклад, *care centre* асоціюється з турботою і захистом: *«long Covid clinic [care centre] where Molly was receiving care»* [22 April 2025];

• емпатійний відтінок: фрази типу *«vulnerable groups»* чи *«patients are absolutely desperate»* викликають співчуття, підкреслюючи людський аспект. Наприклад: *«Covid-19 remains a serious risk for our most vulnerable residents»* [30 March 2025].

Вербалізатори ЛСП «Здоров'я» в концепті **POST-COVID** є різноманітними за структурою (від однослівних термінів до багатокомпонентних фраз), стилістично забарвленими та емоційно насиченими.

2. ЛСП «Вшанування пам'яті». Ритуали пам'яті (як Day of Reflection) вказують на глибоку потребу в колективному осмисленні втрат. Лексеми *Covid memorial woodland*, *Covid Memorial Trust*, *Day of Reflection*, *remembrance*, *commemorations* вербалізують це поле. Ця вербалізація пов'язана з психологічним та емоційним аспектами.

А) Морфологічна структура. Вербалізатори поля «Вшанування пам'яті» складаються з:

• однослівних лексем, які здебільшого відносяться до абстрактних термінів: *remembrance* і *commemorations* узагальнюють ідею вшанування та пам'яті. Наприклад, *«Covid 19 Day of Reflection is an annual opportunity for remembrance»* [7 March 2025];

• складних словосполучень: *Covid memorial woodland*, *Covid Memorial Trust*, *Day of Reflection* є багатокомпонентними та позначають конкретні ініціативи чи об'єкти. Наприклад: *«It's just baffling to have created woodlands for the very purpose of Covid remembrance»* [7 March 2025];

• фразових виразів, які підкреслюють активні дії громади в процесі вшанування: *«people come together to remember»* і *«restore the stone»*: *«She has been working to restore the stone»* [7 March 2025]. Ці фрази часто включають дієслова (*come together*, *restore*), що акцентують колективну активність.

Б) Стилістичні складники. Вербалізатори поля «Вшанування пам'яті» мають виразні стилістичні риси, а саме:

• формально-церемоніальний стиль: лексика типу *Day of Reflection*, *Covid Memorial Trust*, *commemorations* (наприклад, *«a new Covid Memorial Trust will lead on commemorations»*, 7 March 2025) належить до офіційного дискурсу, що відповідає британській традиції меморіальних практик. Цей стиль підкреслює інституційну вагу ініціатив;

• експресивність: вираз *«mindless vandalism»* (*«Twenty-five trees planted in a Covid memorial woodland have been destroyed by 'mindless vandals'»*, 16 April 2025) є емоційно насиченим, поєднуючи оцінку (*mindless*) із номінативом (*vandalism*), що вказує на конфлікт у сфері пам'яті;

• метафоричність: вербалізатори несуть метафоричний потенціал, наприклад *Covid memorial woodland* викликає образ «пам'яті як саду», що росте і потребує догляду (*«trees planted... have been destroyed»*, 16 April 2025), а *restore the stone* символізує відбудову стабільності та пам'яті (*«It was very important to restore it»*, 7 March 2025).

С) Емоційна конотація. Вербалізатори поля «Вшанування пам'яті» підкреслюють психологічний і соціальний виміри пандемії:

позитивна конотація: лексика (*remembrance*, *Day of Reflection*, *come together*) і фрази (*«an annual opportunity for people to come together»*, 7 March 2025) асоціюються з єдністю, надією та зціленням. Наприклад, *come together* передає ідею солідарності;

• негативна конотація: вираз *«mindless vandalism»* (*«destroyed by 'mindless vandals'»*, 16 April 2025) несе обурення та розчарування, підкреслюючи конфлікт між прагненням увічнити пам'ять і деструктивними діями. Слово *mindless* додає моральної оцінки, викликаючи гнів;

• емпатійний відтінок: фраза *«restore the stone»* (*«It was very important to restore it»*, 7 March 2025) апелює до почуття втрати та зусиль громади;

• трагічний відтінок: лексика типу *commemorations* чи *remembrance* (*«remember those who lost their lives»*, 7 March 2025) несе відтінок скорботи, нагадуючи про людські втрати.

Усі ці характеристики ЛСП «Вшанування пам'яті» створюють цілісну картину колективного осмислення постковідного досвіду.

3. ЛСП «Соціальний та освітній вплив» відображає глибокі трансформації у суспільстві, спричинені пандемією, зокрема порушення освіти, кар'єрних можливостей і психологічного благополуччя. Пандемія залишила глибокий слід у житті цілих поколінь: випускників, які втратили можливості для освіти й кар'єри, сімей, які пере-

жили втрату близьких, громад, які змушені були адаптуватися до нової реальності. Вербалізатори цього поля підкреслюють вплив на молодь (*Covid Generation*), сім'ї та громади, а також емоційні наслідки травматичного досвіду.

А) Морфологічна структура містить у собі:

• складні словосполучення: *Covid Generation*, *school leavers* позначають конкретні соціальні групи, постраждалі від пандемії *«Five years on... we catch up with the 'Covid Generation'»* [30 March 2025]. *Covid Generation* є ключовим терміном, що узагальнює досвід молоді. Він указує на закріплення концепту покоління, позначеного пандемією, що є новим у дискурсі через п'ять років після кризи. Явище дистанційного викладання під час Ковіду, *Covid teaching* також вербалізує це поле: *Graduates want compensation over Covid teaching»* [11 April 2025];

• фразові вирази: конструкції типу *«Covid was truly alarming – we were frightened»* і *«helped me move on from my Covid trauma»* [*30 March 2025*] включають дієслова (*frightened*, *helped*, *move on*) та оцінні елементи (*truly alarming*, *trauma*), що підкреслюють емоційний і психологічний вплив.

Б) Стилістичні складники. Вербалізаторам цього ЛСП притаманні:

• експресивний стиль: фрази типу *«Covid was truly alarming – we were frightened»* і *«helped me move on from my Covid trauma»* [*30 March 2025*] мають високу емоційну насиченість, що є типовим для новин BBC, коли йдеться про людські історії. Використання *truly* і *trauma* підсилює драматичність;

• формально-офіційний стиль: фрази, як-от *graduates want compensation* і *employment prospects* (*«Graduates want compensation over Covid teaching»*, 11 April 2025), належать до офіційного дискурсу, що відображає соціальні вимоги та економічні реалії.

В) Емоційна конотація містить у собі:

• негативну конотацію: лексика (*trauma*, *frightened*, *alarming*) і фрази (*«Covid was truly alarming – we were frightened»*, 30 March 2025) передають страх, утрату та психологічний шок. *Trauma* підкреслює глибокий емоційний вплив;

• позитивну конотацію: вираз *«helped me move on from my Covid trauma»* несе надію на відновлення, акцентуючи можливість зцілення;

• емпатійний відтінок: термін *Covid Generation* викликає співчуття до молоді, чиї можливості були обмежені (*«how the coronavirus pandemic affected their lives»*, 30 March 2025).

4. **ЛСП «Управління, відповідальність та розслідування»** відображає постпандемічну рефлексію щодо дій урядів, пошуку відповідальних та виявлення помилок. Сфера управління та громадської відповідальності формується термінами, такими як «розслідування ковід-19», «комітет», «свідки», «докази» та «прогалини». Вербалізатори цього поля підкреслюють політичну напругу та прагнення до істини.

А) Морфологічна структура містить у собі:

• однослівні номінативи: лексеми *committee*, *witnesses*, *evidence*, *gaps* (*«The Covid-19 Inquiry Special Purpose Committee was set up to find gaps»*, 26 March 2025) є юридичними термінами, що позначають елементи розслідувань;

• складні словосполучення: *Covid-19 Inquiry*, *Special Purpose Committee* (*«set up to find gaps in the UK Covid inquiry»*, 26 March 2025) є багатокомпонентними та вказують на інституційні структури;

• дієслівні конструкції: дієслова (*resigned*, *refused to support*, *set up*) у фразах (*«The Welsh Conservatives have resigned from the Senedd's Covid committee»*, 26 March 2025) підкреслюють дії чи їх припинення в контексті політичних конфліктів.

Б) Стилістичні складники. Вербалізаторам цього ЛСП притаманні такі особливості, як:

• формально-юридичний стиль: лексика (*Covid-19 Inquiry*, *evidence*, *gaps*) і фрази (*«set up to find gaps»*, 26 March 2025) належать до офіційного дискурсу, що відповідає стилю BBC у висвітленні розслідувань;

• дипломатичний стиль: цитата про Китай (*«spirit of science, openness and transparency»*) використовує абстрактну лексику та позитивно забарвлені терміни (*openness*, *transparency*), що є типовим для міжнародної риторики;

• політична напруга: дієслова (*resigned*, *refused*) відображають зростання конфліктів у процесі підзвітності, що є новим у дискурсі (*«Labour refused to support their calls»*, 26 March 2025).

В) Емоційна конотація містить у собі:

негативну конотацію: дієслова (*resigned*, *refused*) передають політичну напругу та розчарування (*«Welsh Conservatives have resigned»*, 26 March 2025);

• позитивну конотацію: *spirit of science, openness* несуть ідею співпраці та прозорості, викликаючи довіру;

• очікування справедливості: фраза *«set up to find gaps»* апелює до прагнення істини, що викликає надію на уроки для майбутнього («*On the issue of* ***Covid-19 origin tracing****, China has always adhered to the spirit of science, openness and transparency, actively supported and participated in global scientific tracing, and resolutely opposed any form of political manipulation, said Mao Ning, a spokesperson for the ministry»*).

5. ЛСП «Шахрайство та неналежна поведінка». Вербалізатори ЛСП відображають еволюцію постковідного дискурсу через п'ять років після пандемії, фокусуючись на:

• економічних зловживаннях: термін *Covid bounce back loans* (*«fraudulently claiming £150,000 in Covid bounce back loans»*, 15 April 2025) описує економічні програми підтримки;

• юридичній активності: дієслова *sentenced* і *escaped* (*«cafe owner has been sentenced»*, *«teacher escapes ban»*) указують на зростання судових справ, пов'язаних із пандемічними порушеннями, що не було характерним для ранніх етапів;

• соціальній чутливості: зростання уваги до *misconduct* (*«Covid misconduct teacher»*, 28 March 2025) відображає суспільний запит на етичну поведінку, особливо в таких сферах, як освіта.

А) Морфологічна структура. Вербалізатори поля «Шахрайство та неналежна поведінка» демонструють різноманітність форм, що відображає складність правових і етичних порушень у постковідному контексті:

• однослівні номінативи: лексема типу *misconduct* (*«Covid misconduct teacher escapes ban»*, 28 March 2025) є абстрактним юридичним терміном, що узагальнює неналежну поведінку;

• складні словосполучення: фрази, як-от *fraudulently claiming*, *Covid bounce back loans* (*«A cafe owner has been sentenced for fraudulently claiming £150,000 in Covid bounce back loans»*, 15 April 2025), є багатокомпонентними та вказують на конкретні дії чи програми, пов'язані з шахрайством. *Covid bounce back loans* є специфічним терміном, що відсилає до економічної політики пандемічного періоду;

• дієслівні конструкції: дієслова (*escaped*, *sentenced*) у фразах (*«teacher escapes ban»*, *«cafe owner has been sentenced»*) підкреслюють результати або їх відсутність у правовій боротьбі з порушеннями;

• фразові вирази з оцінними елементами: *fraudulently claiming*.

Б) Стилістичні складники. Вербалізатори поля «Шахрайство та неналежна поведінка» мають виразні стилістичні риси, що відображають їхню функцію в новинному дискурсі:

• формально-юридичний стиль: лексика (*misconduct*, *sentenced*, *fraudulently claiming*) належить до правового дискурсу, що забезпечує точність і авторитетність (*«A cafe owner has been sentenced for fraudulently claiming»*, 15 April 2025);

• оцінний стиль: використання терміна *fraudulently* (*«fraudulently claiming»*) і дієслова *escaped* (*«teacher escapes ban»*, 28 March 2025) додає моральної оцінки, підкреслюючи негативний характер дій. *Fraudulently* прямо вказує на обман, а *escaped* – на несправедливість;

• наративний стиль: фрази типу *«A cafe owner has been sentenced»* чи *«Covid misconduct teacher escapes ban»* мають наративний характер, створюючи короткі історії про окремих осіб, що робить дискурс більш людським, персоналізованим і зрозумілим.

В) Емоційна конотація. Вербалізатори поля «Шахрайство та неналежна поведінка» мають сильний емоційний складник, що підкреслює суспільне ставлення до порушень:

• негативна конотація: лексика (*fraudulently claiming*, *misconduct*) і дієслова (*escaped*) передають обурення та розчарування (*«Covid misconduct teacher escapes ban»*, 28 March 2025). *Fraudulently* акцентує обман, а *escaped* – несправедливість, викликаючи гнів;

• позитивна конотація (обмежена): дієслово *sentenced* (*«A cafe owner has been sentenced»*) несе відтінок справедливості, викликаючи задоволення від відновлення порядку;

• соціальна напруга: вираз *escaped* підкреслює конфлікт між прагненням покарання та його відсутністю, що може викликати відчування несправедливості у читачів.

Вербалізатори цього поля сигналізують про перехід від реагування на кризу до аналізу її етичних і правових наслідків з акцентом на справедливість.

Ядро концепту **POST-COVID** в англомовному новинному дискурсі формують семантичні елементи, що стосуються здоров'я, медичних наслідків та інституційної пам'яті. До нього належать лексеми на зразок long Covid, patients, treatment, remembrance, Day of Reflection, які вербалізують базовий досвід постковідного періоду – фізичне та психологічне відновлення, колективне осмислення втрат. Периферію концепту становлять контекстно-залежні компоненти, які змінюються залежно від поточних подій і включають такі поля, як політична відповідальність (Covid-19 Inquiry, evidence, resigned) та правопорушення (fraudulently claiming, misconduct, escaped ban). Вони відображають соціальні, правові та моральні наслідки постковідного періоду. Таким чином, ядро забезпечує когнітивну сталість концепту, тоді як периферія віддзеркалює його здатність адаптуватися до нових реалій.

Висновки. Дослідження вербалізації концепту уможливило зробити висновок, що Post-COVID – це більше не про хворобу, а про її наслідки в різних аспектах: лікування тривалого Ковіду, вшанування пам'яті, суспільні та емоційні ефекти, розслідування та шахрайство. Вербалізатори концепту є різноманітними за структурою, стилістично гнучкими та емоційно насиченими. Вони відображають еволюцію дискурсу від кризового реагування до аналізу етичних і правових порушень, пов'язані з юридичними процесами та економічною політикою. Ці вербалізатори формують

суспільне сприйняття постковідного світу, підкреслюючи прагнення справедливості та моральної відповідальності.

Подальше дослідження пов'язане з аналізом концептуалізації постковідного досвіду в англомовному новинному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахмат, Л.В., Панченко, В.В. Короналогізми та як пандемія COVID-19 змінює англійську мову. *Мова. Література. Фольклор*, 2020, *1*(1), С. 7–12. https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-1-1
2. Кочерган М.П. Теорія функціонально-семантичного поля і її застосування в зіставному мовознавстві. *Мовознавство*, 2007, № 4–5, С. 13–19.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
4. Charteris-Black, J. (2021). Metaphors of COVID-19 in political discourse. *Journal of Political Communication*, 38(2), 123–145.
5. Chaudhary, A., Ahmad, A., & Azam, M. (2024). Language and Covid-19 Discourse: An Analysis of Pandemic-Related Language Discourse Used on Social Media. *The Knowledge*, *3*(1), 14–22. https://doi.org/10.63062/tk/2k24a.31014
6. Koller, V., & Collins, L.C. (2024). Viral Language: Analysing the Covid-19 Pandemic in Public Discourse. Routledge.
7. McEnery, T., & Baker, P. (2021). COVID-19 neologisms: A corpus-based study. *Language and Society*, 50(1), 45–67.
8. Nabila, E., & Abdulrahman. (2021). An analysis of new English words created during COVID-19. *Englisia: Journal of Language, Education, and Humanities*, 9(1), 19–32. https://doi.org/10.22373/ej.v9i1.9035
9. Pankakoski, Timo. 2024. Concepts We Transform by: Metaphorical Concepts in Post-COVID-19 Transition to Normalcy. *Redescriptions: Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory* 27(1): 6–25. DOI: https://doi. org/10.33134/rds.425
10. Semino, E. (2022). Metaphors of the post-COVID era: Trauma and recovery. *Journal of Health Communication*, 27(3), 215–230.
11. Semino, E. (2021). «Not Soldiers but Fire-fighters» – Metaphors and Covid-19. *Health Communication*, 36(1), 50–58.
12. Shkvorchenko, N., Hromovenko, V., & Sharapanovska, Y. (2021). The concept of «pandemic» in modern English-language political discourse. *Amazonia Investiga,* 10(46), 225–233. https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.23
13. Thorne, T. (2020). Neologisms in the COVID-19 pandemic discourse. *Journal of Linguistic Innovation*, 15(4), 201–220.

REFERENCES

1. Bakhmat, L.V., & Panchenko, V.V. (2020). Koronolohizmy ta yak pandemiya COVID-19 zminyuye anhliysku movu [Coronologisms and how the COVID-19 pandemic is changing the English language]. *Mova. Literatura. Folklor*, 1(1), 7–12. https://doi.org/10.26661/2414-9594-2020-1-1-1
2. Kocherhan, M.P. (2007). Teoriya funktsional-no-semantychnoho polya i yiyi zastosuvannya v zistavnomu movoznavstvi [Theory of functional-semantic field and its application in comparative linguistics]. *Movoznavstvo*, 4–5, 13–19.
3. Selivanova, O.O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillya-K, 716 p.
4. Charteris-Black, J. (2021). Metaphors of COVID-19 in political discourse. *Journal of Political Communication*, 38(2), 123–145.
5. Chaudhary, A., Ahmad, A., & Azam, M. (2024). Language and Covid-19 Discourse: An Analysis of Pandemic-Related Language Discourse Used on Social Media. *The Knowledge*, *3*(1), 14–22. https://doi.org/10.63062/tk/2k24a.31014
6. Koller, V., & Collins, L.C. (2024). Viral Language: Analysing the Covid-19 Pandemic in Public Discourse. Routledge.
7. McEnery, T., & Baker, P. (2021). COVID-19 neologisms: A corpus-based study. *Language and Society*, 50(1), 45–67.
8. Nabila, E., & Abdulrahman. (2021). An analysis of new English words created during COVID-19. *Englisia: Journal of Language, Education, and Humanities*, 9(1), 19–32. https://doi.org/10.22373/ej.v9i1.9035
9. Pankakoski, Timo. 2024. Concepts We Transform by: Metaphorical Concepts in Post-COVID-19 Transition to Normalcy. *Redescriptions: Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory* 27(1): 6–25. DOI: https://doi. org/10.33134/rds.425
10. Semino, E. (2022). Metaphors of the post-COVID era: Trauma and recovery. *Journal of Health Communication*, 27(3), 215–230.
11. Semino, E. (2021). «Not Soldiers but Fire-fighters» – Metaphors and Covid-19. *Health Communication*, 36(1), 50–58.
12. Shkvorchenko, N., Hromovenko, V., & Sharapanovska, Y. (2021). The concept of «pandemic» in modern English-language political discourse. *Amazonia Investiga,* 10(46), 225–233. https://doi.org/10.34069/AI/2021.46.10.23
13. Thorne, T. (2020). Neologisms in the COVID-19 pandemic discourse. *Journal of Linguistic Innovation*, 15(4), 201–220.

UDC 811.111’367.623’37’322.2’42-112-115”199/201”
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-16

ADJECTIVES *GRAPHIC* AND *GRAPHICAL* IN MODERN ENGLISH: CORPUS-BASED DIACHRONIC STUDY

Saban O. V.
Senior Lecturer at the Department of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2343-3135
olesia.v.saban@lpnu.ua

Klymenta M. B.
Bachelor Student of Applied Linguistics
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
orcid.org/0009-0009-7026-4179
mariia.klymenta.fl.2021@lpnu.ua

Key words: *corpus, corpus linguistics, diachrony, adjective, adjective phrase, modifier.*

This research paper explores the distinction between the two frequently confused adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL. It examines their historical development, general patterns of usage, and conceptual differences. Taking a diachronic approach and combining both quantitative and qualitative methods, the study investigates changes in meaning, usage frequency, and collocational behaviour across two distinct time frames: 1990–1994 and 2015–2019. The primary source of empirical data is the Corpus of Contemporary American English (COCA), which offers a balanced and diverse representation of modern American English across various genres.

The analysis involves a detailed examination of etymology, dictionary definitions, and corpus-based evidence. Although GRAPHIC and GRAPHICAL share the same etymological origin and can both be traced back to the early seventeenth century, the findings demonstrate that they have diverged significantly in use. Over time, these adjectives have developed specialized functions and tend to occur in different contexts, which is evident from both their dictionary definitions and real-world usage. Their distribution and collocational preferences reveal consistent differences, especially in terms of the modifiers they combine with.

The study also finds that both adjectives are most frequently used in academic writing, journalistic texts, and magazine articles. Notable differences emerge in the patterns of both premodifiers and postmodifiers accompanying each adjective, with these patterns evolving over the examined periods. Adjective GRAPHIC is more frequently used than GRAPHICAL in both corpus and collocations. Overall, the paper illustrates how corpus linguistics can shed light on subtle lexical distinctions and track language change over time.

Future research could broaden the diachronic scope to earlier historical periods and apply more advanced semantic tools to capture finer shifts in meaning. Comparative studies across different varieties of English and pedagogical insights could further inform how these adjectives are interpreted and taught.

ПРИКМЕТНИКИ *GRAPHIC* ТА *GRAPHICAL* У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: КОРПУСНОБАЗОВАНЕ ДІАХРОННЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сабан О. В.
старший викладач кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-2343-3135
olesia.v.saban@lpnu.ua

Климента М. Б.
студентка спеціальності «Прикладна лінгвістика»
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0009-0009-7026-4179
mariia.klymenta.fl.2021@lpnu.ua

Ключові слова: *корпус, корпусна лінгвістика, діахронія, прикметник, прикметникове словосполучення, модифікатор.*

У дослідженні розглядаються відмінності між двома прикметниками, які часто плутають, – GRAPHIC та GRAPHICAL. Розглянуто їх історичний розвиток, загальне вживання та концептуальні відмінності. Застосовуючи діахронний підхід і поєднуючи кількісні та якісні методи, дослідження аналізує зміни у значенні, вживанні, колокаціях і частотності у двох вибраних періодах: 1990–1994 та 2015–2019 рр. Основним джерелом емпіричних даних є Корпус сучасної американської англійської мови (COCA), що репрезентує збалансовану добірку текстів різних жанрів.

Аналіз охоплює етимологію, тлумачення у сучасних словниках, а також дані корпусного дослідження. Виявлено, що хоча прикметники GRAPHIC і GRAPHICAL мають спільне етимологічне походження та з'явилися на початку XVII ст., з часом вони почали виконувати різні функції та вживатися в різних контекстах. Незважаючи на спільне походження, моделі їх уживання істотно відрізняються, особливо з погляду колокаційної поведінки.

У дослідженні наголошується, що ці прикметники найчастіше трапляються в академічних текстах, новинних публікаціях та журналах. Окрім того, спостерігаються відмінності в модифікаторах, які супроводжують GRAPHIC і GRAPHICAL, як у позиції перед означуваним словом, так і після нього, що особливо помітно під час порівняння двох часових періодів. Прикметник GRAPHIC частіше вживається, ніж GRAPHICAL, як у корпусі, так і в словосполученнях. Зрештою, у роботі показано, як уживання та контексти цих прикметників змінюються з часом і як за допомогою корпусного аналізу можна виявити тонкі лексичні відмінності. Подальші наукові розвідки у сфері виявлення відмінностей між досліджуваними прикметниками можуть бути спрямовані на розширення діахронного аналізу в межах інших історичних періодів, а також на застосування сучасних семантичних інструментів для відстеження найменших змін у значенні та вживанні досліджуваних прикметників. Окрім того, міжмовні зіставлення та педагогічні підходи можуть забезпечити додаткове розуміння механізмів їх розрізнення й ефективного навчання.

Statement of the problem in a general form and its connection with important scientific and practical tasks. In modern linguistics, there is growing interest in analyzing lexical variation across contexts, genres, and time periods, particularly through corpus-based approaches. The adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL are frequently confused due to their

similar form, despite differences in meaning and usage. This presents a relevant linguistic problem, because the comprehensive studies about functional and semantic features of adjectives using diachronic corpus methods remain limited.

The theoretical foundation of this article is grounded in the works of both foreign and Ukrainian scholars specializing in corpus linguistics, syntax, and adjective phrase structure. Among foreign scholars, Mark Davies [Davies, 2009], the creator of the Corpus of Contemporary American English, has significantly advanced corpus-based linguistic analysis, enabling detailed diachronic and synchronic studies of lexical variation, along with Graeme Kennedy, whose studies greatly influenced the field of corpus linguistics [Kennedy, 2014]. Ukrainian linguists such as Vasyl Starko [Starko, 2014], Mariia Shvedova [Shvedova, 2010], and Olena Levchenko [Levchenko, 2022] have also made substantial contributions to the field of corpus linguistics, developing methodologies for computerized analysis. Together, these contributions create a comprehensive theoretical framework for our study, particularly in analyzing the distinction between GRAPHIC and GRAPHICAL across different time periods and registers.

The given work **aims** to conduct a corpus-based diachronic analysis of the concepts of GRAPHIC and GRAPHICAL using the Corpus of Contemporary American English.

The research tasks include the following**:**

– to identify the etymology and definitions of GRAPHIC and GRAPHICAL;

– to bring together the key theoretical points about the adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL;

– to establish the general information and compare the concept of GRAPHIC and GRAPHICAL in the period from the year 1990 to 1994 and from 2015 to 2019;

– to analyze the collocations with the adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL in the period from the year 1990 to 1994 inclusive.

The **object** of the research is the adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL in modern American English.

The **subject** of the research is the corpus-based diachronic study of the adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL in various categories and the exploration of the difference between these concepts in the two periods: from 1990 to 1994 and from 2015 to 2019.

Analysis of recent research and publications. Corpus linguistics has experienced a notable resurgence in recent times, expanding its horizons, as noted by Tony McEnery and Andrew Wilson [Wilson & Tony, 2001, p.1]. According to Hans Lindquist and Magnus Levin, this study enables the investigation of language patterns and phenomena, including a vast number of qualitative and quantitative methods of analysis that can be used by scholars from various theoretical backgrounds [Lindquist, 2009, p. 1]. It relies on pre-established linguistic descriptions, categories, and classifications that are subsequently tested and refined through the analysis of corpus data. Graeme Kennedy mentioned that within this framework, the corpus functions not as the central object of investigation, but rather as an empirical tool for validating existing theoretical assumptions [Kennedy, 2014, p. 290].

According to Michael McCarthy and Ronald Carter, an adjective phrase is composed of at least one adjective functioning as the head and serves two primary purposes in larger structures: modifying nouns through the attributive function and complementing copular verbs through the predicative function. In the attributive function, adjective phrases modify nouns by typically appearing as premodifiers. When an adjective phrase is used as the complement of a copular verb like appear, be, become, feel, get, look, remain, seem, smell, sound, or taste, it serves a predicative function within the clause [Cambridge Grammar of English, 2006, pp. 441–443].

Results and Discussion. In this article, the diachronic study analyzes the usage of the adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL across two time periods (1990–1994 and 2015–2019). Utilizing COCA corpus data, the research investigates their contextual meanings, synonymous relations, and syntactic behavior through concordance line analysis, with particular attention to their co-occurrence with premodifiers and postmodifiers.

The origins of the word GRAPHIC are dated to the mid-1600s. The term ‘graphic’ has been in use since before 1637, as evidenced by the writings of Ben Jonson, a renowned poet and playwright (Oxford English Dictionary, n.d.). GRAPHIC refers to something that is depicted or explained in a highly explicit manner, often used to describe things that are disturbing or startling. Another interpretation of the term is connected to the artistic usage of images, forms, and text, particularly in literature and periodicals. The term GRAPHIC originates from the Latin word “*graphicus*”, which is derived from the Greek words “*graphikos*” which means capable of painting or drawing (Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations, n.d.).

COCA’s definitions are: 1) describing nudity or sexual activity in graphic detail; 2) evoking lifelike images within the mind; 3) written, drawn, or engraved (Corpus of Contemporary American English (COCA) | UVA Library, n.d.).

Synonyms for the adjective GRAPHIC given by COCA are explicit, detailed, explicit, full, graphic, lifelike, realistic, striking, vivid, illustrative, diagrammatic, graphic, illustrative, pictorial, and visual. Adjective GRAPHIC is a more frequent adjective

than GRAPHICAL. It is encountered in the corpus 11015 times and applied mostly in such categories as Blog, Web, Spoken language, Magazines, News, and Academic journals. In the corpus ranking, this adjective is listed at number 5311, indicating its high level of significance (see Figure 1).

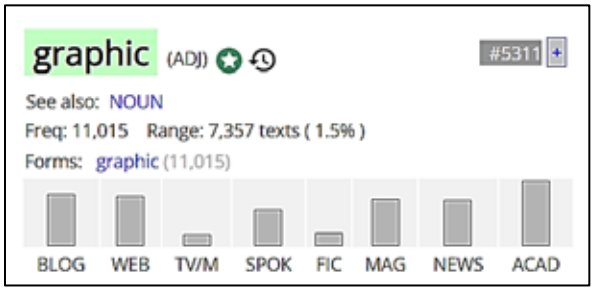

Figure 1. The frequency of the adjective GRAPHIC

The term GRAPHICAL originated in the English language through the process of derivation of graphic by adding the suffix -al. The earliest citation of the adjective GRAPHICAL was found in the works of William Folkingham in 1610 (Oxford English Dictionary, n.d.). Adjective GRAPHICAL has the same origin as its etymon.

GRAPHICAL pertains to graphics, which are visual representations of data or information. It specifically refers to images or videos that are displayed on the screen of a digital device, such as a computer. Additionally, it can also refer to data that is represented by a graph. This term is commonly used in technical contexts (Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations, n.d.). COCA provides two definitions of GRAPHICAL: 1) relating to or presented by a graph (Figure 2);

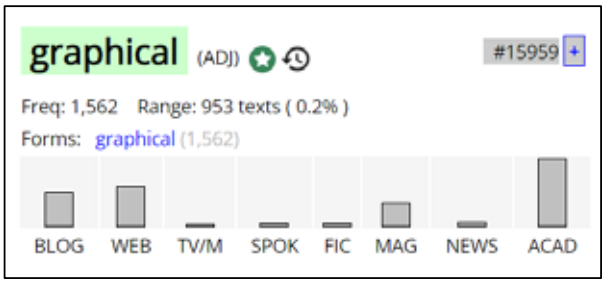

Figure 2. The frequency of the adjective GRAPHICAL

2) written, drawn, or engraved (Corpus of Contemporary American English (COCA) | UVA Library, n.d.). Adjective GRAPHICAL can be partly a synonym of GRAPHIC, while the corpus provides no synonyms for this word. This adjective is a less frequent one than GRAPHIC. It is encountered in the corpus only 1562 times and applied mostly in categories Blog, Web, and Academic journals. GRAPHICAL ranks much lower (#15,959) than GRAPHIC in COCA frequency (see Figure 2).

Observing the frequency of usage of the adjective GRAPHIC in two periods, 1990-1994 (see Figure 3) and 2015-2019 (see Figure 4), no substantive change in it is noticed, as the figures are 1494 and 1454, respectively. The only difference is displayed in increasing Academic and Spoken language frequency numbers (Fig. 3, 4).

Figures 5 and 6 present the top 10 collocates of GRAPHIC in the periods 1990–1994 and 2015–2019,

SECTION	ALL	BLOG	WEB	TV/M	SPOK	FIC	MAG	NEWS	ACAD	1990-94	1995-99	2000-04	2005-09	2010-14	2015-19
FREQ	1494	0	0	28	483	64	288	423	208	1494	0	0	0	0	0
WORDS (M)	993	128.6	124.3	128.1	126.1	118.3	126.1	121.7	119.8	121.1	125.2	124.6	123.1	123.3	122.8
PER MIL	1.50	0.00	0.00	0.22	3.83	0.54	2.28	3.47	1.74	12.34	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
SEE ALL SUB-SECTIONS AT ONCE															

Figure 3. The frequency of GRAPHIC in the 1990–1994 period

SECTION	ALL	BLOG	WEB	TV/M	SPOK	FIC	MAG	NEWS	ACAD	1990-94	1995-99	2000-04	2005-09	2010-14	2015-19
FREQ	1454	0	0	108	228	89	367	311	351	0	0	0	0	0	1454
WORDS (M)	993	128.6	124.3	128.1	126.1	118.3	126.1	121.7	119.8	121.1	125.2	124.6	123.1	123.3	122.8
PER MIL	1.46	0.00	0.00	0.84	1.81	0.75	2.91	2.55	2.93	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	11.85
SEE ALL SUB-SECTIONS AT ONCE															

Figure 4. The frequency of GRAPHIC within 2015–2019 period

respectively, with nouns occurring in the postmodifier position. According to the content of the tables, the colocations are different. During the years 1990-1994, the most frequently occurring phrases were GRAPHIC *dollar, designer, artist, arts,* and *design*, which can be explained by the rapid development of the graphic design discipline and the expansion of the printing industry. Although these phrases were still frequent for 2015–2019, such collocations as GRAPHIC *novel, novels, and organisers* were more frequent, which gives reasons to believe that the remarkable development of the gaming industry, especially graphic novels, influenced the usage of this adjective. However, the most frequent collocates rose significantly in 2015–2019, likely due to greater collocational diversity (Fig. 5, 6).

Adverbs are also parts of adjective phrases and play the role of premodifiers for the adjective GRAPHIC. The total frequency of utilization of adverbs also has not changed. The most common adverbs in 1990–1994 are *most, more, very, too,* and *so*. Such adverbs as *brutally* and *quite* also occur in this period (see Figure 7). In 2015-2019, there is a slight change in usage, and the most frequent ones are *more, very, too, pretty,* and *so*. There is an exceptional use of adverbs *extremely, highly*, alongside a reduced use of *most* (see Figure 8).

A comparison of pre- and postmodifiers accompanying the adjective graphic is presented below. Examples of premodifiers as adjectives, adverbs, and copular verbs used in 1990–1994 were as follows: *As pure **commercial graphic** designers/illustrators. And to give you one **very graphic** illustration… The report includes **some graphic** footage. An attack on Catholic feminism, provides a **more graphic** image… The pamphlets have **to be graphic** if we are going to instruct people how to save lives.* In 2015–2019 usage was following: *It makes his music very visual, **very graphic**. What that woman was saying was **pretty graphic** in detail. Rated R for language and **brief graphic** nudity. You tweeted an **extremely graphic** bestiality video. At Highland Park, female students*

HELP	ⓘ	★	ALL FORMS (SAMPLE): 100 200 500	FREQ +	TOTAL 826 | UNIQUE 314 +
1	ⓘ	★	GRAPHIC DOLLAR	41	
2	ⓘ	★	GRAPHIC DESIGNER	38	
3	ⓘ	★	GRAPHIC ARTIST	31	
4	ⓘ	★	GRAPHIC ARTS	30	
5	ⓘ	★	GRAPHIC DESIGN	30	
6	ⓘ	★	GRAPHIC IMAGES	20	
7	ⓘ	★	GRAPHIC METALS	20	
8	ⓘ	★	GRAPHIC NYSE	20	
9	ⓘ	★	GRAPHIC DETAIL	15	
10	ⓘ	★	GRAPHIC ART	13	

Figure 5. Top 10 collocates of GRAPHIC with nouns in 1990

HELP	ⓘ	★	ALL FORMS (SAMPLE): 100 200 500	FREQ +	TOTAL 975 | UNIQUE 213 +
1	ⓘ	★	GRAPHIC NOVEL	91	
2	ⓘ	★	GRAPHIC NOVELS	64	
3	ⓘ	★	GRAPHIC ORGANIZERS	64	
4	ⓘ	★	GRAPHIC DESIGNER	55	
5	ⓘ	★	GRAPHIC DESIGN	55	
6	ⓘ	★	GRAPHIC ORGANIZER	45	
7	ⓘ	★	GRAPHIC ARTIST	35	
8	ⓘ	★	GRAPHIC IMAGES	28	
9	ⓘ	★	GRAPHIC CONTENT	26	
10	ⓘ	★	GRAPHIC NUDITY	24	

Figure 6. Top 10 collocates of GRAPHIC with nouns in 2015–2019

HELP	ⓘ	★	ALL FORMS (SAMPLE): 100	FREQ +	TOTAL 111 | UNIQUE 35 +
1	ⓘ	★	MOST GRAPHIC	17	
2	ⓘ	★	MORE GRAPHIC	17	
3	ⓘ	★	VERY GRAPHIC	11	
4	ⓘ	★	TOO GRAPHIC	11	
5	ⓘ	★	SO GRAPHIC	9	
6	ⓘ	★	HOW GRAPHIC	4	
7	ⓘ	★	SEXUALLY GRAPHIC	4	
8	ⓘ	★	QUITE GRAPHIC	3	
9	ⓘ	★	AS GRAPHIC	3	
10	ⓘ	★	BRUTALLY GRAPHIC	3	

Figure 7. Top 10 collocates of GRAPHIC with adverbs as premodifiers in 1990–1994

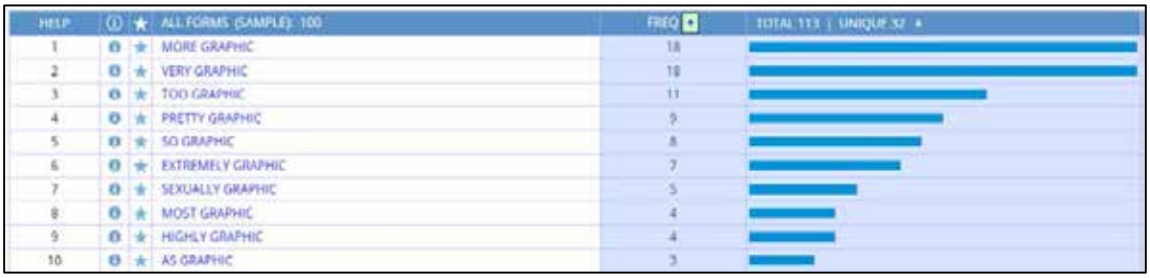

HELP	ALL FORMS (SAMPLE): 100	FREQ	TOTAL 113 | UNIQUE 32
1	MORE GRAPHIC	18	
2	VERY GRAPHIC	18	
3	TOO GRAPHIC	11	
4	PRETTY GRAPHIC	9	
5	SO GRAPHIC	8	
6	EXTREMELY GRAPHIC	7	
7	SEXUALLY GRAPHIC	5	
8	MOST GRAPHIC	4	
9	HIGHLY GRAPHIC	4	
10	AS GRAPHIC	3	

Figure 8. Top 10 collocates of GRAPHIC with adverbs as premodifiers in 2015–2019

are constantly pressured to share risqu? or even ***sexually graphic*** *images of themselves with male students.* Analysing the premodifiers given above, the usage of adverbs and adjectives is high, while copular verbs aren't so frequent. Words in context usually referred to the concept of sexual activity.

Examples with postmodifiers in 1990–1994 were commonly nouns: *Turns out his hypnotherapist was a* ***graphic designer*** *with just 20 hours of hypnosis training. The* ***graphic artist*** *was born in Richland in 1951. I'm in* ***graphic design****, and computers are putting me out of business. The team's report spells out in minute and* ***graphic detail*** *the consequences of a series of mistakes.* ***Graphic images*** *of the composite areas are displayed on screen and may be printed*. In 2015–2019, most frequently used postmodifiers were also nouns, as in examples: *If he'd been in a* ***graphic novel****, the artist would have drawn a dialogue bubble for it. Using a variety of techniques, including* ***graphic organizers****… The day after Hussle's death, the muralist and* ***graphic designer*** *approached a Marathon Clothing store manager… The social media giant wrote on Twitter that it had taken the additional step of blocking all versions of the video edited to remove the* ***graphic content*** *at the behest of local authorities… The play was also notable for its* ***graphic nudity****, which gave the violent perpetrator of the play's key dramatic episode startling vulnerability.* The number of use postmodifiers is extremely high, exceeding 300 instances. The examples primarily relate to the concepts of drawing, nudity, design, and works of art.

Examining the usage of frequency of the adjective GRAPHICAL during two distinct periods, namely 1990–1994 and 2015–2019 (see Figures 9, 10), it becomes evident that the adjective was employed 161 times during the former period and 136 times during the latter. Both periods show a high frequency of using GRAPHICAL in Magazines and Academic language.

In Figures 11 and 12, there are tables with the most frequent top 10 combinations of GRAPHICAL and nouns as postmodifiers. It can be observed that the most frequent nouns in 1990-1994 are *analysis, interface, user, interfaces,* and *representation,* which can be explained by the usage of GRAPHICAL in

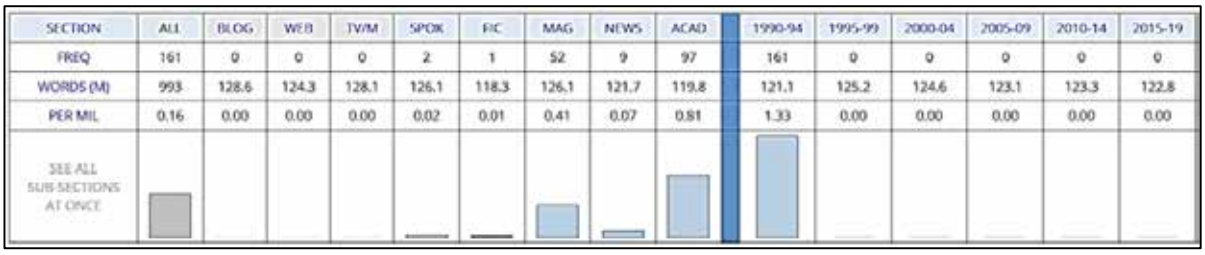

SECTION	ALL	BLOG	WEB	TV/M	SPOK	FIC	MAG	NEWS	ACAD	1990-94	1995-99	2000-04	2005-09	2010-14	2015-19
FREQ	161	0	0	0	2	1	52	9	97	161	0	0	0	0	0
WORDS (M)	993	128.6	124.3	128.1	126.1	118.3	126.1	121.7	119.8	121.1	125.2	124.6	123.1	123.3	122.8
PER MIL	0.16	0.00	0.00	0.00	0.02	0.01	0.41	0.07	0.81	1.33	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
SEE ALL SUB-SECTIONS AT ONCE															

Figure 9. The frequency of GRAPHICAL within 1990–1994

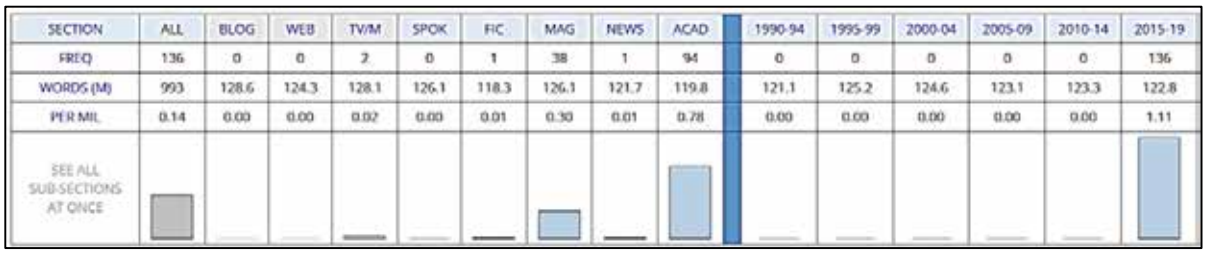

SECTION	ALL	BLOG	WEB	TV/M	SPOK	FIC	MAG	NEWS	ACAD	1990-94	1995-99	2000-04	2005-09	2010-14	2015-19
FREQ	136	0	0	2	0	1	38	1	94	0	0	0	0	0	136
WORDS (M)	993	128.6	124.3	128.1	126.1	118.3	126.1	121.7	119.8	121.1	125.2	124.6	123.1	123.3	122.8
PER MIL	0.14	0.00	0.00	0.02	0.00	0.01	0.30	0.01	0.78	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.11
SEE ALL SUB-SECTIONS AT ONCE															

Figure 10. The frequency of GRAPHICAL within 2015–201

academic language. In 2015–2019, nouns such as *representation, representations, models,* and *displays* show the highest utilization, which might be related to the rapid development of mathematics and physics, as the adjective GRAPHICAL is related to them. The use of words *interface, representation,* and *user* is observed in both periods, although they show different frequencies and positions in the tables. The studied words demonstrate considerable semantic and conceptual similarity, likely due to the restricted usage of the adjective GRAPHICAL (Figures 11, 12).

Adjective GRAPHICAL is less usable than GRAPHIC, which can be observed by comparing their frequencies. An extremely small number of adverbs are used with this adjective as premodifiers, which might be due to its handling only in academic texts from 1990 to 1994. Adverbs *highly, up, more, just, and how* are used with it (see Figure 13). In 2015–2019, this number decreased to two adverbs: *more* and *as* (see Figure 14). The total number of all adverbs that act as premodifiers is nine words.

The usage of premodifiers with the adjective GRAPHICAL is much lower than with GRAPHIC in COCA. Examples of premodifiers as adjectives and adverbs used in 1990–1994 were as follows: *As has been suggested earlier in this paper, we believe that this* ***highly graphical*** *form of representing structural information is suitable for numerous other applications. As such, its* ***stunning graphical*** *interface looks like something out of King's Quest V… Because of the* ***explicit graphical*** *representation of associations in the E-R representation…* Otherwise, in the 2015–2019 period, the range of premodifiers is not a bit higher and richer: *A second line of research has studied extensions of* ***probabilistic graphical*** *models… A program for analysis of* ***Bayesian graphical*** *models using Gibbs sampling.* All examples above refer to the concept of drawn images.

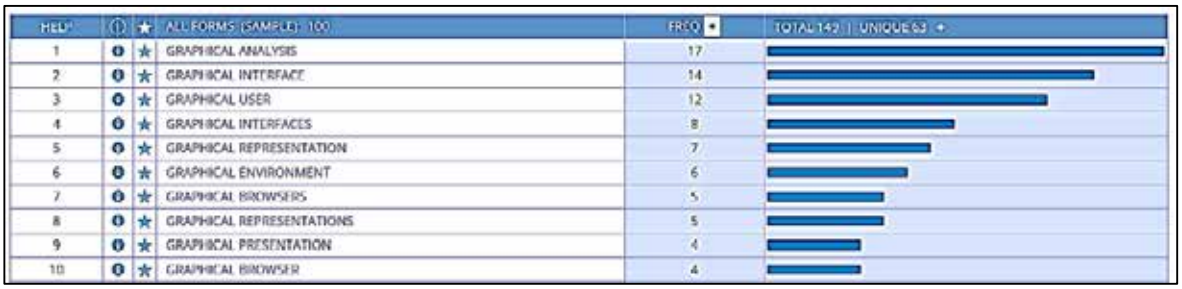

Figure 11. Top 10 collocates of GRAPHICAL with nouns in 1990–1994

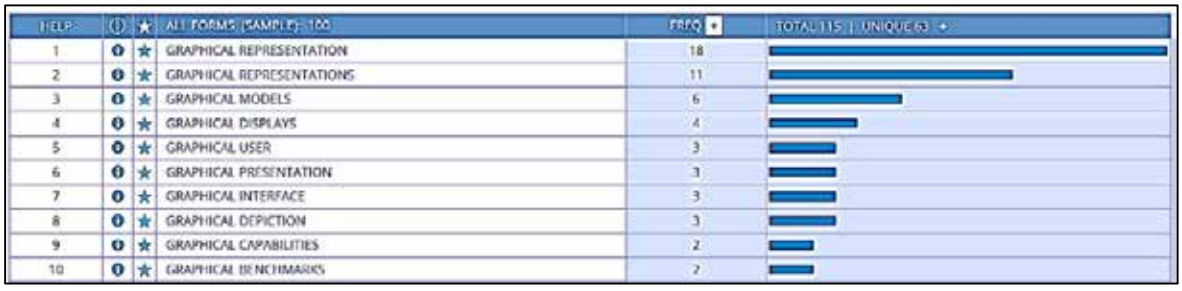

Figure 12. Top 10 collocates of GRAPHICAL with nouns in 2015–2019

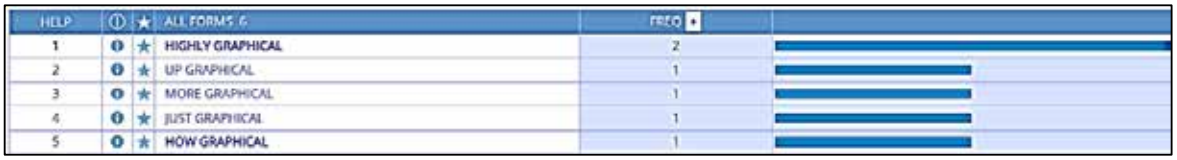

Figure 13. Collocates of GRAPHICAL with adverbs as premodifiers in 1990–19

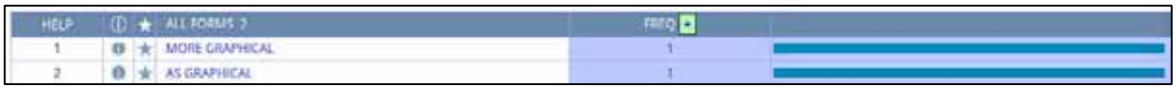

Figure 14. Collocates of GRAPHICAL with adverbs as premodifiers in 2015–2019

Most frequent postmodifiers in 1990–1994 were presented with nouns: *In addition, America Online hopes Redgate will hasten a change in its* ***graphical interface*** *to one that is more engaging through the use of sound and video. To illustrate this relationship we use the* ***graphical analysis*** *of chaos theory as a geometric model and apply it to the complex process of semidesert-soil production. These operating environments – called* ***graphical user*** *interfaces… A* ***graphical representation*** *of the vertical displacements for the seated male subject are shown in Figure 5.* The number of postmodifiers in 2015–2019 was lower, but the same nouns were used, as shown in the following examples*: The time series maps, a* ***graphical representation*** *where data points are indexed against time. Remote Desktop Services, which help provide a* ***graphical interface*** *for connecting to Windows computers over the Internet. A second line of research has studied extensions of probabilistic* ***graphical models*** *to capture sets of probability distributions (*(Fig. 13, 14)*.*

Conclusions and prospects for further developments in this area. A diachronic analysis of the concepts GRAPHIC and GRAPHICAL was conducted using a corpus of COCA texts to reveal their distinct usage characteristics between 1990–1994 and 2015–2019. By comparing the usage of these concepts, it became evident that the adjective GRAPHIC was more frequently employed than GRAPHICAL. Furthermore, the research indicates that both words were predominantly found in the texts belonging to the domains of Academic English, News, and Magazines. The first known use of these adjectives was at the beginning of the seventeenth century, and they share a similar etymology and Latin-Greek roots. A comparison of the concepts of these words in modern dictionaries reveals that they have distinct meanings. GRAPHIC means something that refers to images used artistically and depicts explicit nudity in a detailed manner, while GRAPHICAL refers to a concept or idea that is visually represented through a written graph.

Adjectives GRAPHIC and GRAPHICAL were often used with nouns, adjectives, and adverbs as premodifiers, and nouns as postmodifiers. Premodifiers typically employed with the term GRAPHIC include adverbs (*most, such, many, brutally, extremely*), and occasionally adjectives (*commercial, pretty, brief*). However, their occurrence saw a decline from 2015 to 2019 when compared to subsequent years. On the other hand, the term GRAPHICAL was also accompanied by premodifiers such as adverbs (*highly*) and adjectives (*stunning, explicit*), but their number remains constant. Postmodifiers were more frequently used with the adjectives under study. Nouns as postmodifiers with GRAPHIC were typically paired with postmodifiers *dollar, designer, artist, novel, organizer,* and *design*. When it comes to the noun GRAPHICAL, it was commonly accompanied by nouns *analysis, interface, user, representation, abstract,* and *models*. Consequently, the findings of the investigation demonstrated a greater prevalence of collocates containing GRAPHIC as opposed to GRAPHICAL.

Future research could extend the analysis beyond 1990–2019 to explore broader trends in the use of GRAPHIC and GRAPHICAL. Using tools like word embeddings or collocation networks could offer deeper insights, while cross-linguistic studies and applications in language teaching could help clarify distinctions and help learners.

BIBLIOGRAPHY

1. Старко В. Корпусні дані в дослідженні українських колоративів. *Українська мова*. 2014. № 1(49). С. 51–60.
2. Шведова М.О. Активні дієприкметники в українській мові: корпусний аналіз. *Галактика Слова (збірник на пошану Галини Макарівни Гнатюк)*. Київ, 2020. С. 339–352.
3. Davies M. The 385+ million word Corpus of Contemporary American English (1990–2008+). *International Journal of Corpus Linguistics*. 2009. Vol. 14, no. 2. P. 159–190. URL: https://doi.org/10.1075/ijcl.14.2.02dav (date of access: 23.04.2025).
4. Definition of «graphic». *Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations*. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/graphic (date of access: 15.04.2025).
5. Definition of «graphical2. *Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations*. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/graphical (date of access: 15.04.2025).
6. English-Corpora: COCA. *English Corpora: most widely used online corpora. Billions of words of data: free online access*. URL: https://www.english-corpora.org/coca/ (date of access: 15.04.2025).
7. Graphic, adj. & n. meanings, etymology and more | Oxford English Dictionary. *Oxford English Dictionary*. URL: https://www.oed.com/dictionary/graphic_adj?tab=factsheet#2693849 (date of access: 15.04.2025).
8. Graphical, adj. meanings, etymology and more | Oxford English Dictionary. *Oxford English Dictionary*. URL: https://www.oed.com/dictionary/graphical_adj?tab=factsheet#2694786 (date of access: 15.04.2025).
9. Hultso O.-A., Levchenko O. Associative Verbal Network of Concepts РАДІСТЬ (JOY) and СТРАХ (FEAR): Experimental and Corpus Approaches. *2022 IEEE 17th International Conference on Computer Sciences and*

Information Technologies (CSIT), м. Lviv, Ukraine. 2022. URL: https://doi.org/10.1109/csit56902.2022.10000485 (date of access: 22.04.2025).
10. Kennedy G. Introduction to Corpus Linguistics. Taylor & Francis Group, 2014.
11. Levin M., Lindquist H. Corpus Linguistics and the Description of English. Edinburgh University Press, 2018. 288 p.
12. McCarthy M., Carter R. Cambridge Grammar of English Network CD-ROM: A Comprehensive Guide. Cambridge University Press, 2006. 973 p.
13. McEnery T., Wilson A. Corpus Linguistics. Edinburgh University Press, 2019. URL: https://doi.org/10.1515/9781474470865 (date of access: 22.04.2025).

REFERENCES

1. Davies M. The 385+ million word Corpus of Contemporary American English (1990–2008+). *International Journal of Corpus Linguistics*. 2009. Vol. 14, no. 2. P. 159–190. URL: https://doi.org/10.1075/ijcl.14.2.02dav (date of access: 23.04.2025).
2. Definition of «graphic». *Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations*. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/graphic (date of access: 15.04.2025).
3. Definition of «graphical». *Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations*. URL: https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/graphical (date of access: 15.04.2025).
4. English-Corpora: COCA. *English Corpora: most widely used online corpora. Billions of words of data: free online access*. URL: https://www.english-corpora.org/coca/ (date of access: 15.04.2025).
5. Graphic, adj. & n. meanings, etymology and more | Oxford English Dictionary. *Oxford English Dictionary*. URL: https://www.oed.com/dictionary/graphic_adj?tab=factsheet#2693849 (date of access: 15.04.2025).
6. Graphical, adj. meanings, etymology and more | Oxford English Dictionary. *Oxford English Dictionary*. URL: https://www.oed.com/dictionary/graphical_adj?tab=factsheet#2694786 (date of access: 15.04.2025).
7. Hultso O.-A., Levchenko O. Associative Verbal Network of Concepts РАДІСТЬ (JOY) and СТРАХ (FEAR): Experimental and Corpus Approaches. *2022 IEEE 17th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*, м. Lviv, Ukraine, 10–12 November. 2022 p. 2022. URL: https://doi.org/10.1109/csit56902.2022.10000485 (date of access: 22.04.2025).
8. Kennedy G. Introduction to Corpus Linguistics. Taylor & Francis Group, 2014.
9. Levin M., Lindquist H. Corpus Linguistics and the Description of English. Edinburgh University Press, 2018. 288 p.
10. McCarthy M., Carter R. Cambridge Grammar of English Network CD-ROM: A Comprehensive Guide. Cambridge University Press, 2006. 973 p.
11. McEnery T., Wilson A. Corpus Linguistics. Edinburgh University Press, 2019. URL: https://doi.org/10.1515/9781474470865 (date of access: 22.04.2025).
12. Shvedova M.O. Aktyvni diieprykmetnyky v ukrainskii movi: korpusnyi analiz. Halaktyka Slova (zbirnyk na poshanu Halyny Makarivny Hnatiuk) [Active participles in the Ukrainian language: a corpus analysis. Galaxy of Words (collection in honor of Halyna Makarivna Hnatiuk)]. 2020. pp. 339–352.
13. Starko V. Korpusni dani v doslidzhenni ukrainskykh koloratyviv [Corpus data in the study of Ukrainian colorations]. Ukrainska mova. 2014. Vol. 1 (49). pp. 51–60.

УДК 811.134.2’276.6’42:[004.774:641.5]
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-17

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ДИСКУРС У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКОМОВНОГО КУЛІНАРНОГО БЛОГУ

Тєлкова О. В.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романської філології і перекладу
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-9008-9683
ksenya708@ukr.net

Мішукова О. М.
викладач кафедри романської філології і перекладу
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-5068-3888
olgam3003@gmail.com

Ключові слова: *дискурс, гастрономія, гастрономічний дискурс, жанр дискурсу, кулінарний блог, соціальна мережа.*

Статтю присвячено дослідженню кулінарного блогу як жанру гастрономічного дискурсу, що активно функціонує у комунікативному просторі Інтернету. Розвиток цифрових технологій призводить до формування індивідуалізованого середовища спілкування, у межах якого гастрономічна тематика набуває значної популярності. У ході дослідження було встановлено, що кулінарний блог є креолізованим текстом, що поєднує вербальні та візуальні елементи (фотографії, відео тощо). Він спрямований на обмін кулінарним досвідом, рецептами, спогадами про їжу та заклади, а також на встановлення комунікативного зв’язку з аудиторією. Ми зосередили нашу увагу на дослідженні специфіки іспанськомовних кулінарних блогів, що на відміну від англомовних, франкомовних чи німецькомовних залишаються недостатньо вивченими в межах вітчизняної лінгвістики. Як фактичний матеріал використано блоги популярних іспанськомовних блогерів з Instagram, відібраних за кількістю підписників, дописів та відповідно до рейтингових показників. Проведено аналіз, у результаті якого виділено головні тематичні напрями дописів: рецепти та описи страв, розповіді про заклади харчування, рекламні та інформаційні дописи тощо. Зазначено, що у рецептурній частині публікацій автори часто супроводжують текст особистими емоціями або побутовими деталями, що сприяє створенню ефекту емоційної близькості, завдяки цьому виникає ілюзія, що автор є другом читача. Також установлено, що в межах кулінарного блогу активно використовуються засоби виразності, елементи розмовного стилю, а іноді й фахова гастрономічна лексика, що в сукупності формує особливу стилістику тексту. Результати дослідження демонструють, що кулінарний блог функціонує як багаторівневий інструмент Інтернет-комунікації, оскільки гастрономічна інформація подається з урахуванням емоційної залученості читачів, індивідуального стилю автора та візуального контенту, що забезпечує його впливовість та ефективність у взаємодії з аудиторією. Таким чином, кулінарний блог є простором не лише для передачі рецептів, а й для збереження гастрономічної пам’яті, особистих історій, пов’язаних із приготуванням та споживанням їжі.

GASTRONOMIC DISCOURSE IN SOCIAL NETWORKS: FEATURES OF A SPANISH-LANGUAGE CULINARY BLOG

Tielkova O. V.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Romance Philology and Translation
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9008-9683
ksenya708@ukr.net

Mishukova O. M.
Lecturer at the Department of Romance Philology and Translation
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5068-3888
olgam3003@gmail.com

Key words: *discourse, gastronomy, gastronomic discourse, genre of discourse, culinary blog, social network.*

The article is devoted to the study of the culinary blog as a genre of gastronomic discourse that actively functions in the communicative space of the Internet. The development of digital technologies leads to the formation of an individualized communication environment, within which gastronomic topics are gaining significant popularity. It has been found in our research that a culinary blog is a creative text that combines verbal and visual elements (photos, videos, etc.) and is aimed at sharing culinary experiences, recipes, memories of food and establishments, as well as establishing a communicative connection with the audience. We focused our attention on studying the specifics of Spanish-language culinary blogs, which, in contrast to those in English, French, or German, remain insufficiently studied within the framework of domestic linguistics. The factual material consisted of blogs by popular Spanish-speaking Instagram bloggers, selected according to the number of followers, posts, and relevant ranking metrics. An analysis has been conducted, resulting in the identification of the main thematic directions of the posts: recipes and descriptions of dishes, stories about dining establishments, promotional and informational posts, among others. It has been noted that in the recipe sections of the posts, authors often accompany the text with personal emotions or everyday details, which contributes to creating a sense of emotional closeness and generates the illusion that the author is a friend of the reader. It has also been established that within the culinary blog, expressive means, elements of conversational style, and sometimes professional gastronomic vocabulary are actively used, which together form distinctive stylistics of the text. Ehe results of the study demonstrate that a culinary blog functions as a multi-level tool of online communication, as gastronomic information is presented with consideration for the readers' emotional engagement, the author's individual style, and visual content, which ensures its influence and effectiveness in interacting with the audience. Thus, the culinary blog serves as a space not only for sharing recipes but also for preserving gastronomic memory and personal stories related to the preparation and consumption of food.

Постановка проблеми. Останні роки розвиток комунікативного простору в Інтернеті зумовив зміну наукового підходу до Інтернет-комунікації та типів дискурсу, що з нею пов'язані. Формується індивідуалізоване середовище спілкування, яке не має часових і просторових обмежень. У цьому процесі виникають специфічні моделі мовленнєвої взаємодії, що реалізуються у різних формах та жанрах дискурсу. Гастрономічний дискурс також знаходить своє втілення в Інтернет-комунікації у форматі кулінарного блогу, оскільки гастрономічна тематика є дуже популярною в Інтернеті: у різних країнах світу існують кулінарні блогери, що набувають популярності. Їхні читачі активно стежать за ними : в Інтернеті (читаючи та коментуючи блоги), у книжкових магазинах (купуючи кулінарні книги), на гастрономічних фестивалях і кулінарних подіях. Часто успішні блогери організовують платні кулінарні курси, що дають змогу встановити з ними більш тісний контакт. У своєму дослідженні К.С. Карпова зазначає, що «надзвичайна популярність блогів зумовлена двома головними причинами, а саме: спрощеним механізмом публікації інформації та її моментальною доступністю в мережі» [Карпова 2017, с. 83]. Популярні кулінарні блогери виступають як впливові фігури в соціальних мережах, вони здатні впливати на свою аудиторію, зокрема через рекламу закладів харчування або їх критику.

Дослідженням такого жанру, як «кулінарний блог», займалися вітчизняні вчені Ю.М. Половинчак, К.С. Карпова, О.А. Остроушко, С.В. Макухіна, С.О. Друзь, С.В. Телюк, В. Кулікова та Ю. Рейзіна. Серед зарубіжних дослідників слід відзначити К. Сеньей, Д. Фіорентіно, Ш. Широлкар, Дж. Пешаве та А. Колапкар, Ф. Мандж'япане тощо.

Незважаючи на численні дослідження кулінарних блогів у межах гастрономічного дискурсу на матеріалі української, англійської, французької та німецької мов, розвідки на матеріалі іспанської мови залишаються поодинокими і, на жаль, не привертають належної уваги з боку вітчизняної іспаністики. Тому **актуальність** нашого дослідження зумовлена необхідністю вивчення особливостей кулінарного блогу задля глибшого розуміння специфіки сучасного іспанськомовного гастрономічного дискурсу.

Мета і завдання статті. Метою статті є виявлення особливостей іспанськомовного кулінарного блогу як жанру гастрономічного дискурсу. Відповідно до мети статті, важливо вирішити такі **завдання**:

– виявити лінгво-понятійну сутність терміна «кулінарний блог»;

– визначити тематичну спрямованість іспанськомовних кулінарних блогів;

– виявити і дослідити структурні та лінгвостилістичні особливості іспанськомовного кулінарного блогу.

Предмет і об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є кулінарний блог як жанр іспанськомовного гастрономічного дискурсу, а предметом – його структурні та лінгвостилістичні особливості.

Джерелами фактичного матеріалу стали тексти кулінарних блоги в Інтернеті, а саме у соціальних мережах, що ведуться іспанською мовою.

Виклад основного матеріалу. Термін «блог» походить від англійського «web log», що означає «мережевий журнал». Кулінарні блоги стали важливим явищем у сучасному медіапросторі, надаючи можливість кожному, навіть без професійного досвіду в кулінарії, ділитися своїми знаннями та рецептами. Так, Д. Фіорентіно зазначає, що «кулінарний блог пропонує новий спосіб обміну інформацією про їжу непрофесійним способом та для більшої аудиторії, ніж та, яку утворюють сім'ї чи друзі: блоги дають право голосу «звичайним» людям» [Fiorentino 2019, p. 92]. У дослідженні Ш. Широлкар, Дж. Пешаве та А. Колапкар кулінарний блог описується як «тип блогу, який поєднує у собі інтерес гурманів до їжі, написання блогу та фотографії їжі. Цих блогерів часто називають «foodies» (з англ. «гурмани», «поціновувачі їжі»), а їхні блоги створені, щоб впливати на підписників і отримувати прибуток» [Shirolkar 2022, p. 157]. С.В. Макухіна у своїй статті характеризує кулінарний блог так: «Блоги, присвячені їжі і напоям, дають можливість будь-якій людині, яка не є відомим шеф-кухарем або експертом у галузі харчування, стати успішним і впливовим у цій сфері та зробити свій внесок в обмін знаннями про конкретні продукти харчування, особистим досвідом, пов'язаним з їжею, та рецептами, які відтворюватимуться їхніми послідовниками, навіть якщо кулінарні навички цих послідовників поки що не повністю розвинені» [Макухіна 2023, с. 375]. Як зазначає Ю.М. Половинчак, автори кулінарних блогів, як професіонали, так і любителі, публікують описи та фото своїх гастрономічних експериментів або досвіду. Окрім рецептів, блог може містити інформацію про походження страви, корисні властивості або особисті спогади, пов'язані з їжею [Половинчак 2016, с. 63]. Отже, кулінарний блог – це креалізований текст, автором якого може бути будь-яка особа, навіть без досвіду у кулінарії, що використовує Інтернет-платформи для обміну інформацією, знаннями чи досвідом про їжу і має можливість впливати на аудиторію. Таким чином, «агентом» є блогер, а «клієнтом» – будь-яка особа, що читає блог.

Останнім часом лінгвісти приділяють особливу увагу вивченню візуального аспекту кулінарних

блогів, зокрема фотографій та відео, оскільки саме візуальний зміст є основним засобом привертання уваги. У своїй книзі британська блогерка Келлі Сеньєй зауважує важливість візуального складника кулінарного блогу, зазначаючи: «Блог без картинок – це як піца без начинки» [Senyei 2012, p. 109]. Фотографії та відео є невід'ємною частиною сучасного кулінарного блогу, саме від них значною мірою залежить ефективність привертання уваги до приготування страв.

Для виявлення структурних і лінгвостилістичних особливостей іспанськомовного кулінарного блогу ми вважаємо доречним зосередити увагу на таких блогах: *Carlos Ríos* [@carlosriosq], *Delicious Martha | Eat Girl* [@deliciousmartha], *I n é s Hoy Comemos Sano* [@hoycomemossano], *Vanessa Venturas | Recetas fáciles, rápidas y saludables* [@cocinandomelavida instagram.com] та *Auxy Ordoñez | HN en JPES* [@postressaludables]. У виборі блогів ми спиралися на інформацію, що було надано у рейтингах сайтів [starngage.com, influencermarketinghub.com], що досліджують стан блогів у соціальній мережі Instagram [instagram.com]. Під час відбору було враховано кількість читачів (не менше 500 тис), кількість дописів, зроблених у блозі (не менше ніж 500), та їхнє місце у рейтингу блогерів, пов'язаних із кулінарією (не нижче 15).

Дослідивши блоги, ми виділили такі теми публікацій:

1) рецепти та інформаційні тексти про їжу: *«¿Qué hay mejor que **una tarta de chocolate**? **Una tarta con TRES chocolates**»* [@deliciousmartha instagram.com];

Для створення дружньої атмосфери часто використовують жартівливу подачу матеріалу, наприклад гру слів у фразі *«…una tarta de chocolate? Una tarta con TRES chocolates»*, де *«una»* може бути як артиклем, так і числівником, а *«tres chocolates»* – це назва десерту;

2) розповіді про заклади харчування: «*¡Hola, **guapos**! Estoy en Madrid. Estoy con Masito. Y comemos en un sitio super, super chulo. Estamos en Killo y vamos a comer de rico…*», потім декілька дописів із назвами страв та їх фотографіями й відгук про відвідування: «*Todo estaba increíble. ¡**Tenéis que venir**! Oferta gastronómica y un ambiente inspirados en la calidez gaditana y la modernidad de Madrid*» [@cocinandomelavida instagram.com]; «*¡Hola, guapos!*» – звернення до підписників передбачає, що серед них є представники різних статей. Автор спонукає теж відвідати це заклад: «*¡Tenéis que venir!*», таким чином створюється ілюзія «поради від друга»;

3) поради, рекламні публікації та антиреклама (наприклад, пов'язані із закладами харчування): «*Con todo mi cariño e ilusión, os anuncio que ya está aquí **HOY COMEMOS SANO – HOME –** Nueva **TIENDA ONLINE**, **llena de TESOROS** que he elegido para **hacer nuestra vida más bonita y especial**! Después de muchos meses de trabajo, contratiempos y dificultades, (pero con una ilusión que puede con todo) ¡Ya es una realidad! Puedes visitar LA TIENDA desde el LINK DE MI PERFIL, aquí @hoycomemossano ¡Vas a encontrar muchas ideas para tus regalitos navideños!*» [@hoycomemossano instagram.com].

Перш ніж перейти до реклами, автор звертається до читачів, запитуючи про їхнє життя, що створює ілюзію дружньої розмови. За допомогою дієслів у другій особі множини та прикметників автор схиляє аудиторію до того, щоб вони відвідали заклад чи придбали певний товар. Таким чином, реклама починає відчуватися як порада від добре знайомого друга;

4) гастрономічні подорожі:«***Descubriendo los vinos de Jerez** de la mano de @sherrywinesjerez **Os comparto** este Vlog (vídeo + blog) del planazo que tuve la semana pasada: **visitamos** bodegas, **catamos** vinos y polvorones con **ingredientes impensables** que estaban **increíbles**, **comimos** berza gaditana (guiso de garbanzos con berza, morcilla, chorizo…), y **disfrutamos** de una auténtica zambomba jerezana ¡Fue un plan genial!*» [@hoycomemossano instagram.com].

У подібних дописах використовуються дієслова у першій особі множини, таким чином підписники ніби залучаються у цю подорож. Прикметники підкреслюють позитивні боки подорожі, що може вплинути на рішення аудиторії теж відвідати ці місця й ознайомитися з місцевими стравами (зазвичай указується адреса закладу, що є прямою рекламою).

Також у блогах зустрічаються дописи, що не підпадають під жодну з вищенаведених тем. Так, у блозі «***Delicious Martha | Eat Girl***» зустрічаються дописи, присвячені повсякденному життю Марти: «*mini vlog Jordania EH. Etiqueta a la persona con la que harías este viaje. 3 noches en Jordania han dado mucho de si. Esperamos que os encante este resumen tanto como a nosotros ir compartiendo el viaje*» [@deliciousmartha instagram.com]. Блог «***I n é s Hoy Comemos Sano***» також публікує дописи з невеличкими розповідями про своє повсякденне життя: «*Un día conmigo ¿Qué te parece este formato de vídeo? Dime en comentarios si te gustaría ver más vídeos de este estilo #undiaconmigo #vlogdiario #vlog #dayinthelife #lifestyle*» [@hoycomemossano instagram.com]. Можна вважати, що інформація про власне життя також покликана створити певний образ «подруги», думка якої потім буде впливати на підписників.

Отже, проаналізувавши тематичне наповнення відібраних кулінарних блогів, ми можемо гово-

рити про те, що вони мають як спільні ознаки, так і відмінні:

– теми, пов'язані з описом рецептів та порад щодо приготування страв, а також рекламні публікації так чи інакше з'явилися в усіх блогах;

– менш популярним виявився опис подорожей, що частково або повністю присвячено темі гастрономії (зустрічається тільки у шістнадцяти блогах із тридцяти);

– відгуки на популярні гастрономічні заклади виявилися найменш популярною темою (зустрічається лише в одинадцяти блогах із тридцяти).

Основні публікації у кулінарному блозі присвячено саме рецептам. Дописи у кулінарних блогах мають чітку структуру і зазвичай поділяються на:

1) заголовок – назва рецепту, часто з указівкою основних інгредієнтів;

2) вступ – коротке звернення автора, коментарі про рецепт (смак, історія, простота приготування);

3) інгредієнти – перелік необхідних продуктів та їх кількість, іноді зазначено кількість порцій і час приготування;

4) опис процесу приготування – текстовий опис або відео з коментарями автора;

5) висновок – подяка читачам, прохання підписатися, хештеги для пошуку.

Рецепт завжди супроводжується фотографіями або відео, що демонструють результат або покроковий процес приготування. Публікації, що не стосуються кулінарних рецептів, зазвичай не мають чітко визначеної структури.

Кулінарний блог є особливою формою комунікації, що слугує для збереження та передачі інформації. Йому притаманні такі ознаки: креолізованість – поєднання тексту з фото або відео; інтерактивність – спілкування між автором і підписниками через коментарі; гіпертекстуальність – можливість швидкого переходу між публікаціями та профілями. У центрі більшості кулінарних блогів знаходяться рецепти страв. Інтернет-комунікація змушує автора блогу змінювати традиційну структуру кулінарного рецепта. На відміну від кулінарних книг після назви рецепта часто подається вступ із коментарями автора (наприклад, історія страви чи особистий досвід). Блоги динамічніші й доступні для ширшої аудиторії. Формати текстів варіюються: рецепти можуть подаватися як у вигляді списків, так і суцільним текстом. Основна мета автора – зацікавити читачів приготуванням їжі та обговоренням гастрономічних тем.

Серед лексичних особливостей блогу можна виділити такі:

1) використання запозичень, переважно з англійської кулінарної та Інтернет-лексики, а також окремих граматичних конструкцій: «🎄 *Navidad* ***is coming*** ✨ *y hoy vengo con una receta para los amantes de los #caquis* 👌 *Si además te gusta la #burrata, tienes que probar este plato, la combinación es brutal!!!!* 🤤 *¿Postre o entrante?», «Hecho en casa con* ***mucho love*** 💝» [@chupchupchup twitter.com];

2) використання абревіатур, особливо в соцмережах, з обмеженням кількості символів: «*Para después del España* ***vs*** *Costarica ya tienes esta maravilla en mi canal*» (*vs* – скорочення від латинського слова «*versus*», що означає «проти») [@LaCocinadMasito twitter.com].

Стилістичні особливості кулінарного блогу значною мірою формуються за рахунок інтеграції розмовного стилю. Це позитивно впливає на сприйняття рецептів, оскільки автор перестає виглядати як безособова фігура та сприймається як «друг», якого підписники нібито знають, а отже, більше довіряють його авторитету. Таким чином, хоча кулінарний рецепт зберігає традиційну структуру, у блогах автори свідомо вдаються до розмовної лексики, щоб розширити аудиторію та встановити з нею більш тісний контакт. Для цього використовуються:

епітети – для збагачення авторського мовлення, привернення уваги читача до змісту блогу: «*Lomo de buey en salsa de café y especias, ¡el plato de carne más* ***sorprendente****!* 👌*Combinamos la jugosidad de la carne de buey con el aroma de una salsa de café Marcilla* ***espectacular****. ¿Su resultado? ¡Una delicia que dejará a todos boquiabiertos!* 😉» [@karguinano twitter.com];

спеціальні знаки – емотикони – щоб привернути увагу та передати емоційне ставлення автора: «*Espinacas a la crema con pasas y piñones: un sencillo plato de Karlos Arguiñano* 👌 *Una receta vegetariana fácil, sana y rápida de elaborar, con el paso a paso de Karlos Arguiñano* 🤓» [@karguinano twitter.com];

порушення стилю, спрямоване на скорочення обсягу тексту, що дає змогу авторам максимально стисло передавати зміст за умови обмеження кількості знаків. Зазвичай у кінці наводять посилання на інші соціальні мережі, де інформація подається у повному обсязі (наприклад, відео з повним рецептом на YouTube): «*en el blog para este fin de semana el rabo de toro cordobés*» [@LaCocinadMasito twitter.com].

Таким чином, ми бачимо, що іспанська, як і інші мови, змінюється під впливом правил Інтернет-комунікації. Це зумовлено тим, що дописи в соціальних мережах не повинні бути надто довгими, інакше читач може втратити інтерес. Окрім того, існують обмеження щодо обсягу тексту, які накладає сама мережа. Серед лінгвістичних особливостей кулінарного блогу можна виділити порушення стилю та використання великої кількості запозичень. При цьому граматичні конструк-

ції та лексика змінюються незначно. У кулінарних блогах переважає розмовна лексика, оскільки автор намагається створити неформальну атмосферу спілкування з читачами. Це дає змогу краще залучити увагу та зацікавити ширшу аудиторію.

Висновки та перспективи подальших розробок. Кулінарний блог є специфічною формою Інтернет-комунікації, що охоплює не лише рецепти страв, а й інші теми, пов'язані з гастрономією. До його характерних рис належать: чітка структура, поєднання професійної термінології з розмовним стилем, креолізованність, інтерактивність та гіпертекстуальність. На відміну від кулінарної книги кулінарний блог є більш живим і динамічним, оскільки його матеріали доступні читачам з усього світу. Автор блогу не лише надає інструкції з приготування страв, а й стимулює обговорення, заохочуючи спільний інтерес до гастрономії. У кулінарних блогах поєднуються професійна лексика, що чітко передає інформацію про продукти та приготування, і розмовна мова, що створює невимушену атмосферу спілкування з підписниками. Це допомагає створити образ «друга», що сприяє популярності блогу. Для емоційного впливу використовуються емотикони та великі літери. Граматика зазвичай відповідає стандартам іспанської мови. Багато блогерів використовують свої платформи для просування власної продукції, таких як продукти, посуд, кулінарні курси чи книги рецептів.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у зверненні до дослідження іспанськомовного блогу в межах медіалінгвістики та лінгвокультурології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпова К.С. Мовний портрет кулінарного блогера. *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2017. Вип. 59. С. 82–89.
2. Карпова К.С. Мультимедіа англомовного кулінарного блога. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. 2017. № 1(50). С. 17–21.
3. Макухіна С.В. Гастрономічний дискурс як фактор міжкультурної комунікації. *Індустрія гостинності: стан, тенденції розвитку та перспективи галузі в умовах війни* : збірник праць міжнародного науково-практичного форуму, м. Львів, 19–21 квітня 2023 р. Львів : Фірма «Камула», 2023. С. 371–375.
4. Половинчак Ю.М. Кулінарно-гастрономічний дискурс соціальних медіа в процесах формування національної ідентичності. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2016. IV (13). Issue 82. P. 62–65.
5. Fiorentino D. Food-bloggers : Do they influence customers' food choices? Venezia : Università Ca' Foscari, 2019. 206 p.
6. Senyei K. Food Blogging For Dummies. New York: Published by John Wiley and Sons Inc., 2012. 320 p.
7. Shirolkar Sh., Peshave J., Kolapkar A. A study of food blogs – a newer trend that customers follow while choosing restaurants. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*. Ahmedabad : Gandhinagar Institute of Technology, 2022. Vol. 9. Issue 6. P. 156–168.

REFERENCES

1. Karpova K.S. (2017) Movnyi portret kulinarnoho blohera [The linguistic portrait of a culinary blogger]. *Movni i kontseptualni kartyny svitu*, issue 59, pp. 82–89.
2. Karpova K.S. (2017) Multymedia anhlomovnoho kulinarnoho bloha [Multimedia of an English-language culinary blog]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Inozemna filolohiia*, issue 1(50), pp. 17–21.
3. Makukhina S.V. (2023) Hastronomichnyi dyskurs yak faktor mizhkulturnoi komunikatsii [Gastronomic discourse as a factor of intercultural communication]. *Industriia hostynnosti: stan, tendentsii rozvytku ta perspektyvy haluzi v umovakh viiny:* collection of scientific works of the International Scientific and Practical Forum (Lviv, April 19–21, 2023), pp. 371–375.
4. Polovynchak Yu.M. (2016) Kulinarno-hastronomichnyi dyskurs sotsialnykh media v protsesakh formuvannia natsionalnoi identychnosti [Culinary and gastronomic discourse of social media in the processes of national identity formation]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, vol. IV (13), issue 82, pp. 62-65.
5. Fiorentino D. (2019) Food-bloggers: Do they influence customers' food choices? 206 p.
6. Senyei K. (2012) Food Blogging For Dummies. 320 p.
7. Shirolkar Sh., Peshave J., Kolapkar A. (2022) A study of food blogs – a newer trend that customers follow while choosing restaurants. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, vol. 9, issue 6, pp. 156–168.

УДК 811.134.2’272
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-18

МОВЛЕННЄВИЙ АКТ ЗАПРОШЕННЯ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСОБАМИ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ

Третяк Ю. Ю.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романської філології і перекладу
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0000-7155-3524
Karaguina.tretyak@gmail.com

Довганюк К. О.
магістр першого року навчання
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0004-5287-5076
missksy17@gmail.com

Ключові слова: *мовленнєвий акт, директиви, реквестиви, мовленнєвий акт запрошення, мовець, адресат.*

У статті представлено результати лінгвопрагматичного дослідження мовленнєвого акту запрошення, актуалізованого засобами сучасної іспанської мови. Розкрито сутність поняття «мовленнєвий акт запрошення», визначено його місце в системі мовленнєвих актів іспанської мови, виявлено специфіку реалізації мовленнєвого акту запрошення в іспаномовній лінгвокультурі.

Мовленнєвий акт розглядається як мовленнєва дія, що виконується мовцем із певною метою; мінімальна одиниця мовленнєвої діяльності. Здійснюючи мовленнєвий акт, мовець прагне досягти певних цілей, вплинути на свідомість і поведінку адресата.

Запрошення визначаємо як прохання або пропозицію зробити що-небудь, прийти, приїхати кудись, взяти участь у чомусь.

Мовленнєвий акт запрошення відносимо до директивно-реквестивних мовленнєвих актів, адже він має на меті спонукати адресата робити що-небудь, припускає наявність у мовця відповідного бажання, а його пропозиціональний зміст завжди полягає у тому, що адресат учинить певну дію в майбутньому.

Установлено, що запрошення іспанською мовою може набувати форми прямих і непрямих мовленнєвих актів. Уживання тих чи інших форм запрошення визначається, насамперед, параметрами комунікативної ситуації і залежить від кореляцій «офіційна/неофіційна ситуація спілкування», «симетричні/комплементарні відносини», «щирість/формальність запрошення».

За прагматичною функцією розрізняємо справжні та вдавані запрошення. Останні часто діють як показні або ритуальні. Такі запрошення не супроводжуються обговоренням деталей, їхня мета є фатичною. На прагматичному рівні такі запрошення є лише висловлюваннями добрих намірів і не більше, їхня прагматична функція – демонстрація уваги і симпатії того, хто говорить до співрозмовника.

Іспанська мова відрізняється широким спектром лексико-граматичних засобів вираження запрошення. Відповіддю на запрошення виступають мовленнєві акти згоди і відмови різного ступеню категоричності. Відмови, як і запрошення, можуть бути справжніми і вдаваними.

SPEECH ACT OF INVITATION AND ITS PERFORMING IN THE SPANISH LANGUAGE

Tretyak Yu. Yu.
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Romance Philology and Translation
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0000-7155-3524
Karaguina.tretyak@gmail.com

Dovganyuk K. O.
First Year of the Master's Programme
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0004-5287-5076
missksy17@gmail.com

Key words: *speech act, directives, requisitions, speech act of invitation, speaker, addressee.*

The article presents the results of a linguopragmatic study of the speech act of invitation, actualized by the means of the modern Spanish language. The essence of the concept of «speech act of invitation» is revealed, its place in the system of speech acts of the Spanish language is determined, and the specifics of the implementation of the speech act of invitation in the Spanish-speaking linguistic culture are revealed.

A speech act is considered as a speech action performed by a speaker with a specific purpose; the minimum unit of speech activity. By performing a speech act, the speaker seeks to achieve certain goals, to influence the consciousness and behavior of the addressee.

An invitation is defined as a request or offer to do something, to come, to arrive somewhere, to participate in something.

The speech act of invitation is classified as directive-requestive speech acts, because it aims to encourage the addressee to do something, assumes the speaker has a corresponding desire, and its propositional content always consists in the addressee performing a certain action in the future.

It has been established that an invitation in Spanish can take the form of direct and indirect speech acts. The use of certain forms of invitation is determined primarily by the parameters of the communicative situation and depends on the correlations «official/informal communication situation», «symmetrical/complementary relations», «sincerity/formality of the invitation».

According to the pragmatic function, we distinguish real and feigned invitations. The latter are often represented as ostensible or ritual ones. Such invitations are not followed by a discussion of details, their purpose is phatic. At the pragmatic level, such invitations are only expressions of good intentions and nothing more, their pragmatic function is demonstration of attention and sympathy of the speaker to the interlocutor.

The Spanish language is distinguished by a wide range of lexical and grammatical means of expressing invitations. The response to invitations is speech acts of consent and refusal of varying degrees of categoricality. Refusals, as well as invitations, can be real or feigned.

Постановка проблеми. Комунікація є невід'ємним елементом життя, а швидкоплинні глобалізаційні процеси виводять її на новий міжкультурний рівень. Така міжкультурна комунікація передбачає взаємодію з представниками інших мов і культур, де власне культура має значний вплив на манеру спілкування. Тож для ефективної взаємодії з представниками інших культур важливо враховувати культурно-спричинені відмінності, зокрема у цінностях, традиціях, патернах поведінки, мовленнєві особливості. Актуальність нашого дослідження зумовлена значущістю проблем, що стосуються взаємодії мови та культури, соціальних інтеракцій, зокрема таких важливих питань комунікації, як норми вербальної поведінки, мовні засоби регулювання та гармонізації спілкування, а також необхідністю узагальнення та систематизації фактів, що розкривають етнокультурні особливості комунікативної поведінки представників іспанської лінгвокультури. Розв'язання цих та інших питань комунікативної лінгвістики і лінгвокультурології сприятимуть розширенню відомостей стосовно культури мовлення, мовленнєвого етикету, перебігу процесів лінгвокультурної взаємодії, поглибленню знань про співвідношення мови, культури й комунікації.

Теоретичну основу представленого дослідження становить теорія мовленнєвих актів (далі – МА), адже важливим аспектом вивчення будь-яких комунікативних практик є вирізнення прагматичного компоненту та його взаємодії із власне інформативним у складній структурі повідомлення, започатковане ще Ш. Баллі у його відомому розрізненні модусу і диктуму у складі висловлення [Балли, 1955, с. 43–48] і розвинену в теорії висловлення Е. Бенвеніста.

Теорія МА є ядром сучасної прагматики і вже давно перебуває у фокусі уваги мовознавців. Дослідники визначають МА як цілеспрямовану мовленнєву дію, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в певному суспільстві та до складу якої входять локуція, ілокуція та перлокуція [Searle 1979; Searle 1985; Карабан, 1989; Почепцов, 1988].

Як відомо, основу теорії МА було закладено Дж. Остіном і Дж. Серлем у площині логіко-філософських досліджень. Ці напрацювання сьогодні значно поглиблюються, поєднуючись із конверсаційним, лінгвокогнітивним, дискурсивним, лінгвокомунікативним, крос-культурним аналізом. Учені переглядають принципи класифікації МА, застосовуючи ширші соціокультурні підходи і виводячи проблематику мовленнєвих жанрів до соціоконструювального рівня, як це робить Дж. Серль у своїй праці [Searle, 2010]. А. Вежбицька ставить під питання універсальність МА, на чому наголошували засновники цієї теорії. На думку дослідниці, саме в річищі крос-культурної прагматики виявляється їхня культурно маркована специфіка, що зумовлено різними ціннісними орієнтирами в різних культурах [Wierzbicka, 1987]. Вітчизняні мовознавці розвивають теорію МА, вирішуючи загальнотеоретичні питання [Карабан, 1989; Почепцов, 1988] та поглиблено досліджуючи окремі МА, зокрема: експресивні [Пожар, 2022], оцінні [Приходько, 2017], фатичні [Павлик, 2015], погрози [Панчук, Матвейко, 2024], вибачення, подяки [Ківенко, 2018], компліменту [Книшова, Михайлова, 2020], осуду [Коваленко, 2017], прохання [Кузенна, 2012]. Вивчаються МА і в перекладознавчому аспекті [Пасенчук, 2017].

Метою статті є представлення результатів лінгвопрагматичного аналізу МА запрошення, актуалізованого засобами сучасної іспанської мови. **Завдання** розвідки передбачають спробу визначення МА запрошення та його місця в системі мовленнєвих актів іспанської мови, виявлення специфіки реалізації МА запрошення в іспаномовній лінгвокультурі. **Об'єктом** дослідження є МА запрошення в іспаномовній лінгвокультурі. **Предметом** дослідження є лінгвопрагматичні особливості реалізації МА запрошення засобами іспанської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними Тлумачного словника української мови, запрошення – це: 1) дія за значенням запросити; 2) прохання (усне або письмове) зробити що-небудь, узяти участь у чомусь; 3) офіційна листівка, що є вхідною перепусткою на збори, концерт і т. ін. [Словник української мови, 1980].

Запрошення є однією з найбільш поширених форм соціалізації як в Іспанії, так і в усій Латинській Америці, тому реалізація МА запрошення у відповідному контексті виявляє яскраву етноспецифіку іспаномовної лінгвокультури.

Ми відносимо запрошення до спонукальниих МА і вважаємо доцільним розглядати весь клас директивів-реквестивів як широкий спектр прагма-значеннєвих позицій на вісі інтенсивності директивного значення. На крайньому полюсі цієї вісі розташовані власне директиви (накази, команди, інструкції, приписи тощо), а на іншому – прохання, запрошення і т. п. Реалізуючись, передусім, у рамках так званої «цілеустановчої модальності», функціонально-семантична категорія імперативності вступає у складну взаємодію з іншими конституентами модального комплексу, зокрема з одиницями плану «волюнтативної модальності» (характеристика ситуації з погляду її можливості, необхідності, бажаності), плану емоційної і якісної оцінки змісту висловлення, плану ствердження/заперечення [Афанасьєва, 2021]. При цьому слід брати до уваги і чинник вартісності, як його представляє у своїх максимах ввічливості Дж. Ліч [Leech, 1983, p. 107].

Представляючи та аналізуючи сутність і типологію МА, Дж. Серль звертав увагу на ритуалізований/рутинний характер використання певних МА. Такі МА, як вітання, прощання, вибачення, подяка, прохання, запрошення, є «базовими ритуалізованими формами комунікації» [Афанасьєва 2021, с. 122], які, як це показав Дж. Серль, нерідко набувають форму непрямих актів [Searle, 1999, p. 31]. Ця опосередкованість у вираженні основного прагматичного смислу привернула особливу увагу ученого і була детально проаналізована щодо логіко-комунікативної структури таких непрямих актів.

Уживання тих чи інших форм запрошення визначається, головним чином, конкретною типізованою ситуацією запрошення, кількість яких в іспаномовній лінгвокультурі досить велика, і параметрами такої комунікативної ситуації.

За сферою спілкування всі іспаномовні запрошення можна умовно розділити на два види: офіційні та неофіційні. Перші складаються за певними нормами і правилами, тоді як другі можуть бути неформальними: жартівливими, емоційними тощо.

За прагматичною функцією розрізняємо справжні та вдавані запрошення. Критерії відокремлення справжніх запрошень від несправжніх уперше були виділені в західній лінгвопрагматиці. Н. Вольфсон класифікує запрошення на два типи: однозначні та неоднозначні (unambiguous/ambiguous). На його думку, неоднозначні запрошення мають такі ознаки: а) час завжди залишається невизначеним; б) відповідь не потрібна (тобто немає запитання «так/ні»); в) майже завжди використовується модальний допоміжний засіб, як-от «повинен» або «мусиш». Прикладом неоднозначного запрошення може бути фраза: «Ми повинні колись зібратися» [Wolfson, 1989]. Е.Айзекс і Г. Кларк на позначення другого типу цього МА ввели поняття «вдавані запрошення» (ostensible invitations) і запропонували визначати їх за п'ятьма основними критеріями: 1) удавання (тобто запрошувач робить вигляд, що робить щире запрошення); 2) взаємне визнання (тобто взаємодіючі сторони взаємно визнають процес удавання); 3) змова (тобто запрошений належно реагує на вдавання запрошувача); 4) амбівалентність (тобто на запитання «Ви справді це маєте на увазі?» запрошувач не може щиро відповісти ні «так», ні «ні»); 5) основна мета запрошувача є прихованою [Isaacs, Clark, 1990, p. 496–497]. Удавані запрошення часто діють як показні або ритуальні. Такі запрошення не супроводжуються обговоренням деталей, їхня мета є фатичною. На прагматичному рівні такі запрошення є лише висловлюваннями добрих намірів і не більше, їхня прагматична функція – демонстрація симпатії того, хто говорить щодо співрозмовника [Isaacs&Clark 1990, p. 463].

Детальний розгляд іспаномовного запрошення почнемо з позиції статусної нерівності, або комплементарних відносин між комунікантами, тобто коли один із них має вищу позицію у суспільстві, ніж інший. До структури такого запрошення в іспанській мові часто входить дієслово *invitar*, яке нерідко функціонує у поєднанні з дієсловами *querer* та *gustar*, які використовуються у різних модально-часових формах, що безпосередньо впливає на модальні та стилістичні характеристики висловлювання. Слід зауважити, що використання дієслова *querer* у формі умовного способу – *quisiera (quisieramos)*, а дієслова *gustar* у формі простого потенціалу – *me(nos) gustaría* надає висловлюванню особливого ступеня ввічливості. Проілюструємо це положення двома прикладами:

– *Quisiéramos invitarle a nuestra noche semanal de póker.*

– *Sí, claro* [Fr. García Pavón. El hijo de madre en línea].

– *¿Sabes, que durante las vacaciones haré un viaje a tu tierra?*

– *¡Qué bien! ¿Por mucho tiempo?*

– *Tres días.*

– *Pues le invito a nuestra casa. Me gustaría que conociera a mi familia. Sería para nosotros un honor recibirlo en casa* [E. Pardo Bazán. Colección de cuentos en línea].

Іноді замість дієслова *querer* використовується його синонім *desear*, найчастіше у формі *deseo* або *desearía*: *Deseo invitarte a...; Desearía...* В офіційній обстановці, переважно у мові інтелігентів похилого віку, зустрічається використання дієслова *invitar* у постпозиції до виразу *Tengo (tenemos) el gusto de...* або до імперативної форми від дієслова *permitir – Permítame(nos) invitarle a ...* Констатуємо й уживання дієслова *invitar* у поєднанні з різними модально-часовими формами дієслова *poder*. У такому разі запрошення оформлюється пропозицією у формі запитання і також має підкреслено ввічливе значення: *¿Puedo (podemos) invitarle (les) a...? ¿Podría (podríamos) invitarle (les) a...?*

Проведене дослідження дає можливість констатувати високу частотність використання таких форм запрошення, як: *Le esperamos en casa*; *¿Acepta(s) una invitación a mi casa?*; *Quedáis invitados*:

– *Entonces, le esperamos en nuestra casa con su* esposa.

– *Muchas gracia. Estaremos sin falta* [E. Pardo Bazán. Colección de cuentos en línea].

– *Luisa, esta tarde tenemos la fiesta de despedida de soltero de Antonio. Quedáis invitados tu hermano y tú.*

– *Muchas gracias. ¿A qué hora es?*

– *A eso de las siete comenzará. Es en casa. Estaremos sin falta* [A. M. Matute. Todos mis cuentos en línea].

Розглянемо форми запрошення в умовах симетричних відносин між комунікантами. Аналіз ілюстративного матеріалу виявив, що у повсякденно-розмовному мовленні некатегоричне запрошення актуалізується запитальними пропозиціями, до структури яких входять такі обороти, як: *¿Qué le(te) parece si...? ¿Por qué no ...? ¿Qué tal si...? ¿Y si fuéramos a ...?* Дані висловлювання містять у собі додатковий відтінок поради, обговорення тієї чи іншої пропозиції зі співрозмовником. Наприклад:

– *¿Qué te parece si salimos a cenar, mamá?*

– *Muy bien. Por aquí hay un sitio nuevo no muy caro que está* [P. Martín Lora- Tamayo. Pepe va a Cabo Verde en línea].

– *¿Qué tal si los dejamos a todos y nos vamos a tomar una copa?*

– *Eh, ¿por qué no?* [Fr. García Pavón. El hijo de madre en línea]

Спостереження за діалогами, які включають запрошення, дають можливість стверджувати, що у повсякденно-розмовному мовленні, нерідко в ситуації прощання, використовуються форми запрошення, що включають до свого складу дієслова *venir* або *pasar* у наказовому способі: *Venga(ven) a casa*; *Venga(ven) más a menudo (a verme/nos)*; *Pase(pasa) por casa*; *Pásese (pásate) por casa*; *Venga(ven) a visitarme(nos)*; *Pase(pasa) a verme/nos*. В окремих випадках дієслово *venir* у формах запрошення додому використовується в інфінітиві *Cuando quiera(s) puede(s) venir...* Ця конструкція завдяки дієслову *poder*, що входить до її складу, має також додаткове значення дозволу:

– *Oye, Miguel, cuando quieras puedes venir a verme. Mi casa es tu casa.*

– *Gracias, chico* [A.M. Matute. Todos mis cuentos en línea].

Аналіз мовного матеріалу засвідчив, що нерідко в постпозиції (рідше в препозиції або інтерпозиції) до цих реплік додаються різні словосполучення типу: *Cuando quiera(s)*; *Cuando le(te) venga bien*; *En cualquier momento*; *De vez en cuando*.

Широковживаними є непрямі МА запрошення, які оформлюються дієсловами *querer*, *apetecer*, *tomar* і питальними конструкціями *¿Por qué no...?*; *¿Qué te parece?*

– *Oye, mira, te llamo porque me han dado unas invitaciones para un concierto de música brasileña, ¿te apetece venir?*

– *Bueno, pero espero que no sea muy largo* [P. Martín Lora- Tamayo. Pepe va a Cabo Verde en línea].

Окрім вищенаведеного, було встановлено специфічні форми запрошення, метою яких є запропонувати щось співбесіднику, до них можна віднести *¿Gustas?*; *¿Gusta usted?*; *¿Gustáis?* He comprado una caja de chocolates muy ricos. ¿Gustas? Podemos ir al estreno de la película hoy. ¿Gustáis? [CORPES XXI]

МА запрошення в іспаномовній лінгвокультурі найчастіше оформлюється за допомогою оповідальних речень стверджувальної форми (*las oraciones performativas*), наприклад: *«Te invito a cenar»*, *«Te invito a mi fiesta»* [CORPES XXI]. Частотним є використання імперативу (*el imperativo*) для оформлення запрошення, наприклад: *«Tómate algo»* або *«Ven a mi casa durante el verano»* [CORPES XXI]. Також не стоять осторонь питальні речення різного типу (los actos de hablas interrogativos). Питання типу «¿Te apetece/ apetecería venir a la despedida de soltero el viernes?» або «¿Por qué no vienes a recogerme a la oficina y hablamos de nuestras vacaciones?» є дуже вживаними, особливо серед людей, які не є близькими один одному.

Щодо особливостей оформлення МА запрошення в Латинській Америці слід відзначити частотність використання дієслівних форм на *vos: ¿Te copás y venís a la fiesta el sábado?*; *Che, ¿querés sumarte al asado el domingo en casa?*; *Oíme, ¿te prendés para ir al cine el viernes?* [CORPES XXI] та вживання конструкції *ir+a+infinitivo* замість *Futuro Simple*: *Vamos a tomar (una copa)/a copear/ de copeo/ a ir de copeo/ a echarnos un trago*: *Vamos a tomar una copa y discutir esto como personas civilizadas* [CORPES XXI].

Синтагматична парність МА запрошення і прийняття/відмови найчастіше є обов'язковою. Проведений аналіз свідчить, що у разі висловлювання згоди на запрошення носіями використовуються конструкції *Sí*; *Vale*; *Muy bien*; *De acuerdo*; *Fenomenal*; *¡Por supuesto!* Окрім цього, у розмовному мовленні серед молоді доволі розповсюдженні такі форми, як: *¡Eso!*; *¡Guay!*; *¡Chachi!*; *¡Aja!* Щодо відмови було встановлено, що у розмовному мовленні вона найчастіше оформлюється за допомогою таких конструкцій: *No, no puedo*; *No, no quiero,* та часто для пом'якшення відмови використовуються стереотипні висловлювання типу *Lo siento mucho*, *Lo lamento* і тд.

Висновки. У результаті дослідження доведено, що вживання тих чи інших форм запрошення визначається параметрами комунікативної ситуації. Найпоширенішими формами іспаномовного запрошення в умовах статусної нерівності є конструкції з уживанням дієслова *invitar*, яке часто вживається у поєднанні з *querer*, *desear*, *gustar* та *poder*, найчастіше у формі простого потенціалу. Найбільш уживаними конструкціями запрошення

з позиції симетричних відносин є ті, що містять у своїй структурі дієслова *dejar*, *quedar*, а також непрямі запрошення, які часто оформлюються за допомогою дієслів *querer*, *apetecer*, *tomar* та питальних конструкцій *¿Por qué no...?*; *¿Qué te parece?*

Установлено специфічні форми запрошення, метою яких є запропонувати щось співбесіднику, до них можна віднести *¿Gustas?*; *¿Gusta usted?*; *¿Gustáis?* На граматичному рівні відзначимо, що іспаномовний МА запрошення здійснюється за допомогою виконавчих речень (Las oraciones performativas), імперативу (El imperativo), асертивних та питальних мовленнєвих конструкцій (Los actos de hablas asertivos e interrogativos).

Перспективу подальших розвідок убачаємо в зіставному дослідженні МА, показових для різних мовно-культурних ареалів із метою встановлення спільного та відмінного у специфіці їх функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва О.М. Прагматика ритуалізованої англомовної комунікації : дис. … докт. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2021. 585 с.
2. Баллі Ш. Загальна лінгвістика та питання французької мови. Київ : АН УРСР. 1955. С. 43–48.
3. Гладуш Н.Ф. Синтагматика мовленнєвих актів. *Сучасна філологія: актуальні питання і перспективи дослідження* : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. Люблін, 2017. С. 75–78.
4. Карабан В.И. Сложные речевые акты как речевые единицы : автореф. дис. … д-ра филол. наук. Киев, 1989. 39 с.
5. Ківенко І.О. Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови) : дис. … канд. філ. наук : 10.02.04. Одеса, 2018. 226 с.
6. Книшова Я.О., Михайлова К.В. Мовленнєвий акт компліменту в англомовному діалогічному дискурсі. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації.* 2020. Т. 31(70). № 2(2). С. 108–112.
7. Коваленко І.В. Фатичні мовленнєві акти в англомовному дискурсі: лінгвопрагматичний аспект. *Наукові записки. Філологічні науки.* 2017. Вип. 151. С. 112–116.
8. Кузенна Н.М. Мовленнєвий акт «прохання» в сучасній англомовній лінгвокультурі. *Нова філологія*. 2012. № 54. С. 45–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2012_54_13
9. Мазепова О. Мовленнєві акти «пропозиції» та «відмови» у складі комунікативної поведінки носіїв перської мови. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Східні мови та літератури.* 2022. С. 17–24.
10. Павлик Н.В. Фатичні мовленнєві акти завершення контакту у зіставному аспекті. *Наука та освіта: новий вимір. Філологія*. 2015. № 3(10). С. 80–83.
11. Панчук Л.В., Матвейко О.В. Вербалізація агресії: лексико-семантичний аналіз мовленнєвих актів погрози. *Теорія та історія соціальних комунікацій.* 2024. № 3(2). С. 71–79. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/3_2024/part_2/14.pdf
12. Пасенчук Н.В. Мовленнєві акти в перекладі: теоретичний аспект. *Філологічні науки.* 2017. № 7. С. 137–139.
13. Пожар А. Мовленнєві акти експресивів у міжнародно-правовому дискурсі: типи, структура і функції. *Львівський філологічний часопис.* 2022. № 10. С. 109–114. URL: https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2386
14. Почепцов О.Г. Речевой акт и организация дискурса. *Вісник Київського державного університету ім. Тараса Шевченка.* 1988. № 2. С. 47–51.
15. Приходченко О.О. Мовленнєвий акт у світлі міжкультурної комунікації. *Львівський філологічний часопис.* 2023. № 13. С. 152–157.
16. Приходько Г.І. Оцінні мовленнєві акти в типології мовленнєвих актів. *Львівський філологічний часопис*. 2017. № 1. С. 71–74.
17. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 3. С. 282.
18. CORPES XXI: Corpus del Español del Siglo XXI. Real Academia Española. URL: https://www.rae.es/banco-de-datos/corpes-xxi
19. Isaacs E.A., Clark H.H. Ostensible invitations. *Language in Society*, 1990, 19(4), pp. 493–509.
20. Leech G.N. Principles of Pragmatics. London: Longman. 1983. 250 p.
21. Martín Lora-Tamayo P. Obras completas. URL: https://www.cervantesvirtual.com/portales/pedro_martin_lora_tamayo/
22. Matute A.M. Obras completas. URL: https://www.cervantesvirtual.com/portales/ana_maria_matute/
23. Pardo Bazán E. Obra literaria completa. Wisehouse Publishing. URL: https://www.wisehouse-publishing.com/project/emilia-pardo-bazan-obra-literaria-completa/
24. Searle J.R. Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts. Cambridge: Cambridge University Press. 1979. 197 p.
25. Searle, J.R. Expression and Meaning. Cambridge: Cambridge University Press. 1999.
26. Searle J.R. Making the Social World: The Structure of Human Civilization. Oxford : Oxford University Press. 2010. 224 p.

27. Searle J.R., Vanderveken D. Foundations of Illocutionary Logic. Cambridge: Cambridge University Press. 1985. 227 p.
28. Sparks N. Safe Haven. NY: Grand Central Publishing. 2010. 344 p.
29. Wierzbicka A. English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary. Sydney: Academic Press. 1987. 398 p
30. Wolfson, N. Perspectives: Socio-linguistics and TESOL. Cambridge: Newbury House. 1989.

REFERENCES

1. Afanasieva, O.M. (2021) Prahmatyka rytualizovanoi anhlohovnoi komunikatsii [Pragmatics of ritualized English-language communication]. Doctoral thesis. Taras Shevchenko National University of Kyiv. 585 p.
2. Balli, Ch. (1955) Zahalna linhvistyka ta pytannia frantsuzkoi movy [General linguistics and issues of the French language]. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSR. pp. 43–48.
3. Gladush, N.F. (2017) Syntahmatyka movlennievykh aktiv [Syntagmatics of speech acts]. *Modern filology. Relevant issues and prospects*: Practice conference of Maria Curie-Sklodowska University. pp. 75–78.
4. Isaacs, E.A. and Clark, H.H. (1990) Ostensible invitations. Language in Society, 19(4), pp. 493–509.
5. Karaban, V.I. (1989) Slojnye retchevye akty kak retchevye edinitsi [Complex speech acts as speech units] Abstract of Doctor of Philological Sciences dissertation, Kyiv, 39 p.
6. Kivenko, I.O. (2018) Movlennievyi akt podiaky: prahmalinhvistychnyi analiz (na materiali anhliiskoi movy) [Speech act of gratitude: Pragmalinguistic analysis (based on English language)]. Candidate's thesis. Odesa I.I. Mechnykov National University. 226 p.
7. Knyshova, Ya.O., & Mykhailova, K.V. (2020) Movlennievyi akt komplimentu v anhlohovnomu dialohichnomu dyskursi [The speech act of compliment in English-language dialogic discourse]. *Vcheni zapysky of V.I. Vernadsky Tavrida National University. Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, vol. 31(70), № 2(2), pp. 108–112. URL: https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/19
8. Kovalenko, I.V. (2017) Fatychni movlennievi akty v anhlohovnomu dyskursi: linhvo-prahmatychnyi aspekt [Phatic speech acts in English-language discourse: A linguopragmatic aspect]. *Naukovi zapysky. Filolohichni nauky*, № 151, pp. 112–116.
9. Kuzenna, N.M. (2012) Movlennievyi akt «prokhannia» v suchasnii anhlohovnii linhvokulturi [Speech act of «request» in modern English linguoculture]. *Nova filolohiia*, № 54, pp. 45–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2012_54_13
10. Leech, G.N. (1983) Principles of Pragmatics. London: Longman. 250 p
11. Martín Lora-Tamayo, P. Obras completas. URL: https://www.cervantesvirtual.com/portales/pedro_martin_lora_tamayo/
12. Matute, A.M. Obras completas. URL: https://www.cervantesvirtual.com/portales/ana_maria_matute/
13. Mazepova, O. (2022) Movlennievi akty «propozytsii» ta «vidmovy» u skladi komunikatyvnoi povedinky nosiiv perskoi movy [Speech acts of «suggestion» and «refusal» in the communicative behavior of Persian speakers]. *Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Skhidni movy ta literatury*, pp. 17–24.
14. Panchuk, L.V., & Matveiko, O.V. (2024) Verbalizatsiia ahresii: leksyko-semantychnyi analiz movlennievykh aktiv pohrozy [Verbalization of aggression: lexico-semantic analysis of threat speech acts]. *Teoriia ta istoriia sotsialnykh komunikatsii*, 3(2), pp. 71–79. URL: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/12
15. Pardo Bazán, E. (2000) Obra literaria completa. Wisehouse Publishing. URL: https://www.wisehouse-publishing.com/project/emilia-pardo-bazan-obra-literaria-completa/
16. Pasenchuk, N.V. (2017) Movlennievi akty v perekladi: teoretychnyi aspekt [Speech acts in translation: theoretical aspect]. *Filolohichni nauky*, № 7, pp. 137–139.
17. Pavlyk, N.V. (2015) Fatychni movlennievi akty zavershennia kontaktu u zostavnomu aspekty [Phatic speech acts of contact termination in comparative perspective]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, № 3(10), pp. 80–83.
18. Pocheptsov, O.H. (1988) Rechevoi akt i orhanizatsiia dyskursa [Speech act and discourse organization]. *Visnyk of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, № 2, pp. 47–51.
19. Pozhar, A. (2022) Movlennievi akty ekspresyviv u mizhnarodno-pravovomu dyskursi: typy, struktura i funktsii [Expressive speech acts in international legal discourse: types, structure and functions]. *Lvivskyi filolohichnyi chasopys*, № 10, pp. 109–114. URL: https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/view/2386
20. Prykhodchenko, O.O. (2023) Movlennievi akty v mizhkulturnii komunikatsii: teoretychni aspekty [Speech acts in intercultural communication: theoretical aspects]. *Lvivski filolohichni chasopys*, № 13, pp. 152–157.
21. Prykhodko, H.I. (2017) Otsinni movlennievi akty v typolohii movlennievoho akty [Evaluative speech acts in the typology of speech acts]. *Lvivskyi filolohichnyi chasopys*, №1, pp. 71–74.

22. Real Academia Española. CORPES XXI: Corpus del Español del Siglo XXI. URL: https://www.rae.es/banco-de-datos/corpes-xxi
23. Searle, J.R. (1979) Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts. Cambridge: Cambridge University Press. 197 p.
24. Searle, J.R. (1999). Expression and Meaning. Cambridge. New York: Cambridge University Press.
25. Searle, J.R. (2010) Making the Social World: The Structure of Human Civilization. Oxford: Oxford University Press. 224 p.
26. Searle, J.R., & Vanderveken, D. (1985) Foundations of Illocutionary Logic. Cambridge: Cambridge University Press. 227 p.
27. Slovnyk ukrainskoi movy (1970–1980) [Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv: Naukova dumka, vol. 3, p. 282.
28. Sparks, N. (2010). Safe Haven. NY: Grand Central Publishing. 344 p.
29. Wierzbicka, A. (1987) English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary. Sydney: Academic Press. 398 p.
30. Wolfson, N. (1989). Perspectives: Socio-linguistics and TESOL. Cambridge: Newbury House.

УДК 811.133.1-27
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-19

СТЕРЕОТИП БЕЛЬГІЙЦЯ У КІНОКОМЕДІЇ ДЕНІ БУНА «RIEN À DÉCLARER» ТА ЙОГО ГЛЯДАЦЬКА РЕЦЕПЦІЯ

Фроляк М. П.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри французької та іспанської філології
Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-0006-0989
myroslawafrolak@meta.ua

Ключові слова:
етностереотип, упередження, інтерналізація стереотипу, міжкультурна комунікація, функції стереотипів, аудіовізуальний текст, французька кінокомедія.

Статтю присвячено актуальній проблемі ролі етностереотипів у сучасному суспільстві, а також у функціонуванні етностереотипів у публічному дискурсі, зокрема у міжкультурній комунікації.

На матеріалі франко-бельгійського фільму «Rien à déclarer» (2010, режисер Дені Бун) зроблено спробу окреслення функцій етностереотипів у кінокомедії, установлення джерел зображеного у фільмі стереотипу бельгійця та шляхів його інтерналізації у світоглядній системі французів, а також визначення особливостей рецепції цього стереотипу представниками різних етнічних груп, зокрема французами та бельгійцями.

Об'єктом дослідження виступає аудіовізуальний художній текст французької кінокомедії, а предметом дослідження – етнокультурний стереотип бельгійця як комунікативний і художній інструмент у фільмі «Rien à déclarer» та його глядацьке сприйняття.

У результаті аналізу аудіовізуального тексту та пов'язаних із ним загальнодоступних матеріалів публічного дискурсу стверджено, що кінокомедія Дені Буна «Rien à déclarer» є яскравим прикладом використання етностереотипів як засобів художньої виразності, засобів формування сюжету й композиції та текстотворчих засобів. З'ясовано, що використані режисером та актором етностереотипи настільки стійкі й виразні, що дали змогу митцеві створити яскраві образи персонажів, які стали носіями визначальних стереотипних рис бельгійця та француза, а перенесення стереотипних образів у площину комедійних ситуацій показало глядачеві упередженість такого сприйняття реальності, а також можливість іншого неупередженого погляду на носіїв стереотипних ознак. Також установлено, що як автор сценарію та укладач діалогів фільму Дені Бун вніс до аудіовізуального тексту свого фільму усі відомі йому та поширені у публічному дискурсі ознаки стереотипу бельгійця, актуалізовані традиційними й новими медіа, які приписують йому популярні у франкомовному світі les blagues belges та інтерналізації яких у французькому й бельгійському суспільствах сприяла діяльність популярного коміка Колюша. Гіперболізуючи стереотипові ознаки бельгійців, автор фільму «Rien à déclarer» використовує етностереотип як жанротворчий засіб, надаючи своїм персонажам індивідуальні риси характеру й поведінки, розвиваючи у фільмі сюжетні лінії, пов'язані з романтичними стосунками головних персонажів фільму та з актуальними соціальними проблемами європейського суспільства.

THE STEREOTYPE OF THE BELGIAN IN DANY BOON'S COMEDY "RIEN À DÉCLARER" AND ITS AUDIENCE RECEPTION

Froliak M. P.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of French and Spanish Philology
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0006-0989
myroslawafrolak@meta.ua

Key words: *ethnocultural stereotype, prejudice, stereotype internalization, intercultural communication, functions of stereotypes, audiovisual text, French comedy film.*

The article addresses the topical issue of the role of ethnocultural stereotypes in contemporary society, as well as their functioning in public discourse, particularly in intercultural communication. Using the example of the Franco-Belgian film «Rien à déclarer» (2010, directed by Dany Boon), the study attempts to outline the functions of ethnocultural stereotypes in a cinematic comedy, to identify the origins of the stereotype of the Belgian portrayed in the film, and to trace the paths of its internalization within the French worldview system, as well as to determine the specific features of its reception by representatives of different ethnic groups, notably the French and the Belgians. The object of the study is the audiovisual artistic text of the French comedy film, while the subject is the ethnocultural stereotype of the Belgian as a communicative and artistic device in Rien à déclarer and its perception by audiences.

As a result of the analysis of the audiovisual text and related publicly available materials from public discourse, it is concluded that Dany Boon's «Rien à déclarer» vividly illustrates the use of ethnocultural stereotypes as means of artistic expression, narrative and compositional structuring, and text-building devices. It has been established that the ethnocultural stereotypes employed by the director and actor are so stable and expressive that they allowed the author to create vivid character portrayals embodying key stereotypical traits attributed to Belgians and French people. The transfer of these stereotypes into comedic situations revealed to the audience the bias inherent in such perceptions of reality, as well as the possibility of adopting an alternative, unbiased view of the stereotyped groups.

It is also determined that, as the film's screenwriter and dialogue author, Dany Boon incorporated into the audiovisual text all the widely recognized traits of the Belgian stereotype prevalent in public discourse, popularized by both traditional and new media. These include the well-known «blagues belges» (Belgian jokes) whose internalization in French and Belgian societies was notably influenced by the popular comedian Coluche. By hyperbolizing stereotypical features attributed to Belgians, the film's author uses the ethnocultural stereotype as a genre-forming tool, endowing his characters with distinctive personal traits, and developing narrative lines connected both to the romantic relationships of the film's main characters and to pressing social issues in contemporary European society.

Постановка проблеми. Багатоаспектне поняття стереотипу, яке було введено на початку XX ст. до наукового обігу Вальтером Ліппманом [Lippmann, 1922] як форма спрощеного мислення про соціальні групи, що допомагає людині орієнтуватися у складному суспільному середовищі, стало сьогодні предметом міждисциплінарного вивчення в межах психології, соціології, лінгвістики, культурології та медіазнавства і набуло нових визначень та методологічних застосувань у гуманітарних науках. Сьогодні стереотип трактується як інструмент категориза-

ції, що впливає на побудову мовної картини світу та впорядковує уявлення індивіда про соціальні групи [Bartmiński, 2009; Trepte, 2006]. Науковці також наголошують на зв'язку стереотипів та упередження, їхньої ролі у формуванні расистських або сексистських уявлень, розглядають механізми виникнення стереотипів і упереджень та з'ясовують шляхи їх інтерналізації сучасним суспільством [Schadron, 2006].

Саме тому етнічні стереотипи дедалі частіше стають об'єктом дослідження в контексті міжкультурної комунікації [Корнієнко, 2015; Нікон, 2010], у формуванні етнічної ідентичності [Сердюк, 2001], у міжгруповій професійній комунікації [Białopiotrowicz-Buczko, Baryła, 2013], а також в аспекті функціонування стереотипів у художньому тексті [Малюга, 2010; Венгринюк, 2020].

Актуальність дослідження феномену стереотипу зумовлена також роллю мас-медіа, як традиційних, так і сучасних, у тому числі кінематографу, у процесі формування й тиражування стереотипів та упереджень, зокрема етнокультурних, які відіграють значну роль у міжкультурній комунікації. Стереотипи, які репрезентовано в полісемантичних аудіовізуальних текстах, що мають більш широкі зображувальні можливості порівняно з традиційними медіа, значною мірою впливають на уявлення глядачів про представників інших етнічних груп, відтворюючи або ж деконструюючи наявні соціальні кліше.

Хоча проблематика етнокультурних стереотипів досліджується в українській науці досить активно, помітною залишається нестача праць, присвячених їх функціонуванню саме в жанрі кінокомедії, де використання стереотипів часто має не лише художню, а й сатиричну чи соціокритичну функцію. Тим часом комедійний кінематограф, зокрема французький, активно експлуатує як внутрішні (автостереотипи), так і зовнішні (гетеростереотипи) узагальнені образи. Так, у фільмах Дені Буна етнічні кліше виконують роль упізнаваних маркерів, що структурують наратив, сприяють створенню гумористичного ефекту й водночас актуалізують соціальні протиріччя.

Метою дослідження є окреслення функцій етностереотипів у кінокомедії Дені Буна «Rien à déclarer», установлення джерел зображеного у фільмі стереотипу бельгійця та шляхів його інтерналізації у світоглядній системі французів, а також визначення особливостей рецепції цього стереотипу представниками різних етнічних груп, зокрема французами та бельгійцями.

Об'єктом дослідження виступає аудіовізуальний художній текст французької кінокомедії, а **предметом** – етнокультурний стереотип бельгійця як комунікативний і художній інструмент у фільмі «*Rien à déclarer*» та його глядацьке сприйняття.

Виклад основного матеріалу дослідження

1. Джерела стереотипу бельгійця та шляхи його інтерналізації французьким суспільством

Дослідники феномену стереотипу неодноразово підкреслювали його соціальну природу. Стереотипи, за допомогою яких людина сприймає, категоризує та оцінює навколишній світ, не виникають з її власного досвіду, а становлять частину спільного світогляду певного суспільства, у формуванні якого значну роль відіграють засоби масової інформації. Медійний дискурс формує та інтерпретує певні стереотипи, які адресат медіа засвоює та сприймає як власні переконання. У формуванні стереотипу бельгійця та у його засвоєнні французьким суспільством також немалу роль відіграли і відіграють традиційні та нові медіа, зокрема аудіовізуальні засоби масової інформації та теледискурс.

У сучасній панорамі французького аудіовізуального дискурсу та франкомовного Інтернету знаходимо немало телевізійних передач, телефільмів, блогів, гумористичних сторінок тощо, які розкривають зміст стереотипу Бельгії та бельгійців, аналізують поширені кліше щодо їх відповідності реальним фактам. Серед цього багатого матеріалу привертають до себе увагу, насамперед, анекдоти, жарти, короткі історії про бельгійців (les blagues belges), а також аналітичні передачі, як французькі, так і бельгійські. Так, Юго, автор серії освітніх передач «InnerFrench», присвячує питанню стереотипу бельгійців передачу «Les stéréotypes des Français sur les Belges» [Hugo, 2022] та підкаст «Le français belge», намагаючись з'ясувати зміст та історію появи стереотипу бельгійця у світогляді французів. Автори бельгійських передач найчастіше пояснюють, які з усталених ознак стереотипу бельгійця чи Бельгії відповідають дійсності, а які є вигаданими. Так, Лафі й Ензо, автори передачі «Les clichés des Français sur les Belges» [Lufy & Enzo, 2020], пропонують своїм глядачам та підписникам інтерпретацію деяких кліше, які часто використовують у гумористичних передачах та кінокомедіях для створення образу бельгійця.

Автор передачі «Les stéréotypes des Français sur les Belges», розпочинаючи розмову зі своїм глядачем про те, чому французи сміються з бельгійців («Pourquoi les Français se moquent des Belges»), насамперед наводить приклади французьких жартів про бельгійців, які, на його думку, становлять невід'ємну частину сучасного французького фольклору. Ці жарти ґрунтуються на стереотипах – взаємних усталених уявленнях французів про бельгійців та бельгійців про французів, а також на автостереотипах – узагальнених уявленнях про національну спільноту, якій приписують певні риси характеру та поведінки. Як уважає автор

згаданої вище серії передач, основу цих жартів становлять три риси, які фольклор приписує бельгійцям: *Les Belges sont moins intelligents que nous* [les Français. – Ф.М.] (бельгійці менш розумні, ніж французи); *Ils passent leur temps à manger des frites* (вони постійно їдять картоплю, смажену у фритюрі); *ils parlent avec un accent bizarre* (вони говорять із дивним акцентом).

Поява першої з ознак, згідно з якою французи розумніші та освіченіші за бельгійців, є яскравою ілюстрацією до популярної теорії соціальної ідентичності, яку запропонував у 1970-х роках польсько-британський психолог Анрі Теджфел (Henri Tajfel), а пізніше до його розроблення приєднався Джон Тернер (John Turner) [Див.: Trepte, 2006, p. 255]. За теорією соціальної ідентичності основною мотивацією людей є збереження позитивної самооцінки, яку визначають не так особисті досягнення людини, як її належність до певної соціальної групи. Набуття ж та підтримання позитивної соціальної ідентичності відбувається шляхом підвищення цінності власної групи та зменшення цінності групи, з якою відбувається порівняння [Białopiotrowicz-Buczko, Baryła, 2013, s. 84–85]. Отже, почуття інтелектуальної зверхності власної національної групи порівняно з бельгійцями, які виявляють у коротких історіях, жартах, анекдотах низький інтелектуальний рівень, підвищує самооцінку тих, хто відносить себе до національної групи французів. Прикладом анекдоту, який говорить про інтелектуальну відсталість бельгійців, є відомий жарт про те, як упізнати бельгійця в аеропорту: *Comment reconnaît-on un belge dans un aéroport? C'est le seul qui donne du pain aux avions* (Як упізнати бельгійця в аеропорту? Він єдиний, хто годує хлібом літак). Ця ознака стереотипу бельгійця повторюється в багатьох анекдотах, як і захоплення бельгійців картоплею фрі: *Comment fait-on pour rentrer douze Belges dans un coffre de voiture ?* On jette une frite à l'intérieur (Як можна вмістити дванадцять бельгійців у багажнику автомобіля? Викинути з багажника картоплю фрі).

Важливими рисами, якими, на думку французів, вирізняється бельгієць з-поміж інших франкомовних, є притаманний йому дивний акцент, невиразна вимова та незрозумілі й дивні вирази, які він додає до своїх висловлювань. Зауважимо, що власне цю рису часто використовують для створення гумористичного ефекту автори кінокомедій. Так, у відомій комедії Франсіса Вебера «Le dîner de cons» («Вечеря з недоумком») автор сценарію і режисер уводить до мови комедійного персонажа Франсуа Піньйона рису, яка притаманна мові бельгійців і видається смішною французам, – вставне слово une fois (un peu) у реченнях, де за змістом воно не пасує. Так, Піньон говорить по телефону: «*Puis-je parler à monsieur Blanc, just une fois*?» (буквальний переклад: Чи можу я поговорити з паном Бланком, тільки один раз?).

Бельгійські глядачі комедії тлумачать, що кліше, згідно з яким бельгійці говорять «une fois» у кожному реченні, ґрунтується на тому, що двомовні бельгійці (які володіють нідерландською і французькою мовами) у нідерландській часто вживають слово «eens» (буквальний переклад: одного разу, якось), яке французькою мовою можна перекласти як «une fois», але яке у літературному перекладі опускається, бо є семантично надмірним, наприклад нідерландський вираз «kom eens hier» може бути передано як «viens ici une fois» або «viens ici» [Див. коментар до: Lufy & Enzo, 2020]. Уводячи цей вираз як недоречний у мовлення персонажів, автори комедій досягають гумористичного ефекту.

Нагадаємо, що мовною рисою, яку закріплено за стереотипом бельгійця, є т. зв. «бельгійський акцент», якого в реальності не існує, як підкреслює Елізабет Кастадо (Élisabeth Castadot), професорка Університету Монса. Бельгійська мовознавиця зауважує, що французька мова як одна з трьох офіційних мов Бельгії, функціонує у Валлонії та частково у Брюсселі і, звичайно, має свої граматичні та лексичні особливості, опис яких знаходимо у популярній у Бельгії та Франції літературі [Див.: Genion, 2015 та ін.].

Але саме той акцент, з якого сміються французи, створив і популяризував славетний французький гуморист Колюш, який до своїх скетчів часто вводив бельгійця як одного з комедійних персонажів. Елізабет Кастадо визначає мову цього персонажа скетчів Колюша як вигадану мову особи, для якої французька не є першою мовою. Те, що демонструє Колюш, – це мова іноземця, як, наприклад, мова італійця, що говорить французькою (*…c'est quelqu'un dont le français n'est pas la première langue … qui a comme un accent étranger, en fait, comme un Italien qui parlerait français*…). Варто тут пригадати, що Мішель Колюччі походив із мішаної італо-французької родини і мав серед друзів немало нащадків емігрантів.

Як відомо, творча діяльність, французького актора, коміка, сценариста Мішеля Колюччі, який виступав під псевдонімом Колюш, була надзвичайно популярна у Франції 1970–1980-х років. Ця популярність не зменшилася і після його смерті. Так, у вересні-жовтні 1989 р. французький телевізійний канал кожного вечора демонстрував скетчі Колюша у найбільш вигідний для глядача час (близько 20 год.) під назвою «C'est l'histoire d'un mec…» [Programme, 1989], що говорить як про місце творчості Колюша у культурній спадщині Франції, так і про його вплив на формування світогляду французів, на засвоєння стереотипів, які пропагував у своїх скетчах славетний комік.

Таким чином, у формуванні стереотипу бельгійця значну роль відіграли анекдоти, жарти, короткі історії про бельгійців (les blagues belges), які усталили і надали узагальненому образу бельгійця чітких рис недалекого, наївного любителя картоплі фрі, який часто не розуміє французьких виразів, уживає свої незрозумілі для французів слова та має дивний акцент. Засвоєнню стереотипу бельгійця та його прийняттю сприяла творча діяльність Колюша, який утілив стереотип у своїх комічних персонажах, відшліфував приписувані узагальненому бельгійцеві риси та наділив його своєрідним акцентом.

Сьогодні стереотипи й автостереотипи французів та бельгійців, яким притаманні оцінність та виразний емоційний вплив на читача, активно підтримуються у різноманітній продукції нових медій, які поширюють збірники жартів про бельгійців, меми, карикатури, спеціальні передачі, що стосуються цієї теми. Популярність етностереотипів зумовлює також їх використання у кінокомедіях.

2. Засоби зображення та функції етностереотипів у кінокомедії Дені Буна «Rien à déclarer»

Популярні французькі кінокомедії, які використовують етностереотипи як засоби художнього зображення реальності та як прийоми емоційного впливу на глядача, виконують тим самим подвійну комунікативну функцію: звертають увагу на актуальні соціальні проблеми, а також дарують глядачеві приємний настрій та естетичне задоволення. Серед таких фільмів особливе місце займають кінокомедії Дені Буна, у яких автор і виконавець однієї з головних ролей пропонує глядачеві знайти відповідь на важливі життєві питання європейської спільноти та сформувати власну думку щодо особливостей концептуальної картини світу французів, представлених у комедії.

Франко-бельгійська кінокомедія «Rien à déclarer» (2010) повертає глядача у часи весни 1986 р., коли було прийнято рішення про скасування з 1 січня 1993 р., відповідно до Шенгенської угоди, митного контролю та митних кордонів усередині Євросоюзу, а отже, й про припинення роботи внутрішніх митниць, а потім розгортає перед глядачем події 1993 р.

Центральна сюжетна лінія фільму пов'язана із взаємовідносинами мешканців сусідніх регіонів Франції і Бельгії (Валлонія), основний психологічний конфлікт побудовано на взаємній антипатії французів та бельгійців, а головними персонажами є поліцейські-митники з Бельгії та Франції, які у зв'язку зі змінами на митницях Євросоюзу змушені співпрацювати, незважаючи на взаємну неприязнь. Загостренню конфлікту сприяє як новина про скасування митного контролю, так і те, що події відбуваються у прикордонному містечку, яке ділить на дві частини міждержавний кордон.

Перші кадри фільму знайомлять глядача з місцем, де відбудуться основні події кінокомедії: ми бачимо звичайне, повне життя європейське містечко, на одній із вулиць якого розташовано одну навпроти одної французьку та бельгійську митниці. Глядач спостерігає, як до прикордонного бару заходить бельгійський митник характерної зовнішності й, різко відмовившись від червоного вина, бо воно французьке, замовляє бельгійське пиво, але раптом бачить газету з новиною під заголовком «Adieu la douane». Митник поспішає поділитися цією новиною з колегами, якими вона була сприйнята (автори фільму показують це за допомогою символів) як світова катастрофа. Таким чином, уже в початкових сценах окреслено час і фонові події, на тлі яких розгорнеться конфлікт фільму, а також чітко означено неприязнь бельгійця до всього французького.

Рік 1993-й приносить глядачів до містечка, ще поділеного на дві частини кордоном, запустіння: на багатьох будинках бачимо оголошення «à vendre», «Fermé», «à céder», «Cession d'activité», які говорять про те, що з припиненням діяльності митниць більшість закладів не матимуть прибутку і будуть змушені закриватися.

Дені Бун, доброзичливо кепкуючи з персонажів свого фільму, будує його на стереотипах бельгійця і француза, які виявляються, зокрема, у так званих «les blagues belges». Сценарист і автор діалогів, індивідуалізуючи характери своїх персонажів, використовує усі можливі з усталених у стереотипах ознак обох національних груп. Так, у короткій розмові французького митника Матіаса Дюкателя з бельгійським колегою Рубеном Вандерводе Дені Бун реалізує відразу кілька стереотипованих ознак: Вандерводе виявляє категоричне небажання говорити з Дюкателем, виказуючи неприязнь до нього і незадоволення тим, що француз знаходиться на бельгійському боці, а також звинувачує Дюкателя в тому, що він намагається говорити з «бельгійським акцентом». Гумор полягає у тому, що Дюкатель звертається до Вандерводе з проханням: *Es-qu'on peut parler gentiment juste une fois* ? (Чи можемо ми хоч раз поговорити спокійно?). Як ми згадували вище, саме через цю фразу «*juste une fois*» французи насміхаються з бельгійців. І хоч у висловлюванні Дюкателя цей вираз доречний, бельгієць сприймає ці слова занадто емоційно і звинувачує француза у зарозумілості. Також сміх глядача викликає сцена, у якій контрабандист-бельгієць наклеює на автомобіль напис «*Amblance*» і щиро дивується зауваженню шефа-француза, що у цьому слові є літера «u» (*Ambulance* «швидка допомога»), тобто режисер активно використовує «бельгійський акцент» як засіб створення гумористичної ситуації.

Яскравими виразниками поглядів франкофобів-бельгійців є родина Вандерворде. Рубен, переносячи вночі прикордонні стовпи на кілька метрів у глибину французької території, вчить свого сина, що Бельгія – найкраща з країн і що колись територія королівства сягала набагато далі, ніж тепер. Малий запитує: «*А небо, тату, бельгійське чи французьке*?». На що той відповідає: «*Усе, що становить Бельгію, – бельгійське, від землі до самого неба*». Сміх викликає намагання Рубена пояснити синові, чому зорі теж бельгійські. Так, гіперболізуючи патріотичні переконання Рубена Вандерворде, автор викликає у глядача негативну оцінну характеристику надмірності у недоброзичливому ставленні бельгійця до французів, який створює кілометрові черги на кордоні, затримуючи без причини французькі автомобілі, та навіть у Бога просить прихильності до Бельгії й чоловіка-бельгійця для своєї сестри.

Сюжет ускладнено також лінією романтичних стосунків Матіаса Дюкателя із сестрою Рубена Луїзою, яка не погоджується стати дружиною Матіаса без згоди батька, який мріє видати доньку за бельгійця. Показовою є сцена, у якій батько родини Вандерворде давиться водою і випльовує її, коли дізнається, що вода французька, а його син підтверджує, що вода непридатна для пиття. Луїза переконується, що її родина ніколи не прийме зятя-француза. Однак упертість і цілеспрямованість Матіаса перемагають, і зрештою він залишається з Луїзою.

Створюючи комедійні образи поліцейських-митників, Дені Бун виопуклює стереотипні риси як французів, так і бельгійців, показує, що навіть Матіасу, якому режисер симпатизує (цей образ уособлений Дені Буном), важко позбутися шкідливих звичок у спілкуванні з бельгійцями. Так, він боїться, що хтось його побачить із Луїзою у ресторані на бельгійському боці містечка, не втримується від імітації «бельгійського акценту» у розмові з Рубеном. Однак заради коханої Матіас погоджується увійти до складу спільного франко-бельгійського патруля, разом із Рубеном бере участь у розкритті контрабандистів. Спільна справа і злагоджена робота змушують бельгійця Рубена потоваришувати з французом Матіасом і переконатися, що він добра пара для його сестри.

Типові риси, притаманні обом зображуваним у фільмі етностереотипам, Дені Бун утілює в образах головних і другорядних персонажів, передаючи особливості їхньої поведінки, зовнішніх рис, міміки, жестів та вербальних засобів, які соціальна свідомість приписує «типовим» бельгійцям і французам.

Стереотип бельгійця як «сусіда», який відрізняється від «нас/моєї соціальної групи» носія стереотипу, є окремим виявом загальнолюдського протиставлення «стереотип/автостереотип», що ґрунтується на дихотомії «я/ти», «ми/ви» – на базових категоріях, які, як підкреслював видатний американський соціолог Кімболл Янг, «характеризують організацію суспільства, спосіб структуризації реальності» [Young 1956, p. 223–224].

Під час перегляду та аналізу комедії «Rien à déclarer» звертає на себе увагу той факт, що попри застосування автором фільму гіперболізації недоброзичливого, навіть ворожого ставлення бельгійців і французів як зіставлюваних соціальних груп, сміх, який викликають висловлювання чи поведінка персонажів комедії, є реакцією на загальнолюдські вади, а не на риси конкретного етностереотипу.

За теорією соціальної ідентичності риси стереотипу є характерними для соціальної групи загалом, але вони не ідентичні з індивідуальними рисами окремих особистостей. Геніальність автора фільму «Rien à déclarer» та майстерність акторів дають можливість глядачеві за гротескними, гіперболізованими рисами персонажів побачити їх індивідуальність: різкий, крикливий патріот Рубен Вандерворде – люблячий батько і син, турботливий брат, попри все ретельний у своїй праці й надійний друг; м'який і люблячий Матіас стає рішучим у потрібні хвилини, він освічений, цікавиться комп'ютерною технікою (у 1993 р. саме з'явилася ОС Windows), він надійний напарник у службі.

Зіткнення етностереотипів у фільмі використано як сюжетотворчий, текстотворчий та композиційний засіб, але головна функція, яку виконують стереотипи у фільмі «Rien à déclarer», – це функція жанротворча. Надання персонажам фільму типових рис бельгійців та французів викликає у глядача сміх, створює гумористичний ефект. А поза тим фільм розповідає про нелегкі історії мешканців прикордонного містечка, життя яких різко змінилося у зв'язку із соціальними змінами.

3. Глядацька рецепція стереотипів бельгійця в кінокомедії «Rien à déclarer»

Вибір стратегії та засобів вираження стереотипів бельгійців та французів залежить не лише від ідейного задуму автора фільму. Автори кінокомедій орієнтуються також на глядацьку аудиторію, до якої у випадку французької кінокомедії потенційно належать представники всіх франкомовних країн. Тому автор ставить за мету, насамперед, викликати у глядачів цілющий сміх, який покликаний боротися з етнічними упередженнями. У зв'язку із цим Дені Бун намагається урівноважувати позитивні й негативні риси обох етнічних груп, як бельгійців, так і французів, що, безперечно, впливає на те, що у глядацьких відгуках переважають позитивні оцінки комедії та способів зображення у ній етнічних стереотипів.

Показовими є відгуки глядачів-бельгійців, серед яких типовим є такий: *Je suis belge et comme m'a toujours dit mon grand-père, «celui qui sait rire de lui même n'a jamais fini de rire»* (Я бельгієць, і, як завжди говорив мені дідусь, «той, хто вміє сміятися з себе, ніколи сміятися не перестане»).

Підтримує цю думку також інший глядач, який уважає, що бельгійцям подобається більшість гумористичних історій про особливості бельгійського характеру, і якби Колюш приїхав на гастролі до Бельгії і не показав своїх скетчів про бельгійців, то не мав би успіху у публіки (*Coluche était venu présenter un spectacle en Belgique. Il lui fut déconseillé de réciter les blagues belges. Ce dernier s'exécuta. Pour finir, le public belge les réclamaient*).

Відгуки, які засуджують грубі, недоброзичливі анекдоти про бельгійців, зустрічаються у дописах як бельгійців (*Je suis belge et je trouve que parfois ça va trop loin*), так і французів. При цьому французи завжди висловлюють свою позитивну думку про сусідів, підкреслюючи їх вишуканість, уважне приязне ставлення до гостей країни (*J'ai toujours entendu des blagues belges un peu lourdingues… Quand je suis allée en Belgique, j'ai été conquise par les gens généralement attentionnés drôles et raffinés*).

Переважно засуджують негативне ставлення французів до бельгійців представники інших франкомовних етнічних груп. Серед таких відгуків показовим є наведення жарту, який заперечує низький інтелектуальний рівень бельгійців та перевагу над ними французів: *En Suisse nous avons une blague qui va comme suit : C'est quoi un Belge? C'est un Français qui a fait des hautes études*.

Частина відгуків глядачів містить зауваження про загальнолюдський характер зіставлення етностереотипів та їх вираження у відповідних анекдотах та жартах: *Aux Pays-Bas nous avons aussi les blagues Belges, et les Belges ont des blagues sur les Hollandais aussi bien*.

Найбільше відгуків на комедію «Rien à déclarer» стосується загального враження від фільму, позитивних емоцій, які цей фільм викликає у глядачів незалежно від їх національної приналежності : … mon français film preferé «of all time» est «Rien à déclarer»! Je le regarde à la TV avec tout le famille, mes parents et deux sœurs!

Значна кількість глядацьких відгуків на фільм Дені Буна свідчить про те, що основні ідеї, які заклав у свій твір видатний режисер, залишаються сьогодні актуальними. Етностереотипи продовжують живити неприязнь між народами, а показ того, що стереотипи складаються із загальнолюдських вад, веде до залагодження непорозумінь, до руйнування стереотипів.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Кінокомедія Дені Буна «Rien à déclarer» є яскравим прикладом використання етностереотипів як засобів художньої виразності, засобів формування сюжету й композиції і текстотворчих засобів. Використані режисером та актором етностереотипи настільки стійкі й виразні, що двли змогу митцеві створити яскраві образи персонажів, які стали носіями визначальних стереотипних рис. Перенесення стереотипних образів у площину комедійних ситуацій показало глядачеві упередженість такого сприйняття реальності, можливість іншого неупередженого погляду на носіїв стереотипних ознак.

Як автор сценарію та укладач діалогів фільму Дені Бун вніс до аудіовізуального тексту свого фільму усі відомі йому та поширені в публічному дискурсі, актуалізовані традиційними й новими медіа ознаки стереотипу бельгійця, які приписують йому популярні у франкомовному світі *les blagues belges* та інтерналізації яких у французькому й бельгійському суспільствах сприяла діяльність популярного коміка Колюша. Гіперболізуючи стереотипові ознаки бельгійців, автор фільму «Rien à déclarer» використовує етностереотип як жанротворчий засіб, надаючи своїм персонажам індивідуальні риси характеру й поведінки, розвиваючи у фільмі сюжетні лінії, пов'язані з романтичними стосунками головних персонажів фільму та з актуальними соціальними проблемами європейського суспільства.

Комедії Лена Буна як складні аудіовізуальні тексти та відгуки на них глядачів дають багатий матеріал для дослідження французької концептуальної картини світу, який є перспективним матеріалом для подальших соціолінгвістичних та етнолінгвістичних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Batrmiński J. *Stereotypy mieszkają w języku*. Lublin: UMCS, 2009. 362 s.
2. Białopiotrowicz-Buczko E., Baryła W. Stereotypy i uprzedzenia w środowisku wojskowo-cywilnym Marynarki Wojennej RP. *Colloquium WNHiS*. 2013. Nr 2 (10). S. 83–108.
3. Galouise P. Top 20 des blagues très connes sur les Belges, pour se préparer pour ce soir. *Topito*. URL: https://www.topito.com/top-blagues-belges (date d'accès: 27.06.2021).
4. Genion Ph. *Comment parler le belge : Et le comprendre (ce qui est moins simple)*. Paris : Édition Points, 2015. 190 p.
5. Hugo. #113 Le français belge. *InnerFrench*. URL: https://innerfrench.com/113-le-francais-belge (date d'accès: 27.06.2024).
6. Hugo. Pourquoi les Français se moquent des Belges. *InnerFrench*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_Ms37HuTZ9s (date d'accès: 25.06.2024).
7. Lippmann W. *Public opinion*. New-York: Harcourt, Brace, 1922. (Reprinted 1998. New

Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers). 427 p.
8. Lufy & Enzo. *Les clichés des Français sur les Belges*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Cz_ETdNXmoY (date d'accès: 01.07.2024).
9. Programme du 6 au 12 octobre 1989 «, *Ciné Télé Revue*, no 40,‚ 5 octobre 1989, p. 50. URL: https://catalogue.ina.fr/doc/TV-RADIO/DA_CPG06000667/c-est-l-histoire-d-un-mec
10. Schadron G. De la naissance d'un stéréotype à son internalisation. *Cahiers de l'Urmis*/ 2006, 10–11. URL: http://journals.openedition.org/urmis/220; DOI : https://doi.org/10.4000/urmis.220.
11. Trepte S. Social Identity Theory. *Lawrence Erlbaum Associates* / red. J. Bryant, P. Vordere. New Jersey, 2006, P. 255–271.
12. Young K. *Social Psychology*. New York: Appleton-Century-Crofts Inc. 1956. 632 p.
13. Венгринюк М. Функції етнокультурних стереотипів у художньому тексті (на матеріалі роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника»). *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки».* 2020. № 1(19). С. 76–82.
14. Корнієнко О. Етнічні стереотипи в міжетнічній комунікації. *Світогляд – філософія – релігія*. 2015. № 9. С. 14–23.
15. Малюга Н. Етнічні стереотипи та упередження в українському художньому дискурсі. *Філологічні студії*. 2010. № 4. С. 131–140.
16. Нікон Н. Етнічні стереотипи в свідомості болгар. *Український соціум.* 2010. № 3(34). С. 17–25.
17. Сердюк С. Функції етнічних стереотипів та їхня роль у формуванні етнічної ідентичності. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Теорія та історія культури*. 2001. № 19. С. 10–14.

REFERENCES

1. Bartmiński, J. (2009). *Stereotypy mieszkają w języku* [Stereotypes live in language]. Lublin: UMCS.
2. Białopiotrowicz-Buczko, E., & Baryła, W. (2013). *Stereotypy i uprzedzenia w środowisku wojskowo-cywilnym Marynarki Wojennej RP* [Stereotypes and prejudices in the military-civilian environment of the Polish Navy]. *Colloquium WNHiS*, (2)10, 83–108.
3. Galouise, P. (2021). *Top 20 des blagues très connes sur les Belges, pour se préparer pour ce soir* [Top 20 very silly jokes about Belgians, to get ready for tonight]. *Topito*. https://www.topito.com/top-blagues-belges
4. Genion Ph. (2015). *Comment parler le belge: Et le comprendre (ce qui est moins simple)* [How to speak Belgian: And understand it (which is less simple)]. Paris: Édition Points.
5. Hugo. (2024). *#113 Le français belge* [Belgian French]. *InnerFrench*. https://innerfrench.com/113-le-francais-belge
6. Hugo. (2024). *Pourquoi les Français se moquent des Belges* [Why the French mock the Belgians]. *InnerFrench*. https://www.youtube.com/watch?v=_Ms37HuTZ9s
7. Lippmann, W. (1922). *Public opinion*. New York: Harcourt, Brace. (Reprinted 1998, New Brunswick, NJ: Transaction Publishers).
8. Lufy, & Enzo. (2024). *Les clichés des Français sur les Belges* [French clichés about Belgians]. https://www.youtube.com/watch?v=Cz_ETdNXmoY
9. Ciné Télé Revue. (1989, October 5). *Programme du 6 au 12 octobre 1989* [Program from October 6 to 12, 1989], *Ciné Télé Revue*, (40), 50. https://catalogue.ina.fr/doc/TV-RADIO/DA_CPG06000667/c-est-l-histoire-d-un-mec
10. Schadron, G. (2006). *De la naissance d'un stéréotype à son internalisation* [From the birth of a stereotype to its internalization]. *Cahiers de l'Urmis*, 10–11. http://journals.openedition.org/urmis/220. https://doi.org/10.4000/urmis.220
11. Trepte, S. (2006). Social identity theory. In J. Bryant & P. Vorderer (Eds.), *Psychology of entertainment* (pp. 255–271). Lawrence Erlbaum Associates.
12. Vengryniuk, M. (2020). *Funktsii etnokulturnykh stereotypiv u khudozhnomu teksti (na materiali romanu Harper Li «Vbyty peresmyshchynyka»)* [Functions of ethnocultural stereotypes in a literary text (based on Harper Lee's novel «To Kill a Mockingbird»)]. *Visnyk Universytetu imeni Al'freda Nobelya. Seriia «Filolohichni nauky»*, 1(19), 76–82.
13. Young K. (1956). *Social Psychology*. New York: Appleton-Century-Crofts Inc.
14. Korniienko, O. (2015). *Etnichni stereotypy v mizhietnichnii komunikatsii* [Ethnic stereotypes in interethnic communication]. *Svitohliad-filosofiia-relihiia*, 9, 14–23.
15. Maliuha, N. (2010). *Etnichni stereotypy ta uperezhennia v ukrainskomu khudozhnomu dyskursi* [Ethnic stereotypes and prejudices in Ukrainian literary discourse]. *Filolohichni studii*, 4, 131–140.
16. Nikon, N. (2010). *Etnichni stereotypy v svidomosti bolhar* [Ethnic stereotypes in the consciousness of Bulgarians]. *Ukrainskyi sotsium*, 3(34), 17–25.
17. Serdiuk, S. (2001). *Funktsii etnichnykh stereotypiv ta yikhna rol u formuvanni etnichnoi identychnosti* [Functions of ethnic stereotypes and their role in shaping ethnic identity]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiia». Teoriia ta istoriia kultury*, 19, 10–14.

УДК 811.133.1
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-20

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЦУЗЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ГАСЕЛ (НА МАТЕРІАЛІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ КАМПАНІЙ 2017 І 2022 РОКІВ)

Хода А. О.
аспірантка кафедри італійської і французької філології та перекладу, викладач
Київський національний лінгвістичний університет
вул. Велика Васильківська, 73, Київ, Україна
orcid.org/0009-0003-8507-1579
anastasia.khoda@knlu.edu.ua

Ключові слова: *політична комунікація, вибори, політичне гасло, емоційні звернення, слоган, маніпуляція, стилістичні засоби.*

У статті досліджено стилістичні особливості французьких політичних гасел, які були заявлені кандидатами під час президентських кампаній 2017 і 2022 рр. Політичні гасла є важливим елементом у політичній комунікації, особливо у передвиборчій, оскільки вони слугують потужним інструментом для формування образу кандидата перед потенційним електоратом, а також вони є засобом передачі ключових політичних меседжів. Аналіз зосереджений на стилістичних, лінгвістичних, прагматичних аспектах політичних гасел, які формують вплив на реципієнтів. Виявлено ключові стилістичні засоби, такі як персоніфікація, метафори, риторичні прийоми, повторення, антитези, імперативні конструкції. Розглянуто роль соціокультурного контексту у формуванні політичних гасел. Окрім того, наш аналіз дає змогу зрозуміти, за рахунок яких стилістичних засобів і прийомів політичні меседжі стають потужною зброєю для залучення більшої кількості виборців. Окрему увагу приділено прагматичному аспекту впливу: яким чином стилістичні прийоми у гаслах сприяють створенню довіри, емоційної близькості або мобілізації електорату.

Ґрунтуючись на порівняльному аналізі, ми змогли виявити зміни у стилістичних підходах, які, своєю чергою, відображають трансформації у політичних тенденціях і напрямах політичного життя у Французькій Республіці. Проаналізовано відмінні і схожі риси у політичних гаслах двох останніх президентських перегонів, а саме особливо увагу було приділено лідерам цих кампаній Емманюелеві Макрону, чинному президенту Франції, і Марін Ле Пен, представниці праворадикальної партії «Національне об'єднання». Розглянуто різні стилістичні аспекти: лаконічність, емоційність (емоційно насичена лексика), тональність. Також досліджено комунікативні стратегії кожного з кандидатів, які реалізуються через вибір певних лексичних і стилістичних прийомів, які відповідають їхній політичній ідентичності та цільовій аудиторії.

Зроблено висновок щодо успішності підбору деяких стилістичних засобів, а також ефективності застосування політичних гасел та їхнього впливу на свідомість реципієнтів.

STYLISTIC FEATURES OF FRENCH POLITICAL SLOGANS (BASED ON THE PRESIDENTIAL CAMPAIGNS OF 2017 AND 2022)

Khoda A. O.
Postgraduate Student at the Department of Italian and French Philology and Translation, Lecturer
Kyiv National Linguistic University
Velyka Vasylkivska str., 73, Kyiv
orcid.org/0009-0003-8507-1579
anastasia.khoda@knlu.edu.ua

Key words: *political communication, elections, political slogan, emotional appeals, slogan, manipulation, stylistic devices.*

The article examines the stylistic features of French political slogans that were declared by candidates during the presidential campaigns of 2017 and 2022. Political slogans are an important element in political communication, especially in the pre-election period, as they serve as a powerful tool for shaping the image of the candidate in front of the potential electorate, and they are also a means of transmitting key political messages. The analysis focuses on the stylistic, linguistic, pragmatic aspects of political slogans that shape the impact on recipients. Key stylistic devices are identified, such as personification, metaphors, rhetorical devices, repetitions, antithesis. The role of the socio-cultural context in the formation of political slogans is also considered. In addition, our analysis allows to understand through which stylistic devices and techniques political messages become a powerful instrument for attracting more voters. Particular attention is paid to the pragmatic aspect of influence: how stylistic techniques in slogans contribute to the creation of trust, emotional closeness, or the mobilisation of the electorate.

Based on a comparative analysis, we were able to identify changes in stylistic approaches, which, in turn, reflect transformations in political trends and directions in the French Republic. The distinctive and similar features of the political slogans of the last two presidential races were also analyzed, and in particular, special attention was paid to the leaders of these campaigns, Emmanuel Macron, the current President of France, and Marine Le Pen, a representative of the right-wing radical party «National Rally». Various stylistic aspects were considered: laconicism, emotionality (emotionally rich vocabulary), tonality. The communicative strategies of each candidate, which are implemented through the choice of certain lexical and stylistic techniques that correspond to their political identity and target audience, were also examined.

The study concluded on the success of the selection of some stylistic means, as well as the effectiveness of the use of political slogans and their impact on the minds of recipients.

Постановка проблеми. Політичні гасла є невід'ємною частиною виборів, особливо коли йдеться про президентські перегони. Короткі влучні фрази мають на меті показати цілі, амбіції кандидата, а також, в ідеальному форматі, розкрити його плани як очільника країни. Гасла можуть бути дуже дієвими в моменти, коли політичні діячі прагнуть вплинути на свідомість аудиторії і скерувати її у необхідному для себе чи суспільства напрямі. На нашу думку, їх аналіз дасть змогу з'ясувати соціокультурний контекст, наміри, а також зрозуміти краще французький політичний устрій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Політика відіграє важливу роль у формуванні і функціонуванні суспільства, вона дає основи для вивчення її з різних аспектів. Політична діяльність, а отже, і політичний дискурс, останнім часом цікавлять багатьох науковців у сфері лінгвістики, маркетингу, психології та політології (Д. Менгено, К. Олів'є-Янів, П. Шародо, Р. Перлоф, П. Бурдьє, С. Потапенко, М. Гулей, О. Селіванова, В. Зеленін, Т. Андрущенко). Гасла є частиною політичного дискурсу, отже, у нашому дослідженні ми сфокусуємося саме на них.

Мета статті полягає у виявленні стилістичних прийомів, які були застосовані для створення політичних гасел упродовж президентських кампаній 2017 і 2022 рр., а також, порівнюючи їх, знаходженні спільних і відмінних рис. Реалізація цієї мети вимагає виконання таких **завдань**:

1) виокремити політичні гасла кандидатів на посаду президента у 2017 і 2022 рр.;

2) проаналізувати стилістичні засоби, застосовані у гаслах;

3) з'ясувати вплив тих чи інших стилістичних прийомів на аудиторію;

4) визначити тематичні елементи (на які важливі теми спираються кандидати в їхніх гаслах);

5) порівняти гасла 2017 і 2022 рр., прослідкувавши зміни чи, навпаки, виявивши спільні риси;

6) зробити кількісний і якісний аналіз (частотність уживання тих чи інших лексем та їхня роль у фразі).

Об'єктом дослідження є французький політичний дискурс, зокрема політична комунікація під час президентських виборчих кампаній, а **предметом** – стилістичні особливості політичних гасел кандидатів у президенти Франції на виборах 2017 і 2022 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політична комунікація, частиною якого є політичні гасла, – досить складне і багатогранне поняття, яке є інструментом для формування суспільної думки; це форма комунікації, яка використовується у політичному контексті.

Загалом політична комунікація за Р. Перлофом – це процес, у якому використання символів і мови є інструментом впливу для модифікації ставлення аудиторії шляхом застосування деякого тиску [Perloff, 2017]. Найголовнішим аспектом політичної комунікації можна вважати обмін інформацією, ідеями, цінностями між суб'єктами політичної системи задля встановлення і поширення певних поглядів чи дій.

Гасло, або ж слоган, традиційно є улюбленим об'єктом дослідження аналітиків дискурсу через його лінгвістичні властивості, а також через ключову роль, яку він відіграє у таких важливих сферах, як політика та реклама [Maingueneau, 2023, p. 46]. Політичні гасла – лаконічні та яскраво сформульовані вирази, метою яких є привернути увагу і висловити ідеї, плани, цілі політичних діячів та партій під час різних кампаній. У їхній основі закладена певна ідеологія, яка відображатиме цінності та вимоги політичних сил. Завдяки політичним гаслам можна встановити зв'язок, у тому числі й емоційний, з аудиторією, маніпулюючи її свідомістю.

Слоган – це перш за все демонстрація політичного проєкту кандидата, що дає зрозуміти загальний напрям програми. Розробляючи політичне гасло, необхідно врахувати особливості кандидата задля якісного відображення політичної персони. Саме тому трапляються випадки, коли соціологічні інститути перевіряють кілька гасел серед населення, щоб визначити, яке з них викликає найкращу реакцію відповідно до іміджу, який бажає створити кандидат. Щоб охопити всіх потенційних виборців, політичне гасло має бути зверенене до національної колективної уяви або принаймні до її частини [Caillet, 2022].

Співвідношення мовних одиниць у політичному слогані зазвичай зумовлене необхідністю створення умов для привернення уваги. Можна помітити, що особливістю політичних гасел є збільшена частка вживання іменників і дієслів. А саме гасло часто стає знаком чітко окресленої комунікативної ситуації, співвідносячи зміст тексту з немовною дійсністю [Зелінська, 2021, с. 22]. Окрім того, обов'язковими чинниками політичного гасла мають бути стислість і милозвучність, що забезпечують легке запам'ятовування.

Французька політична система передбачає вибори президента раз на п'ять років. Нині країну очолює Емманюель Макрон, який уперше отримав цю посаду 14 травня 2017 р. та був переобраний на другий термін 10 квітня 2022 р.

Визначаємо, що основними учасниками французьких політичних перегонів у боротьбі за президентське крісло у 2017 р. були: Емманюель Макрон, Марін Ле Пен, Франсуа Фійон, Жан-Люк Меланшон, Бенуа Амон, Ніколя Дюпон-Еньян, Жан Лассаль, Філіп Путу, Франсуа Асселіно, Наталі Арто, Жак Шемінад.

У 2022 р. за пост президента Французької Республіки боролися: Емманюель Макрон, Марін Ле Пен, Ніколя Дюпон-Еньян, Жан Лассаль, Філіп Путу, Наталі Арто, Ерік Земмур, Валері Пекресс, Яннік Жадо, Фаб'єн Руссель, Анн Ідальго.

У таблиці 1 пропонуємо ознайомитися з кандидатами та їхніми політичними гаслами, які були у 2017 і 2022 рр.

Емманюель Макрон і його команда вибрали кілька гасел у 2017 р.: *«La France en marche. En marche, la France!», «La France doit être une chance pour tous»* (для першого туру виборів) і *«Ensemble, la France!»* (для другого туру виборів). Найперший слоган можемо охарактеризувати як загальний для Емманюеля Макрона та його партії, яка має назву, що перегукується зі слоганом: «La République en marche!» – «Вперед, Республіко!» Маємо повторення словосполучення «en marche», переклад якого залежатиме від тональності і самого речення: *«La France en marche» – «Франція в дії»*, а *«En marche, la France!» – «Вперед, Франціє!»*. Перша фраза – це констатація факту, а друга – заклик до дії. Цікаво, що у назві партії «La République en marche!» ми також маємо

Таблиця 1

Політичні гасла кандидатів у 2017 і 2022 рр.

Кандидат	Політичне гасло	
	2017	2022
Емманюель Макрон	*«La France en marche. En marche, la France !», «La France doit être une chance pour tous», «Ensemble, la France !»*	*«Avec vous», «Nous tous»*
Марін Ле Пен	*«Au nom du peuple», «Remettre la France en ordre (en 5 ans)», «Choisir la France»*	*«M la France La France qu'on M !» «Femme d'État» «Pour tous les Français»*
Франсуа Фійон	*«Une volonté pour la France»*	–
Жан-Люк Меланшон	*«La force du peuple»*	–
Бенуа Амон	*«Faire battre le cœur de la France»*	–
Ніколя Дюпон-Еньян	*«Debout la France !»*	*«Choisir la liberté»*
Жан Лассаль	*«Le temps est venu»*	*«La France authentique»*
Філіп Путу	*«Nos vies, pas leurs profits !»*	*«L'urgence anticapitaliste» «Nos vies valent plus que leurs profits»*
Франсуа Асселіно	*«Un choix historique»*	–
Наталі Арто	*«Faire entendre le camp des travailleurs»*	*«Le camp des travailleurs»*
Жак Шемінад	*«Se libérer de l'occupation financière»*	–
Ерік Земмур	–	*«Pour que la France reste la France»*
Валері Пекресс	–	*«Le courage de faire»*
Яннік Жадо	–	*«Faire face»*
Фаб'єн Руссель	–	*«La France des Jours heureux»*
Анн Ідальго	–	*«Ensemble, changeons d'avenir»*

прямий порядок слів, однак розцінюємо його скоріше теж як заклик завдяки знаку оклику в кінці речення. До того ж у самому гаслі визначаємо не тільки повторення словосполучення, а й кільцеву композицію (кільце), де однакові компоненти обрамлюють висловлювання. Мінімальна кількість слів, що повторюються, гарантує легке запам'ятовування.

Політичне гасло, вибране для першого туру, *«La France doit être une chance pour tous» – «Франція має бути можливістю для всіх»* містить у собі парономазію – «France» і «chance», що створює емоційний вплив, натякаючи на зв'язок між Францією і можливостям, які вона надає. Також помічаємо приховану антитезу: Франція має стати шансом для всіх у майбутньому порівняно з тодішнім станом.

Гасло *«Ensemble, la France!» – «Разом, Франціє!»* – дуже просте звернення до народу Французької Республіки, де використано різновид метонімії – антономазію : Франція постає уособленням усього народу, а не лише географічною назвою.

Сильна конкурентка Емманюеля Макрона, представниця ультраправої партії Марін Ле Пен, також змінювала політичні слогани впродовж президентської кампанії 2017 р.: *«Au nom du peuple» – «Від імені народу»* (гасло, з яким вона йшла на президентські вибори) та «*Remettre la France en ordre (en 5 ans)» – «Навести порядок у Франції (за 5 років)»* (перший тур виборів), *«Choisir la France» – «Обирати Францію»* (другий тур виборів). Помічаємо, що для слоганів в обох турах вона вибрала дієслівні фрази з інфінітивом «remettre», «choisir» – що свідчить про конкретні заплановані дії. Також під час першого туру був зазначений термін виконання її обіцянки – п'ять років, що є посиланням на президентський термін. Обидва гасла мають слово «*la France*», чим політикиня прагнула підкреслити відданість країні, поставити її на перше місце. У головному слогані (*«Au nom du peuple»*) присутня лише іменникова конструкція; окрім того, є посилання на християнську релігію (Марін Ле Пен відома своїм гостро негативним відношенням до мігрантів, які зазвичай належать до іншої релігії) і ототожнення самої політикині з народом.

Франсуа Фійон і його слоган «*Une volonté pour la France*» мають цікаву історію створення, адже спочатку політик вибрав інше гасло – *«Le courage de la vérité» – «Відвага правди»* (в обох варіантах маємо іменникову конструкцію). Однак довелося відмовитися від нього, оскільки його було складно сприймати аудиторії, бо самого Франсуа Фійона і його дружину звинувачували у фіктивності працевлаштування. Отже, замість першого варіанта вибрано інший, у якому фігурує слово «volonté», яке може бути перекладене як «бажання»/«готовність»/«прагнення», що свідчило про наміри політика брати участь у виборах попри звинувачення.

Політичне гасло Жана-Люка Меланшона «*La force du peuple*» – *«Сила народу»* ритмічне, просте (іменникове), але потужне. Спостерігаємо тут еліпсис – вислів лаконічний і дуже стислий, проте зміст є глибшим, аніж слова.

Бенуа Амон вибрав фразу «*Faire battre le cœur de la France*» – *«Примусити серце Франції битися»* (незважаючи на інфінітив в оригінальному реченні, у перекладі може бути вжито імператив «примусьте...»), де помічаємо персоніфікацію Франції, тобто надання їй людських якостей (серце, яке може битися). Також зазначимо, що використано синекдоху: серце як частина для позначення цілої Франції. До того ж це речення є емоційним апелюванням до громадян, націлене викликати патріотизм та бажання до змін.

У Ніколя Дюпон-Еньяна також присутній риторичний заклик у політичному слогані: *«Debout la France!» – «Вставай, Франціє!»*, де визначаємо персоніфікацію, оскільки Францію закликають «піднятися», що характерно для живих істот; інверсія ж («Debout la France!» замість «La France debout») застосована, по-перше, для вираження імперативу, а по-друге, щоб додати вислову ритмічності і драматичності.

У єдиного Жана Лассаля помічаємо минулий час у політичному гаслі: «*Le temps est venu*» – *«Час прийшов»*. Відсутня конкретика, присутній еліпсис, тобто немає додаткових уточнень, виборцям запропоновано самотужки інтерпретувати вислів і розміркувати. Також говоримо про метафору і персоніфікацію – «час», який уособлюється як певна сила, яка підкреслює важливість змін на даному етапі.

Політичне гасло Філіпа Путу *«Nos vies, pas leurs profits!» – «Наші життя, а не їхні прибутки!»* має полярність: «nos»/«leurs» – «наші»/«їхні», підкреслюючи чіткий поділ («своє»/«чуже»). Додамо, що сама фраза має антитезу, де протиставляються «життя» і «прибутки», таким чином політик прагне репрезентувати себе як частину народу з людськими цінностями, протиставляючи себе іншим політичним діячам, які, на його думку, цікавляться лише матеріальним.

Франсуа Асселіно слоганом «*Un choix historique*» – «*Історичний вибір»* наголошує на важливості й історичності події, частиною якої він має бути. Тобто, обираючи його, виборець творить нову історію. Фраза проста (еліпсис), створена з іменника та прикметника (епітет).

У Наталі Арто політичний слоган досить об'ємний: «*Faire entendre le camp des travailleurs*» – *«Нехай почують робочий клас»*. Виявляємо, що за допомогою інфінітивної конструкції «faire entendre» виражений імператив, заклик до дії. Окрім того, вислів побудований виключно на політичній спрямованості політикині (комуністична робітнича партія), тобто вона орієнтується лише на електорат, який надає перевагу саме цьому напряму, що, своєю чергою, може не привабити інших виборців.

Жак Шемінад запропонував свою кандидатуру під гаслом *«Se libérer de l'occupation financière» – «Звільнитися від фінансової окупації»,* у якому натякає на фінансові труднощі або махінації за допомогою метафори «l'occupation financière», порівнюючи вплив фінансових структур з окупацією, тиском, підкоренням. Також маємо імператив, виражений за допомогою інфінітиву. Фраза наповнена символізмом: ідея боротьби за свободу, звільнення.

Отже, зазначимо, що під час президентської кампанії 2017 р. кандидати дуже часто використовували персоніфікацію, імперативні фрази, антитези і метафори. У п'ятьох претендентів на пост президента фігурує слово «La France» – «Франція», яка постає як жива істота. Досить часто політики використовували прості фрази лише з іменниковими конструкціями.

У 2022 р. розпочинається нова президентська кампанія, й у перегонах взяли участь як і ті, що боролися минулого разу, так і нові персони.

Емманюель Макрон на цей раз вирішив обійтися дуже короткими і лаконічними фразами: «*Avec vous» – «З вами»* (початковий варіант) та *«Nous tous*» – *«Ми всі»* (фінальний варіант). Зауважимо, що обидва слогани мають фонетичну подібність, тобто заміна могла бути легкою і не зашкодити сприйняттю виборців. У першому варіанті зазначаємо персоналізацію: «vous» – «ви» як особисте звернення, створюючи ефект близькості і взаємодії. У другому варіанті помічаємо інклюзію: підкреслено єдність і приналежність до певної спільноти (у даному випадку Франції, тобто це є і метонімією).

Марін Ле Пен балотується одразу з кількома гаслами, які цікаві зі стилістичного погляду. Звернемо увагу на її загальний слоган «*M la France. La France qu'on M!»*, де маємо гру слів. Літера «M» є першою в імені кандидатки, таким чином, вона ставить себе на перше місце, наголошуючи на тому, що «M» необхідна для Франції. Окрім того, «M» є алфавітною абревіацією дієслова «aime» – «любить»/«люби»/«люблю» (у цьому разі це наказовий спосіб «люби»). Тобто фраза може бути перекладена як «Люби Францію. Франція, яку ми любимо!». Завдяки цьому прийому Марін Ле Пен ототожнює себе з любов'ю до істинної Франції.

У першому турі політикиня використовувала лаконічне гасло «*Femme d'État*» – «Жінка-правителька», фемінізуючи посаду керманича держави і натякаючи на те, що вона гідна стати першою жінкою-президентом Франції. Іменникова конструкція, яка є можливим посиланням на те, що батько

Марін Ле Пен, французький політик Жан-Марі Ле Пен, свого часу також балотувався у президенти, однак зазнав поразки. Цією фразою його донька ніби говорить, що має шанси досягнути того, чого не зміг батько. Також ця конструкція є дуже підкреслено феміністичною, оскільки протилежне *«Homme d'État»* навряд чи зустрінеться у політиків-чоловіків.

У другому турі Марін Ле Пен вибирає слоган *«Pour tous les Français» – «Для всіх французів»*, який трохи перегукується з гаслом її конкурента Емманюеля Макрона *«Nous tous»*, однак у її випадку чітко виокремлено слово «les Français» – «французи», що вкотре наголошує на негативній позиції політикині щодо мігрантів та її налаштованості ввести жорсткіший контроль.

Ніколя Дюпон-Еньян удруге брав участь у виборах під гаслом «*Choisir la liberté*» – *«Обирати свободу»*, що схоже на гасло Марін Ле Пен під час президентської кампанії 2017 р. (*«Choisir la France»*). Політик знову вибрав дуже стислу фразу, що містить заклик, однак на цей раз уже дієслівну конструкцію. Лексема «la liberté» у цьому контексті може бути розцінена як метафора: цінність, ідеал, який можна вибрати як спосіб життя.

Ще один кандидат, який удруге бореться за президентське крісло, Жан Лассаль мав слоган «*La France authentique*» – *«Автентична Франція»*. Маємо епітет «authentique», який підкреслює необхідність для Франції зберегти свої ідентичність і традиції, що є, певною мірою, ідеалізацією. Зазначимо, що на цей раз Жан Лассаль відмовився від дієслівних конструкцій та абстрактності, однак усе так само у його слогані присутній еліпсис.

Філіп Путу вирішив не вигадувати нове політичне гасло, а лише модернізував попереднє з 2017 р.: «*Nos vies valent plus que leurs profits*» – *«Наші життя цінніші за їхні прибутки»*, зберігши сенс фрази, додавши дієслово «valoir» – «цінувати», ніби конкретизуючи, пояснюючи те, що він мав на увазі попередньо. Також у 2022 р. він використовує ще один вислів «*L'urgence anticapitaliste» – «Надзвичайний антикапіталістичний стан»,* підкреслюючи свої політичні вподобання, гіперболізуючи саму фразу.

Так само вирішила не дуже вигадувати нове гасло і Наталі Арто: «*Le camp des travailleurs*» – *«Робітничий клас»*, проте на відміну від Філіпа Путу, який конкретизував вислів, значно спростила його, прибравши заклики і дієслівні конструкції. Таким чином, слоган звучить як характеристика її електорату.

Ерік Земмур представив себе під гаслом «*Pour que la France reste la France*» – *«Щоб Франція залишалася Францією»*, де можемо простежити граматичний спосіб творення дієслова – subjonctif – який виражає бажання, волю, емоції. У фразі двічі повторюється слово «la France», що підкреслює важливість висловленої волі. Зазначимо, що саме речення ніби вирване з контексту (йому бракує початку чи кінця), що пропонує виборцям самотужки інтерпретувати значення.

Валері Пекресс вибрала слоган «*Le courage de faire*» – *«Відвага робити»*. У цій фразі лексичну одиницю «le courage» можна розцінювати як метонімію, адже «сміливість» символізує ідею боротися, діяти у складних ситуаціях. Інфінітив у цьому разі виражає абстрактність усієї фрази. Тобто Валері Пекресс пропонує діяти, однак не конкретизує самі дії.

Схожим за конструкцією є гасло Янніка Жадо *«Faire face» – «Протистояти».* Дуже проста і лаконічна фраза; словосполучення «faire face» досить повсякденне у французькій мові, проте є за своєю сутністю метафоричним: дослівно перекладемо як «стояти обличчям до чогось». Буденність фрази робить її легкою для запам'ятовуванням, однак із погляду політичної комунікації не досить удалою, оскільки вона може загубитися серед інших саме через свою простоту.

Політичним гаслом Фаб'єна Русселя на виборах 2022 р. було «*La France des Jours heureux*» – *«Франція щасливих днів»*. Іменникова конструкція; епітет «des Jours heureux» надає образу Франції мирного, ідеалізованого відтінку. Також маємо ретроспективну алюзію: «des Jours heureux» – це посилання на післявоєнний період, коли була запропонована програма «щасливих днів», тобто відновлення Франції, право голосу для жінок, створення системи соціального забезпечення, запуск нових залізничних сполучень, фабрик тощо. Фаб'єн Руссель належить до комуністичної партії, яка, своєю чергою, якраз у повоєнний період набула потужного впливу.

Остання кандидатка – Анн Ідальго запропонувала гасло *«Ensemble, changeons d'avenir*» – *«Разом змінимо майбутнє»*. У ній є заклик, імператив, проте дієслово вжито у першій особі множини (ми), отже, політикиня ототожнює себе з народом, що додає фразі динамізму. Лексична одиниця «ensemble» має на меті об'єднати аудиторію, апелюючи до колективних дій. Маємо ритмічну структуру у вислові: «ensemble», що вже позначає ідею єдності, посилюється імперативом, яке закликає до дій.

Загалом під час кампанії 2022 р. кандидати вживали політичні гасла іменникової та дієслівної конструкцій, прості, додаючи епітети і метафори, чотири кандидати вжили слово «la France». Двоє з кандидатів, які йшли повторно на вибори, залишили слогани майже без змін, лише модернізувавши їх різними шляхами (один розширив, інша кандидатка спростила). Присутні також заклики до

дій, роздумів, власних інтерпретацій виборцями, абстрактність деяких висловів. В обох президентських кампаніях перемогу отримав Емманюель Макрон, отже, робимо висновок, що його лаконічні політичні гасла також зіграли важливу роль.

Висновки і перспективи. Політичне гасло може стати вирішальним у презентації політичного діяча: воно може привернути увагу потенційного електорату або ж, навпаки, – відштовхнути його. Ретельно підібрані стилістичні засоби стануть ключовими у створенні слогана, якщо правильно закласти ідею і символізм у вислів.

Підсумовуючи аналіз нашого дослідження, зауважимо, що для президентських кампаній 2017 і 2022 рр. у Франції характерні такі стилістичні засоби, як метафора, метонімія, персоніфікація, еліпсис, антитеза, метафора. Дуже часто політики робили ставку саме на персоніфікацію: образ Франції поставав у їхніх гаслах, ніби жива істота. Окрім цього, кандидати надавали перевагу метафоричним і абстрактним фразам, особливо під час кампанії 2022 р. В обох президентських кампаніях переважають іменникові конструкції (8 і 9 гасел у 2017 і 2022 рр. відповідно), по 6 дієслівних конструкцій у слоганах 2017 і 2022 рр. Зазначимо, що здебільшого фрази короткі, легкі у запам'ятовуванні, які націлені викликати емоції і зв'язок з аудиторією. Деякі кандидати закладали у гасла їхній політичний напрям, інші ж надавали перевагу абстрактним темам, які були би близькі більшій частині виборців.

Отже, французькі політичні гасла 2017 і 2022 рр. є не лише засобом комунікації між політиками і виборцями, а й потужним інструментом впливу, емоційним, ідеологічним меседжем. Використання стилістичних засобів і прийомів сприяє тому, що слогани політичних діячів залишатимуться переконливими і націленими на завоювання більшої аудиторії.

Перспектива подальшого дослідження стилістичних особливостей французьких політичних гасел формує низку важливих напрямів. По-перше, порівняльний аналіз політичних систем, що дасть змогу виявити універсальні і національно-специфічні риси стилістики політичної комунікації. По-друге, дослідження маніпулятивних стратегій у гаслах, їх функціонування у суспільстві і цифровому середовищі (наприклад, соціальні мережі), вплив на виборчу поведінку аудиторії. По-третє, доцільним може стати вивчення й аналіз еволюції мовних засобів у політичних слоганах під час виборчих кампаній у ширшій хронологічній перспективі з урахуванням соціально-політичних змін. Усі ці можливі напрями сприятимуть кращому і глибшому розумінню механізмів мовного впливу на соціум.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелінська О. Гасла політичної реклами як один з інгредієнтів української мовної дійсності. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. № 15. С. 19–23. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.3
2. Caillet, J. Présidentielle: le slogan reste-t-il «l'arme fatale d'une campagne»? *Radio France.* 2022. https://www.radiofrance.fr/franceculture/presidentielle-le-slogan-reste-t-il-l-arme-fatale-d-une-campagne-7537555
3. Maingueneau, D. Slogans et candidats à l'affiche. *Nordic Journal of Francophone Studies / Revue nordique des études francophone*. 2023. № 6(1). P. 45–55. DOI: https://doi.org/10.16993/rnef.104
4. Perloff, R.M. The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age. 2nd ed. London and NewYork: Routledge, 2017, 500 p.

REFERENCES

1. Zelinska, O. Hasla politychnoyi reklamy yak odyn z ingrediyentiv ukrayinskoyi movnoyi diysnosti [Slogans of political advertising as one of the components of Ukrainian linguistic reality]. Zakarpatski filolohichni studiyi (15), 19–23. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.15.3
2. Caillet, J. Présidentielle: le slogan reste-t-il «l'arme fatale d'une campagne»? *Radio France.* 2022. https://www.radiofrance.fr/franceculture/presidentielle-le-slogan-reste-t-il-l-arme-fatale-d-une-campagne-7537555
3. Maingueneau, D. Slogans et candidats à l'affiche. *Nordic Journal of Francophone Studies / Revue nordique des études francophone*. 2023. № 6(1). P. 45–55. DOI: https://doi.org/10.16993/rnef.104
4. Perloff, R.M. The Dynamics of Political Communication: Media and Politics in a Digital Age. 2nd ed. London and NewYork: Routledge, 2017, 500 p.

UDC 811.111: 81`42
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-21

MEANS OF VERBALIZING THE BASIC EMOTION OF "FEAR" IN THE AMERICAN TV SERIES "STRANGER THINGS"

Kholmohortseva I. S.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Romano-Germanic Philology
School of Foreign Languages at V.N. Karazin Kharkiv National University
Maidan Svobody, 4, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2935-5190
i.s.kholmogortseva@karazin.ua

Matskevych V. V.
Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Purposes
School of Foreign Languages at V.N. Karazin Kharkiv National University
Maidan Svobody, 4, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0009-0001-8854-1762
valeriiamatskevych@karazin.ua

Matviichuk O. M.
Senior Lecture at the Department of Foreign Languages for Professional Purposes
School of Foreign Languages at V.N. Karazin Kharkiv National University
Maidan Svobody, 4, Kharkiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5007-5583
o.m.matviichuk@karazin.ua

Key words: *emotion, emotive vocabulary, emotional intensity, film discourse, lexical means, fear.*

The emotion of fear is one of the fundamental psycho-emotional states inherent to human nature, which accompany humanity throughout its history. Researchers have persistently explored this phenomenon since the appearance of ancient philosophical theories. The relevance of studying fear in today's media context underpins the necessity of the analysis of language means by which it is expressed, particularly in English-language television discourse. The purpose of this article is to identify the linguistic mechanisms of fear verbalization in the TV series "Stranger Things", based on the speech of American teenagers and their families. The study employs a continuous sampling of linguistic material from the scripts of all four seasons of the series, amounting to a total duration of 33 hours. The methodology combines both quantitative and qualitative analysis of fear-related verbal markers within psycholinguistic and cognitive frameworks. The research focuses on phonetic and lexical features of fear expression, as well as stylistic means that intensify emotional impact. The findings demonstrate that fear is verbalized by means of raised tone, shouts, accelerated speech, and set phrases. Linguistic instruments include interjections, exclamations, direct forms of address, emotionally coloured vocabulary, obscenities, references to religious symbols, and repeated negations. Stylistic devices encompass comparisons, metaphors, hyperboles, and euphemisms, all of which contribute to a elevated emotional background and immerse the audience in a tense atmosphere. The analysis confirms that language functions as a powerful tool of conveying fear within the series. Characters convey fear through highly emotive language, where changes in speech pace, frequent outbursts, and imperative forms reflect strategies of either

confronting or avoiding perceived threats. Thus, the linguistic representation of fear in “Stranger Things” has shown to be an interdisciplinary phenomenon, integrating both social and affective dimensions. The study concludes that the verbalization of fear in the series is implemented in a complex interplay of phonetic, lexical, and stylistic means, all of which serve as integral components of the overall narrative and emotional effect on the viewer. Future research could explore fear expression in the context of intercultural communication, as well as conduct comparative analyses of emotional representation in both fictional and cinematic discourse.

ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ БАЗОВОЇ ЕМОЦІЇ СТРАХУ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ СЕРІАЛІ «ДИВНІ ДИВА»

Холмогорцева І. С.
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романо-германської філології
факультету іноземних мов
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, Україна
orcid.org/0000-0003-2935-5190
i.s.kholmogortseva@karazin.ua

Мацкевич В. В.
викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
факультету іноземних мов
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, Україна
orcid.org/0009-0001-8854-1762
valeriiamatskevych@karazin.ua

Матвійчук О. М.
старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
факультету іноземних мов
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, Україна
orcid.org/0000-0002-5007-5583
o.m.matviichuk@karazin.ua

Ключові слова: *емоція, емотивна лексика, емоційна насиченість, кінодискурс, лексичні засоби, страх.*

Емоція страху належить до базових психоемоційних станів людини, що супроводжують її з давніх часів. Від античних філософських концепцій до сучасних лінгвістичних підходів дослідники неодноразово зверталися до аналізу цієї емоції. Актуальність дослідження страху в сучасному медійному просторі зумовлює необхідність аналізу вербальних засобів його вираження, зокрема в англомовному телевізійному дискурсі. Метою роботи є встановлення мовних механізмів вербалізації страху у серіалі «Stranger Things» на матеріалі мовлення американських підлітків та членів їхніх родин. У дослідженні застосовано суцільну вибірку мовного

матеріалу зі сценарію чотирьох сезонів серіалу загальною тривалістю 33 години. Методологія включає кількісний та якісний аналіз вербальних засобів, що маркують страх, із використанням психолінгвістичного та когнітивного підходів. Проаналізовано як фонетичні, так і лексичні засоби вираження емоції, а також стилістичні фігури, що підсилюють емоційний ефект. Виявлено, що вираження страху реалізується через підвищення тону голосу, крики, прискорене мовлення та сталі звороти. Лексичні засоби представлені вигуками, окликами, звертаннями, емоційно забарвленою лексикою, лайливими словами, зверненнями до релігійних символів та повторенням заперечень. Стилістичні засоби включають порівняння, метафори, гіперболи та евфемізми, які створюють емоційне тло та занурюють глядача в атмосферу напруги. Результати аналізу підтверджують, що мовні засоби в серіалі є потужним інструментом формування атмосфери страху. Персонажі передають страх через мову з високою емоційною насиченістю. Зміна темпу мовлення, часті вигуки й наказовий стан відображають стратегії боротьби із загрозою або її уникнення. Таким чином, лінгвістичне оформлення страху у серіалі є міждисциплінарним феноменом, який об'єднує соціальну та афективну сфери. Аналіз мовних засобів демонструє, що вербалізація емоції страху в серіалі «Stranger Things» реалізується через комплекс фонетичних, лексичних і стилістичних засобів, які функціонують як складники загального наративу та емоційного впливу на глядача. Перспективним напрямом дослідження є подальше вивчення вербалізації страху в контексті міжкультурної комунікації, а також порівняльний аналіз засобів вираження емоцій у художньому та кінодискурсі.

Background. Rooting in the ancient philosophers' views and continuing to the present day, interest into human emotions has always been in the focus of scientific research. In the middle of the twentieth century, Paul Ekman identified six basic emotions that are universal and, thus, inherent in every individual (joy, sadness, fear, disgust, surprise, pleasure). The investigations of fear have won close attention due to the dramatic events of modern history. It has become especially important to acquire the skill of recognizing fear and identifying its causes.

Fear is one of the primary human emotions, which is an internal tension associated with real or imagined danger [Ekman]. The emotion of fear is one of the most studied, which can be explained both by the strength of the emotion itself and by the human tendency to explore the dark, dangerous and forbidden. The causes and mechanisms of fear have been studied by scientists since ancient times. Thus, one of the first researchers of this inherent human emotion was the ancient Greek scientist Plato. According to his doctrine, fear is the darkness that a person overcomes while searching the truth, i.e., according to Roments V. A., fear is directly connected with ignorance [Роменець, 2003, p. 510]. The establishment of psychotherapy in the nineteenth century as a treatment for mental disorders, foster the appearance of a large number of works dedicated to the mechanism of fear. For instance, the American psychologist R. Maurer argued that fear is associated with the anticipation of pain [Maurer, 2016]; the Austrian researcher S. Freud discovered the bond of fear and past traumatic experiences [Фройд, 2021]; the American psychologist K. Horney emphasized that the emergence of a sense of fear is associated with unresolved internal conflicts and basic needs, which have not been satisfied [Horney, 1945]. Modern researchers pay close attention to the causes of fear in general [Clark, 2020] and within a particular social group: adolescents [Рябовол, 2016]), students [Блохіна, 2021; Spielberg, 1995]), women [Horney, 1945], etc.

The linguistic aspects of fear research are mainly concentrated within the paradigm of psycholinguistics, which focuses on the ways of expressing the emotional state of the speaker. Within this approach, researchers also try to determine the causes of fear through linguistic markers, for example, to identify the ways of verbalization of sacred fear of God [Ботвин, 2021], to study the verbalization of the concept of FEAR [Підгорна, 2017; Шкута, 2019].

The study of the lexical and semantic field of fear in English shows its versatility. Words such as fear, terror, dread, panic describe different shades of this emotional state [Wierzbicka, 1999]. The study of English-language fiction discourse shows that authors use fear to create a tense atmosphere by describing physical reactions (e.g., "her heart froze with terror") [Гнезділова, 2007].

Ovcharenko I.B. & Kalinichenko V.I. conducted a quantitative analysis of emotive vocabulary, revealing that emotional expressions related to the emotion of fear are widely used in American English, namely,

42 of them, or 9.6% of the total sample. A structural analysis of the emotive vocabulary in the Ukrainian language was also carried out, presenting a large set of emotional expressions related to the verbalization of the emotion in question, and ranking it the fourth having the share of 12.8 %. Among the feeling studied were anxiety as a feeling of worrying that has no significant consequences; dread as a great fear or apprehension; panic as a sharp fear in a stressful situation that often leads to uncontrollable behaviour; terror is a feeling of significant, severe fear; nervousness is fear based on nervousness [Овчаренко І. Б., Калініченко В. І., 2019].

Z. Kövecses's work focuses on the linguistic expression of emotions; he noted that many figurative phrases used to express emotions are either metaphorical or metonymic in nature. From the point of view of cognitive linguistics, the fact that emotional expressions are metaphorical indicates a metaphorical structuring of emotions at the conceptual level. Z. Kövecses lists the following common metonymies related to fear with fear: physical arousal, increased heart rate, blood draining from the face, skin wrinkling, hair straightening, inability to move, drop in body temperature and inability to move, inability to breathe, inability to speak, inability to think, bowel or bladder emptying, sweating, nervousness in the stomach, dry mouth, screaming, change of gaze, drop in body temperature, fright, and running away. It quickly becomes apparent that these metonymies are all based on physiological or behavioural bodily responses to the experience of fear [Kövecses, 2000].

U. Oster also investigated fear metaphors in English using corpus linguistics and found that the conception "fear is something inside the body" is a common conceptualization, given the prepositions and adverbs that often follow language means of expressing fear, such as "strike fear into", "fear inside", or "fear within" [Oster, 2010]. Thus, the study of the emotion of fear is relevant, as evidenced by numerous studies in various fields of linguistics, such as cognitive linguistics, text linguistics, and the discourse approach.

Thus, studying the language means of expressing fear as a universal emotion still remains relevant, being facilitated by the necessity to establish sustainable intercultural connections on a large scale, and to provide understanding of peculiarities of expressing basic emotions by English-speaking community, on a small scale. This preconditions **the purpose** of the following analysis – to identify the linguistic means of expressing fear among American English-speaking teenagers and their families following the **objectives** to reveal phonetic and lexical items that verbalize fear in the American TV series "Stranger Things", and to analyze the stylistic means of the expression of fear.

Therefore, the object of our study is the basic emotion of fear as a universal feeling encompassing individuals regardless their cultural and social background, and the subject – its language representation in the vocabulary of American English-speaking teenagers and their families. The material for the analysis is represented by the script of four seasons of the American TV series "Stranger Things", which became a cult in a rather short time, with a total duration of 33 hours.

Results and Discussion. "Stranger Things" by the Duffer Brothers is an American sci-fi series created for the Netflix VOD service that immerses the viewer in the atmosphere of the 1980s. A group of teenagers experience terrifying events that have a connection to a parallel world. The language means used to express fear, that were extracted from the script of TV series "Stranger Things" by continuous sampling, can be categorized as phonetic and lexical. The phonetic means signifying fear vary according to changes in tone and speed of speech.

Tone of voice. Very often, when people experience fear, a defensive reaction is triggered and their voice is raised. This way, they start screaming involuntarily, not always to protect themselves, but also as a reflex:

(1) (Script) Steve: Oh shit.
Everybody: AAAH
Dustin: Shit! Shit!
Steve: WE ARE GOING DOWN! WE ARE GOING DOWN!
Robin: Yeah, no shit Harrington?
Dustin: WHY IS THIS BUTTON LOCKED!?
Erica: PRESS THE BUTTON!
Dustin: I've already pressed it a hundred times!
Steve: PRESS IT! DO SOMETHING! JUST PRESS THE BUTTON

Screaming not only expresses fear, but also signals danger to others. The abstract given above shows shock and fear of the unknown that the children are experiencing. The exclamation «AAAH!» is a typical example of a person raising their voice. The change in tone is accompanied by the imperative mood, which also urges a frightening situation.

Raising the pitch of the voice is due to the fact that by screaming we instinctively try to attract the attention of other people, hoping for their help. Sometimes screaming can be an expression of helplessness and despair when a person feels that they cannot cope with the situation on their own.

Speed of speech. Fear significantly affects the pace of speech, speeding it up or slowing it down. It often causes disruption of speech fluency, which is manifested in changes in the pace and rhythm of speech. For instance, the acceleration of speech in the state of fear when the body activates flight response. It makes us speak faster because we want to say something as soon as possible and get away from the danger.

(2) (Script) Joyse: Will, Will. Listen. Listen. D*o you know who I am? Do you know who I am?*

Will: You... you... you are mum.

Joyse: Hold him down.

Will: No! No! Look out! No! Let me go! Let go! Let me go!

Joyse: Sorry. I'm so sorry.

Will: No! No! Let me go! Let go! Let me go! Let me go! No! Let go! Let go! Let me...

In this scene, Will is reluctant and afraid of his mother's sudden decision to inject him with a sedative. His body reacts accordingly: his breathing becomes faster, and he is clearly worried. As a result, speech becomes rapid and intermittent, as the brain tries to convey as much information as possible in a limited amount of time.

Depending on the situation, people can speak either faster or slower. This reaction to fear is caused by the body's fight-or-flight mode. The fear hormone adrenaline speeds up the brain, and thus the work of thoughts and the speech apparatus. While slowing down occurs when the cognitive system can be overloaded in a stressful situation, especially if a person is trying to find the right words to describe the situation.

Lexical means of expressing the emotion of fear help to convey the tension and reaction of the characters in critical situations. High tone and exclamatory sentences that structure the verbal reaction, bring about such lexical means as interjections and vocabulary denoting appeal.

The characters actively use exclamations interjections to enhance dramatic moments and immerse the viewer in an atmosphere of fear:

(3) (Script) Heather: Help me.

Eleven: AAH!

Heather: AAH! Help me!

Fear is often associated with the vocabulary that has negative connotation and that often belongs to the semantic field of "fear" manifesting hypothetical triggers:

(4) (Script) "This place is a nightmare" або "The Upside Down feels like death."

Proper nouns denoting first and second names of characters as well as nicknames, which are mostly used as a warning about the danger or as a sign of despair:

(5) "Mike! Mike!", "Nency!", "Honey", "Steve" – the characters shout out the name of their friends or family members to check if they are okay or to call for help.

Negation in the form of the adverb "no", that can be repeated multiple times to strengthen the effect of terror:

(6) Joyce: No! No! Bob! No! Bob!

Obscenities showing disappointment or hopelessness in a situation:

(7) (Script) «Yeah, no shit Harrington?»

Vocabulary covering the appeal to Biblical characters:

(8) (Script) Joyce: Oh my God. Not breathing! Not breathing!

Vocabulary encompassing verbs of call for actions:

(9) (Script) "Run! Run!" – Doctor: You are almost home free, alright Bob?

Set phrases or exclamatory sentences revealing anxiety:

(10) (Script) «What is that!?»

Max: Oh, God, he is slimy!

Lucas: Oh, it is like a living booger!

Will: Oh God!

Mike: What is he?

Dustin: My question exactly.

At the same time, communication under fearful conditions presupposes that characters try to mitigate the effect reassuring the addressee using friendly colloquial address:

(11) (Script) "Kiddo, it's going to be okay."

Language means manifesting fear in the TV series can be categorized into two main spheres – reason of (Fig. 1) and reaction to fear (Fig. 2) where reason of fear as a part of a semantic field of the notion "fear" includes incomprehension of the situation or an object that can be potentially dangerous, and identification of the reason, which is associated with a particular object known as dangerous and described as such; which include active response to a fear stimulus in the form of shouts that can be represented as both meaningful vocabulary denoting particular or abstract notions, and interjections as a cry of fear. Besides, reaction presupposes both the appeal to deal with the situation and reassurance to mitigate the effect of the emotion.

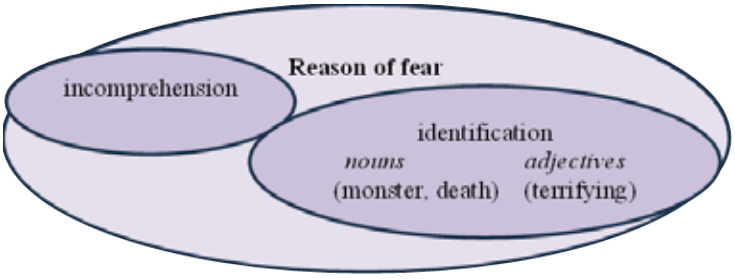

Figure 1. Reason of fear

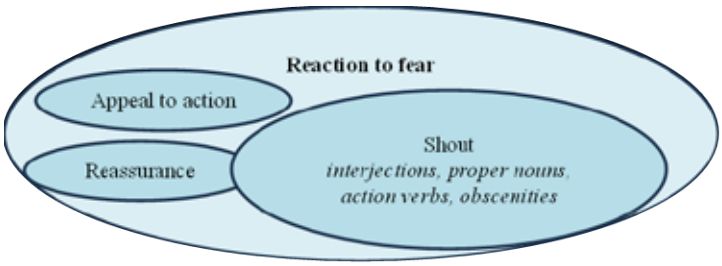

Figure 2. Reaction to fear

The analysis of the script also highlighted stylistic of expressing the emotion of fear.

Comparisons. Only negative lexemes are used for comparisons, as they help convey feelings and attitudes more efficiently. The characters use comparisons with monsters, natural phenomena or disasters, their own emotions or feelings, for instance:

(12) (Script) "The Upside Down feels like a storm that never ends".

"It's like the ground is alive".

Hyperbole. The characters used deliberate exaggerations to attract the viewer's attention. In this way, the level of tension and anxiety increases at a certain point in the series.

(13) (Script) "We're all going to die!" The characters used this phrase whenever they were attacked by monsters, even when the situation was not that dangerous.

Metaphors. Through metaphors, the viewers immerse themselves in the inner world of the characters in Stranger Things, feeling their fear, anxiety and bewilderment at unexplained phenomena.

(14) (Script) "It's a black hole pulling everything in". Will Byers, one of teen characters, draws a parallel to a black hole from outer space, explaining how powerful and dangerous the Mind Destroyer is to the residents of Hawkins.

Euphemisms. Euphemisms are less used in the TV series Stranger Things, however, they serve to mitigate the horror of what the characters see, so as not to frighten and disappoint others too much. Euphemisms in the series often arise from avoiding direct descriptions of what is happening and causing pain and fear. This makes the dialogues more realistic and emotionally deeper.

(15) (Script) Hopper: Murray, everyone set down there?

Murray: All set but I've got some company which I'd love you to obliterate.

Hopper: We'll do. Hang tight.

In this scene, Murray was under siege by monsters, although he had «reduced» them to «some company». In Stranger Things, characters sometimes use euphemisms in moments of fear to mitigate the seriousness of a situation or to hide their true level of anxiety. This adds to the realism of their behaviour, showing how people try to cope with their experiences without directly admitting their emotions.

Conclusions and perspectives. To sum up, the TV series which is positioned as a horror movie approaches its goal to evoke fear with the viewers using not only visual effects but also carefully directing the play of the actors in terms of verbalizing experienced fear. The phonetic features of expressing the emotion of fear help to draw the viewer's attention to the event in the series and to decorate the atmosphere of a particular situation. The lexical means in the series are powerful tools for improving the impact of fear. With the help of dialogues, addresses, exclamations and emotive vocabulary, the authors create a unique atmosphere of anxiety and tension that immerses the viewer in the world of the unreal. The stylistic means of expressing fear help to turn an ordinary story into a colourful and emotionally enriched one. Both comparisons, hyperbole, metaphors and euphemisms play the role of psychological tools in the context to emphasize the situation and fascinate the person on the other side of the screen. Studying the means of verbalizing fear suggests that forming the semantic field of the relevant concept and studying its core and peripheral zones as well as research at the verbalization of fear in intercultural communication and identifying strategies of creating the effect of fear in both film discourse and fiction appear to be a relevant continuation of this investigation.

BIBLIOGRAPHY

1. Блохіна І.О. Психологічні причини виникнення тривожності у студентів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Психологія»*. 2021. Вип. 4. 82–86.
2. Ботвин Т.М. Вербалізація емоції страху в українських перекладах Біблії. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 18. С. 25–30.
3. Гнезділова Я.В. Емоційність та емотивність сучасного англомовного дискурсу: структурний, семантичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2007. 20 с.
4. Кларк Д., Бек А.Т. Тривога і занепокоєння: когнітивно-поведінковий підхід. Київ : Діалектика, 2020. 448 с.
5. Овчаренко І.Б., Калініченко В.І. Загальна характеристика емоційної лексики в американському варіанті сучасної англійської мови. 2019. URL: https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/6681/6713 (дата звернення: 24.04.2025).
6. Підгорна А.Б. Вербалізація концепту «FEAR» в оповіданнях Едгара Аллана По. *Нова філологія.* 2017. № 69. С. 164–168.
7. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології древніх віків : навчальний посібник / вступ. ст. В.О. Татенко, Т.М. Титаренко. Вид. 2-е, стереотип. Київ : Либідь, 2003. 994 с.
8. Рябовол Т.А., Комарицька К.Д. Дослідження особливостей актуальних страхів сучасних підлітків. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. XI. Вип. 14. С. 140–150.
9. Фройд З. Вступ до психоаналізу. Нові висновки. Київ : Навчальна книга – Богдан, 2021. 552 с.
10. Шкута О.Г. Вербалізація концепту СТРАХ в англійськомовному молодіжному антиутопічному романі Сюзанни Коллінз «The Hunger Games» *Вісник Київського національного*

лінгвістичного університету. Серія «Філологія». 2019. Т. 22, № 2. С. 79–87.
11. Ekman P. Fear. URL: https://www.paulekman.com/universal-emotions/what-is-fear/ (accessed on 24.04.2025).
12. Horney K. Our inner conflicts. New York : W.W. Norton and Company, Inc., 1945.
13. Kövecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling. Cambridge University Press, 2000. URL: https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/kovecses_zoltan_metaphor_and_emotion_language_culture_and_bo.pdf?id=b49dfe7e-1c9e-4389-aaa9-cd66b1894d8e (дата звернення: 14.11.2024)
14. Maurer R., Gifford M. Mastering Fear: Harnessing Emotion to Achieve Excellence in Work, Health and Relationships. Kindle Edition. 2016. 226 p.
15. Oster U. Using corpus methodology for semantic and pragmatic analyses: What can corpora tell us about the linguistic expression of emotions? *Cognitive Linguistics*, 2010. 21(4). P. 727–763.
16. Spielberger C.D. Test Anxiety: A Transactional Process Model. *Test Anxiety: Theori, Assessment*. P. R. Vagg (Eds.). Taylor and Francis, 1995. P. 3–4.
17. Wierzbicka A. Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals. Cambridge University Press, 1999. URL: https://www.researchgate.net/publication/243784797_Emotions_Across_Languages_and_Cultures (accessed on 24.04.2025).

REFERENCES

1. Blokhina, I.O. (2021). Psykholohichni prychyny vynyknennia tryvozhnosti u studentiv / Psychological causes of anxiety in students. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: Psykholohiia/ Scientific bulletin of Uzhhorod University. Series: Psychology, (4), 82–86.
2. Botvyn, T.M. (2021). Verbalizatsiia emotsii strakhu v ukrainskykh perekladakh Biblii / Verbalization of the emotion of fear in Ukrainian Bible translations. Zakarpatski filolohichni studii / Transcarpatian Philological Studies, (18), 25–30.
3. Hnezdilova, Ya.V. (2007). Emotsiinist ta emotyvnist suchasnoho anhlomovnoho dyskursu: Strukturnyi, semantychnyi i prahmatychnyi aspekty / Emotionality and emotiveness in contemporary English-language discourse: Structural, semantic, and pragmatic aspects [Author's abstract of PhD dissertation]. Kyiv.
4. Clark, D., & Beck, A.T. (2020). Tryvoha i zanepokoiennia: Kohnityvno-povedinkovyi pidkhid / Anxiety and worry: A cognitive-behavioral approach. Kyiv: Dialektyka.
5. Ovcharenko, I.B., & Kalinichenko, V.I. (2019). Zahalna kharakterystyka emotsiinoi leksyky v amerykanskomu varianty suchasnoi anhliiskoi movy / General characteristics of emotive vocabulary in the American variety of modern English. Retrieved from https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/6681/6713 (accessed on April 24, 2025).
6. Pidhorna, A.B. (2017). Verbalizatsiia kontseptu «FEAR» v opovidanniiakh Edhara Allana Po / Verbalization of the concept «FEAR» in Edgar Allan Poe's short stories. Nova filolohiia/ New Philology, (69), 164–168.
7. Romenets, V.A., & Manoha, I.P. (2003). Istoriia psykholohii drevnikh vikiv / The history of psychology in ancient times (2nd ed.). Kyiv: Lybid.
8. Riabovol, T.A., & Komarytska, K.D. (2016). Doslidzhennia osoblyvostei aktualnykh strakhib suchasnykh pidlitkiv / Investigation of current fears among modern teenagers. Aktualni problemy psykholohii/ Actual Problems of Psychology, 11(14), 140–150.
9. Freud, Z. (2021). Vstup do psykhoanalizu. Novi vysnovky / Introduction to psychoanalysis. New conclusions. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan.
10. Shkuta, O.H. (2019). Verbalizatsiia kontseptu STRAKH v anhlomovnomu molodizhnomu antyutopichnomu romani S. Kollinz «The Hunger Games» / Verbalization of the concept FEAR in the English-language young adult dystopian novel by Suzanne Collins «The Hunger Games». Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriia: Filolohiia/ Bulletin of Kyiv National Linguistic Univerity. Series: Philology, 22(2), 79–87.
11. Ekman, P. (n.d.). Fear. Retrieved from https://www.paulekman.com/universal-emotions/what-is-fear/ (accessed on April 24, 2025).
12. Horney, K. (1945). Our inner conflicts. New York: W.W. Norton and Company, Inc.
13. Kövecses, Z. (2000). Metaphor and emotion: Language, culture, and body in human feeling. Cambridge University Press. Retrieved from https://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/kovecses_zoltan_metaphor_and_emotion_language_culture_and_bo.pdf?id=b49dfe7e-1c9e-4389-aaa9-cd66b1894d8e (accessed on November 14, 2024).
14. Maurer, R., & Gifford, M. (2016). Mastering fear: Harnessing emotion to achieve excellence in work, health and relationships (Kindle Edition).
15. Oster, U. (2010). Using corpus methodology for semantic and pragmatic analyses: What can corpora tell us about the linguistic expression of emotions? Cognitive Linguistics, 21(4), 727–763.
16. Spielberger, C.D. (1995). Test anxiety: A transactional process model. In P. R. Vagg (Ed.), Test anxiety: Theory, assessment, and treatment (pp. 3–14). Taylor and Francis.
17. Wierzbicka, A. (1999). Emotions across languages and cultures: Diversity and universals. Cambridge University Press. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/243784797_Emotions_Across_Languages_and_Cultures (accessed on April 24, 2025).

УДК 811.161.2’373.612:316.4
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-22

«ПЕРЕСЕЛЕНЕЦЬ» ЯК «СУБ’ЄКТ ДОРОГИ»: ДО ПИТАННЯ КОНЦЕПТУ «ДОРОГА» У НОВИННИХ МЕДІА ТА ОНЛАЙН-СПІЛЬНОТАХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Цзяї Сунь
аспірантка кафедри української філології для іноземних громадян
Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна
orcid.org/0009-0002-1405-677X
suenjiayi19@gmail.com

Ключові слова: *когнітивно-дискурсивний аналіз, концепт, субконцепт, фрейм, дорога, переселенець.*

Статтю присвячено когнітивно-дискурсивному аналізу змістових характеристик і особливостей функціонування концепту «дорога» та субконцепту «переселенець» як «суб’єкта дороги» у двох різновидах українського дискурсу про внутрішньо переміщених осіб: у новинному дискурсі, представленому публікаціями на загальноукраїнських новинних сайтах, та у дискурсі самих переселенців в онлайн-спільнотах (Telegram-канали та Facebook-групи для обміну інформацією і підтримки серед ВПО). Для досягнення поставленої мети проаналізовано частотні контексти об’єктивації понять «переселенець»/«ВПО» і «дорога» у вибраних джерелах; описано основні фрейми, з якими пов’язані ці поняття в медійному та неформальному спілкуванні; виявлено типові метафори та порівняння, що розкривають символічні аспекти поняття «дорога» у мовленні переселенців; схарактеризовано дискурсивні стратегії та прагматичні функції, з якими згадані поняття вербалізуються. установлено, що субконцепт «переселенець» у медіа репрезентований переважно через офіційно-діловий фрейм («внутрішньо переміщені особи» як одержувачі допомоги, статистична категорія), тоді як у внутрішньогруповому спілкуванні переселенців він наповнюється особистісним змістом (ідентичність, спільний досвід утрати дому та адаптації). Концепт «дорога» в аналізованому дискурсі виступає не лише в прямому значенні (евакуаційні маршрути, шлях повернення додому), а й як важливий метафоричний образ, що символізує життєвий шлях, пошук безпеки та надію на повернення. Мовний аналіз підтвердив, що майже кожне повідомлення про переселенців імпліцитно містить «дорогу» (як шлях евакуації чи міграції), а обговорення доріг (маршрутів, коридорів) завжди мають на увазі тих, хто ними рухається, тобто переселенців. Засвідчено, що сформувався узагальнений образ «переселенця в дорозі» – людини, яка знаходиться між минулим і майбутнім, у транзитному стані.

"DISPLACED PERSON" AS A "SUBJECT OF THE WAY": ON THE ISSUE OF THE CONCEPT "WAY" IN THE NEWS MEDIA AND ONLINE DISCOURSE RELATED TO INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Jiayi Suen
Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Philology for Foreign Citizens
Educational and Scientific Institute of Philology
of Taras Shevchenko National University of Kyiv
Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0002-1405-677X
suenjiayi19@gmail.com

Key words: *cognitive and discursive analysis, concept, subconcept, frame, way, displaced person.*

The article presents a cognitive-discursive analysis of the basic characteristics and features of functioning the concept «way» and the subconcept «displaced person» as a «subject of the way» in two varieties of Ukrainian discourse about internally displaced persons: in the news discourse, represented by publications on all-Ukrainian news media, and in the internally displaced persons' discourse within online communities (Telegram channels and Facebook groups for information exchange and support among IDPs). In order to achieve the set goal, the author analyzes the frequency contexts of objectification of the subconcept «displaced person»/«IDP» and concept «way» in selected sources; describes the main frames with which these concepts are associated in media and informal communication; identifies typical metaphors and comparisons that reveal the symbolic aspects of the concept «way» in the speech of the internally displaced persons; characterizes the discursive strategies and pragmatic functions with which the aforementioned concepts are verbalized. It was found that the concept of «displaced person» is represented in the media predominantly through an official-institutional frame (with «internally displaced persons» viewed as beneficiaries of aid or as a statistical category), whereas in IDPs' own community communication this concept is imbued with personal content (identity, shared experience of losing one's home and adapting to new circumstances). The concept of «way» in the analyzed discourse appears not only in the literal sense (evacuation routes, the path of return home), but also as an important metaphorical image symbolizing life's journey, the search for safety, and hope for return. Linguistic analysis confirmed that almost every message about displaced persons implicitly contains the «way» (as a route of evacuation or migration), and discussions of different ways (routes, corridors) always refer to those who move along them, that is, displaced persons. It has been shown that a generalized image of a «displaced persons on the way» has been formed that is a person who is between the past and the future, in a state of transit.

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розв'язана Росією проти України, спричинила безпрецедентні за масштабом процеси вимушеного внутрішнього переміщення населення. Станом на 2023–2024 рр. мільйони українців були змушені залишити свої домівки в зонах бойових дій чи окупації та стати внутрішньо переміщеними особами (ВПО), яких у побуті й медійному просторі часто називають *переселенцями*. Відповідно, у суспільному дискурсі України різко зросла частотність уживання лексеми «переселенець» та супутніх їй понять, а тема вимушеного переселення широко висвітлюється в новинних медіа, офіційних повідомленнях і обговорюється в соціальних мережах. Для гуманітарної, зокрема філологічної, науки важливо досліджувати, як нові соціальні реалії відображаються у мовній картині світу українців, які смисли закладаються у ключові поняття воєнного часу. У цьому контексті актуальним є аналіз концепту «дорога» в контексті вимушеного переселення, а саме дослідження ближньої периферії концепту – «суб'єкта дороги», зокрема «переселенця».

Концепт «дорога» та субконцепт «переселенець» розглядаються у двох вимірах дискурсу: офіційному мас-медійному (новинні сайти, що

інформують про переселенців) та неофіційному соцмедійному (спільноти самих переселенців у соцмережах). Такий підхід дає змогу виявити, як відрізняється репрезентація одного й того ж поняття залежно від комунікативної ситуації та цільової аудиторії. У статті застосовано когнітивно-дискурсивний підхід, що поєднує аналіз змісту мовних одиниць (лексем, стійких сполучень, метафор) із урахуванням контексту їх використання та прагматичних настанов мовців, що сприятиме глибшому розумінню того, як українське суспільство осмислює досвід масового переміщення, які аспекти цього досвіду виходять на перший план у публічному та приватному спілкуванні, за допомогою яких мовних засобів вербалізуються емоції, надії та проблеми переселенців.

Мета і завдання статті. *Метою дослідження* є виявлення змістових характеристик і особливостей функціонування концепту «дорога» та субконцепту «переселенець» як «суб'єкта дороги» у двох різновидах українського дискурсу про внутрішньо переміщених осіб: 1) у новинному дискурсі, представленому публікаціями на загальноукраїнських новинних сайтах та 2) у дискурсі самих переселенців в онлайн-спільнотах (Telegram-канали та Facebook-групи, створені для обміну інформацією і підтримки серед ВПО). Досягнення поставленої мети передбачає *розв'язання таких завдань*: проаналізувати частотні контексти об'єктивації понять «переселенець»/«ВПО» і «дорога» у вибраних джерелах; описати основні фрейми (смислові рамки, сценарії), з якими пов'язані ці поняття в медійному та неформальному спілкуванні; виявити типові метафори та порівняння, що розкривають символічні аспекти поняття «дорога» у мовленні переселенців; схарактеризувати дискурсивні стратегії та прагматичні функції, з якими згадані поняття вербалізуються (наприклад, інформування, солідаризація, протиставлення «своїх» і «чужих», вираження емоцій тощо).

Предмет та об'єкт дослідження. *Об'єкт дослідження* становлять письмові тексти різних стилів і жанрів, створені у 2022–2024 рр. Зокрема, проаналізовано: публікації новинних ресурсів «Українська правда» (розділи новин та колонок) та суспільного мовника «Суспільне», що стосуються переселенців (новини про евакуацію, державну допомогу, історії переселенців тощо); дописи та повідомлення з Telegram-каналу «Переселенці_UA» – інформаційного каналу для допомоги ВПО, а також із кількох відкритих Facebook-груп переселенців (зокрема, групи під назвою «Переселенці», що об'єднує вимушено переміщених осіб із різних регіонів). Загальний обсяг вибірки становив приблизно 150 сторінок тексту (близько 40 тис слововживань). Для якісного аналізу відібрано характерні фрагменти текстів, що ілюструють вживання цільового концепту «дорога» та субконцепту «переселенець» як «суб'єкта дороги» у різних комунікативних ситуаціях, що становить *предмет цього дослідження*.

Методологія дослідження спирається на принципи когнітивної лінгвістики та дискурс-аналізу. Застосовано методику фреймового аналізу (за Ч. Філлмором), що дає змогу описати сукупність знань і уявлень, актуалізованих під час згадування певного концепту. Зокрема, для поняття «переселенець» визначено ключові фреймові компоненти: причина переселення, соціально-правовий статус, потреби, відносини з громадою, що приймає, тощо. Для концепту «дорога» розглянуто як буквальний фрейм «переміщення у просторі» (з учасниками: подорожній, пункт відправлення, пункт призначення, перешкоди в дорозі), так і метафоричні проєкції на інші сфери (життя як дорога, дорога як символ надії або небезпеки).

Паралельно використано аналіз метафор (за Дж. Лакоффом і М. Джонсоном): виявлено типові метафоричні моделі, наприклад концептуальна метафора «*Життя – це подорож*» у мовленні переселенців реалізується через образ дороги. Також ураховано прагматичний аспект: які комунікативні інтенції переслідують мовці, вживаючи ті чи інші вирази (наприклад, чи використовується лексема «переселенець» нейтрально або з оцінною конотацією; чи лексема «дорога» виступає у ролі фактичного опису або образного узагальнення тощо). Опрацювання матеріалу відбувалося шляхом комбінування традиційного ручного аналізу текстових фрагментів та елементів контент-аналізу (групування виявлених прикладів за тематичними категоріями).

Виклад основного матеріалу дослідження. «Переселенець» в українській мові – це «*той, хто переселився, переселяється на нове місце проживання або переселений куди-небудь*» [Словник української мови, 2015–2025]. У контексті останніх років це слово набуло вузького значення вимушеного переселенця через війну. Паралельно використовується офіційний термін «*внутрішньо переміщена особа*» (ВПО) – законодавче визначення статусу таких людей. У новинах і офіційних повідомленнях частотними є саме словосполучення на кшталт «*внутрішньо переміщені особи*», «*вимушені переселенці*», тоді як у розмовному стилі, у соцмережах частіше зустрічається коротке «*переселенці*». Обидва варіанти позначають той самий референт, проте мають різне стилістичне забарвлення: офіційно-нейтральне та розмовне, емоційно насичене відповідно.

У новинному дискурсі лексема «*переселенці*» здебільшого виступає у контексті статистики та соціальної політики. Журналісти повідомляють

про кількість ВПО, урядові програми підтримки, проблеми забезпечення житлом тощо. Наприклад, у повідомленнях «Української правди» читаємо: «*За її даними, в Україні приблизно 4,9 мільйона осіб, які вважаються внутрішніми переселенцями*» [Івашків, 2024]. Така інформація подається безоцінно, акцент робиться на цифрах і фактах. Посадовці вживають також абревіатуру «ВПО»: у тій самій новині зазначено, що «*кількість ВПО постійно змінюється у зв'язку з міграцією людей за кордон або поверненням їх до своїх домівок (тоді вони втрачають статус ВПО)*» [Івашків, 2024]. Тут концепт «переселенець» вписано у бюрократичний фрейм: людина має чи втрачає статус ВПО залежно від обставин (поїхала чи повернулася). Мовлення чиновників об'єктивує переселенців, розглядаючи їх як категорію обліку, що може «*отримувати/втрачати статус*», «*мати право на допомогу*» тощо.

Часто новини акцентують вимушеність переселення: уживаються прикметники «*вимушений*», «*вимушено переміщений*». Це підкреслює, що переселення сталося не з доброї волі, а через небезпеку. У заголовках новин зустрічаємо формулювання на зразок: «*прибув евакуаційний потяг, яким в область приїхали 24 переселенці…*», «*в області проживає понад 48 тисяч ВПО*» тощо [Лапікоцька, 2024]. Отже, фрейм «переселенець у новинах» містить такі основні елементи: кількісні показники (тисячі, мільйони осіб), інституційні дії (евакуювали, поселили, отримують виплати), статус (мають довідку ВПО), потреби (житло, допомога). Переселенець у цьому дискурсі радше постає як об'єкт заходів державної політики або статистична одиниця соціального процесу.

Інший поширений аспект – допомога переселенцям. У текстах зустрічається лексика соціальної підтримки: «*допомога на проживання*», «*виплати переселенцям*», «*компенсації*», «*пільги для ВПО*» тощо [Лисенко, 2022]. Наприклад: «*Для підтримки переселенців уряд ще у березні 2022 року запровадив виплату допомоги на проживання у розмірі 2000–3000 грн щомісячно*» [Лисенко, 2022]. Тут фрейм «переселенець у новинах» пов'язаний із фреймом «одержувач допомоги». Переселенці зображені як особи, що розраховують на виплати, мають право на допомогу, але водночас стикаються з бюрократичними обмеженнями («*отримати таку допомогу можуть далеко не всі переселенці*» [Лисенко, 2022]). Таким чином, медійний дискурс місцями проблематизує становище переселенців, говорячи про «*проблеми ВПО*», «*що потрібно змінити*» тощо, але робить це у відсторонено-аналітичному тоні (часто це формат експертних колонок чи інтерв'ю з посадовцями).

Протилежністю є неофіційний дискурс переселенців у соцмережах, де лексема «*переселенець*» набуває особистісного, емоційного забарвлення. В онлайн-спільнотах самі ВПО часто говорять від першої особи множини – «*ми, переселенці*», формуючи образ спільноти, об'єднаної спільною бідою і досвідом. Така комунікація сприяє солідарності: уживання «*переселенці*» включно сигналізує про ідентифікацію мовця як члена цієї групи, наприклад: «*Невже ми винні, що втратили все?*» [Аналітичний центр УІП, 2025]. Тут поняття «переселенець» наповнене емоційно: воно імплікує біль утрати дому, але й гордість за витримку, спільність долі. В інших випадках користувачі можуть уживати це слово з іронією або сарказмом, реагуючи на стереотипи. Зокрема, відомо, що в деяких громадах побутували упередження щодо переселенців (наприклад, «*Ми не можемо допомагати, тому що вони невдячні, тому що невідомо, чого вони хочуть*» [Пакош, 2025]; «*донбаські не воюють у ЗСУ*», «*лише хочуть отримати гуманітарку*», «*не прагнуть шукати роботу*», «*їздять на крутих машинах*», «*жахливо ставляться до орендованого житла*» [Єсіна, 2023]). У відповідь самі ВПО та правозахисні громади заперечують подібні стереотипи («переселенські» кліше): «*Коли ми використовуємо стереотипи про переселенців, то забуваємо, що кожну людину варто розглядати індивідуально, а не вішати ярлики «луганських» чи «донецьких»*« [Єсіна, 2023]. Подібні репліки свідчать про дискурсивну стратегію захисту власної групи та руйнування негативного образу переселенця. Також побутує термін «*невидимі переселенці*», який стосується таких категорій ВПО, як «*люди з інвалідністю, маломобільні пенсіонери, сім'ї з дітьми, особи, які потребують стороннього догляду, а також ті, хто не має документів*» [Горбань, 2025]. Отже, у внутрішньогруповому колі поняття «переселенець» може мати ще й оцінювальний компонент: позитивна солідарність «*ми, переселенці*» або ж полемічне протиставлення «*ми – переселенці*» проти «*вони – місцеві*».

Спостережено, що в офіційно-новинному просторі лексема «переселенець» рідко супроводжується будь-якою експресією, тоді як у живому спілкуванні переселенців воно часто стоїть поряд з епітетами чи емоційними виразами. Наприклад, у соціальних мережах можна побачити звертання: «*Дорогі переселенці, тримаймося разом…*» – тут прикметник «*дорогі*» виражає тепле, співчутливе ставлення всередині спільноти [ГО «ВПО України»]. В іншому випадку, навпаки, у коментарях місцевих мешканців траплялося зневажливе «*приїхали тут переселенці…*» – із негативною конотацією. Такі випадки не масові, але вони вплинули на формування «образу переселенця» у суспіль-

ній свідомості. Загалом же аналіз чат-груп показує, що переселенці прагнуть репрезентувати себе позитивно: як законослухняні громадяни, як жертви війни, що потребують розуміння, або як активні люди, що долають труднощі. Відповідно, поняття «переселенець» у їхньому власному дискурсі містить значно більше особистісних деталей, аніж у медійному. Люди розповідають свої історії: «*Пройшла 32 дні «маріупольського пекла»…*» [Горгола, 2024]. У таких розповідях переселенець – це людина зі зруйнованою долею, але також герой буденного фронту боротьби за нове життя.

Підсумовуючи, можна визначити декілька ключових фреймів концепту «переселенець»:

Адміністративно-статистичний фрейм: переселенець як одиниця обліку, носій статусу ВПО, отримувач допомоги. Цей фрейм домінує в офіційних повідомленнях. Він збирає атрибути: довідка ВПО, виплати, житло від держави, кількість, міграція. Наприклад, уривок новини: «*Наразі в області проживає понад 48 тисяч ВПО*» [Лапікоцька, 2024] подає переселенців саме у такому ракурсі.

Соціально-проблемний фрейм: переселенець як носій соціальних проблем і потреб (брак житла, роботи, інтеграція). Цей фрейм присутній як у ЗМІ (аналітичні статті, де перелічуються проблеми ВПО), так і в самих переселенців, коли вони обговорюють труднощі: пошук роботи, високі ціни на оренду для переселенців, необхідність ставати в черги за допомогою тощо. Наприклад, у статті-колонці юристка описує складнощі отримання виплат для «*старих переселенців*» (тих, хто мав цей статус до 2022 р.), зазначаючи: «*Зі «старими» переселенцями ситуація трохи складніша… отримати кошти на проживання можуть далеко не всі*» [Лисенко, 2022]. Тут «*старі переселенці*» – це окремий фрейм: люди, що були переселенцями з 2014–2015 рр., і їм у 2022 р. потрібно було заново підтверджувати статус.

Емоційно-ідентифікаційний фрейм: переселенець як член спільноти, що пережила травму війни. Він характерний для самокомунікації ВПО. У рамках цього фрейму висуваються на передній план такі елементи: утрата дому, болісні спогади, статус «чужинця» на новому місці, але також солідарність і взаємодопомога. Ключові слова: *дім, сім'я, громада, наші люди, чужина, повернення*. Наприклад, у групових обговореннях переселенці діляться порадами, як знайти прихисток, як пережити ностальгію. Один із дописів волонтерів містив такий меседж: «*Коли дорога додому ще довга, головне – не йти її наодинці. Вимушені переселенці знають, що таке тікати у невідомість… На Закарпатті вони знаходять підтримку одне в одному…*» [Global Empowerment Mission Ukraine]. Ця фраза, поширена в соцмережах, показує глибоку метафоризацію досвіду: «*дорога додому*» символізує як буквальний шлях повернення, так і метафоричний процес, а наголос на «*не йти наодинці*» відображає згуртованість переселенців.

Нормалізаційний фрейм: переселенець як звичайний член суспільства, «*такий самий українець*». Цей фрейм спостерігається у прагненні ВПО зняти стигму «іншості». Наприклад, у риториці деяких переселенців звучить: «*Ми такі ж, як і всі, просто нам не пощастило з місцем проживання*». Через це вони деколи навіть уникають окремого наголошення на своєму статусі, щоб інтегруватися. Натомість у вимушено офіційних ситуаціях (отримання допомоги, відвідини гуманітарних центрів) вони змушені наголошувати: «*Я переселенець*». Ця амбівалентність теж відображена в дискурсі: залежно від ситуації людина може пишатися своєю стійкістю як переселенця або ж, навпаки, воліє не згадувати про це, щоб не було упередженого ставлення.

Отже, субконцепт «переселенець» є багатовимірним. У медіа він переважно деперсоналізований, узагальнений – це категорія людей, що потребують уваги держави. У мовленні самих ВПО він дуже персоналізований – це «*ми, люди зі спільною бідою*», часто з відтінком «*ми – не жертви, ми боремося*». Проте і там, і там цей концепт невіддільний від теми дому, втрати та пошуку нового місця, а також від теми дороги.

«Дорога» в українській мові означає шлях, який використовується для пересування, маршрут сполучення між пунктами. У буквальному сенсі дорога є фізичною частиною ландшафту, інфраструктури. У контексті переселенців дорога постає як невіддільна частина їхнього досвіду, адже, щоб стати переселенцем, людина має пройти дорогою з рідного дому до нового місця. Відповідно, у текстах про переселення часто описується сам процес переміщення: тривалість і складність подорожі, небезпеки, що чекали на шляху, умови дороги (затори, руйнування). Наприклад, у матеріалі Суспільного про евакуацію родини з Донеччини на Рівненщину зазначено: «*Дорога тривала понад 20 годин. Із собою вони взяли одяг, засоби гігієни та двох собак*…» [Лапікоцька, 2024]. Ця деталь підкреслює важкість подорожі – майже доба в дорозі, мінімум речей, навіть домашні улюбленці вивезені. Такі конкретні описи формують фрейм «*евакуаційна дорога*»: довга, виснажлива, часто небезпечна. У новинах нерідко з'являються згадки про «*евакуаційні коридори*», «*шляхи евакуації*», наприклад: «*Четвертий за два тижні: на Житомирщину прибув евакуаційний потяг із вимушеними переселенцями з Донеччини*» [Бутко, 2023]. Тут «дорога» вербалізується через евакуацію: тобто визначений безпечний маршрут, що дає шанс порятунку.

У розповідях самих переселенців дорога часто згадується як переломний момент, сповнений драматизму. Люди описують, як вони виїжджали під обстрілами, як стояли у багатокілометрових заторах, як бачили зруйновані мости. У групових чатах можна побачити дописи, де переселенці радять одне одному щодо маршрутів: «*Хто їхав недавно дорогою із Запоріжжя на Дніпро через Василівку? Чи пропускають, чи безпечно?»* [Переселенці_UA]. Такі питання показують, що дорога в буквальному сенсі є предметом турботи та планування: потрібно знати, які дороги відкриті, де блокпости, де тривають бої. Отже, у практичному вимірі концепт дороги для переселенців – це насамперед шлях до безпеки. Коли людина тікає від війни, дорога дорівнює порятунку, але водночас дорога – це й ризик. Ця подвійність відбивається в мовних висловах. З одного боку, «*дорога життя*» – традиційна метафора для шляху, що рятує. З іншого боку, постає образ небезпечної дороги: переселенці розповідають про обстріли колони біженців, про людей, загиблих у дорозі. У медіа траплялися заголовки на кшталт «*дорога смерті*». Отже, фізична дорога стає символом долі: кому судилося проїхати – вижив, кому ні – загинув на узбіччі.

Концепт «дорога» має багаті *метафоричні можливості*, і переселенці, як показує аналіз, часто несвідомо вдаються до метафор «*життя як дорога*», «*повернення додому як дорога*». Однією із центральних є метафора «*дорога додому*», яка уособлює прагнення повернутися до рідної оселі. Ця метафора може використовуватися як у прямому, так і в переносному значенні. Наприклад, волонтери, підтримуючи переселенців, пишуть про «*довгу дорогу додому*», що означає те, що повернення не буде швидким – війна ще триває, і є багато перешкод. У цій метафорі переселенці уявляються як подорожні, що йдуть до своєї мети (відновити втрачене, повернутися в рідний край), а війна та окупація – як ті перепони, що подовжують і ускладнюють шлях.

Загалом у мовленні вимушених мігрантів яскраво проявляється універсальна концептуальна метафора «*життя – це подорож»*. У випадку переселенців ця метафора набуває буквального виміру: їхнє життя перетворилося на втечу, мандрівку незнайомими місцями, пошук притулку. Тому межа між прямим і переносним вживанням «дороги» стирається. Коли переселенець каже: «*Моє життя – суцільна дорога»* [Переселенці_UA], це може одночасно значити і багато переїздів, і відсутність відчуття стабільного «*притулку*». Наприклад, один учасник обговорення гірко зауважив: «*Ми вже рік, як виїхали, і досі не облаштувалися: ніби застрягли на дорозі між домом і новим життям*» [Переселенці_UA]. Цей образ «*застрягли на дорозі*» передає стан невизначеності, тимчасовості, який притаманний багатьом ВПО. Такий стан когнітивно осмислюється як «підвішеність між пунктом А і пунктом Б».

Отже, у дискурсі про переселенців можна виокремити декілька смислових рамок, пов'язаних із дорогою:

Фрейм «дорога-евакуація» – конкретний маршрут втечі. Його елементи: відправна точка (рідне місто чи село), пункт призначення (безпечний регіон), транспорт (авто, потяг, піша хода), час у дорозі, труднощі (блокпости, обстріли, відсутність пального). Приклади: «*виїжджайте, люди, там все дуже погано*» – заклик, процитований у новині, і далі йде опис евакуації; або свідчення: «*Ми виїхали раненько, щоб не потрапити під обстріли на дорозі»*. Такі вислови фіксують дорогу як частину реальної події. [Дорошенко, Галасюк, 2024].

Фрейм «дорога-повернення» – шлях назад до дому на звільнені території. У 2023–2024 рр. чимало переселенців, особливо з Київщини, Чернігівщини, Харківщини, почали повертатися, коли їхні населені пункти були деокуповані або ситуація стала безпечнішою. У новинах про це пишуть: «*Переселенці масово повертаються додому*» або з тривогою: «*Чому ВПО повертаються на ТОТ*?» (тимчасово окуповані території) – обговорення випадків, коли люди ризикують їхати назад під окупацію через тугу за домом [Європейська Донеччина]. Тут знову ж «*дорога додому*» може бути небезпечною, але набуває значення «*шлях до свободи, до своєї землі*».

Метафоричний фрейм «життєва дорога» – загальнофілософський образ шляху як людської долі. У переселенському дискурсі він забарвлений особливими відтінками. Наприклад, деякі переселенці, які пережили вдруге вимушене переселення (уперше, наприклад, із Чорнобильської зони або «старі» переселенці), говорять: «*Така вже моя доля – все життя в дорозі*» [Переселенці. Facebook]. Тут дорога означає долю, причому долю нелегку, з повторюваним мотивом утрати дому. Інший вимір цієї метафори – дорога як випробування віри. У релігійному дискурсі (наприклад, у середовищі переселенців-вірян) трапляються вислови: «*Господь веде мене дорогою випробувань*» або «*Ми йдемо хресною дорогою, але віримо в чудо воскресіння нашого дому*» [Переселенці. Facebook] – пряма аналогія з християнською «*Хресною дорогою*» (шляхом страждань) і подальшим воскресінням, що символічно зрозуміло в контексті зруйнованих міст, які хочеться відродити.

Емоційно-оцінний фрейм «важка/легка дорога». Епітети, що описують дорогу, передають емоційне ставлення. «*Важка дорога*» – не лише про фізичні труднощі, а й про психологічні. У новинах засвідчена цитата переселенки про її домашніх тварин: «*Вони їхали понад 20 годин у*

потязі. Для них це було дуже стресово… це була їхня перша подорож… потім уже звикли» [Лапікоцька, 2024]. Це висловила жінка про собак, але фактично і про себе: перша подорож була стресом. Тобто дорога дорівнює стресу, випробуванню на міцність.

Символічний фрейм «дорога як об'єднання/роз'єднання». У переселенському контексті дорога розділила сім'ї: хтось виїхав, хтось лишився: «*Мама ще планує приїхати сюди, чекаю її. Звичайно, шкода буде, якщо прилетить (снаряд) у будинок*» [Лапікоцька, 2024]. Поки мати не приїхала, між дочкою і матір'ю лежить дорога – як відстань, як бар'єр. Існує вислів «*лінія розмежування*», що позначає як фізичний кордон між окупованою та підконтрольною Україні територією, так і розкол у родині у зв'язку з переселенством її частини. У суспільному вимірі дороги переселенців протягнулися по всій Україні, зв'язавши Схід і Захід, Південь і Північ.

Отже, майже кожна історія переселенця містить мотив дороги – чи то втечі, чи то бажання повернутися. Тому нерідко обидва поняття вербалізуються поруч, наприклад заголовок інтерв'ю: «*Довга дорога переселенця: історія сім'ї, що двічі тікала від війни*» [Переселенці_UA]. У них «дорога» метафорично характеризує долю переселенця. У свідомості переселенців дорога набуває особливого емоційного заряду: це щось більше, ніж просто відстань між пунктами. Це символ їхнього статусу. Переселенець – це той, хто *«в дорозі*» (навіть якщо вже оселився тимчасово).

У соціальних мережах переселенців зустрічаються також більш креативні метафори з дорогою. Приміром, описуючи спільноту, один користувач порівняв усіх переселенців із подорожніми на великому шляху: «*Ми наче караван, що рухається через пустелю: хтось іде попереду, хтось відстає, але ми підтримуємо одне одного, щоб ніхто не загубився дорогою*» [Переселенці. Facebook]. Такий образ каравану – колективна дорога – гарно передає солідарність групи. Дорога тут перестає бути індивідуальною стежкою і стає метафорою спільної долі і взаємодопомоги.

В офіційному дискурсі (наприклад, Телеграм-канали, де публікують оголошення для ВПО) образ дороги майже відсутній як метафора, але присутній буквально: повідомляють про можливості виїзду. Наприклад, оголошення в Telegram-каналі: «*Безкоштовна евакуація: Часів Яр – Костянтинівка – Дніпро, 13 травня, з тимчасовим поселенням та можливістю безкоштовно виїхати далі – Західна Україна, Європа»* [Переселенці_UA]. Тут бачимо розгалуження дороги: спочатку до Дніпра, а далі – або на Захід України, або в Європу. У тексті це подано як логістична інформація, але когнітивно відображає модель «*дорога з пересадками*»: багато переселенців не зупиняються на першому пункті, а рухаються далі. Відповідно, з'явився феномен «*вторинного переселення*»: люди, що спершу поїхали з прифронтової зони до відносно спокійного міста, а потім через повторні атаки або інші чинники вимушені ще раз змінити місце. Кожен етап подорожі – новий виток концепту «дорога». Отже, для частини переселенців дорога перетворилася на спосіб життя, вони відчувають себе вічними мандрівниками проти своєї волі.

Поряд із «дорогою» близьким поняттям є «шлях» (синонімічне, хоча «шлях» частіше вживається у метафоричному сенсі). Так само використовуються дієслова «*їхати*», «*іти*», «*повертатися*» – усі вони задають динаміку. Наприклад, у зведеннях читаємо: «*Із прифронтових територій прибули 20 людей*» [Новак, Данильчук, 2024] – прибули, отже, подолали дорогу. Або «*поїхали від війни, бомблять частково…*» – слова переселенця про те, чому вони вирішили рушити [Лапікоцька, 2024]. Тобто навіть без згадки слова «дорога», самі дієслова руху йдуть як маркери концептуальної присутності дороги.

Отже, концепт «дорога» в контексті переселенців охоплює: суб'єктів дороги; конкретні дороги (маршрути, траси, транспорт); процес руху (виїзд, евакуація, подорож, повернення); мету руху (дім, безпечне місце); перешкоди (війна, страх, небезпека, відстань); метафоричні значення (життя, доля, надія, спільність). У поєднанні концепт «дорога» та субконцепт «переселенець» дають цілісну картину: переселенець на дорозі життя. Не випадково в художній літературі чи публіцистиці може з'явитися образ «Одіссея» (мандрівника, що прагне додому) як аналог переселенця – це ще один потенційний культурний код, притаманний цьому концептуальному полю.

Висновки і перспективи подальших розробок. Проведений аналіз показав, що концепт «дорога» та субконцепт «переселенець» як «суб'єкт дороги» відіграють ключову роль у мовному відображенні феномену вимушеного внутрішнього переміщення в Україні та мають багатошаровий зміст, який варіюється залежно від типу дискурсу. Субконцепт «переселенець» у новинному дискурсі реалізується здебільшого через офіційно-діловий фрейм. Медіарепрезентація переселенців нейтрально об'єктивована: це категорія громадян зі статусом ВПО, яких кількісно обліковують, яким надають матеріальну допомогу, яких розміщують у певних місцях. Домінують контексти статистики та соціальної політики. Емоційна нейтральність і дистанція – характерні риси цього дискурсу. Натомість у дискурсі переселенців (соцмережевому) субконцепт «переселенець» наповнений особистісним, експресивним зміс-

том. Власне називаючи себе «переселенцями», люди вкладають туди пережитий досвід утрати дому, страждання, але часто й гордість за власну стійкість. Спостерігаються випадки ворожого та зневажливого вживання слова «переселенці», що спонукало появу захисних контрдискурсів. В обох випадках ядром концепту є «*людина, що покинула рідний дім через війну*», але акценти зміщено: або на статус і потреби, або на ідентичність і досвід.

Концепт «дорога» в досліджуваному матеріалі виступає як фізична і одночасно символічна реальність. Для переселенця дорога – це конкретний шлях утечі чи повернення, що нерідко визначає межу між життям і смертю. У новинах дорогам приділяють увагу в контексті евакуацій (згадки про коридори, маршрути), але менше метафоризації. В особистих розповідях та неформальному спілкуванні дорога перетворюється на метафору життєвого шляху. Найбільш значущі метафоричні образи, виявлені у мовленні переселенців, – «*дорога додому*» (символ надії на повернення) та «*довга/важка дорога*» (символ труднощів і випробувань долі). Концепт «дорога» тісно пов'язаний із поняттями руху, змін і часу: для ВПО життя розділилося на «*до дороги*» (до війни, коли був дім) і «*після дороги*» (у новому місці). Тож дорога осмислюється як переломний момент, який усе змінив.

Мовний аналіз підтвердив, що майже кожне повідомлення про переселенців імпліцитно містить «дорогу» (як шлях евакуації чи міграції), а обговорення доріг (маршрутів, коридорів) завжди мають на увазі тих, хто ними рухається, тобто переселенців. Когнітивно можна сказати, що сформувався узагальнений образ «переселенця в дорозі» – людини, яка знаходиться між минулим і майбутнім, у транзитному стані. Цей образ підтримується і в мас-медіа (фотографії людей на вокзалах, в автобусах, із валізами – візуальна ілюстрація концепту), і в самому мовленні переселенців (розмови про те, як довго добиралися, скільки ще їхати до дому тощо).

Щодо дискурсивних стратегій, то в медійному дискурсі, де переважає офіційно-інформативний стиль, концепти «переселенець» і «дорога» служать переважно для повідомлення фактів (кількість ВПО, стан шляхів, події евакуації) та формування суспільної думки (співчуття до переселенців, обґрунтування державної підтримки). У мові самих переселенців ці ж концепти використовуються у стратегічно іншій функції – самопрезентації та взаємопідтримки. Називаючи себе переселенцями та описуючи свої дороги, люди артикулюють свій досвід, діляться болем і порадами, тим самим психотерапевтично опрацьовуючи травму та зміцнюючи відчуття спільності. Також спостерігається стратегія легітимації: переселенці прагнуть легітимувати себе в нових громадах, пояснити, хто вони і через що пройшли. Із часом часті вислови переселенців про дорогу набувають характеру афоризмів, своєрідного «фольклору переселення». Наприклад, фраза «*Дорога додому – це молитва, яка живе в нашому серці щодня*» – подібні висловлювання (у різних варіаціях) поширюються в соцмережах, стаючи крилатими для спільноти ВПО.

Перспективним напрямом подальших студій є порівняння дискурсивної репрезентації переселенців із репрезентацією біженців (тих, хто виїхав за кордон), адже це схожі, проте не ідентичні, субконцепти, і цікавим є, як відрізняється образ «біженця» у закордонному й українському дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутко Т. Четвертий за два тижні: на Житомирщину прибув евакуаційний потяг із вимушеними переселенцями з Донеччини. *Суспільне. Рівне*. 01.05.2023. URL: https://suspilne.media/zhytomyr/462401-cetvertij-za-dva-tizni-na-zitomirsinu-pribuv-evakuacijnij-potag-iz-vimusenimi-pereselencami-z-doneccini/ (дата звернення: 25.03.2025).
2. «ГО «ВПО України»«. *Профіль громадської організації «ВПО України» у соціальній мережі Facebook*. URL: https://www.facebook.com/VPO.UA/?locale=uk_UA (дата звернення: 20.03.2025).
3. Горбань М. «Невидимі» для держави: на чиї плечі впала допомога найбільш незахищеним категоріям переселенців? *Радіо Свобода*. 03.03.2025. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/nevydymi-vpo-dopomoga-hromadski-organizatsii/33334787.html (дата звернення: 20.04.2025).
4. Горгола Р. Пройшла 32 дні «маріупольського пекла» – переселенка Тетяна Муратова розповіла, як влаштувалася у Кременчуці. *Телеграфъ*. 18.11.2024. URL: https://www.telegraf.in.ua/topnews/10134362-pereselenka-z-mariupolja-tetjana-muratova-vidroditisja-pislja-zhahit-okupaciji-dopomogla-bandura.html (дата звернення: 24.04.2025).
5. Дорошенко А., Галасюк А. «Виїжджайте. Люди, там все дуже погано». Розповіді жителів Селидового та Української, яких евакуювали у Дніпро. *Суспільне. Донбас*. 09.09.2024. URL: https://suspilne.media/donbas/832439-viizdzajte-ludi-tam-vse-duze-pogano-rozpovidi-ziteliv-selidovogo-ta-ukrainska-akih-evakuuvali-u-dnipro/ (дата звернення: 26.02.2025).
6. «Європейська Донеччина». *YouTube*. URL: https://youtu.be/7vw1kGnIwBs?si=Vu-1E6LNsVqn4Nx (дата звернення: 25.03.2025).
7. Єсіна Н. «Луганські» на крутих автівках та

«мовне питання»: як виникають стереотипи про переселенців та чому їх варто позбутися. *#Шотам.* 03.08.2023. URL: https://shotam.info/iak-vynykaiut-stereotypy-pro-pereselentsiv-ta-chomu-ikh-varto-pozbutysia/ (дата звернення: 19.03.2025).

8. Івашків О. Верещук заявила про оптимізацію виплат переселенцям: партнери вимагають. *Українська правда*. 26.01.2024. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2024/01/26/7438938/ (дата звернення: 20.01.2025).
9. Лапікоцька К. «Щоб чимшвидше закінчилась війна»: як живе родина переселенців, які евакуювалися з Донеччини на Рівненщину. *Суспільне.Рівне*. 26.03.2024. URL: https://suspilne.media/rivne/714234-sob-cimsvidse-zakincilas-vijna-ak-zive-rodina-pereselenciv-aki-evakuuvalisa-z-doneccini-na-rivnensinu/ (дата звернення: 23.04.2025).
10. Лисенко Д. На яку допомогу від держави можуть розраховувати переселенці. *Українська правда*. 09.06.2022. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/9/7351315/ (дата звернення: 20.03.2025).
11. Невже ми винні, що втратили все? Як живуть переселенці, що втекли від війни. *Аналітичний центр Українського інституту політики*. 18.04.2025. URL: https://uiamp.org/nevzhe-mi-vinni-scho-vtratili-vse-yak-zhivut-pereselenci-scho-vtekli-vid-viyni (дата звернення: 21.04.2025).
12. Новак В., Данильчук І. Всесвітній день біженців: як організації допомагають ВПО на Рівненщині. *Суспільне.Рівне*. 20.06.2024. URL: https://suspilne.media/rivne/772853-vsesvitnij-den-bizenciv-ak-organizacii-dopomagaut-vpo-na-rivnensini/ (дата звернення: 27.03.2025).
13. Пакош О. «Жінки з України...». *Sestry. Шлях додому.* 24.04.2025. URL: https://www.sestry.eu/statti/zhinki-z-ukrayini-mayut-otrimuvali-vid-polyakiv-chitki-signali-vi-nam-tut-i-tut-potribni-yak-polyaki-otrimuvali-signali-v- avstriyi-ta-nimechchini----galina-gzhimala-moshchinska (дата звернення: 24.04.2025).
14. Переселенець. *Словник української мови online*. *Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2015–2025*. URL: https://sum20ua.com/?page=2306&searchWord=Переселенець&wordid=73639 (дата звернення: 22.04.2025).
15. «Переселенці». *Публічна група переселенців у соціальній мережі Facebook*. URL: https://www.facebook.com/groups/krymskie.bejentsy/ (дата звернення: 20.04.2025).
16. «Переселенці_UA». *Інформаційний Telegram-канал для допомоги внутрішньо переміщеним особам (ВПО).* URL: https://t.me/tvpo_ukraine (дата звернення: 20.02.2025).
17. Global Empowerment Mission Ukraine. *Official page for the Ukraine Branch. Instagram*. URL: https://www.instagram.com/globalempowermentmissionua/ (дата звернення: 24.04.2025).

REFERENCES

1. Butko, T. (2023). Chetvertyi za dva tyzhni: na Zhytomyrshchynu prybuv evakuatsiinyi potiah iz vymushenymy pereselentsiamy z Donechchyny [Fourth in two weeks: an evacuation train with internally displaced persons from Donetsk arrived in Zhytomyr region]. *Suspilne.Rivne*. Retrieved Match 25, 2025, from https://suspilne.media/zhytomyr/462401-cetvertij-za-dva-tizni-na-zitomirsinu-pribuv-evakuacijnij-potag-iz-vimusenimi-pereselencami-z-doneccini/
2. Doroshenko, A., Halasiuk, A. (2024). «Vyizhdzhaite. Liudy, tam vse duzhe pohano». Rozpovidi zhyteliv Selydovoho ta Ukrainska, yakykh evakuiuvaly u Dnipro [«Go away. Men, everything is very bad there.» Stories of residents of Selydovo and Ukrainka, who were evacuated to the Dnipro]. *Suspilne. Donbas.* Retrieved February 25, 2025, from https://suspilne.media/donbas/832439-viizdzajte-ludi-tam-vse-duze-pogano-rozpovidi-ziteliv-selidovogo-ta-ukrainska-akih-evakuuvali-u-dnipro/
3. Global Empowerment Mission Ukraine. [Official page for the Ukraine Branch]. *Instagram.* Retrieved April 24, 2025, from https://www.instagram.com/globalempowermentmissionua/
4. Horban, M. (2025). «Nevydymi» dlia derzhavy: na chyi plechi vpala dopomoha naibilsh nezakhyshchenym katehoriiam pereselentsiv? [«Invisible» for the government: on whose shoulders has assistance to the most vulnerable categories of displaced people fallen?]. *Radio Svoboda*. Retrieved April 20, 2025, from https://www.radiosvoboda.org/a/nevydymi-vpo-dopomoga-hromadski-organizatsii/33334787.html
5. Horhola, R. (2024). Proishla 32 dni «mariupolskoho pekla» – pereselenka Tetiana Muratova rozpovila, yak vlashtuvalasia u Kremenchutsi [32 days of «Mariupol hell» have passed – resettler Tetiana Muratova told about the authorities in Kremenchug]. *Telehraf.* Retrieved April 24, 2025, from https://www.telegraf.in.ua/topnews/10134362-pereselenka-z-mariupolja-tetjana-muratova-vidroditisja-pislja-zhahit-okupaciji-dopomogla-bandura.html
6. «НО «VPO Ukrainy» [«The public organization «IDPs of Ukraine»]. [Facebook profil]. (n.d.). *Facebook*. Retrieved Match 20, 2025, from https://www.facebook.com/VPO.UA/?locale=uk_UA
7. Ivashkiv, O. (2024). Vereshchuk zaiavyla pro optymizaciju vyplat pereselencjam: part-

nery vymagajut' [Vereshchuk announced optimization of payments to IDPs: partners demand]. *Ukrains'ka pravda*. Retrieved January 20, 2025, from https://www.pravda.com.ua/news/2024/01/26/7438938/

8. Lapikotska, K. (2024). «Shchob chymshvydshe zakinchylas' vijna»: yak zhyve rodyna pereselentsiv, yaki evakujuvalysia z Donecchyny na Rivnenshchynu [«So that the war ends as soon as possible»: how a family of IDPs who evacuated from Donetsk region lives in Rivne region]. *Suspilne.Rivne*. Retrieved April 23, 2025, from https://suspilne.media/rivne/714234-sob-cims-vidse-zakincilas-vijna-ak-zive-rodina-pereselenciv-aki-evakuuvalisa-z-doneccini-na-rivnensinu/
9. Lysenko, D. (2022). Na jaku dopomohu vid derzhavy mogut rozrahovuvaty pereselenci [What aid can displaced persons expect from the state]. *Ukrains'ka pravda*. Retrieved March 20, 2025, from https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/9/7351315/
10. Nevzhe my vynni, shcho vtratyly vse? Yak zhyvut pereselentsi, shcho vtekly vid viiny [Is it our fault that we lost everything? How displaced people who fled the war live]. *Analitychnyi tsentr Ukrainskoho instytutu polityky.* Retrieved April 21, 2025, from https://uiamp.org/nevzhemi-vinni-scho-vtratili-vse-yak-zhivut-pereselenci-scho-vtekli-vid-viyni
11. Novak, V., Danylchuk, I. (2024). Vsesvitnii den bizhentsiv: yak orhanizatsii dopomahaiut VPO na Rivnenshchyni [World Refugee Day: how organizations help IDPs in the Rivne region]. *Suspilne.Rivne.* Retrieved March 27, 2025, from https://suspilne.media/rivne/772853-vsesvitnij-den-bizenciv-ak-organizacii-dopomagaut-vpo-na-rivnensini/
12. Pakosh, O. (2025). «Zhinky z Ukrainy…» [«Women from Ukraine…»]. *Sestry. Shliakh dodomu*. Retrieved April 24, 2025, from https://www.sestry.eu/statti/zhinki-z-ukrayini-mayut-otrimuvali-vid-polyakiv-chitki-signali-vi-nam-tut-i-tut-potribni-yak-polyaki-otrimuvali-signali-v- avstriyi-ta-nimechchini----galina-gzhimala-moshchinska
13. Pereselenets [Displaced person]. *Slovnyk ukrainskoi movy online.* Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond NAN Ukrainy 2015–2025. Retrieved April 22, 2025, from https://sum20ua.com/?page=2306&searchWord=Pereselenets&wordid=73639
14. «Pereselentsi» [Facebook group]. (n.d.). *Facebook*. Retrieved April 20, 2025, from https://www.facebook.com/groups/krymskie.bejentsy/
15. «Pereselentsi_UA» [Telegram channel]. (n.d.). *Telegram*. Retrieved February 20, 2025, from https://t.me/tvpo_ukraine
16. Yesina, N. (2023). «Luhanski» na krutykh avtivkakh ta «movne pytannia»: yak vynykaiut stereotypy pro pereselentsiv ta chomu yikh varto pozbutysia [«Luhanskians» on cool cars and «language issue»: how stereotypes for displaced persons arise and why they should be forgotten]. #Shotam. Retrieved Match 19, 2025, from https://shotam.info/iak-vynykaiut-stereotypy-pro-pereselentsiv-ta-chomu-ikh-varto-pozbutysia/
17. «Yevropeiska Donechchyna» [Youtube channel]. (n.d.). Youtube. Retrieved Match 25, 2025, from https://youtu.be/7vw1kGnIwBs?si=Vu-1E6LNsVqn4Nx

УДК 811.111’255.4
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-23

ПАРАДОКС ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ «ПОМИЛКИ»

Шама І. М.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/009-0001-4406-1169
irinansh@yahoo.com

Ключові слова: *перекладацька невідповідність, текст оригіналу, текст перекладу, оцінка якості цільового тексту, критика перекладу.*

Проблема оцінки якості перекладу не зникає з фокуса уваги вчених упродовж усього існування науки про переклад і навіть довше – від самої появи перекладених текстів як таких. При цьому увага концентрується на зіставленні текстів оригіналу та перекладу і виявленні розбіжностей між ними.

В англомовному перекладознавстві на позначення цих розбіжностей домінує термін «translation errors», хоча поряд із ним функціонує ще один – «translation mistakes». Помітно, що у відношенні до вжитку цих двох термінів немає суголосності. Існує принаймні три підходи до цього. Найбільша група дослідників користується терміном «translation errors» і відносить до них усі розходження між ВТ та ПТ, поділяючи їх відповідно на більш конкретні випадки. Типологізування відбувається за різними критеріями, серед яких – поділ за причинами появи різночитань, за серйозністю їхнього впливу на сприйняття перекладу читачем іншої культури, за лінгвістичними параметрами, за проблемами, пов’язаними з розумінням вихідного тексту і зі здатністю відтворити оригінал у перекладі без утрат. Інша група науковців оперує обома термінами «translation errors» і «translation mistakes», уважаючи їх різними у відношенні до тих розбіжностей, що вони позначають. Нарешті, є ще одна група дослідників, які також уживають обидва терміни, але не розмежовують їх, використовуючи їх взаємозамінно.

В українському перекладознавчому обігу функціонує тільки один термін – «перекладацька помилка», що відповідає загалом першому з названих англомовних підходів, але й породжує певні ускладнення, які витікають із того, що в українській мові «помилка» позначає як відхилення від норми, так і її викривлення. В англійській мові цей нюанс долається часто саме завдяки розділенню між «error» і «mistake», а от в українській перекладознавчий критиці наявність лише одного терміна може призводити до некоректної або навіть образливої оцінки праці перекладачів, оскільки не все, що позначається за допомогою терміна «помилка», виявляється нею насправді.

Статтю спрямовано на постановку проблеми використання терміна на позначення різночитань між оригіналом і перекладом. Через аналіз тлумачень англомовних та україномовного термінів, через роз’яснення причин виникнення таких різночитань, а також через приклади, коли автори порівняльно-аналітичних розвідок із перекладознавства називають помилковими варіанти, які характеризуються неповнотою відтворення змісту оригіналу, але не викривляють його, в анотованій роботі пропонується дискусія щодо можливого уточнення як самого терміна («перекладацька помилка»), так і взагалі підходу до цього розділу перекладознавчих досліджень.

TRANSLATION «ERROR»'S PARADOX

Shama I. M.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology and Linguodidactics
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org 009-0001-4406-1169
irinansh@yahoo.com

Key words: *translation deficiency, the source text, the target text, translation quality assessment, translation criticism.*

The problem of assessing the quality of translation has been in the focus of scholars' attention for the entire existence of the science of translation and even longer - since the very appearance of translated texts as such. Attention is commonly centred in the source and target texts comparison and discrepancies between them.

In English-language translatology, the term «translation errors» dominates to denote these discrepancies, although another term, «translation mistakes», is also used. It is noticeable that there are at least three approaches for these terms to be applied. The largest group of researchers operates the term «translation errors» and refers to them as all differences between original and its translation, dividing them into more specific cases. The typology is based on various criteria, including the division by the causes of discrepancies, by the level of their impact on the perception of the target text by the reader from another culture, by linguistic parameters, by problems related to the understanding of the source text and the ability to reproduce the original in translation without loss. Another group of scholars uses both the terms «translation errors» and «translation mistakes», considering them different in terms of the discrepancies they denote. Finally, there is one more group of researchers who also use both terms but do not distinguish between them, using them interchangeably.

In Ukrainian translatology only one term - «perekladats'ka pomylka» – is used. It corresponds to the first of the above-mentioned approaches, but also triggers certain complications arising from the fact that in Ukrainian «pomylka» denotes both deviation from the norm and its distortion. In English this nuance is often overcome thanks to the distinction between «error» and «mistake», but in Ukrainian translation criticism the presence of only one term can lead to incorrect or even offensive assessment of translators' work, since not everything that is denoted by the term «pomylka» is actually an error.

The article aims at raising the issue of using the term to denote discrepancies between the source and target texts. By analysing the interpretations of English and Ukrainian terms, describing the reasons for deviations, and explaining examples where the authors use the lexeme «pomylka» relating to the variants that are characterised by incomplete reproduction of the original content but do not distort it, the annotated work comes up with a discussion on possible clarification of both the term («perekladats'ka pomylka») and the approach to this part of translation studies in general.

Постановка проблеми. Рідко яка стаття чи наукове дослідження в галузі перекладознавства обходиться без міркувань про те, що таке «хороший переклад». Чому – зрозуміло : жодна стратегія не може бути визначена, жодна оцінка цільового продукту не може бути дана, якщо немає ясності в тому, яка ж мета перекладу, чого потрібно прагнути, що максимально враховувати і яким має бути готовий цільовий текст, щоб визнати його «хорошим». Іншими словами – який еталон?

Питання про те, що вважати «хорошим перекладом», дуже часто ставлять в інтерв'ю як відомим професіоналам у царині практичного перекладу, так і популярним авторам, чиї інтереси тією чи іншою мірою стикаються з трансляційною сферою діяльності. Так, наприклад, Даніель Хан, директор Британського центру художнього перекладу, відповідаючи Теду Ходжкінсону [Hahn, Riaz, 2014], стверджує, що «хороший переклад» повинен, з одного боку, бути точним («faithful») відобра-

женням вихідного тексту (далі – ВТ), а з іншого – бути «живим». Д. Хан вельми емоційно та досить образно пояснює суть останнього твердження: пульс перекладу, за його словами, має битися в тому ж ритмі, що й пульс оригінального тексту.

Марк Поліззотті, американський перекладач із французької (в його версіях англійською зазвучали Патрік Модіано, Андре Бретон і Густав Флобер) та автор «Перекладацького маніфесту» («Sympathy for the Traitor. A Translation Manifesto»), стверджує, що не існує універсальної формули «хорошого перекладу». Кожного разу це новий погляд на текст і через цей текст на світ. Такий переклад творить магію, яка притягує читача [Polizzotti, 2018].

Схоже розуміння «хорошого перекладу» можна зустріти й серед тих, хто власне перекладом не займається, але для кого саме перекладна література є джерелом ідей, помічником і навіть, певною мірою, спасінням, як сталося, наприклад, з Л. Фаґл. Переживши ПТСР, сьогодні вона веде свій блог, де пише про бібліотерапію, а в її списку художніх творів, що допомагають повернутися до нормального життя, чимало перекладних. Якщо узагальнити погляди Л. Фаґл [Fuggle, 2022] на те, який переклад вона вважає «хорошим», вимоги зводяться до точної відповідності оригіналу, легкості сприйняття та задоволення від читання.

Згадані уявлення про «хороший переклад» – лише крапля у величезному потоці. Але з них стає зрозуміло, що коли тексту перекладу не вистачає повноти відповідності оригіналу, коли текст перекладу змушує сумніватися у популярності оригіналу в його рідній культурі, то абсолютно очевидно, що цей переклад «хорошим» бути не може, що з ним щось не так, десь утрачено суттєві, значущі складники тієї магії, яка зазвичай огортає по-справжньому помітні, популярні, довговічні твори.

Критики перекладу, та й самі перекладачі, не одноразово робили спроби з'ясувати, що ж заважає перекладу стати адекватним. Відповідей знаходилося безліч – від радикальної («переклад художньої літератури неможливий у принципі») до тієї, що знімає всю відповідальність із перекладача («уникнути суб'єктивізму та викривлень не вийде»). При цьому всі оцінки ґрунтуються на тому, що під час зіставлення ВТ та перекладеного тексту (далі – ПТ) між ними виявляються певні розбіжності, які прийнято називати «перекладацькими помилками».

Про перекладацькі помилки пишуть давно й багато. Їх вивчають у різних ракурсах: із боку перекладознавства (К.В. Дубовий, Л.Я. Терещенко, L. Harmon, A. Chesterman, K. Malmkjær, G. Hansen, K. Nord та ін.), із боку дидактики (І.В. Кобилянська, Л.М. Черноватий, Н.В. Зінуков, A. Buşila, A. Pym та ін.), із боку журналістики та редагування текстів, у тому числі перекладу (Т.Є. Гетьман, П.П. Куляс, О.В. Ребрій та ін.). З'явився навіть окремий науковий напрям – ератологія (А.Б. Шевнін), або девіатологія, помилкознавство (Ф. Бацевич, П. Куляс). Однак нерідко приклади, якими ілюструються основні спостереження у багатьох наукових роботах як у галузі ератології, так і в галузі критики перекладу, змушують замислитися: а чи можна тут говорити саме про «помилки»? чи точний термін?

Наприклад, аналізуючи нещодавно виданий український переклад роману С. Кларк «Джонатан Стрейндж і містер Норрелл», І.О. Сілютіна помилкою називає таке перекладацьке рішення:

*«He continued to send Wellington one proposal every day» – «Він продовжував **акуратно** писати лордові щодня».*

Дослідниця вважає «неправильним» використання відповідника *«акуратно»*, аргументуючи це тим, що читачеві може здатися, що йдеться про охайність почерку [Сілютіна, 2023, с. 172].

Авторка статті абсолютно вірно визначає девіацію – безумовно, розбіжності між ВТ та ПТ існують. Але навряд чи перекладацький відповідник «*акуратно*» можна вважати помилковим. У ПТ скоріше присутня певна ситуативна неповнота внаслідок компенсації та модуляції, до яких удалися українські перекладачі, але не помилка, що тягне за собою спотворення сенсу. Та й аргумент, який стосується «доданого слова» [ibid.], не виглядає переконливо: «*акуратно*» може означати також і «методично, ретельно, ревно, педантично» [Всесвітній словник української мови], тобто містер Стрейндж продовжував писати Веллінгтонові кожного дня, наполегливо вносячи по одній пропозиції у кожному листі, незважаючи на те, що відповіді не отримував.

Зміщення смислу та нерозуміння тут можуть виникнути лише тоді, коли реципієнт перекладу не має достатнього читацького досвіду і, як наслідок, не володіє багатим словниковим запасом, а також не знайомий із жанровими традиціями англійської літератури минулих століть, які стали основою роману С. Кларк, та й із сучасною традицією магічного реалізму, альтернативної історії та історичного фентезі теж.

Прикладів, подібних до процитованого вище, можна навести чимало, що змушує ще раз повернутися до питання, а що ж вважати «перекладацькою помилкою». Чи правильно використовувати цей термін як «парасольковий» для всіх видів розбіжностей між ВТ та ПТ?

Власне, спроба відповісти на таке питання і буде **метою** цієї статті, досягнути яку спробуємо через вирішення декількох **завдань**, а саме: систематизувати і порівняти терміни, які вживаються в сучасних наукових розвідках на позначення неспівпадінь між текстами оригіналу і перекладу,

описати непорозуміння, які постають у зв'язку з неточністю при терміновжитку, і запропонувати можливий вихід із проблемної ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для початку відразу ж відзначимо, що навіть побіжного погляду на роботи, присвячені виявленню та аналізу розбіжностей між оригіналом і перекладом, достатньо, щоб помітити дві особливості: 1) варіативність термінів, якими оперують дослідники, і 2) варіативність тлумачення самих цих термінів.

Так, в англомовному перекладознавстві за загального домінування терміна «*error*», тим не менше досить часто використовують ще один – «*mistake*». При цьому використовують ці два терміни по-різному – від повного їх ототожнення до чіткого розмежування між ними.

Термін «*error*», наприклад, – єдиний, яким оперує Г. Палумбо, розуміючи під ним «any fault occurring in a translated text <...>, the inaccurate transfer of ST content or the wrong selection of TL alternatives in terms of style, register or other aspects linked to the specifications associated with the translation task» [Palumbo, 2009].

К. Сегіно [Séguinot, 1989, p. 73], інтродукуючи прескриптивний підхід до вивчення феномену, що описується, також оперує терміном «*error*», указуючи, що у цьому разі говорять про «a violation of translational or language norms».

Єдино можливим виявляється термін «*error*» і для Е. Сарідакі [Saridaki, 2023]. Пропонуючи таксономічний підхід до перекладацьких помилок, дослідниця фокусує увагу на дидактиці навчання перекладу і зазначає у зв'язку із цим, що зазвичай під «помилкою» («*error*») розуміється відхилення від системи норм і правил, що стосуються структури іноземної мови. Виходячи із цього, робиться висновок про те, що «a translation error could be considered as a deviation of a norm in a certain language communication situation» [Saridaki, 2023, p. 27].

Брайан Моссоп, пропонуючи об'єктивні критерії вичленовування перекладацьких помилок, також удається до терміна «*error*» [Mossop, 1989], рівно як і, наприклад, Т. Конде [Conde, 2013].

Інше розуміння ключового терміна спостерігається у цілій низці робіт, де термін «*translation error*» протиставляється терміну «*translation mistake*». Наприклад, Ф. Солтані, А. Нєматті та М. Ямані [Soltani et al., 2020] і Ф. Кук [Cuc, 2018] розмежовують ці терміни, спираючись на твердження К.А. Гофф-Кфурі про те, що необхідно розрізняти «*a mistake*» та «*an error*» під час оцінювання перекладів, які виконуються студентами в аудиторії, незважаючи на те, що багато хто бачить ці терміни взаємозамінними. На думку К.А. Гофф-Кфурі, говорячи про «*a mistake*», потрібно розуміти під цим «a fault in performance, that does not occur systematically», тоді як «*an error*» – системна і відображає пробіл у знаннях студента [Goff-Kfouri, 2004].

На цю ж роботу посилається Т.А. Путрі, дотримуючись, утім, терміна «*error*», котрий тлумачить як «the production of incorrect forms in speech and writing by a non-native speaker of the target language, due to the incomplete knowledge of the rules of that target language» [Putri, 2019, p. 90]. «*Mistake*» розуміється тут як окремий прояв «*error*».

На протиставленні «*mistake*» і «*error*» побудована модель аналізу А. Уртадо Албір, де «*translation mistakes*» трактуються як неправильні варіанти перекладу, що впливають на розуміння всього вихідного тексту перекладачем, тоді як «*translation errors*» – це ті варіанти перекладу, які призводять до неправильного використання норм мови перекладу або ж впливають на передачу функціональних особливостей оригіналу в цільовому тексті (цит. за [ShimaKhabir, Fumani, 2013, p. 160]).

Утім, не всі перекладознавці настільки категоричні у розведенні двох згаданих термінів. Скажімо, К. Воддінґтон, при тому, що схиляється все ж таки до «*error*», користується і терміном «*mistake*», не проводячи між ними жорсткої межі та пропонуючи систему аналізу перекладацьких помилок («*errors*») у роботах студентів, де за кожну помилку нараховується «штраф» залежно від того, який ефект вона справила на загальну якість перекладеного тексту [Waddington, 2003, p. 412].

Аналогічне терміновживання можна помітити і в давній статті Ю. Найди, де йдеться про «*mistakes* in the choice of words», але водночас про «*errors* in syntax» [Nida, 1050, p. 51–52] (тут і надалі виділення у цитатах мої. – І. Ш.).

І навіть в одній із найбільш значущих робіт із проблеми в книзі К. Норд «Translation as a Purposeful Activity» читаємо: «… in foreign-language teaching *a mistake or error* is normally defined as…» [Nord, 2018, p. 67].

Низка дослідників намагається внести уточнення в тлумачення ключових термінів у сфері оцінювання якості перекладу. Згадуваний раніше Б. Моссоп пропонує звузити розуміння «*errors*», указуючи, що не всі вони стосуються саме перекладацьких «неправильностей». С. Хаґеманн хоча й схиляється більше до терміна «*error*», тим не меншк закликає відмежовувати його від «*deficiency*», зауважуючи, що «a translation that is less than optimally comprehensible might be considered «deficient» but probably not «erroneous». By contrast, a lack of coherence with the target readers» situation – <…> – would probably constitute a «deficiency» rooted in an «error»» [Hagemann, 2020, p. 3]. Із такою позицією, до речі, згодна українська дослідниця Т.Є. Гетьман [Редагування перекладів, 2019, с. 10–14].

Ще одним позначенням паралельно з «*error*» користуються у Євросоюзі. Так, Генеральний директорат із питань перекладу у своїх рекомендаціях до методів оцінювання якості перекладів задля уточнення певного виду помилок застосовує термін «*incompliance*» [Translation quality…, 2024].

Як бачимо, англомовні автори, надаючи оцінку перекладам чи то в галузі навчання, чи то в галузі практичного застосування, досить явно проводять розмежувальну лінію між різними типами недоліків цільових текстів, уживаючи для їх позначення різні англійські лексичні одиниці.

В українськомовному сегменті ситуація інша, але й «єдинорозуміння» більше: переважна кількість авторів пише про «*перекладацькі помилки*». Сам науковий напрям часто називають «*помилко*знавство», і про терміни ніхто не сперечається, хоча сумніви час від часу висловлюються.

На суперечливість терміна «*помилка*» вказують, наприклад, В.Д. Борщевецька та В.Д. Ігнатенко [Борщевецька, Ігнатенко, 2018, с. 1584]. Н.В. Зінукова поряд із терміном «*помилка*» використовує позначення «*невідповідність*» [Зінукова, 2021, с. 243]. Про «*узуальні відхилення*» та «*нормативно-мовні помилки*» пише О.М. Білоус [Білоус, 2013, с. 141], наголошуючи, що вони можуть призвести до недовіри до перекладача як мовного посередника.

Навіть для назви наукового напряму Ф. Бацевич, за свідченням П. Куляса, перебирав «чималу кількість робочих термінів, якими користуються інші вчені, і зупинився все ж таки на іншомовному слові – «девіатологія» [Куляс, 2015, с. 9], оскільки хотів підкреслити, що сюди включено «всі типи відхилень від норм та законів у комунікації» [Бацевич, 2000, с. 17].

Така різноманітність тлумачень і відносна неусталеність їх ужитку цікаві для нас, оскільки вказує на досить суттєвий момент. Не всі відхилення від ВТ у перекладі можуть виявитися «помилками», що, своєю чергою, утверджує нас у сумніві щодо того, наскільки доцільно використовувати термін «*помилка*» стосовно абсолютно всіх невідповідностей між ВТ та ПТ.

Особливо це стосується художнього перекладу. Відомою у зв'язку із цим є точка зору А. Лефевра, який, аналізуючи «французького» Гомера, представляє переклад як «Всесвіт Дискурсу» і стверджує, що навіть помилкове на перший погляд перекладацьке рішення може таким не виявитися, якщо розглянути його у ракурсі перекладацької стратегії (див., наприклад, [Lefevre, 2017, p. 73]).

Із цією позицією згодні редактори збірки «Speaking like a Spanish Cow : Cultural Errors in Translation» К. Ні Ріордан і С. Швертер. Збірка міждисциплінарна і присвячена неконвенційним підходам до того, що звуть «*translation error*». У передмові до видання редакторки згадують ще одного теоретика перекладу – К. Скотта – і підкреслюють, що дивергенція між оригіналом і перекладом розглядається у його роботах, як і в працях А. Лефевра, скоріше як «deliberate act of rewriting or re-creation», а термін «*error*» поступається місцем іншому – «*the creative impulse*» [Ní Riordáin, Schwerter, 2019, p. XVIII].

Ідея про те, що помилка помилці різниця, давно знайшла своє втілення у численних класифікаціях перекладацьких помилок. Серед цих класифікацій найпоширенішою є пропозиція К. Норд ділити всі помилки на культурні, лінгвістичні та специфічні перекладацькі, пов'язані з конкретними жанрами, типами текстів та професійними сферами [Nord, 2018, p. 70]. На цій класифікації будує свої концепції величезна кількість дослідників, наприклад М. Козма [Cozma, 2019, p. 85], К. Рахматілла [Rahmatillah, 2013, p. 17–18], І.О. Сілютіна [Сілютіна, 2023] та багато інших.

Е. Сарідакі пропонує свою, більш розгорнуту класифікацію і включає туди всі типи помилок, виділені К. Норд. Дослідниця вважає правильним виокремити три групи помилок: мовні (коли порушуються морфосинтаксичні, семантичні, лексикологічні, стилістичні або прагматичні правила та норми); перекладацькі (коли невдало застосовані перекладацькі принципи, правила і техніки або ж невірно інтерпретовано оригінал); функціональні, до яких якраз і віднесені всі ті помилки, про які говорить К. Норд [Saridaki, 2023, p. 28–29].

Ідеї К. Норд щодо різновидів перекладацьких помилок простежуються і в запропонованій Н.В. Зінуковою класифікації помилок в усному професійному перекладі. Тут виділено помилки мовленнєві, когнітивно-культурні, технологічні та етичні [Зінукова, 2021, с. 244].

Інший критерій типологізації перекладацьких помилок бачимо у С.В. Воробець. Створюючи «типологію перекладацьких помилок, яких припускаються студенти філологи під час письмового перекладу професійно значущих текстів», авторка базує її на причинах таких помилок [Воробець, 2014, с. 132–134]. Подібно подає перелік основних помилок і М. Дорофєєва, хоча вона фокусується на основних дискурсивних помилках і звертає увагу, головним чином, на помилки, пов'язані з жанровими нормами цільового тексту, ідентифікацією учасників комунікативної ситуації та вузько-фаховою інформацією ВТ [Дорофєєва, 2018, с. 480].

Дуже детальну класифікацію перекладацьких помилок пропонує Ґ. Ганзен. При цьому на відміну від вузькоспрямованих типологій, представлених вище, німецька дослідниця веде мову про орієнтацію на будь-який тип тексту, художній включно [Hansen, 2009, p. 319], а самі помилки

групує на основі рівня стилістичної або лінгвістичної відповідності, а також за рівнем впливу інтерференції або хибного розуміння оригіналу на перекладацькі рішення [ibid., p. 320–321].

Проте та ж сама Ґ. Ганзен висловлює сумнів щодо можливості зарахування до «*errors*» таких змін у тексті перекладу, як пропуски або додавання, хоча й зауважує, що на якість цільового продукту можуть вплинути всі різновиди помилок без винятку [Hansen, 2010, p. 386].

Спробуємо зробити проміжний підсумок викладеного. Отже, у західній науковій школі існує щонайменше два підходи до розуміння того, що можна вважати перекладацькою помилкою. Це, з одного боку, вузький, досить жорсткий погляд, коли під помилкою («*error*») розуміють тільки ті випадки, які є прямим порушенням форми і змісту, неправильним рішенням, що призводить до викривлення загальної змістової картини цільового тексту. З іншого боку, під «перекладацькою помилкою» розуміється будь-яке відхилення від оригіналу, навіть якщо воно не змінює загального сприйняття тексту в перекладі, відтворюючи зміст вірно, але недостатньо повно.

У західному перекладознавстві проблема вирішується частково за рахунок застосування двох термінів – «*error*» і «*mistake*». В українському дослідницькому полі, на жаль, такої можливості не надано. Тут усе зветься «*помилка*», а епізодично вживані варіанти ситуацію тільки ускладнюють. Не дивно, що в колах перекладацьких критиків час від часу виникають гарячі суперечки щодо певних перекладацьких рішень, які критики називають «*помилками*» і викликають тим самим спротив і обурення у авторів цих рішень – перекладачів.

Достатньо згадати одну з таких палких дискусій на шпальтах журналу «Всесвіт». О. Веремко-Бережний досить різко висловився щодо недоліків перекладу українською роману Д. Мітчелла «Сон № 9». Критик звинуватив перекладача в дописках, відвертих помилках, довільному вживанні числівників і т. п., вельми роздратовано і некоректно називаючи все, що йому вважалося помилковим, «дрібним диверсантством», «особистими відхиленнями» і навіть «брехнею» [Веремко-Бережний, 2010].

Ось тільки одне зі звинувачень, які досталися О. Негребецькому (а саме він перекладав роман Д. Мітчелла) : «Негребецький з якогось дива не може втриматися, щоб не перекласти племінницю як сина, чоловіка – як дружину, чорний стіл – як гіацинт, китайську армію – як військо Об'єднаної Кореї. Та, попри лінгвістичні і зоологічні дані, сома поміняти на щуку». І насамкінець, перекладача названо «вправним імітатором <…> зі схильністю до текстового *тероризму»*, який виконував роботу однією «лівицею» [там само].

О. Негребецький не просто не погодився із закидами критика стосовно того, що останній уважає помилками перекладача. Пан Олекса спростував усі звинувачення, зазначивши, що критикові варто було б щонайменше поцікавитися видавницькою історією роману Д. Мітчелла. І тоді він би знав, що роман перевидавався шість разів, текст оригіналу при цьому змінювався автором, а переклад робився не за тим виданням, яким користувався О. Веремко-Бережний для своєї нищівної критики [Негребецький, 2010], а отже, те, що на весь «всесвіт» названо «*помилками*», такими не є.

Термін «*помилка*» нерідко вживають і дослідники перекладознавчих проблем під час аналізу перекладів конкретних літературних творів. Наприклад, О.М. Шапошник зацікавилася проблемою збереження текст-типологічних ознак оригіналу у перекладі літератури для дітей. Матеріалом для цього вона вибрала першу повість циклу Й. Колфера про Артеміса Фаула.

Серед досить цікавих спостережень щодо вдалих перекладацьких рішень є й міркування про недоліки перекладу, одне з яких привертає увагу саме в ракурсі проблеми, що обговорюється тут, у цій статті.

Авторка називає «*помилкою*» відповідник «*захисний екран*» для вихідної одиниці «*shield*» [Шапошник, 2012, с. 427], аргументуючи свій висновок тим, що цей відповідник «належить до лексикону наукової фантастики», тоді як оригінальний твір написано в жанрі фентезі.

Такий висновок викликає подвійне заперечення. Перше – стосовно аргументації, а друге – стосовно самого терміна («*помилка*») на позначення вказаного недоліку перекладу.

Стосовно першого спробую виступити на захист перекладача. «Artemis Fowl» – це історія-гібрид, у якій перетинаються декілька жанрів: фентезі, наукова фантастика, пригодницький роман, літературна казка щонайменше. Тож елементи всіх цих жанрів проявляються в оригіналі постійно.

Ситуація, яка представлена в розвідці О.М. Шапошник, трактується нею як прояв фентезі, хоча це досить спірно. Справа в тому, що у Й. Колфера світ фейрі дуже технологічний і дуже часто запозичує ідеї людей, наповнюючи їхні технічні здобутки магією. До того ж головний герой – геніальний винахідник, який жадає поєднати сучасні цифрові технології людей із магічними технологіями чарівного світу.

Тому «*shield*» цілком природно сприймається в ракурсі саме технологічного дива, що є характерним для наукової фантастики. І тоді «*захисний екран*» – це саме те, що потрібно тут (пор. «*heat shield*», «*magnetic shield*» – усе це «*екрани*» в технічному контексті). Фейрі просто задіюють інші механізми наповнення винаходів

енергією, а сучасному спостерігачеві зі світу людей (у книжці це автор, Й. Колфер, або сам Артеміс) важко підібрати точну назву тому, з чим вони стикнулися. От і доводиться користуватися функціональним аналогом.

На підтвердження того, що це саме так, можна було б звернути увагу на таку фразу-коментар у наведеному прикладі: «*Shielding is really a misnomer. What fairies actually do is …*». Тобто використання терміна зі світу людей є свідомим, і тому О. Мокровольський мав підстави і повне право вжити відповідник «*захисний екран*».

Але такий висновок повертає нас до другого заперечення. Перекладацьке рішення, яке описано вище, не викривляє і не змінює загальне сприйняття вихідної історії. Просто трошки «затьмарює» приховану можливість поєднання двох світів (людського і чарівного) в одному слові: «*shield*» як «*щит*» (натяк на фольклорно-міфологічний складник) і «*shield*» як «*екран*» (натяк на сучасний людський світ).

І тому знову постає питання: чи «*помилка*» це? Здається, що ні. Треба зважати на те, що «не кожний елемент, який не відповідає нормі, є дійсно помилковим, оскільки фіксація норм завжди відстає від динаміки функціонування самих елементів тексту» [Основи теорії редагування …, 2010, с. 9–10]. Нормою ж в нашому випадку будуть канони жанрів, які стають розпливчастими і навіть подекуди змінюються, коли стають частинами жанрового гібриду.

Висновки і перспективи подальших розробок. Зі всього сказаного випливає ще одне, досить очевидне, питання, повертаючи нас до початку статті: наскільки точним є термін «*помилка*» у застосуванні до описаних прикладів? чи не потребує він певної видозміни або хоча б уточнення?

Думається, що однозначна відповідь навряд чи можлива саме через те, що загальноприйнятим є широке тлумачення українського терміна «*помилка*» в наукових джерелах. Утім, треба все ж таки зважити на певний негативний відтінок у вжитку слова. Цей відтінок відчутний навіть тоді, коли «*помилка*» використовується як термін і часто призводить до зайвої категоричності в аналізі цільових художніх текстів, навіть попри наміри тих, хто цей аналіз проводить. Такий собі «парадокс перекладацької помилки».

То чи можна якось цьому зарадити? Здається – так. Як один із варіантів – спробувати виробити таку єдину класифікацію, де всі відхилення від тексту оригіналу зібрати під відносно нейтральною «парасольковою» назвою, якою може стати, наприклад, «*перекладацькі неточності*», «*перекладацькі недоліки*» або якийсь подібний варіант назви, а термін «*помилка*» став би частковим проявом і стосувався б *тільки* дійсно невірних (помилкових) рішень, не торкаючись тих випадків, коли йдеться про елементарну неповноту відтворення вихідних одиниць, яка не порушує цілісності сприйняття цільового тексту його аудиторією.

Але ця пропозиція, звичайно, потребує обговорення і додаткових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
2. Білоус О.М. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений : навчальний посібник. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 200 с.
3. Борщовецька В.Д., Ігнатенко В.Д. Ерратологічний аспект навчання анотативного і реферативного видів перекладу. *British Educational Research Journal*. 2018. Vol. 44. Is. 6. С. 1584–1585.
4. Веремко-Бережний О. Перекладацька клептоманія чи текстовий тероризм? *Всесвіт.* 2010. № 5–6. URL: https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/752/41/ (дата звернення: 24.04.2025).
5. Воробець С.В. Типи перекладацьких помилок студентів в умовах близькоспорідненого перекладу. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки.* 2014. № 3. С. 131–134.
6. Всесвітній словник української мови. URL: https://uk.worldwidedictionary.org (дата звернення: 22.04.2025).
7. Дорофєєва М. Дискурсивні помилки у перекладі офіційно-ділових текстів (синергетичний аспект). *Наукові записки. Серія «Філологічні науки».* 2018. Вип. 164. С. 476–481.
8. Зінукова Н.В. Типологія помилок в усному професійному перекладі. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки».* 2021. № 2(22). С. 239–248.
9. Куляс П.П. Типологія помилок : підручник-монографія. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 464 с.
10. Негребецький О. Болек і Льолек чубляться? *Всесвіт.* 2010. № 9–10. https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/792/41/ (дата звернення: 21.04.2025).
11. Основи теорії редагування перекладів : конспект лекцій / уклад. О.В. Ребрій. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 88 с.
12. Редагування перекладів : навчальний посібник / уклад. Т.Є. Гетьман. Біла Церква : БНАУ, 2019. 108 с.
13. Сілютіна І.О. Лексико-семантичні особливості перекладацьких помилок у процесі перекладу. *Topical issues of translation of specialized texts:* Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 155–182.

14. Шапошник О.М. Проблема збереження текст-типологічних ознак оригіналу у перекладі дитячої літератури (на матеріалі оригіналу та перекладу текста Йоуна Колфера «Артеміс Фаул»). *Мова і культура*. 2012. Вип. 15. Т. III(157). С. 423–429.
15. Conde T. Translation versus Language Errors in Translation Evaluation. *Assessment Issues in Language Translation and Interpretation* / ed. : Dina Tsagari and Roelof van Deemter. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2013. Pp. 97–112.
16. Cozma M. Translation Errors Across Genres: A Research Perspective. *Romanian Journal of English Studies*. 2019. № 16 (1). Pp. 84–96.
17. Cuc Ph. An Analysis of Translation Errors: A Case Study of Vietnamese EFL Students. *International Journal of English Linguistics*. 2018. Vol. 8, No. 1. Pp. 22–29.
18. Fuggle L. What»s the best translation of War and Peace by Leo Tolstoy? *tolstoy therapy.* September 29, 2022. URL: https://www.tolstoytherapy.com/best-translation-war-and-peace/ (дата звернення: 21.04.2025).
19. Goff-Kfouri C.A. Testing and Evaluation in the Translation Classroom. *Translation Journal.* 2004. Volume 8, No. 3. URL: http://translationjournal.net/journal/29edu.htm (дата звернення: 21.04.2025).
20. Hagemann S. Translation «errors». Teaching, negotiation, and power. T*rans-Kom. Zeitschrift für Translationswissenschaft und Fachkommunikation.* 2020. Volume 13, Issue 1. Pp. 1–22. URL: http://www.trans-kom.eu/bd13nr01/trans-kom_13_01_01_Hagemann_Errors.20201113.pdf (дата звернення: 23.04.2025).
21. Hahn D., Riaz F. What makes a good literary translator? *Voices*. 15 October 2014. URL: https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/what-makes-good-literary-translator (дата звернення: 21.04.2025).
22. Hansen G. A Classification of Errors in Translation and Revision. *CIUTI-Forum 2008 «Enhancing Translation Quality: Ways, Means, Methods»* / editors : Martin Forstner, Hannelore Lee-Jahnke & Peter A. Schmitt. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien : PETER LANG, 2009. Pp. 313–326.
23. Hansen G. Translation «errors». *Handbook of Translation Studies.* In 5 vol. / Editors : Gambier Y., van Doorslaer L. Vol. 1. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2010. Pp. 385–388.
24. Lefevere A. Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame. London, New York: Routledge, 2017. 134 p.
25. Mossop B. Objective Translational Error and the Cultural Norm of Translation. *Traduction, terminologie, rédaction.* 1989. Volume 2, numero 2. Pp. 55–70. URL: https://doi.org/10.7202/037046ar (дата звернення: 16.04.2025).
26. Ní Riordáin C., Schwerter S. Introduction. *Speaking Like a Spanish Cow: Cultural Errors in Translation* / eds.: Cliona Ní Riordáin, Stephanie Schwerter. Stuttgart : ibidem-Verlag / ibidem-Press, 2019. Pp. XVII–XX.
27. Nida E.A. The Most Common Errors in Translating. *The Bible Translator*. 1950. Volume 1, Issue 2, April. Pp. 51–56.
28. Nord C. Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained. London, New York: Routledge, 2018. 153 p.
29. Palumbo G. Translation Error. *Palumbo G. Key Terms in Translation Studies*. Continuum International Publishing Group, 2009. Pp. 125–127.
30. Polizzotti M. L»art de la traduction. What is the task of the translator – to be a servant to the source or to create a new work of illuminated meaning? *Aeon.* 9 October 2018. URL: https://aeon.co/essays/is-the-translator-a-servant-of-the-text-or-an-original-artist (дата звернення: 04.04.2025).
31. Putri T.A. An Analysis of Types and Causes of Translation Errors. *Etnolingual.* 2019. Vol. 3, No. 2. Pp. 93–103. https://doi.org/10.20473/etno.v3i2.15028
32. Rahmatillah K. Translation Errors In The Process Of Translation. *Journal of English and Education (JEE).* 2013. Vol. 7, No. 1. Pp. 14–24. https://doi.org/10.20885/jee.v7i1.4466
33. Saridaki E. Translation errors: A taxonomic approach and their contribution to translator training. *International Journal of English Literature and Social Sciences (IJELS).* 2023. Vol. 8, Issue 4. Pp. 27–32. DOI: 10.22161/ijels.84.6
34. Séguinot C. Understanding Why Translators Make Mistakes. *Traduction, terminologie, rédaction.* 1989. No. 2 (2). Pp. 73–81. https://doi.org/10.7202/037047ar
35. ShimaKhabir, Fumani M.R. An Assessment of the Translations of English Lyrics in World»s Six Different Music Style Based on Hurtado»s Model of Error Analysis. Linguistics and Literature Studies. 2013. Vol. 1 (3). Pp. 157–163. DOI: 10.13189/lls.2013.010304
36. Soltani F., Nemati A., Yamini M. An analysis of translation errors in 5 literary genres based on American Translation Association (ATA) framework. *Cogent Arts & Humanities.* 2020. No. 7 (1). https://doi.org/10.1080/23311983.2020.1799732
37. Translation quality evaluation Info pack for external contractors. European Union, 2024.

URL: https://commission.europa.eu/document/download/74a0c754-81c5-4a33-9547-9f58f53d9c6e_en?filename=DGT_Translation_quality_evaluation_Info%20pack_for_FL_contractors_27.02.2024.pdf (дата звернення: 20.04.2025).

38. Waddington C. A positive approach to the assessment of translation errors. *I AIETI. Actas del I Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación. Granada, 12-14 de febrero de 2003 /* ed. : R. Muñoz Martín. Granada : AIETI, 2003. Pp. 409–426.

REFERENCES

1. Batsevych F. (2000) *Osnovy komunikatyvnoi deviatolohii* [Fundamentals of communicative deviatology]. Lviv : LNU im. Ivana Franka.
2. Bilous O.M. (2013) *Teoriia i tekhnolohiia perekladu. Kurs lektsii : doopratsovanyi ta dopovnenyi. Navchalnyi posibnyk dlia studentiv perekladatskykh viddilen* [Theory and technology of translation. Course of lectures: revised and supplemented. A study manual for students of translation departments]. Kirovohrad : RVV KDPU im. V. Vynnychenka.
3. Borshchovetska V.D., Ihnatenko V.D. (2018) *Erratolohichnyi aspect navchannia anotatyvnoho i referatyvnoho vydiv perekladu* [Erratological aspect of teaching annotative and abstract translation types]. *British Educational Research Journal*, vol. 44, no. 6, pp. 1584–1585.
4. Dorofieieva M. (2018) *Dyskursyvni pomylky u perekladi ofitsiino-dilovykh tekstiv (synerhetychnyi aspect)* [Discursive errors in the translation of official business texts (synergistic aspect)]. *Naukovi zapysky. Filolohichni nauky* [Research Bulletin. Series: Philological Sciences], no. 164, pp. 476–481.
5. Kulias P.P. (2015) *Typolohiya pomylok : pidruchnyk-monohrafiia* [Typology of errors: a textbook-monograph]. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova.
6. Nehrebetskyi O. (2010) *Bolek i Liolek chubliatsia?* [Are Bolek and Lolek fighting?] *Vsesvit* [Universe] (electronic journal), no. 9–10. Retrieved from : https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/792/41/ (accessed 21 April 2025).
7. Rebrii O.V. (ed.) (2010) *Osnovy redahuvannia perekladiv : konspekt lektsii* [Fundamentals of translation editing: lecture notes] Kharkiv : KhNU imeni V.N. Karazina.
8. Hetman T.Ye. (ed.) (2019) *Redahuvannia perekladiv : navchalnyi posibnyk* [Translation editing: a textbook]. Bila Tserkva : BNAU.
9. Shaposhnyk O.M. (2012) *Problema zberezhennia tekst-typolohichnykh oznak oryhinalu u perekladi dytiachoii literatury (na materiali oryhinalu ta perekladu teksta Youna Kolfera «Artemis Faul»)* [The problem of preserving the textual and typological features of the original in the translation of children»s literature (based on the original and translation of the text by Eoin Colfer «Artemis Fowl»)]. *Mova i kultura* [Language and Culture]. Kyiv : Dim Dmytra Burago, no. 15, vol. III (157), pp. 423–429.
10. Siliutina I.O. (2023) *Leksyko-semantychni osoblyvosti perekladatskyh pomylok u protsesi perekladu* [Lexical and semantic features of translation errors in the translation process]. *Topical issues of translation of specialized texts:* Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija, pp, 155–182.
11. Veremko-Berezhnyi O. (2010) *Perekladatska kleptomaniia chy tekstovyi teroryzm?* [Translation kleptomania or textual terrorism?] *Vsesvit* [Universe] (electronic journal), no. 5–6. Retrieved from : https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/752/41/ (accessed 21 April 2025).
12. Vorobets S.V. (2014) *Typy perekladatskykh pomylok studentiv v umovakh blyzkosporidnenoho perekladu* [Types of students» translation errors in the context of closely related translation]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholya. Psyholoho-pedahohichni nauky* [Research Notes. Series «Psychology and Pedagogy Research» (Nizhyn Mykola Gogol State University)], vol. 3, pp. 131–134.
13. *Vsesvitnii slovnyk ukraiinskoi movy* (2025) [World Dictionary of the Ukrainian Language]. Retrieved from : https://uk.worldwidedictionary.org (accessed 22 April 2025).
14. Zinukova N.V. (2021) *Typolohiia pomylok v usnomu profesiinomu perekladi* [Typology of errors in professional interpreting]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Filolohichni nauky* [Alfred Nobel University Journal of Philology], no. 2 (22), pp. 23 –248.
15. Conde T. (2013) Translation versus Language Errors in Translation Evaluation. *Assessment Issues in Language Translation and Interpretation.* Ed. : Dina Tsagari and Roelof van Deemter. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, pp. 97–112.
16. Cozma M. (2019) Translation Errors Across Genres : A Research Perspective. *Romanian Journal of English Studies*, no. 16 (1), pp. 84–96.
17. Cuc Ph. (2018) An Analysis of Translation Errors: A Case Study of Vietnamese EFL Students. *International Journal of English Linguistics*, vol. 8, no. 1, pp. 22–29.
18. Fuggle L. (2022) What»s the best translation of War and Peace by Leo Tolstoy? *tolstoy therapy,* 29 September, 2022. Retrieved from : https://

www.tolstoytherapy.com/best-translation-war-and-peace/ (accessed April 21 2025).
19. Goff-Kfouri C.A. (2004) Testing and Evaluation in the Translation Classroom. *Translation Journal* (electronic journal), vol. 8, no. 3. Retrieved from : http://translationjournal.net/journal/29edu.htm (accessed April 21 2025).
20. Hagemann S. (2020) Translation «errors». Teaching, negotiation, and power. *Trans-Kom. Zeitschrift für Translationswissenschaft und Fachkommunikation* (electronic journal), vol. 13, issue 1, pp. –22. Retrieved from : http://www.trans-kom.eu/bd13nr01/trans-kom_13_01_01_Hagemann_Errors.20201113.pdf (accessed April 23 2025).
21. Hahn D., Riaz F. (2014) What makes a good literary translator? *Voices* (electronic journal), 15 October 2014. Retrieved from : https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/what-makes-good-literary-translator (accessed April 21 2025).
22. Hansen G.A. (2009) Classification of Errors in Translation and Revision. *CIUTI-Forum 2008 «Enhancing Translation Quality: Ways, Means, Methods».* Eds. : Martin Forstner, Hannelore Lee-Jahnke & Peter A. Schmitt. Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien : PETER LANG, pp. 313–326.
23. Hansen G. (2010) Translation «errors». *Handbook of Translation Studies.* Eds. : Gambier Y., van Doorslaer L. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, vol. 1, pp. 385–388.
24. Lefevere A. (2017) *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame.* London, New York: Routledge.
25. Mossop B. (1989) Objective Translational Error and the Cultural Norm of Translation. *Traduction, terminologie, rédaction* [electronic journal), vol. 2, no. 2, pp. 55–70. Retrieved from : https://doi.org/10.7202/037046ar (accessed 16 April 2025).
26. Ní Riordáin C., Schwerter S. (2019) Introduction. *Speaking Like a Spanish Cow: Cultural Errors in Translation.* Eds.: Cliona Ní Riordáin, Stephanie Schwerter. Stuttgart : ibidem-Verlag / ibidem-Press, pp. XVII–XX.
27. Nida E.A. (1950) The Most Common Errors in Translating. *The Bible Translator*. Vol. 1, No. 2, pp. 51–56.
28. Nord C. (2018) *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained.* London, New York: Routledge.
29. Palumbo G. (2009) Translation Error. *Palumbo G. Key Terms in Translation Studies*. Continuum International Publishing Group, pp. 125–127.
30. Polizzotti M. (2018) L»art de la traduction. What is the task of the translator – to be a servant to the source or to create a new work of illuminated meaning? *Aeon* (electronic journal)*,* 9 October 2018. Retrieved from : https://aeon.co/essays/is-the-translator-a-servant-of-the-text-or-an-original-artist (accessed 04 April 2025).
31. Putri, T.A. (2019) An Analysis of Types and Causes of Translation Errors. *Etnolingual,* vol. 3, no. 2, pp. 93–103. Retrieved from : https://doi.org/10.20473/etno.v3i2.15028 (accessed 04 April 2025).
32. Rahmatillah K. (2013) Translation Errors in the Process of Translation. *Journal of English and Education (JEE),* vol. 7, no. 1, pp. 14–24. Retrieved from : https://doi.org/10.20885/jee.v7i1.4466 (accessed 18 April 2025).
33. Saridaki E. (2023) Translation errors: A taxonomic approach and their contribution to translator training. *International Journal of English Literature and Social Sciences (IJELS),* vol. 8, no. 4, pp. 27–32. Retrieved from : DOI : 10.22161/ijels.84.6 (accessed 18 April 2025).
34. Séguinot C. (1989) Understanding Why Translators Make Mistakes. *Traduction, terminologie, rédaction,* no. 2(2), pp. 73–81. Retrieved from : https://doi.org/10.7202/037047ar (accessed 18 April 2025).
35. ShimaKhabir, Fumani M.R. (2013) An Assessment of the Translations of English Lyrics in World»s Six Different Music Style Based on Hurtado»s Model of Error Analysis. Linguistics and Literature Studie, vol. 1 (3), pp. 157–163. Retrieved from : DOI: 10.13189/lls.2013.010304 (accessed 18 April 2025).
36. Soltani F., Nemati A., Yamini M. (2020) An analysis of translation errors in 5 literary genres based on American Translation Association (ATA) framework. *Cogent Arts & Humanities,* no. 7 (1), Retrieved from : https://doi.org/10.1080/2331198 3.2020.1799732 (accessed 20 April 2025).
37. Translation quality evaluation Info pack for external contractors. European Union (2024). Retrieved from : https://commission.europa.eu/document/download/74a0c754-81c5-4a33-9547-9f58f53d9c6e_en?filename=DGT_Translation_quality_evaluation_Info%20pack_for_FL_contractors_27.02.2024.pdf (accessed 20 April 2025).
38. Waddington C. (2003) A positive approach to the assessment of translation errors. I AIETI. Actas del I Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación. Granada, 12–14 de febrero de 2003. Ed. : R. Muñoz Martín. Granada : AIETI, pp. 409–426.

UDC 811.111’37’42]:32
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-24

VARIABLES AFFECTING TELEOLOGICAL REFLECTIVE SENSE FORMATION IN ENGLISH POLITICAL DISCOURSE

Shevchenko O. I.
Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Theory and Practice of Translation from the English Language
Zaporizhzhia National University
Universitetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6972-5761
shavch.alex@gmail.com

Key words: *teleological semantics, qualitative analysis, «deep» comprehension, ultimate explanation, heuristics, intuitive truth-values, ascription of sense.*

Why is it so that people using the same language, identical words, phrases, sentences with reference to the same conceptual entity do not understand each other, and cannot agree on seemingly the same idea? It looks like the spectre of the archetypal Tower of Babel looms over any issue associated with political discourse today. It is not only the problem of merely linguistic confusion. The quandary of the mismatch between the ‘speaker’s meaning’ and the ‘recovered meaning’ may acquire menacing proportions especially in situations when politicians have to grapple with existential threats like social stand-offs, international crises, military conflicts, etc. No wonder then that the problem of understanding, interpretation and evaluation is of vital importance for further advances in the artificial intelligence domain. Realising this, the developers are struggling to equip AI with ‘teleological threads’, with human-like ‘world knowledge’, and with the awareness of the final goal (‘Telos’). This enquiry is focused on the ‘ultimate explanation’ of meaning of an utterance in political discourse relying on the terminological apparatus and methodology of teleological semantics. A qualitative research design and some elements of correlation methods to assess the relationships between and among variables were used in this research. The factors which may affect, transform, or pervert the meaning of an utterance are posited in this account as qualitative variables. The initial assumption of this study is that the concept of the common «GOOD» as the final goal («Telos») and the intended purpose of any social and political activity functions as the catalyst of teleological reflective sense attribution. «Telos» determines the semantic relationship among variables and is viewed as a dependent outcome variable and as a consequent whose semantic content is affected by independent variables functioning as antecedents. The aim of this enquiry is to identify a set of variables potentially involved in teleological reflective sense formation, to determine their types, semantically relevant characteristics and semantic correlation patterns between independent and dependent variables. The empirical material used in this research is a corpus of topically related comments as linguistic representations of teleological reflection on current political issues highlighted in the British press. The nomenclature of variables involved in teleological reflective sense attribution in political discourse is determined by the selective nature of human perception, and by the principles of causality, purposefulness, and intended consequences. The formalised propositional model is suggested using sentential logic conditional formula for the analysis of the semantically relevant correlation among intervening, moderator, predictor, proxy variables. The variables concerned highlight the cause and effect relationship between the dependent variable «Telos» and the independent variables. A group of autochthonous variables reflecting individual dispositions of speakers in political discourse has been identified. They are preferences, attitudes, obsessions, biases.

ЗМІННІ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА УТВОРЕННЯ ТЕЛЕОЛОГІЧНОГО РЕФЛЕКСІЙНОГО СМИСЛУ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Шевченко О. І.
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
Університетська вул., 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6972-5761
shavch.alex@gmail.com

Ключові слова: *телеологічна семантика, якісний аналіз, «глибоке» осмислення, граничне пояснення, евристика, інтуїтивні умови істинності, приписування смислу.*

Чому так склалося, що мовці спілкуються однією мовою, використовують однакові слова, словосполучення і речення стосовно однакової концептуальної сутності, але не розуміють один одного, не можуть досягти згоди щодо абсолютно ідентично висловленої ідеї? Таке враження, що мара Вавилонської вежі переслідує будь-яке питання, пов'язане з політикою. Проблема не обмежується лише лінгвістичними непорозуміннями. Наслідки невідповідності смислу висловленого і смислу сприйнятого адресатом можуть здобути загрозливих масштабів, коли у політичному дискурсі йдеться про екзистенційні загрози у вигляді соціальних зіткнень, криз у міжнародних стосунках, військових конфліктів. Не дивно, що проблема розуміння, інтерпретації, здатності до моральної оцінки стала критично важливою для подальшого вдосконалення штучного інтелекту. Усвідомлюючи це, дослідники, хоча і з певними застереженнями, прагнуть надати риси «людяності» і «навчити» ШІ оперувати поняттями телеологічної семантики, як-от «телеологічні зв'язки» (teleological shreads), «кінцева мета» (Telos), «телеологічна оцінка» (teleological evaluation) та «телеологічне судження» (teleological judgement). У фокусі запропонованого дослідження є проблема «граничного пояснення» смислу висловлення в англомовному політичному дискурсі із залученням понятійного апарату і методології телеологічної семантики. Також була застосована методологія якісного (описового) та кореляційного аналізу для виявлення смислових зв'язків між семантично релевантними змінними. Чинники, котрі здатні впливати на смисл висловлення у дискурсі, розглянуто у пропонованому дослідженні як якісні змінні. Кінцеву мету (Telos), що втілює прагнення до загального БЛАГА, постульовано як залежну змінну і як консеквент, семантичні характеристики котрого зазнають впливу з боку незалежних змінних у логічній функції антецедентів. Метою розвідки є виявлення корпусу якісних змінних, котрі потенційно здатні впливати на утворення телеологічного рефлексійного смислу у політичному дискурсі, визначити їхні типи, висвітлити семантично релевантні кореляційні зв'язки між змінними, залученими до процесу рефлексійного смислоутворення. Досліджений фактичний матеріал указує на те, що номенклатура залучених до рефлексійного смислоутворення змінних зумовлена селективною природою людського сприйняття і грунтується на принципах каузальності та цілеспрямованості. За результатами дослідження запропоновано формалізовану пропозитивну модель для аналізу семантично релевантних зв'язків між змінними. Виокремлено групу автохтонних змінних, котрі репрезентують у політичному дискурсі індивідуальні упередження мовця.

Problem statement. Human ideas are inherently purposeful. They are based on the implicit teleological assumption that "everything has a final purpose**"** [Buchanan, 2018, p. 479]. Teleological semantics, which is in the focus of this account, is about the "ultimate explanation" of meaning with reference to the final purpose [Devitt, Sterelny, 1999, p. 156]. Linguists, logicians and philosophers agree that "the logical form of a sentence is a property of the sentence itself, not just of the proposition it expresses" [Bach, 2006, p. 52]. This tenet was upheld by R. W. Emerson, a prominent writer and philosopher, who stressed that "all that is said <…>, describes to each reader his own idea" [Emerson, 1913, p. 3]. This is where model theoretic, compositional and minimalist semantics come to grief. Some predicative structures have "incomplete meaning" proving the point that "linguistic knowledge alone is insufficient for adequate interpretation" [Seuren, 1998, p. 400]. So much so that artificial intelligence developers today face a daunting task to equip artificial reasoning with semantically vital "teleological threads", with human-like «world knowledge», and specifically with the awareness of the final goal [Bostrom, 2017, p. 133].

The concept of purposefulness in conjunction with morality is a crucial teleological criterion determining the attribution of meaning to an utterance. According to the principal sentiment of the Aristotelian theory of a moral purpose, if "there is some end of the things we do, <…> clearly this must be the good". Arguably this maxim also concerns politics whose "end must be the good for man" because it "legislates as to what we are to do and what we are to abstain from" [Aristotle, 1999, pp. 3-4]. In the domain of cognitive linguistics, reflection as a mental operation is associated with the notion of construal which is a cover term for "different ways of viewing a particular situation" [Verhagen, 2007, p. 48]. Construal of meaning is subject to the principles of purposefulness collectively named by I. Kant as "teleological cognition" [Kant, 1987, p. 258].

In teleological and phenomenological domains, the psychological term "reflection" is extensively used in a sense relevant to semantics. In phenomenology the term "phenomenological reflection" is posited as "reflexive inner awareness", "a distribution**"** of attention which presupposes intentionality, "introspective observation" [Siewert, 2005, p. 290; Smith, 2005, pp. 93-95]. Both construal and intentionality in phenomenology are the integral part of the formation of the "point of view" or "perspectiveness", viz. attitude [Verhagen, 2007, p. 58]. In teleological terms, the point of view, attitude, judgement ensue teleological reflection [Kant, 1987, pp. 329, 361]. When it comes to meaning and reflection in political discourse or in communication *per se*, everything counts: "varying conditions", "who is speaking, who they are speaking to, etc." [Matthews, 2014, pp. 349-350]. The externalist and "use-potential" approach to the analysis of the semantic content of lexical representations is especially manifest in modern semantics with the basic assumption that "semantic structure" cannot be understood without reliance on "the vast repository of non-linguistic knowledge representation" [Evans, 2019, p. 458; Recanati, 2003, p. 6].

This study is not a «model-theoretic» semantic account, it is rather a teleological enquiry about intuitive «deep» comprehension of the meaning of an utterance, about the validity of meaning, and as B. H. Partee aptly said, about "what is in the head" [Partee, 2020, p. 172]. Linguistic and mental representations of facts, events, actions and "features" as meaningful entities [Matthews, 2014, p. 426] are viewed in this paper as **variables** and as factors affecting teleologically related meaning creation in political discourse. From the methodological perspective we follow the precepts of W. V. Quine who argued that "variables must be taken metaphorically <…>, (that they) lend themselves to discourse not only of numbers but of objects of any sort!" [Quine, 1960, p. 343]. Accordingly, *«Telos»* in this research is posited as a dependent outcome variable, and as a consequent which is affected by independent variables functioning as antecedents.

The hypothesis. The hypothesised idea in this paper is that *«Telos»*, as the epitome of the final purpose on the way to the common «GOOD», and as a dependent variable, determines the semantic relationship among variables affecting sense formation. The basic assumption in this study is that the scope of teleological judgements and ascribed teleological reflective senses to a certain conceptual entity is potentially infinite. This conception builds on linguistic, philosophical and logical tenets postulating the idea of «irregularity» and "multifariousness of intentions with which actual words and sentences are uttered" [O»Hear, 1987, p. 138]. It is held here that the phenomenon of boundless quantity of semantic values attributable to politically sensitive statements is accounted for by (a) stochastic and probabilistic processes involved in meaning attribution in political discourse and by (b) the wide array of *«Telos»*-related variables affecting teleological reflection. The variables under consideration are predominantly of a qualitative type and those performing qualifying functions in the domain of reflective thinking. We hypothesise that the semantic value of *«Telos»* as the final goal serving the common «GOOD» and as a dependent outcome variable is affected by independent variables which are directly or indirectly involved in the process of teleological reflective sense ascription. The presumption is that the phenomenon of moral assessment by default triggers the ascription of teleological reflective sense to the propositional content (Fig. 1).

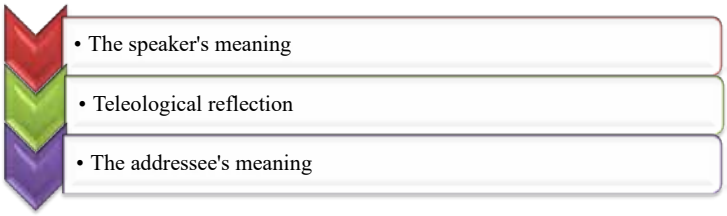

Fig. 1. The *«Telos»*-related process of recovery of the meaning of an utterance by the addressee

The aim of this study is to determine the tentative set of variables potentially involved in teleological reflective sense formation in political discourse.

The object of this enquiry is independent variables involved in teleological reflective sense creation process in political discourse, their types and semantically relevant characteristics.

The subject is semantic correlation between independent and dependent variables affecting teleological reflective meaning attribution in political discourse.

The empirical material used in this enquiry is the corpus of comments as linguistic representations of teleological reflection on political issues highlighted in the British press in 2024. Newspaper comments as empirical material fit the purpose of a teleologically-related linguistic account because they represent a specific succinct sample of an articulated version of conventionally latent teleological reflection or reflective judgement. We hold that, in linguistic terms, comments materialise an outcome of inherently tacit moral evaluation of an utterance by an addressee from the means-and-ends perspective.

The methodology of this research is empirical, and not experimental one. A qualitative research design and some elements of correlation methods to assess the relationships between and among semantically relevant variables in discourse are used in this study. Since this research is about linguistically represented human reasoning, viz. teleological reflective judgements, we»ll be dealing with abstract conceptual entities functioning as variables. The choice of the methodology in this paper relies on one of the basic tenets of the philosophy of science which states that "it is impossible to separate the description of an act from the variables that supposedly explain it" [Koertge, 2006, p. 782]. Qualitative analysis in this study does not specifically involve the collection and analysis of numerical data (as the term «variable» in its traditional logical sense might suggest). Qualitative analysis is used here as an "interpretive method which focuses on understanding meanings" [Chandler, Munday, 2020, p. 432]. Teleological method is applied in this account for the assessment of moral validity of utterances. Heuristic methods are also used because the taxonomy of factors that may affect reflective thinking and the ensuing teleological judgements about the semantic content of utterances is open-ended and potentially infinite. It is held that heuristic methods and intuitive presumptions are necessary in this research because we are dealing here mostly with counterfactual assertions, attitudes, probabilities, cause and effect relationships in non-truth-functional contexts. It is presumed that qualitative analysis of counterfactual assertions require reliance on heuristic reflections and the speaker»s intuition as "introspective sense of plausibility" [Seuren, 1998, p. 260].

Presentation of the main material. The analysed material suggests that teleological reflective sense attribution is concomitant with the psychological principle of «selective retention» as "the human tendency to remember messages consistent with the individual»s existing attitudes and beliefs" [Chandler, Munday, 2020, p. 432]. Attitudes and beliefs in their turn are demonstrative of the sets of values governing the specifics of teleological reflective sense attribution to an utterance. This is where teleological judgements, political assumptions and «purpose»-related semantic conjectures come into play. To provide the empirical background to this research the corpus of comments to several articles united by the same topic has been taken (the original style, vocabulary and grammar of the comments are left intact). The overview has been done of 78 comments to the articles highlighting the same event (riots), published on the same date, in the same issue of "The Daily Mail" newspaper [The Daily Mail. 2024. 4 August] so that the corpus of comments could be tied to the temporally, locally and thematically bound propositional content. This was to show the range of the diversity, if not infinity, of teleological reflective judgements passed on the same conceptual entity in political discourse (Disclaimer: the analysed comments do not reflect the attitudes of the author of this research).

To secure a conceptually terse propositional background for the analysis of the comments the titles of the studied articles were taken as the basis for a propositional model formation. The titles serve as a linguistic representation of the salient conceptual content subject to teleological reflection and teleological reflective sense attribution. These titles are: *Shameless thugs set a library and foodbank ablaze, target middle eastern cafes and set fire to looted shops as anarchy descends in flashpoints across Liverpool, Hull, Manchester and Belfast – with more violence expected today* [Prosser, E. J. The Daily Mail. 2024. 4 August]; *«Protest» Tensions Mount. Balaclava-clad protesters swilling beer cans begin demo outside migrant hotel in Rotherham just hours after thugs tore cities apart in violent riots - as Keir Starmer is slammed for going on holiday while Britain burns* [Lawton, K. The Daily Mail. 2024. 4 August]. The whole corpus of com-

ments to the articles concerned was analysed with a view to systematise teleologically-related lingual ways, means and specifics of the reflective sense creation and ascription.

The tentative minimal propositional model of the conceptual content of the articles can be drawn up in the following way: *Protests in many cities turned into violent riots, with thugs causing fires, looting, anarchy.* In a formalised way we can presume that the proposition "*Protests in many cities turned into violent riots*" can be regarded as a causal premise semantically correlated with the dependent variable *«Telos»*, and a set of propositional expressions "*thugs causing fires, looting, anarchy*" is viewed as a consequence representing barriers on the way to the common «GOOD» (*«Telos»*). The comments were analysed with reference to the above propositional model and with the reliance on a wider context which may involve a very wide assortment of variables – from standard dependent and independent ones to those exhibiting spurious or confounding correlation. Though there is a staggering array of attitudes and beliefs professed by the individuals engaged in political discourse, we proceed from the presumption that the involvement of different variables is not arbitrary. The concept *«riots»* is viewed here as an independent variable and an irreducible semantic component of the proposition determining the process of individuation of relevant conceptual entities as variables. The analysed material shows that the nomenclature of specific variables involved in sense attribution in political discourse is constrained by the selective nature of human perception and by the principles of causality and purposefulness, and by the apprehension of ensued consequences.

Relying on a wider context of the analysed articles, a teleological reflective sense propositional model was suggested for the analysis of the semantically relevant correlation among variables in question. A tentative teleological reflective sense ascription model was created using sentential logic conditional formula: *«if … then…»* with the sentential connective → [Forbes, 1994, pp. 13–14]. The initial assumption is that events and facts of reality are recognised as basic ontological categories that possess intrinsic semantic relevance [O'Hear, 1987, p. 152]. An antecedent as an independent variable denoting some event or fact of reality, is symbolised with the sentence-letter *«V»*. A consequent *«Telos»* as the final purpose semantically dependent on the changes of an independent variable *«V»* is designated with the sentence-letter *«T»*. Then a teleological reflective sense propositional model can be symbolically represented as: *«V→T».* Which is to say: If some teleologically and semantically relevant fact of reality occurs or sustains some changes it may affect the progress to the common «GOOD» (*«Telos»*) either hindering or facilitating it.

Variables potentially involved in teleological reflective sense formation in political discourse.

Conventionally, they distinguish the following main types of variables: dependent, independent and intervening [Baur, 2007, p. 5185]; Chandler, Munday, 2020, p. 511]. In this account «*Telos»* is posited as a dependent variable. The taxonomy of qualitative independent variables is open-ended for reasons of their subjective, transient and overlapping nature (Fig. 2.).

Among independent variables there are some which are inextricably involved in sense creation by default, in this research they are designated as **basic**. They are **immanent reference and truth-value (*logos*)** variables. These variables are presumed to be always active and indispensable for teleological reflective sense creation, irrespective of the speaker»s intentions.

An immanent reference variable is based on the assumption that whatever people may communicate, inadvertently or otherwise, they speak about themselves and about the "immediate context" [Chandler, Munday, 2020, p. 224], e.g.: ***I live in a small village*** *in the West Country. And* ***feel very far removed***

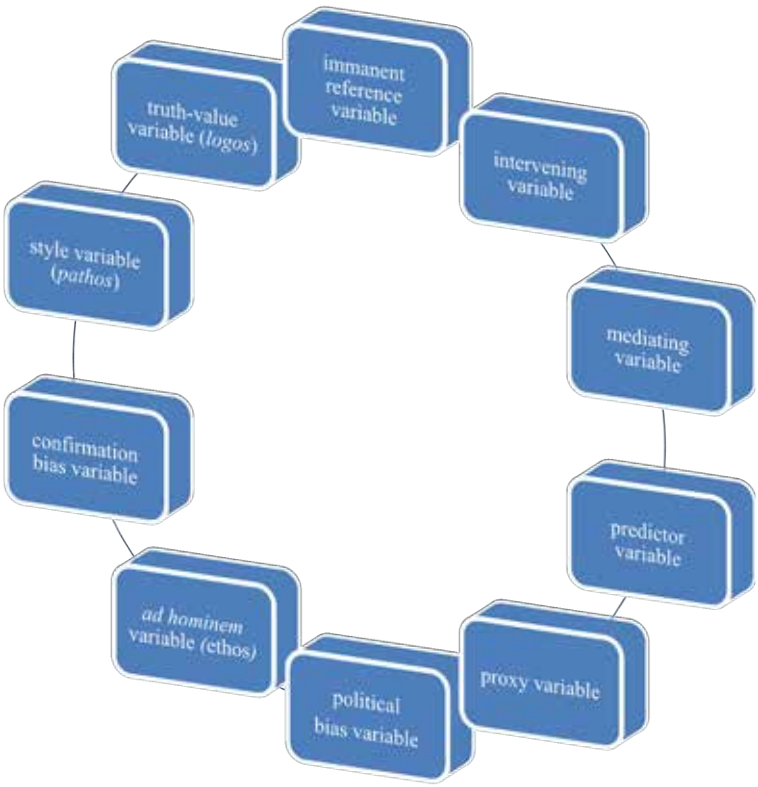

Fig. 2. Independent variables affecting teleological reflective sense formation

from all of what is happening right now. It»s ***scary*** *to watch. But to some extent, I understand* ***why this is happening*** [Mum of 2, England, United Kingdom]. In teleological terms, the immediate context is viewed as the combination of existentially important conceptual entities like events, actions and processes that may have an impact on the speaker»s purposeful behaviour and wellbeing. The author of the above comment views the ongoing events (riots) from the speaker»s own perspective indicating the location of her residence (*I live in a small village*), personal feelings (*feel very far removed*), and apprehensions (*It»s scary to watch*), and hints at the author»s personal take on the cause and effect underpinnings of it all (*I understand why this is happening*).

A truth-value (*logos*) variable is essentially a truth conditional assessment of the relation of a proposition to truth. A truth-value independent variable automatically comes into play in communication, provided the underlying reasoning is rational, e. g.: ***The vandals in Hull were 95% local kids (of all ethnicities) and had nothing to do with the earlier protest****. Perhaps,* ***report the facts****?* [Acelius, Manchester, United Kingdom]. *The mantra for the media is «****Don»t let the facts ruin a good story****»* [MJX1499929104920186, Stratford, United Kingdom]. *In France they* ***call this protesting*** *and* ***not rioting****!!* [ceejay1952, Newcastle Upon Tyne, United Kingdom]. The authors of the above comments openly question the truth validity of the conceptual content of the statements in the articles concerned. However, a truth-value constituent of the teleological reflective sense can be indirectly activated through a «proxy» variable which obliquely affects a quantitative or qualitative value of another variable [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 855]. In this context linguistic representation «far-right» may be qualified as a proxy variable affecting the truth-value of the independent variable representing the notion of «riots»: *Please* ***define far right*** *and* ***disclose your evidence*** *the person or people who set this fire* ***fall into your definition*** [In Essex, Leigh-on-Sea, United Kingdom]; *I don»t believe these protestors are* ***«far right»*** [Chap1988-0, London, United Kingdom].

Qualitative independent variables that are drawn into teleological reflective sense creation process only occasionally are designated in this research as **discretional** because they are the outcome of the selective nature of perception and of the ensuing reflective thinking. Functional distinctions of different qualitative independent variables are somewhat blurred, making the process of delineation difficult. This problem of identification of qualitative variables types occurs for several reasons: (a) the inherent abstract nature of qualitative variables, (b) non-linear and occasionally spurious relationship among them, (c) overlapping taxonomies and vaguely defined semantically relevant functions of qualitative variables. Discretional independent variables add bias to the semantic processes and specifics of individuation of events, actions, objects, living things as variables. They reflect the addressee»s subjective evaluative judgements of specific attributes of facts of reality in terms of causes, purposes and consequences of what is said.

Semantically relevant discretional variables viewed in this paper include: intervening, *ethos, pathos, ad hominem*, moderator, predictor, mediating, proxy variables.

An intervening variable transforms semantically relevant relationship between dependent and independent variables. An intervening variable "can be inferred and interpreted on the basis <…> of observations of the concomitant changes in a dependent variable" [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 855]. For example: *I would be interested to see real photos of the* ***protests****, taken by real people throughout the day, rather than this* ***cherry picked selection*** *that the media are publishing* ***to fit their narrative****. Not excusing the behaviour of a select few at all, but* ***I don»t believe*** *this is a balanced view* [SnowAkubraAugust, Cwmbran, United Kingdom]. In the above example the factor of «*cherry picked*» photos craftily «*fitting the narrative*» as an intervening variable may allegedly compromise the truth-value correlation between the independent variable *«protests»* and the dependent variable *«Telos».* The author of the above comment while ascribing teleological reflective sense to the proposition in question uses a logical operation of deletion and suggests the omission of some of the semantically salient elements of the original material rather than its "mere reproduction" [Chandler, Munday, 2020, p. 106].

Ethos is posited in this account as an independent variable reflecting "the character and habits" of a speaker [Mautner, 2005, p. 202], e.g.: *As time goes on, something will have to change. Let»s see if* ***Kier and Co look at the big picture and change the right things*** [Mum of 2, England, United Kingdom**];** ***Do politicians ever talk and listen to the general populace*** *or only the minorities?* [beachbrit2, Sale, United Kingdom]. *Ethos* as an independent qualitative variable may acquire *ad hominem* feel to it. An *ad hominem* independent variable shifts the focus of teleological reflection from the problem discussed to the personality of the speaker, e.g.: ***All Keir Starmer will do*** *for his entire term as prime minister* ***is blame everything on the Tories*** [Deborah, London]. Teleological reflective sense is attributed in this case on the basis of foregrounding, i. e., by "making some aspect of the discourse or representation the primary focus of attention" [Chandler, Munday, 2020, p. 172].

Pathos as a discretional independent variable is focused on the way the message is presented, its stylistic characteristics and "the feeling that the speaker should inspire in his hearers" [Mautner, 2005, p. 455],

e.g.: ***Incendiary headlines designed to stir up*** *more* ***problems*** [Chap1988-0, London, United Kingdom]. In some contexts, *pathos* as an independent variable may verge on *ad hominem* attitude, e.g.: *Starmer»s press conference was very* ***clumsy****. It failed to address the underlying concerns and* ***made spurious claims*** *that all of the agitators were from outside the areas, maybe some. <…>* ***Need to show evenhandedness*** *and* ***address all forms of criminality*** [Bostin bitter, Bromsgrove, United Kingdom]. The above examples showcase the perceptive operation of sharpening [Colman, 2015, p. 693]. The operation of sharpening in this case makes stylistic and formal characteristics of utterances more than usually pronounced in the eyes of an addressee in the process of teleological reflective sense creation.

Ad hominem independent variable is a factor which diverts the focus of teleological reflection from the issues discussed to the personality of the speaker who is seen either as a proponent or more frequently as an obstacle on the way to the common «GOOD» which is embodied in the dependent variable *«Telos»*, e.g.: ***Starmer and Cooper are a disgrace*** *that»s for sure. This has been building up for a long time because government leaders* ***fail to listen to the problems and concerns of people*** [Cobber, Seaside Florida USA, United States]; ***Starmer*** *has his family holiday booked for the coming week. I hope he has a nice time, but he should leave his* ***resignation letter*** *on the desk before he jets off* [Allie WR, North Norfolk Coast, United Kingdom]. Teleological reflective sense is assigned here on the basis of «foregrounding» of alleged negative personality traits of individuals involved in discourse.

A moderator variable indicates the way the action is performed to achieve the final goal and thereby changes the relationship between an independent and a dependent variable [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 855]. As a qualitative variable it affects teleological sense formation in political discourse, e. g.: *We need* ***to defund the government****, they do nothing, we tried for years and years, we had elections, none of them work for us, they work for global interests.* ***Stop paying TV licence, council tax, income taxes*** *if possible* [Chillout 123, Cheshire, United Kingdom]. While affecting the semantic correlation between the independent variable («riots») and the dependent variable (*«Telos»*) the linguistic representations *«to defund the government», «stop paying TV licence, council tax, income taxes»* as suggested means to achieve the intended purpose are viewed here as moderator variables instrumental in mitigating the problems on the way to the common «GOOD». This example also illustrates the logical operation of addition in the process of teleological reflective sense ascription to the original utterance in political discourse. Addition is viewed as one of "logical ways" of transforming perceptive and cognitive "experience" by "adding one or more elements which were not identifiably part of the original source material" [Chandler, Munday, 2020, p. 4]. In this case the elements added «to the original source material» are linguistic representations of suggested actions, e. g.: *«to defund the government», «stop paying TV licence, council tax, income taxes».* This example shows that a logical operation of addition is capable of affecting the process of formation of teleological reflective sense.

A predictor variable "predicts the values on some other variable <…> in terms of how they relate to (i. e. predict) some outcome" [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 855]. For example: *Successive governments have* ***ignored the will of the people*** *for too long. This is the* ***inevitable result*** *of people feeling they»re* ***not represented*** *and their* ***vote counts for nothing*** [Paul1973, Chelmsford, United Kingdom]; *I agree that* ***manipulation of the narrative****,* ***gaslighting*** *and* ***misinformation*** *has been done with a sledge hammer and* ***that»s got people even more angry****. When govts* ***undermine people»s intelligence****,* ***a furious response is inevitable*** [OptimisticCynic123, Johannesburg, South Africa]. Predictor variables (*ignoring the will of the people, non-representation, manipulation, gaslighting, misinformation*) in teleological terms are instrumental in forecasting the semantic value of the dependent variable *«Telos»* as the final goal and the incarnation of "*the will of the people*". In other words, the teleological reflective sense assigned to the above utterance conveys the idea that overcoming the obstacles (represented here as a predictor variable) is supposed to facilitate the way to the common «GOOD». The following example is characteristic but not so frequent an instance of the articulated teleological reflective sense ascription with the direct reference to the moral teleology categories of «GOOD» and «BAD»: *Not excusing this, BUT it»s been a long time coming. Ignoring the majority, favouring the minority,* ***neglecting the good****,* ***protecting the bad is always going to end in disaster*** [No Mans Land, United Kingdom].

A mediating variable explains the way an independent variable exerts influence on a dependent variable, it «mediates the relationship between the two" [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 855], and thus affects its outcome semantic value. A mediating variable in the process of teleological reflective sense creation affects the semantic value of a dependent variable («*Telos»*) in such a way that inferences can be made about causes and tentative outcomes of the utterances or actions involved. The presumption is that in the following example the linguistic representation of the socio-political situation in the country (riots) performs the function of an independent variable, e. g.: ***This is what happens*** *when you* ***suppress*** *people»s fears,* ***suppress*** *their words,* ***suppress*** *their thoughts,* ***suppress*** *their environments,* ***suppress*** *their reasona-*

ble wishes, ***suppress*** *their culture...* [Lobsterisimus, Clapham, United Kingdom]. The phrase «*This is what happens*» is a pro-form for the independent variable «riots». We hold that in the given example the linguistic representation of the fact of reality «*suppression»* functions as a mediating variable highlighting the cause and effect relationship between the dependent variable *«Telos»* as the final goal (the common «GOOD») and the independent variable «riots» as a means of achieving the final goal. In a formalised propositional abstraction the dependent variable *«Telos»* can be represented as a consequent and the independent variable «riots» as an antecedent.

A proxy variable functions as "an indirect measure of another variable when that second variable is difficult to measure or observe directly" [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 855], e. g.: *Starmer has just announced* ***he»s off on holiday*** *which* ***shows just how much he cares*** [Scentedrose, Everywhere, United Kingdom]. With reference to the propositional model used in this study, the independent variable («riots») represents the socio-political situation in the country at a certain period of time and the dependent variable *«Telos»* stands for the final goal. In the above example a proxy variable (*«to be off on holiday»*) indicates an untimely desire of an individual for some respite and indirectly affects the semantic value of the dependent variable *«Telos»* by confounding the prospects of its achievement. The proxy variable in question represents the alleged propositional attitude of an agent (an individual) involved in discourse (*«shows just how much he cares»*).

A specific group of variables of an **autochthonous** type which reflect individual dispositions of speakers in political discourse has also been identified. Autochthonous (coming from within) variables are preferences, attitudes, obsessions "originating from within" a living being "(relatively) independently of outside influences" [Reber, Allen, Reber, 2009, pp. 77, 854]. We refer to this type of variables **a political bias, a confirmation bias, a hindsight bias, an unconscious bias, perceptive vigilance**. These autochthonous variables are viewed in this paper as "latent variables" [Eisenstein, 2019, p.93]. Latent variables in political discourse in the process of teleological reflective sense creation are made observable through linguistic representations of other variables.

A political bias is understood as "a perceived tendency to favour or disfavour a particular political party, candidate, or policy" [Chandler, Munday, 2020, p. 368], e. g.: ***Labour are doing well****, aren»t they? As bad as they were,* ***we did not have this under the Tories.*** *I think it is fair to say that once Labour removed their hustings disguise,* ***people are not happy****...* [GoldenArrow57, London, United Kingdom]; *It was a* ***protest vote*** *getting this government in,* ***but you reap what you sow****. This is only* ***going to get worse****. It is not only* ***the far right*** *it is* ***centralists*** *who* ***have had enough****. Welcome to* ***a world of Labour*** [Vernon1313, Manchester, United Kingdom]. In phenomenology, a political bias is treated as "collective subjectivity" [Mathiesen, 2005, p. 235].

An unconscious bias is defined as "unintentional selectivity", "automatic judgements", the activity which "lacks deliberate intention" and is reflected in "prejudicial attitudes of which an individual is not aware" [Chandler, Munday, 2020, p. 505; Colman, 2015, p. 793], e. g.: *Unbelievable that* ***there were no arrests*** *at Manchester airport, followed quickly by the Leeds* ***riots*** *with virtually* ***no arrests and certainly no tear gas used*** [Dont bother replying, Not looking, United Kingdom]. The above example is viewed as an illustration of an unconscious, if illogical, bias based on randomly selected facts of reality (*no arrests, no tear gas used*) and far-fetched associations. These archetypically organised random memories of riot-related arrests and tear gas are posited here as «automatic» teleological judgements within the realm of collective unconscious "containing memories, instincts, and experiences that are shared by other people" [Colman, 2015, p. 145].

A confirmation bias is a tendency to stereotypical formulation and linguistic representation of ideas which confirm beliefs of an individual or reflect "something directly witnessed" [Matthews, 2014, p. 73]. A confirmation bias "reinforces stereotyping" [Chandler, Munday, 2020, p. 74], e. g.: ***Broken Britain****. The people aren»t happy. They were warned, but it»s fallen on deaf ears for years. Now, it seems it»s time* ***to reap the consequences*** *of their ignorance* [stickytoffee06, london, United Kingdom]; *The* ***looting may be orchestrated by the government*** *to derail the protests. It»s* ***a standard tactic****, right from the playbook* [DMcl1813, Stockholm, Sweden]. The examples under consideration betray cliched stereotypical beliefs (*Broken Britain*, *looting may be orchestrated by the government, a standard tactic*) and highlight the tendency to seek and foreground the information which confirms beliefs, convictions, expectations of a speaker.

A hindsight bias is a tendency to "assign higher likelihoods to outcomes" of the events that had already occurred [Colman, 2015, p. 341]. A hindsight bias is based on the sensation that "we knew what was going to happen beforehand" [Reber, Allen, Reber, 2009, p. 350], e. g.: *Let me say that I 100% do not agree with this violence, but* ***for years the politicians have been warned that illegal immigration needed to be stopped****, but they continued to ignore the people and it got to the stage where* ***it only needed a spark to cause trouble*** *and* ***Southport was the spark*** [brian.b, spalding, United Kingdom]. In the above utterance the speaker with the benefit of hindsight ascribes the allegedly plausible teleological reflective sense to the

proposition concerning the events occurred. The teleological reflective sense is assigned here on the basis of cause and effect coordinated relationship between a predictor variable (*illegal immigration*) and the dependent variable *«Telos»* (the implied archetypal intended outcome: the common «GOOD»). The hindsight as a latent autochthonous variable is linguistically represented here by the assertion «*for years the politicians have been warned*», which implicitly reflects the idea of hindsight prediction by the speaker of the potential consequences (*a spark to cause trouble, Southport was the spark*).

Perceptual vigilance is viewed in this account as an autochthonous variable and is understood as "heightened sensitivity to threatening events" and "potentially threatening, offensive or unpleasant" stimuli as a complementary process to "perceptual defence" [Chandler, Munday, 2020, pp. 353, 354; Colman, 2015, p. 560], e. g.: *I think the government* ***should come back from their summer break*** *and* ***try and sort the country out****.* ***It»s just going to get worse*** [janey1806, chester, United Kingdom]. In the analysed comment the utterance *«It»s just going to get worse»* is treated as an obvious indication that the speaker is in a state of being alert and focused on potential threats caused by the riots. The perceptive vigilance of the author of the comment determines the specifics of the ascribed teleological reflective sense. The assigned teleological reflective sense to the propositional content of the article is about feasible means of securing successful achievement of the intended final goal (*should come back from the summer break, try and sort the country out*). In this context, the variables expressing the ways of achieving the final purpose are treated as moderator variables and the final purpose (*«Telos»*) as a dependent variable.

Conclusions and prospects for further research. The archetypal semantic value of *«Telos»* as the epitome of the final purpose determines the semantic relationship among variables affecting teleological reflective sense formation. The phenomenon of moral evaluation in political discourse by default triggers the ascription of teleological reflective sense to the propositional content of an utterance. The semantic value of *«Telos»* as a dependent outcome variable and as a consequent is affected by independent variables functioning as antecedents. As a result, a possibility of a mismatch is created between the «speaker»s meaning» and the «recovered meaning». The tentative set of variables potentially involved in teleological reflective sense formation in political discourse has been identified, their types have been determined, semantic correlation patterns between independent and dependent variables have been established. The formalised propositional model has been suggested for the analysis of semantically relevant correlation among variables involved in teleological reflective meaning creation. A group of autochthonous variables reflecting individual dispositions of speakers in political discourse has been identified. Further analysis of characteristic argumentative patterns as underlying logical justification of teleological reflective sense ascription may be promising and feasible.

REFERENCES

1. Aristotle. (1999). Nicomachean Ethics. Translated by W.D. Ross. Batoche Books. Kitchener. 182 pp.
2. Bach, K. (2006). Language, Logic, and Form. *A Companion to Philosophical Logic.* Dale Jacquette (ed.). Oxford : Blackwell Publishing Ltd. Pp. 51–72.
3. Baur, N. (2007). Variable. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. George Ritzer (ed.). Oxford : Blackwell Publishing. Pp. 5184–5187.
4. Bostrom, N. (2017). Superintelligence. Paths, Dangers, Strategies. Oxford : Oxford University Press. 415 pp.
5. Buchanan I. (2018). A Dictionary of Critical Theory. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press. 517 pp.
6. Chandler, D., Munday, R. (2020). A Dictionary of Media and Communication. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press. 544 pp.
7. Colman, A.M. (2015). The Oxford Dictionary of Psychology. 4th ed. Oxford : Oxford University Press. 883 pp.
8. Devitt, M., Sterelny, K. (1999). Language and Reality. An Introduction to the Philosophy of Language. 2nd ed. Oxford : Blackwell Publishers Ltd. 342 pp.
9. Eisenstein, J. (2019). Introduction to Natural Language Processing. Cambridge, MA : The MIT Press. 519 pp.
10. Emerson, R.W. (1913). Essays and Representative Men. *The Works of Ralph Waldo Emerson*. Vol. 1. London : G. Bell and Sons, Ltd. 513 pp.
11. Evans, V. (2019). Cognitive Linguistics: A Complete Guide. 2nd ed. Edinburgh : Edinburgh University Press. 896 pp.
12. Forbes, G. (1994). Modern Logic. A Text in Elementary Symbolic Logic. New York, Oxford : Oxford University Press. 397 pp.
13. Kant I. (1987). Critique of Judgement. Transl. by Werner S. Pluhar. Indianapolis, Cambridge : Hackett Publishing Company. 576 pp.
14. Koertge, N. (2006). Social Sciences. *The Philosophy of Science. An Encyclopedia*. Sahotra Sarkar and Jessica Pfeifer eds. New York, London : Routledge, Tailor & Francis Group. Pp. 780–785.
15. Mathiesen, K. (2005). Collective Consciousness. *Phenomenology and Philosophy of Mind.* David Woodruff Smith and Amie L. Thomasson (eds.). Oxford : Oxford University Press. Pp. 235–250.

16. Matthews, P.H. (2014). The Concise Oxford Dictionary of Linguistics. Oxford : Oxford University Press. 443 pp.
17. Mautner. T. (2005). The Penguin Dictionary of Philosophy. 2nd ed. London : Penguin Books. 664 pp.
18. O'Hear, A. (1987). What Philosophy Is. An Introduction to Contemporary Philosophy. Advisory editor Ted Honderich. Harmondsworth : Penguin Books Ltd. 316 pp.
19. Partee, B.H. (2020). Changing Notion of Linguistic Competence in the History of Formal Semantics. *The Science of Meaning. Essays on the Metatheory of Natural Language Semantics.* Derek Ball and Brian Rabern (eds.). Oxford : Oxford University Press. Pp. 172–196.
20. Quine W.V. (1960). Variables Explained Away. *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 104, No. 3, pp. 343–347.
21. Reber, A.S., Allen, R., Reber, E S. (2009). The Penguin Dictionary of Psychology. 4th ed. London : Penguin Books. 904 pp.
22. Recanati, F. (2003). Literal Meaning. Cambridge : Cambridge University Press. 235 pp.
23. Seuren P.A.M. (1998). Western Linguistics: An Historical Introduction. Oxford : Blackwell Publishers. 570 pp.
24. Siewert, C. (2005). Attention and Sensorimotor Intentionality. *Phenomenology and Philosophy of Mind.* David Woodruff Smith and Amie L. Thomasson (eds.). Oxford : Oxford University Press. Pp. 270–294.
25. Smith, D.W. (2005). Consciousness with Reflexive Content. *Phenomenology and Philosophy of Mind.* David Woodruff Smith and Amie L. Thomasson (eds.). Oxford : Oxford University Press. Pp. 93–114.
26. The Daily Mail. 2024. 4 August.
27. Verhagen, A. (2007). Construal and Perspectivization. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Dirk Geeraerts and Hubert Cuyckens (eds.). Oxford : Oxford University Press. Pp. 48–81.

УДК 811.112.2’367.335:81’27’42
DOI https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-98-25

КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДРЯДНО-СУРЯДНОГО ПОЛІНОМА У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ)

Яценко П. І.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології,
перекладу та світової літератури
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-1489-0107
polina_kua@yahoo.com

Вапіров С. Ю.
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри німецької філології,
перекладу та світової літератури
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0005-4339-4323
sergevapirov72@gmail.com

Ключові слова: *науковий дискурс, складне речення, підрядно-сурядний поліном, мовленнєвий акт, тема-рематична прогресія, тема, рема.*

У статті досліджено комунікативну організацію підрядно-сурядного полінома сучасної німецької мови на матеріалі наукового дискурсу, розглянуто важливі терміни прагматики: «висловлення», «мовленнєвий акт», «композитний мовленнєвий акт», «тема-рематичне членування» тощо. Підрядно-сурядний поліном являє собою холонім, що складається з одного головного та мінімум двох підрядних речень, сполучених координативно. Таке реченнєве утворення є результатом процесів спрощення та ускладнення, воно має доволі щільну структуру, додавання нових кластерів інформації відбувається нечасто. Цей вид поліномів майже ніколи не підлягає парцелюванню, усі елементи, що додано, є результатом детального аналізу і планування висловлення.

Підрядно-сурядний поліном являє собою комплексний мовленнєвий акт, що формується мовленнєвим актом-тезою та двома чи більше мовленнєвими актами-аргументами. Такі висловлення здебільшого представлені констативами, адже основна мета наукового дискурсу – зафіксувати результати досліджень, продемонструвати власні досягнення, розкрити особливості певної теорії тощо. Використання квеситивів спорадично, інші мовленнєві акти невідзначено у проаналізованій вибірці.

Поліноми часто містять другий прошарок інформації, котрий проявляється у вигляді парентези. Вона містить не тільки виражені констативом уточнення основного інформаційного блоку, а й певні директиви (під час порівняння результатів досліджень чи точок зору тощо). Утворений таким чином інтертекст щільно пов’язаний із уже існуючими студіями, що уможливлює розширення інформаційного простору та «спілкування» між науковцями.

У переважній більшості ПСП реалізується тема-рематична прогресія з пропущеною темою, де спільне головне речення виступає темою, а підрядні представляють низку рем, отже, нових кластерів інформації.

Іншими видами прогресії, поміченими у поліномах, були лінійна тематична прогресія та прогресія з гіпертемою і -ремою.
Підрядно-сурядні поліноми характеризуються також особливим комунікативним динамізмом, де фаза напруження переважно досягає свого піку наприкінці головної частини, а зняття напруги відбувається у підрядних однорідних. У разі наявності уточнюючих підрядних, приєднаних до головного речення, ця фаза подовжується. Також частина поліномів містить широку частину напруження у препозитивно розташованих підрядних, а спад напруги припадає на постпозитивне головне чи головне та інші з ним пов'язані підрядні, що призводить до короткочасного підсилення напруження. Розділення речення на дві частини, два інформаційних блоки типово для поліномів наукового дискурсу.

COMMUNICATIVE ORGANISATION OF SUBORDINATE-COORDINATE POLYNOME IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE (BASED ON SCIENTIFIC DISCOURSE)

Yatsenko P. I.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology,
Translation and World Literature
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1489-0107
polina_kua@yahoo.com

Vapirov S. Yu.
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of German Philology,
Translation and World Literature
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0005-4339-4323
sergevapirov72@gmail.com

Key words: *scientific discourse, complex clause, subordinate-coordinate polynome, speech act, thematic progression, theme, rheme.*

This article offers a communicative study of the coordinate-subordinate polynome in the scientific discourse in modern German. Important terms of pragmatics, such as «utterance», «speech act», «composite speech act», «thematic progression» and others are discussed here too.
The subordinate-coordinate polynome is a sentence, which consists of one main and at least two subordinate clauses, which are connected to each other coordinatively. Such a sentence appears because of two processes – simplification and complication, it has quite a dense structure. The addition of new clusters of information is rare. This kind of polynomes almost never has a parcellation, all the added constituents are results of detailed analysis and planning of the utterance.
The subordinate-coordinate polynome is a complex speech act, which consists of speech act-thesis and speech act-arguments. Such utterances are mostly represented by constatives, because the main aim of the scientific discourse is to fix the results of research, to show the achievements of scientists, to represent the features of some theories and others. Quesitives are seldom used, other kinds of speech acts were not discovered in our material.

Polynomes often have a second layer of information, which appears as a parenthesis. It includes not only detailisations of the main information, which is represented by a constative, but also has some directives (when some results of research or points of view should be compared). The intertext, which is constructed this way, is deeply connected to already existing studies, what allows scientists to broaden the information space und to «communicate» with other specialists.
The thematic parallel progression is used in the majority of subordinate-coordinate polynomes, where the common main clause is theme and the subordinate clauses are a line of rhemes, so the new clusters of information. Other types of progressions, which are sometimes used in polynomes, are a linear progression and extended progression with hyper-theme and -rheme.
The subordinate-coordinate polynome has typically special communicative dynamism, where the phase of tension mostly reaches the point at the end of the main clause, and the relief of the tension happens in the group of subordinate clauses. If there are some specifying subordinate clauses, which are added to the main clause, this phase will be extened. Also, some polynomes have a wide part of tension in the subordinate clauses, which are placed before the main clause. A relief of the tension is in the main clause or in the main clause and in subordinate clauses, which are connected to it. It shortly makes the tension stronger. The division of the sentence into two parts, two informative blocks is typical for polynomes in scientific discourse.

Історична епоха, у яку існує людство сьогодні, характеризується різноманітними паралельно існуючими процесами, серед яких особливе місце посіли процеси спрощення та ускладнення. Проявляючись у різних сферах нашого життя, вони торкаються і мовлення будь-якої сучасної людини, структури висловлення та його характерних рис.

Спроба сполучити кілька кластерів інформації та побудувати зрозуміле, містке та чітке речення на номінативному рівні призводить до формування складної сполуки, що традиційно називають «складним реченням» або «елементарним складним реченням» [Вихованець, 1993, с. 11; Вихованець, 2002, с. 72]. Характерні для нього сурядний та підрядний зв'язок установлюють певні відношення між складниками (рівноправні – у разі утворення складносурдного речення та ієрархічні – під час утворення складнопідрядного речення). Такі прості біномні сполуки, своєю чергою, стають будівельним матеріалом для поліномних утворень (поліномів), що дуже характерні для мовлення сучасної людини. На відміну від біномів поліноми лишалися без належної уваги більшості науковців минулих століть.

Зазначене явище – утворення полінома – на номінативному рівні проявляється на комунікативному рівні в ускладненій структурі висловлення. Незважаючи на те що комунікативний аспект вивчення, а саме дослідження іллокутивної специфіки та тема-рематичного членування висловлення, уже ставали об'єктом різноманітних наукових студій ([Austin, 1996; Eichler, 1994, p. 260; Weiyun He, 2004, p. 433]), вивчення складних мовленнєвих одиниць, що на номінативному рівні містять одне головне та кілька підрядних, рідко було у центрі уваги вчених, але детально у науковому дискурсі не вивчалося.

Поліномні утворення спостерігаються у різних дискурсах сучасності (офіційно-діловому, художньому тощо (див. роботи А.М. Приходька [Приходько, 2002, с. 21], П.І. Яценко [Яценко, 2009; Яценко, 2010; Яценко, 2011]), у тому числі й у науковому, де завдяки процесам ускладнення та спрощення науковці можуть описати певні непрості явища та процеси оточуючого світу, комбінувати факти, наслідки певних подій тощо.

Важливою характеристикою реченнєвих утворень у науковому дискурсі є виваженість, високий рівень підготовки та аналізу матеріалу, що передбачає кількаразове переформулювання фраз перш ніж текст статті або наукового дослідження буде надрукований. У такому тексті кожен кластер інформації додається мовцем лише з певних причин і не містить жодних зайвих компонентів. Саме ці особливості наукового спілкування, незвичність мовленнєвої структури та відсутність детального опису її особливостей у комунікативному аспекті викликали зацікавленість авторів статті і допомогли зробити новий крок до вдосконалення знань щодо вживання поліномів у науковому дискурсі.

Актуальність роботи полягає у необхідності детального вивчення підрядно-сурядного полінома (далі – ПСП) у цілому та науковому дискурсі зокрема, адже у працях попередників не містилося вичерпного аналізу цього типу речення.

Метою дослідження є вивчення комунікативної організації ПСП сучасної німецької мови. Основними **завданнями** цього дослідження стали:

– виявити та проаналізувати іллокутивну специфіку ПСП;

– з'ясувати особливості актуального членування ПСП.

Об'єктом дослідження виступає ***підрядно-сурядний поліном*** (ПСП) – різновид складного речення, мінімальна модель якого утворюється сполученням трьох клауз, серед яких виключно одна – головна, а дві – підрядні, поєднані сурядним зв'язком між собою. У такому реченні з приматом підрядності сурядний зв'язок стає другорядним, він розширює підрядну частину, вводячи додатковий прошарок інформації. **Предмет дослідження** – комунікативна організація підрядно-сурядного полінома сучасної німецької мови на матеріалі наукового дискурсу (лінгвістичного, медичного та юридичного).

Матеріалом дослідження слугували 500 ПСП, відібрані зі статей наукового дискурсу, а саме медичного, лінгвістичного та юридичного, що висвітлювали певні проблеми у вказаних дисциплінах 2015–2025 рр. ПСП були відібрані шляхом суцільної вибірки без будь-яких обмежень. Матеріал було проаналізовано у номінативному аспекті (наявність мінімальної тричленної структури – одного головного та пари сурядносполучених підрядних) та комунікативному (встановлено іллокутивну специфіку висловлення та тема-рематичне членування). Усі дані були проаналізовані та описані у вказаних аспектах.

Дослідження ПСП як одиниці мови і мовлення торкається цілої низки ключових понять лінгвістики, серед яких – розмежування «речення» та «висловлення», поняття «мовленнєвий акт», «іллокуція» тощо. Задля кращого розуміння особливостей об'єкта дослідження слід розібратися в них також.

Порівняно з лінгвістами минулих століть, котрі часто використовували поняття «речення» під час опису явищ мови і мовлення, фахівці сучасності майже одноголосно дотримуються розділення їхньої сфери вжитку і користуються поняттям «речення» під час опису утворень на номінативному рівні, а «висловленням» – під час аналізу одиниць у комунікативномоу аспекті [Бацевич, 2004, с. 321; Загнітко, 2011, с. 357; Загнітко, 2011, с. 12; Austin, 1996, p. 120; Eichler, 1994, p. 32 та ін.], що підтримується також і в цій роботі.

Поняття «висловлення» не є остаточно визначеним. Його прирівнюють до актуалізованого [Загнітко, 2011, с. 633], висловленого /«geäusserte» [Meibauer, 2001, с. 8] речення з певною тема-рематичною структурою. У цій роботі *висловлення* розглядається як реалізація речення у певній мовленнєвій ситуації, котре може мати як усну, так і письмову форму. Висловлення є результатом мовленнєвої дії мовця і являє собою мовленнєвий акт (далі – МА). Услід за Дж. Остіном до складників МА відносяться локуція, іллокуція та перлокуція, що пітримується багатьма вченими сьогодні [Eichler, 1994, p. 260; Wejun He, 2004, p. 433]. Локутивний акт тлумачиться як фонетично і граматично правильні висловлювання, іллокуція є втіленням певної інтенції, перлокуція відбиває вплив іллокуції на адресата [Wejun He, 2004, p. 433].

Існують різні підходи до класифікації іллокутивного спрямування МА. Так, Й. Майбауер розглядає розповідні, питальні та спонукальні МА [Meibauer, 2001, p. 61], А.П. Загнітко розрізняє власне-речення (розповідні, питальні, бажальні, спонукальні) та квазі-речення (вокативні, вигукові, метакомунікативні) [Загнітко, 2011, с. 445], а К.П. Шнайдер говорить про директив, комісив, експресив і асертив [Schneider, 2005, p. 870] тощо. Ураховуючи ці підходи, у цій роботі дотримуємося універсальної класифікації (констатив, квеситив, директив, комісив), із чим погоджуються майже всі сучасні лінгвісти.

У традиційній класифікації МА за своєю структурою можуть бути простими та складними. Останні розподіляються на складені, композитні та комплексні МА [Приходько, 2002]. Під час утворення складених МА кілька простих МА сполучаються на основі перлокутивних відношень між їхніми конституентами, де перлокутивна мета першого компонента уможливлює існування другого, тому перший МА зазвичай є вигуком, звертанням, прощанням тощо. Для композитних МА характерно сполучення двох чи більше простих МА, поєднаних координативно, що є типовим для сурядно-підрядних поліномів. Це сполучення має спільну інтенцію, частини є рівноправними. В останньому виді складного МА – комплексному МА – навпаки, виникають субординативні відношення, що є домінантними у висловленні у цілому.

Усі вище зазначені зауваження, підходи та тлумачення понять говорять про складність вибраної теми та необхідність подальших досліджень у цій сфері. Вибраний об'єкт вивчення – ПСП у науковому дискурсі – являє собою реченнєве утворення, що використовується мовцем у монологічному письмовому мовленні [Heusinger, 1995, p. 21–39]. Таке речення з домінантним субординативним та другорядним координативним зв'язком стає гармонійно оформленим висловленням: (1) *Darüber hinaus verweist Ziem (2008: 33) darauf, dass «oftmals nicht ein einziger Standardwert eine Leerstelle besetzt, sondern es eine Vielzahl gleichwertiger Möglichkeiten gibt» [Dudzik, 2017] ; (2) Zu den Probanden gehören 57 kroatische Deutschlernende, die im Durchschnitt 18 Jahre alt sind und im Oktober 2014 ihr Germanistikstudium angefangen haben [Pon, Varga, 2017];* (3) *Die Idee*

dahinter ist, dass diese oft mit erheblichem Aufwand generierten Daten aufbewahrt und idealerweise öffentlich zugänglich gemacht werden sollten [Vasold, 2015, s. 241]; (4) Im Zusammenhang mit der ersten Forschungsfrage interessieren wir uns vor allem dafür, wie viele und welche Einleiter die Probanden gebrauchen, ob die Einleiter angemessen eingesetzt werden und wie die Wortfolge im Nebensatz und im nachgestellten Hauptsatz ist [Pon, Varga, 2017]. Такі висловлення являють собою ***комплексні МА***, що містять МА-тезу та мінімум два МА-аргументи (або МА-підстави), котрі цю тезу розкривають. Так у (1) розширено представляється підхід науковця, а у (2) читачеві демонструють ідеї, що містяться в певних аргументах, розташованих у попередньому контексті. Така модель побудови висловлення є найтиповішою для ПСП наукового дискурсу, підрядний комплекс розташовується у постпозиції (табл. 1).

Таблиця 1

Розташування підрядного комплексу в ПСП

Розташування підрядного комплексу	**Препозиція**	**Інтерпозиція**	**Постпозиція**	**Разом**
Кількість ПСП	47	38	415	500
Процентне співвідношення	9,5%	7,5%	83%	100%

Раніше вже наголошувалося на складності та багатопрошарковості ПСП. Це знайшло своє відображення на комунікативному рівні. На відміну від простих ПСП (1–3) такі ускладненні утворення можуть містити більше ніж два МА-аргумента (4) або мати різноманітні уточнення, також у вигляді окремих предикативних одиниць (5): (5) *Ein deutlicher Hinweis darauf kann auch den Materialien entnommen werden, wenn in der Begleitnote vom 2. September zu lesen ist, dass «die Reparationskommission» Instruktionen erhalten wird, selbst wenn das dadurch geschieht, dass die einzelnen Vertreter jeweils von ihrer Regierung angewiesen werden* [Rathmanner, 2016, s. 84]. Так, у (5) один МА-теза пояснюється не просто двома МА-аргументами, а кожен з аргументів поширено окремим підрядним, що розкриває аргумент ще глибше.

Подібне додавання кластерів інформації впливає на розуміння всього висловлення. Через особливості розташування підрядного (постпозиції (7), інтерпозиції (6)) можна більше акцентувати увагу на певних частинах ПСП: (6) *Allerdings wird einschränkend angemerkt, dass sich bei manchen Patienten die Lebensqualität bei geringerer Anämie verbessert und bei diesen, nachdem sie über die Risiken entsprechend aufgeklärt wurden, die ESA-Therapie auch intensiviert werden kann* [Mayer, 2016, s. 11]; (7) *Er gab an, dass er sich nun seit etwa zwei Wochen abgeschlagen und aufgrund seiner Belastungsdyspnoe nicht mehr leistungsfähig fühle, so dass eine weitere Echokardiographie durchgeführt wurde.* [Primus, 2016, s. 75]. Так, у (6) розташоване в інтерпозиції уточнення часу корегує зміст МА-аргументу, а у (7) додається наслідок дій попереднього МА-аргументу. Кожне уточнення такого роду має велике значення, розкриває особливості зображуваної ситуації, додає нові цікаві деталі.

Додавання окремих підрядних для уточнення МА-тези також можливий і часто вживаний спосіб ускладнити комунікативну організацію ПСП: (8) *Nachdem er die Äußerung abbricht, bestätigt er mit dem Ja, dass sein Redebeitrag nach dazu sagen in Zeile 01 eigentlich vollständig war und nach dieser Stelle abgeschlossen werden sollte*. [Maric, 2017]. У (8) міститься підрядне часу, котре уточнює МА-тезу, але має іншу природу ніж два інших МА-аргументи. Такі кластери інформації можуть займати будь-яку позицію (пре- (8), інтер- чи постпозицію) відносно головного, але практично помічено, що вони здебільшого починають ПСП, додаючи вагомий нюанс, що уточнює та корегує обставини всього висловлення.

Іншим варіантом ПСП, що також поширений у проаналізованій вибірці, є ПСП, у якому першу частину утворює пара чи кілька підрядних, а головне завершує речення: (9) *Vor allem wenn komplexere Sachverhalte versprachlicht oder wenn komplexere Sätze richtig interpretiert werden sollen, muss auf syntaktisches Wissen zurückgegriffen werden* [Pon, Varga, 2017]; (10) *Während Nathanael zuvor Olimpias vollständiges Gesicht aus der Nähe sah und somit feststellen konnte, dass ihre Augen starr und ihre Blicke leer sind, unterliegt er auf Distanz der Täuschung, dass sie ihn anblickt*. [Kopp, 2017]; (11) *Da der Patient jedoch insgesamt wenig symptomatisch, vor allem aber nicht tachykard bzw. hypoton war, keinen Pulsus paradoxus hatte und der rechte Ventrikel keineswegs kompromittiert war, wurde vorerst von einer Perikardpunktion abgesehen*. [Primus, 2016, s. 75]. У таких висловленнях вагомою частиною постають обставини ситуації у головному, можуть додаватися обставини причини (11), умови (9) чи часу (10) тощо, котрі різноманітно уточнюють ситуацію. МА-теза переміщається до фіналу висловлення, а МА-аргументи підготовлюють читача до сприймання головного, акцентують увагу на важливій частини висловлювання. Таке розташування конституентів МА характерно лише у 9,5% (табл. 1).

Рідко (7,5%) можна помітити МА-аргументи, котрі включаються до середини МА-тези: (12)

Abfallende Stimme (Kadenz) vor dem möglichen Ende einer Äußerung, die im jeweiligen Kontext sinnvoll erscheint und eine Sprechhandlung zum Abschluss bringt, deutet auf eine Vergabe des Rederechts hin. [Maric, 2017]. Така форма висловлювання є скоріше винятком із правил і залучається лише за необхідності додавання певних важливих характеристик, що інакше не можна ввести. Такі конструкції є складними для вжитку і розуміння, але у письмовому мовленні можуть уживатися, адже вся інформація знаходиться перед читачем.

Теоретично необмежена кількість МА-аргументів, сполучених координативно, у ПСП практично реалізується у невеличкій кількості (здебільшого пара МА-аргументів, максимум у проаналізованому матеріалі – 4), а за розширення й уточнення іншими підрядними їхня кількість також не перевищує 7 одиниць. Ці факти вказують на наявність завжди працюючого і міцного центру висловлення та його доволі щільну внутрішню структуру.

ПСП у перелічених прикладах були виражені комплексними МА, що є найтиповішим способом комунікативної організації цього висловлення. *Композитними МА*, де кілька МА сполучаються координативно між собою, ПСП за природою своєї будови бути не може, адже воно містить лише одну головну частину.

У проаналізованому матеріалі помічено лише одне ПСП, котре можна віднести до *складених МА*: (13) *Ja, sie konnten weiter noch durch den Zusatz ergänzt werden, dass diejenigen, die keine messbaren Ergebnisse für ihr operatives Handeln vorzulegen in der Lage sind, womoglich auch mit ihren operativen Leistungen durch das Raster der Kostentrager fallen und somit die Leistungen nicht mehr entsprechend vergutet werden.* [Niemeyer, 2017, s. 109]. Топікальний МА сприяє подальшому розвиткові другого МА, котрий містить основні кластери інформації повідомлення.

Усі раніше проаналізовані приклади містили іллокутивно односпрямовані МА, переважно констативи, що є загальною тенденцією цього виду висловлень (табл. 2).

Таблиця 2

Іллокутивна організація ПСП

Вид МА	**Констатив**	**Квеситив**	**Комісив**	**Директив**	**Разом**
Кількість ПСП	498	2	0	0	500
Процентне співвідношення	99,6%	0,4%	0%	0%	100%

Переважна більшість ПСП становлять сполучення констативів (1–12). Це характерно для наукового дискурсу, адже у статтях чи монографіях цього дискурсу повинна реалізовуватися основна мета – викладення результатів дослідження, певна теорія або факти тощо. Лише у 0,4% випадків ПСП реалізуються іншими МА (у проаналізованому матеріалі – 2 квеситиви), котрі становлять скоріше виняток із загальної тенденції: (14) *Inwiefern prägte es beispielsweise das Selbstverständnis der Wormser Familie Breitenacker, dass sie über Generationen hinweg mehrere Wiesen und Auen von Kaiser und Reich zu Lehen trug und dass sie darüber auf den eigenen Namen ausgestellte Urkunden besaß, auf denen das Siegel und die eigenhändige Unterschrift des Reichsoberhaupts prangten?* [Schenk, 2015, s. 252]. Такого роду квеситиви є способом вести діалог із читачем або опонентом у диспуті, іллокуція такого квеситиву змішана. Мовець звертається із запитом, щоб спонукати читача дати власну відповідь на питання або щоб звернути увагу на певний аспект дослідження. Інша іллокутивна специфіка не є притаманною ПСП.

Характерним для наукового дискурсу є також часте залучення інших текстів на підтвердження власних думок або задля виявлення розбіжностей у підходах. Удалим способом побудови такого інтертексту є введення другого прошарку інформаційного пласта, що реалізується шляхом уведення парентез. Парентеза є способом ускладнення реченнєвого утворення, а саме включенням, завдяки чому додатковий кластер інформації додається до основного полотна тексту. З іншого боку, вона є альтернативою координації та субординації [Zifonun, 1997, p. 2364], а отже, результатом спрощення, що дає змогу швидко додати компонент без залучення цілого висловлення.

Парентези, оформлені графічно комами (15), тире (16) чи дужками (17), вже своєю формою привертають увагу реципієнта: (15) *Unüblich war es, wie im folgenden Beispiel, dass der beklagte Eheteil nicht erschien, und das Konsistorium eine «peremptorische» bzw. «superperemptorische» Ladung nach der anderenausstellte*. [Griesebner, 2016, s. 289]; (16) *In der Klinik bleibt die Frage offen, welche Patienten mit Hypertonie und/oder Niereninsuffi zienz unbedingt einer Diagnostik hinsichtlich Nierenarterienstenose und renovaskulärer Hypertension zu unterziehen sind und welche konsekutiv von einer Revaskularisierung – interventionell oder chirurgisch-operativ – profitieren*. [Prischl, 2017, s. 11]; (17) *Wenn der Sprecher das Rederecht endgültig vergeben möchte und dem potentiellen nächsten Sprecher keine weiteren Stellen für eine Rederechtübernahme (siehe Kapitel 4.) bieten möchte, kann er turnfinal (oder unmittelbar davor) ein Ja realisieren.* [Maric, 2017].

Інформація, котра міститься у такій конструкції, може бути короткою (словосполучення

(15, 16, 17) або цифра) чи об'ємною (зворот чи речення (16)).

Разом із кластером інформації у парентезі додається певна іллокутивна специфіка, котра може бути представлена таким же чином, як і у ПСП (табл. 3)

Таблиця 3

Іллокутивна специфіка МА у парентезі

Вид МА	**Констатив**	**Квеситив**	**Комісив**	**Директив**	**Разом**
Кількість парентез	167	0	0	20	187
Процентне співвідношення	89,3%	0%	0%	10,7%	100%

Так, у (15) уведений порівняльний зворот є констативом, словосполука у (16) також додає деталей у формі констативу, а у (17) перша парентеза є класичним прикладом директиву, що закликає звернути увагу на певну частину дослідження чи документ та порівняти з висновками автора статті. Цікавим є той факт, що директиви частіше зустрічаються у другорядному прошарку інформації, де вживаються парентези (табл. 2 та 3), ніж у власне ПСП першого рівня. Пояснити це можна тим, що саме тут автор наукової роботи може завуальовано спілкуватися і підтримувати контакт із читачем, направляти його та залучати інформацію колег для підтримки чи порівняння концепцій.

Другим аспектом під час вивчення комунікативної організації будь-якого висловлення є його логіко-комунікативна специфіка, вивчення якої розпочато А. Вейлем, Г. Паулем [Paul, 1919, p. 11]. Цей аспект сьогодні включає дослідження актуального членування речення, його комунікативного динамізму та експресивності. Актуальне членування (далі – АЧ), уведене В. Матезіусом і підтримане багатьма вченими сьогодні [Мірченко, 2002, с. 390; Eroms, 200, s. 41], передбачає у кожному реченні наявність теми і реми, де тема виражає відомий кластер інформації, зв'язок речення з попереднім текстом, а рема вводить нову невідому інформацію. Актуальне членування складного речення реалізується у різноманітних тема-рематичних прогресіях (далі – ТП), традиційно виділеними є лінійна ТП, ТП із гіпертемою і -ремою, ТП із пропущеною темою. Актуальне членування речення тісно переплетено з комунікативним динамізмом думки людини, що утворюється двома фазами – напруження та спаду [Fill, 2003, p. 54].

Переважна більшість ПСП на номінативному рівні оформлюються блоком, де головне речення знаходиться у препозиції до низки підрядних. Таке розташування конституентів сприяє виникненню ТП із пропущеною темою, котра формується за такою схемою:

T-1 – R-1// (T-1) – R-2//

Напр., (18) *Es wird u. a. untersucht^{T1}, auf welche Art und Weise menschliches Wissen organisiert ist^{R1} und welche Struktur es besitzt^{R2}* [Dudzik, 2017] – інформація, що було проведено певне дослідження, є відомою частиною у ПСП (його темою), а саме, які аспекти підлягали вивченню, міститься у другій – підрядній частині полінома (ремі). Більшість ПСП будується за такою схемою (див. (1)) і мають спільний інформаційний центр, навколо якого сполучаються і додаються інші кластери інформації. Розгорнення комунікативного динамізму відбувається таким чином, що фаза напруження триває до завершення головного, а нисходить поступово і у кожному наступному підрядному стає нижчою.

У разі ускладнення ПСП підрядними до одного з підрядних речень сполучаються кілька ТП, утворюючи тема-рематичний комплекс. Так (7) будується сполученням ТП із пропущеною темою та лінійною ТП:

T-1 – R-1// (T-1) – R-2 // T3 (R-2) – R3

(7а) *Er gab an^{T1}, dass er sich nun seit etwa zwei Wochen abgeschlagen^{R1} und aufgrund seiner Belastungsdyspnoe nicht mehr leistungsfähig fühle$^{R2\ (T3),}$ so dass eine weitere Echokardiographie durchgeführt wurde^{R3}* [Primus, 2016, s. 75]. У цьому поліномі ТП із пропущеною темою розпочинає речення, а підрядне наслідку додається до попереднього підрядного за правилами лінійної ТП. Особливість комунікативного динамізму у (18) та (7) полягає у тому, що фаза створення напруження у них дуже коротка через те, що власне головне є маленьким, проте фаза спаду напруги є довгою, інколи, з подовженням через додавання підрядних (7).

У тому разі, коли підрядне розширює головне речення і займає по відношенню до нього препозицію, можемо говорити про сполучення лінійної ТП з ТП із пропущеною темою:

T-1 – R-1// T-2 (R-1) – R-2 // (T-2) – R3

(8а) *Nachdem er die Äußerung abbricht^{T1}, bestätigt er mit dem Ja$^{R1(T2)}$, dass sein Redebeitrag nach dazu sagen in Zeile 01 eigentlich vollständig war^{R2} und nach dieser Stelle abgeschlossen werden sollte^{R3}* [Maric, 2017]. Комунікативний динамізм такого речення розгортається довше (у підрядному препозитивному та головному), напруга спадає поетапно у парі підрядних, сполучених координативно.

Інакше утворюються ПСП другої основної схеми, де пара підрядних, сполучених координативно, стоїть у препозиції до головного. Таке речення здебільшого будується за ТП зі гіпер-

темою та -ремою, проте власне гіпер-тема і -рема завершують висловлення:

T-1 – R-1 // T-2 – R-2 // TH - RH

(9a) *Vor allem wenn komplexere Sachverhalte^{T1} versprachlicht^{R1} oder wenn komplexere Sätze^{T2} richtig interpretiert werden sollen^{R2}, mussTH auf syntaktisches Wissen zurückgegriffen werden^{RH}* [Pon, Varga, 2017]. Так у (9a) дві ситуації, відображені у підрядних, реалізують дві окремі тема-рематичні блоки, що сполучає спільна гіпер-рема у головному. Комунікативний динамізм такого ПСП розгортається інакше, ніж у попереднього виду. Фаза напруження є довшою, а фаза спаду коротшою.

Розширення вказаної схеми ТП з гіпер-темою та -ремою також може відбуватися різними шляхами. У разі приєднання ще одного однорідного підрядного лише додається ще одна ланка перед завершувальною парою гіпер-теми і -реми (11). Якщо ж приєднується інша ТП, то утворється їх комплекс, наприклад із залученням лінійної ТП:

T-1 – R-1 // T-2 (R-1) – R-2 // TH – RH // T-3 (RH) – R-3

(19) *Da im konkreten Fall jeweils^{T1} eigenständige Wörter erhalten bleiben^{R1} und nur in ihrer morphologischen Struktur $^{T2(R1)}$ verändert werden^{R2}, handelt es sich unter dem Aspekt des morphologischen SprachwandelsTH um einen morphosyntaktischen Kodierungs-Zyklus^{RH}, der$^{T3(RH)}$ innerhalb der Dimensionen von Markiertheit und Unmarkiertheit verortet werden kann^{R3}* [Fuhrhop, 2016]. Так, у (19) лінійна прогресія поєднується із ТП із гіпер-темою та -ремою, а потім додається слідуюча ланка лінійної ТП. Комунікативний динамізм розгортається у двох фазах: перша – фаза напруги – є доволі довгою (до завершення другого підрядного у парі), а фаза спаду відбувається у головному з подальшим невеликим збільшенням напруги на початку останнього підрядного. Остання частина має «перепону», котру легко подолати короткою паузою.

Отже, ПСП являє собою не тільки складну одиницю номінативного рівня, а й має низку особливостей на комунікативному рівні, серед яких важливе місце посідають іллокутивна специфіка висловлення, що представлено комплексними МА, його тема-рематичне членування, де домінують ТП із пропущеною темою, лінійна ТП та ТП з гіпер-темою та -ремою, і комунікативний динамізм, у якому чітко виражено дві частини.

Уже за першого наближення до об'єкта аналізу стає очевидним, що вивчення особливостей підрядно-сурядного полінома у науковому дискурсі є актуальним питанням сучасної германістики, а наведені міркування можуть дати поштовх до вивчення цього виду складного речення в ***перспективі***, де особливої вагомості набуває порівняльний аналіз підрядно-сурядного полінома в різних видах дискурсу та виявлення особливостей цих реченнєвих утворень у різних підвидах наукового дискурсу, наприклад математичному, фізичному тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Київський ун-т, 1993. 368 с.
3. Вихованець І.Р. Типи синтаксичних одиниць. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2002. № 6. Кн. 1. С. 70–76.
4. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови. Морфологія. Синтаксис : монографія. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
5. Загнитко А.А. Типологическое проявление лингвистических парадигм: классификационные и квалификационные аспекты. *Linguistica Brunensia*. 2011. № 50, 1–2. С. 3–16.
6. Мірченко М.В. Синтаксичні категорії речення : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2002. 432 с.
7. Приходько А.М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя : Запоріз. держ. ун-т, 2002. 292 с.
8. Яценко П.І. Когнітивно-семантична організація сурядно-підрядних поліномів сучасної німецької мови. *Вісник Запорізького державного університету. Філологічні науки*. 2009. № 2. С. 187–192.
9. Яценко П.І. Номінативна і комунікативна організація сурядно-підрядного полінома в офіційно-діловій комунікації. *Нова філологія*. 2010. № 39. С. 225–231.
10. Яценко П.І. Сурядно-підрядний поліном у масмедіальному дискурсі. *Нова філологія*. 2011. № 46. С. 242–244.
11. Яценко П.І. Когнітивно-комунікативна організація сурядно-підрядного полінома в сучасній німецькій мові : дис. … канд. філолог. наук. Запоріжжя, 2012. 310 с.
12. Austin J.L. Performative Utterances. The Philosophy of Language. N.Y., Oxford, 1996. P. 120–129.
13. Eichler W. Deutsche Grammatik. Athenäum : BELTZ, 1994. 313 s.
14. Eroms H.-W. Syntax der deutschen Sprache. B.; N. Y. : Walter de Gruyter, 2000. 510 s.
15. Fill A.D. Das Prinzip Spannung : Sprachwissenschaftliche Betrachtungen zu einem universalen Phänomen. Tübingen : Gunter Narr, 2003. 206 s.
16. Grammatik der deutschen Sprache / [in 3 Bd.]. / [Zifonun G., Hoffmann L., Strecker B. u.a.]. B., N. Y. : Walter de Gruyter, 1997. 2569. Bd. 3. 1997. S. 1683–2569.
17. Heusinger S. Pragmalinguistik : Texterzeugung, Textanalyse ; Stilgestaltung und Stilwirkungen in der sprachlichen Kommunikation : Ein Lehr-

und Übungsbuch. Frankfurt-am-Main : Haag und Herchen, 1995. 162 s.
18. Meibauer J. Pragmatik : Eine Einführung. [2., verb. Aufl.]. Tübingen : Stauffenburg-Verl. B. Narr GmbH, 2001. 208 s. (Stauffenburg-Einführungen; Bd. 12).
19. Paul H. Deutsche Grammatik. Halle a. S. : Verlag von Max Niemeyer, 1919. Bd. 3, Teil 4 : Syntax (erste Hälfte). 1919. 456 s.
20. Schneider K.P. Pragmatics. *Encyclopedia of Linguistics* [ed. Ph. Strazny] : [in 2 vol.]. N.Y., Oxon : Fitzroy Dearborn, 2005. Vol. 2. P. 869–872.
21. Weiyun He A. Discourse Analysis. *The Handbook of Linguistics* [ed. by M. Aronoff, J. Rees-Miller]. Oxford : Blackwell publishing, 2004. P. 428–445.

ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Dudzik K. Darstellung des Begriffs Toleranzim Deutschen und im Polnischen aus Frame-semantischer Perspektive. *Linguistik online*. 2017. Bd. 83. Nr. 4. pp. 1–25. URL: https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/3783/5740. (Retrieved on: 24.04.2025)
2. Fuhrhop N., Werner M. Die Zukunft der Derivation oder: Derivation 2.0. *Linguistik online*. 2016. Bd. 77. Nr. 3. pp. 129–150. URL: http://dx.doi.org/10.13092/lo.77.2909. (Retrieved on: 24.04.2025)
3. Griesebner A. Eheverfahren vor katholischen Konsistorien zwischen 1558 und 1783. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*. 2016. Vol. 1. S. 281–300. URL: http://dx.doi.org/10.1553/BRGOE2016-2s281. (Retrieved on: 24.04.2025)
4. Kopp D. Das Auge und die Täuschung. Der Blick als (Un-)Möglichkeit ontologischer und ästhetischer Demarkation in Der Sandmann und Blade Runner. Philologie im Netz. 2017. Bd. 79. URL: https://web.fu-berlin.de/phin/phin79/p79t3.htm#p75i.htm. (Retrieved on: 24.04.2025)
5. Maric D. das ist ein: (--) äh ja ANschluss ja. Das jaals Turnhalte-und An-schlusssignal im gesprochenen Deutsch. *Linguistik online*. 2017. BD. 83. Nr. 4/17. pp. 29–49. URL: https://doi.org/10.13092/lo.83.3784. (Retrieved on: 24.04.2025)
6. Mayer G. Was gut für alle ist, ist nicht immer gut für jeden. „Medizin nach Leitlinien“ und «personalisierte Medizin»: Zwei inkompatible Konzepte? *Journal für Hypertonie – Austrian Journal of Hypertension*. 2016. Bd. 20 (1). P. 11–15.
7. Niemeyer P. Dogmen versus Evidenz in der operativen Sportmedizin – Wir müssen das Heft des Handelns wieder aktiv in die Hand nehmen. *Deutsche Zeitschrift für Sportmedizin*. 2017. Bd. 5. S. 109–110.
8. Pon L., Varga M.A. Nebensätze in freien schriftlichen Produktionen kroatischer DaF-Lernender. *Linguistik online*. 2017. BD. 83. Nr. 4. pp. 1–20. URL: https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/3786/5746. (Retrieved on: 24.04.2025)
9. Primus C., Auer J. Interessante Fälle aus der Hypertensiologie mit Expertenkommentar: Minoxidil Nutzen oder Risiko??? *Journal für Hypertonie – Austrian Journal of Hypertension*. 2016. Bd. 20 (3). pp. 75–77.
10. Prischl F.C., Seiringer E., Wallner M. Nierenarterienstenose und ischämische Nierenerkrankungen eine Übersicht // Renal artery stenosis and ischemic kidney disease – a review. *Journal für Hypertonie – Austrian Journal of Hypertension.* 2017. Bd. 21 (1). Pp. 5–12.
11. Rathmanner L. Die Reparationskommission nach dem Staatsvertrag von St. Germain. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*. 2016. Vol. 1. S. 74–98. URL: http://dx.doi.org/10.1553/BRGOE20151s74. (Retrieved on: 24.04.2025)
12. Schenk T. Das frühneuzeitliche Kaisertum – ein Faktor der Alltagsgeschichte? *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*. 2015. Vol. 2. S. 245–261.
13. Vasold G. Vom «Allerunderthenigsten Anruffen» zum analytischen Abrufen. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*. 2015. Vol. 2. S. 231–244. URL: http://dx.doi.org/10.1553/BRGOE2015-2s231. (Retrieved on: 24.04.2025)

REFERENCES

1. Batsevych, F.S. (2004) Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky [Basics of communicative linguistics], 344 p.
2. Vykhovanets, I.R. (1993) Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys. [Grammar of the Ukrainian language. Syntax], 368 p.
3. Vykhovanets, I.R. (2002) Typy syntaksychnykh odynyts [Typs of syntactic units]. Linguistic and conceptual worldview: Collection of scientific works, № 6, Vol. 1, pp. 70–76.
4. Zahnitko, A. P. (2011) Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia. Syntaksys [Theoretical grammar of the Ukrainian language. Morphology. Syntax], 992 p.
5. Zahnytko, A.A. (2011) Typolohycheskoe proiavlenye lynhvystycheskykh paradyhm : klassyfykatsyonnye y kvalyfykatsyonnye aspekty. [Typological manifestation of linguistical paradigms: classificative and qualificative aspects]. *Linguistica Brunensia*, № 50, 1–2. pp. 3–16.
6. Mirchenko, M.V. (2002) Syntaksychni katehorii rechennia : dys. ... doktora filol. nauk : 10.02.01. [Syntactic cathegories of a sentence: dissertation of doctor of philological sciences], 432 p.
7. Prykhodko, A.M. (2002) Skladnosuriadne rechennia v suchasnii nimetskii movi. [Compound sentence in the modern German language], 292 c.
8. Yatsenko, P.I. (2009) Kohnityvno-semantychna orhanizatsiia suriadno-pidriadnykh polinomiv suchasnoi nimetskoi movy [Cognitive-semantic organisation of coordinate-subordinate polynomes of the modern German language]. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu.* Collec-

tion of scientific works. Philological sciences, № 2, pp. 187–192.
9. Yatsenko, P.I. (2010) Nominatyvna i komunikatyvna orhanizatsiia suriadno-pidriadnoho polinoma v ofitsiino-dilovii komunikatsii [Nominative and communicative organisation of the subordinate-coordinate polynome in the official communication]. *Nova filolohiia* : Collection of scientific works, № 39, pp. 225–231.
10. Yatsenko, P. . (2011) Suriadno-pidriadnyi polinom u masmedialnomu dyskursi [Subordinate-coordinate polynome in the massmedial discourse]. *Nova filolohiia* : Collection of scientific works, № 46, pp. 242–244.
11. Yatsenko, P.I. (2012) Kohnityvno-komunikatyvna orhanizatsiia suriadno-pidriadnoho polinoma v suchasnii nimetskii movi [Cognitive and communicative organization of coordinate-cubordinate polynome in the modern German language]. dys. Kand, 310 p.
12. Austin J.L. (1996) Performative Utterances. The Philosophy of Language, pp. 120–129.
13. Eichler W. (1994) Deutsche Grammatik, 313 p.
14. Eroms H.-W. (2000) Syntax der deutschen Sprache, 510 p.
15. Fill A.D. (2003) Das Prinzip Spannung : Sprachwissenschaftliche Betrachtungen zu einem universalen Phänomen, 206 p.
16. Grammatik der deutschen Sprache (1997) / [in 3 Vol.]. / [Zifonun G., Hoffmann L., Strecker B. u.a.], vol. 3. pp. 1683–2569.
17. Heusinger S. (1995) Pragmalinguistik : Texterzeugung, Textanalyse ; Stilgestaltung und Stilwirkungen in der sprachlichen Kommunikation : Ein Lehr- und Übungsbuch. Frankfurt-am-Main, 162 p.
18. Meibauer J. (2001) Pragmatik : Eine Einführung. [2., verb. Aufl.], Vol. 12, 208 p.
19. Paul H. (1919) Deutsche Grammatik. Vol. 3, Part 4 : Syntax (erste Hälfte), 456 p.
20. Schneider K.P. (2005) Pragmatics. Encyclopedia of Linguistics [ed. Ph. Strazny] : [in 2 vol.], Vol. 2, pp. 869–872.
21. Weiyun He A. (2004) Discourse Analysis. The Handbook of Linguistics [ed. by M. Aronoff, J. Rees-Miller], pp. 428–445.

REFERENCES TO ILLUSTRATED RESOURCES

1. Dudzik K. (2017) Darstellung des Begriffs Toleranzim Deutschen und im Polnischen aus Frame-semantischer Perspektive. *Linguistik online*, Vol. 83, Nr. 4, pp. 1–25. URL: https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/3783/ 5740. (Retrieved on: 24.04.2025)
2. Fuhrhop N., Werner M. (2016) Die Zukunft der Derivation oder: Derivation 2.0. *Linguistik online*, Vol. 77, Nr. 3, pp. 129–150. URL: http://dx.doi.org/ 10.13092/lo.77.2909 (Retrieved on: 24.04.2025)
3. Griesebner A. (2016) Eheverfahren vor katholischen Konsistorien zwischen 1558 und 1783. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, Vol. 1, pp. 281–300. URL: http://dx.doi.org/ 10.1553/BRGOE2016-2s281. (Retrieved on: 24.04.2025)
4. Kopp D. (2017) Das Auge und die Täuschung. Der Blick als (Un-)Möglichkeit ontologischer und ästhetischer Demarkation in Der Sandmann und Blade Runner. *Philologie im Netz*, Vol. 79. URL: https://web.fu-berlin.de/phin/phin79/p79 t3.htm#p75i.htm. (Retrieved on: 24.04.2025)
5. Maric D. (2017) das ist ein: (--) äh ja ANschluss ja. Das jaals Turnhalte-und An-schlusssignal im gesprochenen Deutsch. *Linguistik online,* Vol. 83, Nr. 4/17, pp. 29–49. URL: https://doi.org/10.13092/lo.83.3784. (Retrieved on: 24.04.2025)
6. Mayer G. (2016) Was gut für alle ist, ist nicht immer gut für jeden. «Medizin nach Leitlinien» und «personalisierte Medizin»: Zwei inkompatible Konzepte? *Journal für Hypertonie – Austrian Journal of Hypertension,* Vol. 20 (1), pp. 11–15.
7. Niemeyer P. (2017) Dogmen versus Evidenz in der operativen Sportmedizin – Wir müssen das Heft des Handelns wieder aktiv in die Hand nehmen. *Deutsche Zeitschrift für Sportmedizin,* Vol. 5, pp. 109–110.
8. Pon L., Varga M.A. (2017) Nebensätze in freien schriftlichen Produktionen kroatischer DaF-Lernender. *Linguistik online*, Vol. 83, Nr. 4, pp. 1–20. URL: https://bop.unibe.ch/linguistik-online/article/view/3786/5746. (Retrieved on: 24.04.2025)
9. Primus C., Auer J. (2016) Interessante Fälle aus der Hypertensiologie mit Expertenkommentar: Minoxidil Nutzen oder Risiko??? *Journal für Hypertonie – Austrian Journal of Hypertension,* Vol. 20 (3), pp. 75–77.
10. Prischl F.C., Seiringer E., Wallner M. (2017) Nierenarterienstenose und ischämische Nierenerkrankungen eine Übersicht // Renal artery stenosis and ischemic kidney disease – a review. *Journal für Hypertonie – Austrian Journal of Hypertension,* Vol. 21 (1), pp. 5–12.
11. Rathmanner L. (2016) Die Reparationskommission nach dem Staatsvertrag von St. Germain. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, Vol. 1, pp. 74–98. URL: http://dx.doi.org/ 10.1553/BRGOE20151s74. (Retrieved on: 24.04.2025).
12. Schenk T. (2015) Das frühneuzeitliche Kaisertum – ein Faktor der Alltagsgeschichte? *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, Vol. 2, pp. 245–261.
13. Vasold G. (2015) Vom «Allerunderthenigsten Anruffen» zum analytischen Abrufen. *Beiträge zur Rechtsgeschichte Österreichs*, Vol. 2, pp. 231–244. URL: http://dx.doi.org/10.1553/BRGOE2015-2s231. (Retrieved on: 24.04.2025)

НОТАТКИ

Збірник наукових праць

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

№ 98, 2025

Комп’ютерна верстка – С.Ю.Калабухова
Коректура – Я.І. Вишнякова

Підписано до друку: 02.07.2025.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 24,87.
Замов. № 0625/522. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.